

Harmadpéld. HA 1757  
26.195

# MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM  
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK  
KÖZLÖNYE

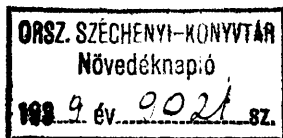
A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ

UJ FOLYAM XVII. KÖTET.

1909-IKI ÉVFOLYAM.



BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1909.

**STEPHANEUM NYOMDA R. T.**

**Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. szám.**

XVII. KÖT. 1. FÜZET. UJ FOLYAM 1909. JANUÁR-MÁRC.

---

# MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM  
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK  
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ

*1909. évi folyam \* I. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1909.

## TARTALOM.

<b>Harsányi István.</b> A sárospataki lengyel biblia s ujonnan fölfedezett harmadik töredéke. (Első közlemény, egy hasonmással.) ... ..	Lap 1
<b>Dr. Gulyás Pál.</b> Bibliografiai rendszerek. (Második, befejező közlemény.)	23
<b>Vidéki könyvtáraink 1907-ben</b> ... ..	44
<b>Tárca.</b> Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi-könyvtára állapotáról az 1908. év IV. negyedében ... ..	72
<b>Szakirodalom.</b> Theodor Birt, Die Buchrolle in der Kunst. <i>Ism.</i> 2. — Dr. Gulyás Pál, Észak-német népkönyvtárak. <i>Ism.</i> <i>d—n.</i> — Barcza Imre, Magyarországi kivándorlások irodalma. <i>Ism.</i> — <i>sp.</i> — Fr. H. Hich- cock, The Building of a book. <i>Ism.</i> <i>dr. Gulyás Pál</i> ... ..	76
<b>Külföldi folyóiratok szemléje.</b> (Deutsche Literaturzeitung. XXIX. 40., 41., 43., 46., 48., 50. La bibliofilia. X. 7., 8., 9—10. La bibliographie moderne. XII. 67—69. Revue des bibliothèques. XVIII. 7—9. The library journal. XXXII. 10., 11., 12. Zeitschrift für Bücherfreunde. XII. 7., 8., 9. Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXV. 10., 11., 12 .. ..	83
<b>Horváth Ignác.</b> A magyar bibliografiai irodalom az 1908. év IV. negyedében	87
<b>Vegyes közlemények.</b> Változások a Magyar Nemzeti Múzeum könyv- tárának tisztikarában. A bajor állami könyvtárak fizetésrendezése. Ují- tások az olasz állami könyvtárak kölcsönforgalmában. A porosz katalo- gizálási szabályok egyszerűsítése ( $\Sigma$ ). Verbőczy «Opus Tripartitum etc.» című műve Pergossich-féle fordításáról ( <i>ch</i> ). Hazai ruthén-oláh nyomtatványok, nyomdák történetéről ( <i>Melich János</i> ). Egy magyar főúr könyvtára a XVI. században ( <i>dr. Iványi Béla</i> ). Széchényi «Hitel»-ének második kiadásáról ( $\Sigma$ ). Könyvlopás Lipcsében ( <i>Observer</i> )	89
<b>Melléklet.</b> A hazai nyomdák 1908-ban ... ..	1—24

# TARTALOM.

## 1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM Széchényi Orsz. Könyvtára az 1908. évben. (Négy melléklettel) ... ..	97
DR. GULYÁS PÁL. Bibliográfiai rendszerek (Második, befejező közlemény)	23
DR. GULYÁS PÁL. Magyar vonatkozású francia népkönyv a XVI. századból. (Négy szöveggéppel)...	117
DR. GULYÁS PÁL. Páris tudományos közkönyvtárai. (Első közlemény)...	293
DR. GULYÁS PÁL. Irodalmi hamisítványok... ..	322
HARSÁNYI ISTVÁN. A sárospataki lengyel biblia s ujonnan fölfedezett harmadik töredéke. (Három közlemény, egy szöveggéppel, két melléklettel) ... ..	1, 117, 193
JABLONKAY GÁBOR S. J. Egy újabb magyar nyelvemléktöredék. (Három melléklettel) ... ..	289
STOCKINGER GYULA. Névtelenek irodalmi temetője ... ..	154
DR. VÉRTESY JENŐ. A Magyar Nemzeti Múzeum sugókönyvei ... ..	211
VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1907-ben ... ..	44
ZOVÁNYI JENŐ. Könyvészeti és irodalomtörténeti apróságok ... ..	395
ZSÁK I. ADOLF. A római Ottoboni-könyvtár hazai vonatkozásai (Két közlemény) ... ..	244, 335

## 2. TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉSEK a M. N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1908 okt. 1-től 1909 szeptember 30-ig... ..	72, 161, 252, 347
A BUDAPESTI M. KIR. TUD. EGYESÜLET KÖNYVTÁRA 1907-ben ... ..	255
AZ ERDÉLYI MÚZEUM KÖNYVTÁRA 1908-ban ... ..	165
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA 1908-ban ... ..	352

## 3. SZAKIRODALOM.

BARCZA IMRE. Magyarországi kivándorlások irodalma. <i>Ism.</i> — <i>sp</i> —... ..	79
BINZ GUSZTAV. Die Handschriften der Öff. Bibliothek der Universität Basel. I. <i>Ism.</i> Σ... ..	359
BIRT THEODOR. Die Buchrolle in der Kunst. <i>Ism.</i> Σ. ... ..	76
CALVI EMILIO. Bibliografia generale di Roma. Vol. I. suppl. I. <i>Ism.</i> G. P.	175
CATALOGUE of books printed in the XV <sup>th</sup> century now in the British Museum. I. <i>Ism.</i> <i>dr.</i> <i>Gulyás Pál</i> ... ..	354

	Lap
CATALOGUS codicum manu scriptorum Bibliothecae Regiae Monacensis.	
I. 5. Ism. Σ. ....	364
ENSCHEDÉ CH. Fonderies de caractères et leur matériel dans les Pays-Bas. Ism. dr. <i>Gulyás Pál</i> ....	365
(FRANKLIN A.) Guide des savants dans les bibliothèques de Paris. Ism. dr. <i>Gulyás Pál</i> ....	171
FRÖHLICH OTTÓ. Internat. Bibliographie der Kunstwissenschaft. V. Ism. <i>Gl.</i>	177
DR. GULYÁS PÁL. Északnémet népkönyvtárak. Ism. <i>d—n.</i> ....	78
HICHOCK FR. H. The building of a book. Ism. dr. <i>Gulyás Pál</i> ....	80
KUN S. Kéziratok és autogrammok jegyzéke. Ism. —s.—k. ....	367
MOREL EUGÈNE. Bibliothèques. Ism. dr. <i>Gulyás Pál</i> ....	273
PELLECHET M. Catalogue général des incunables. III. Ism. dr. <i>Gulyás   Pál</i> ....	361
RYE R. A. The libraries of London. Ism. Σ. ....	175
SCHREIBER W. L. és HETZ PAUL. Die deutschen «Accipies»- und Magis- ter cum Discipulis-Holzschnitte. Ism. <i>Gl.</i> ....	360
SLATER J. HERBERT. Handbuch für Büchersammler und Bücherliebhaber. Ism. <i>Bibliofl</i> ....	362
STAUBER R. Die Schedelsche Bibliothek. Ism. dr. <i>Gulyás Pál</i> ....	172
SZALAY IMRE. Tájékoztató múzeumok és könyvtárak építésére és beren- dezésére. Ism. Σ. ....	272
KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLEJE ....	83, 179, 277, 368
HORVÁTH IGNÁCZ. A magyar bibliográfiai irodalom 1908 október—1909 szeptember ....	87, 183, 282, 372

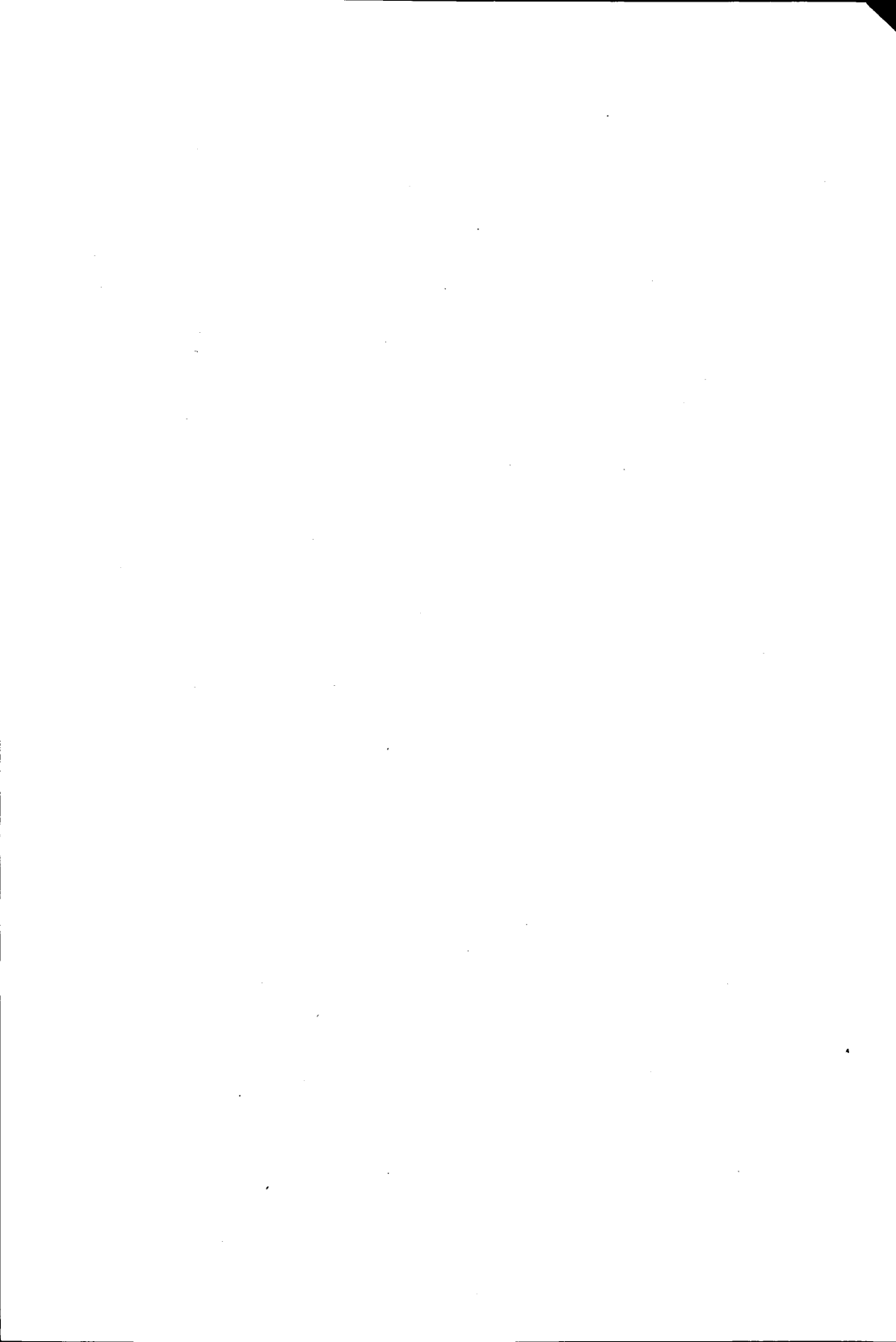
#### 4. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Változások a M. N. Múzeum könyvtárának tisztikarában ....	89
A bajor áll. könyvtárak fizetésrendezése ....	89
Ujitások az olasz áll. könyvtárak kölcsönforgalmában ....	90
A porosz katalogizálási szabályok egyszerűsítése (Σ.) ....	90
Verbőczy «Opus Tripartitum etc.» cz. műve Pergossich-féle fordításá- ról ( <i>ch.</i> ) ....	92
Hazai rutén-oláh nyomtatványok, nyomdák történetéről ( <i>Melich János</i> )	92
Egy magyar főúr könyvtára a XVI. században ( <i>Dr. Iványi Béla</i> )...	94
Széchenyi «Hitel»-ének második kiadásáról (Σ.) ....	95
Könyvlopás Lipcsében ( <i>Observer</i> ) ....	96
A berlini nemzetközi tört. kongresszus lefolyásáról ....	185
Az 1700 előtt nyomtatott és Svédország könyvtáraiban található zene- művekről ( <i>d'I. K.</i> ) ....	187
Adalék a miskolci színház történetéhez ( <i>V. J.</i> ) ....	189
Mátyás királynak ajánlott ismeretlen jóskönyv 1485-ből (Σ.) ....	190
Laubmann György † (Σ.) ....	284
Válasz ( <i>Supka Géza</i> ) ....	284
Viszonválasz ( <i>Gl.</i> ) ....	286
A felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum új igazgatója...	288

	Lap
A VI. könyvtári szaktanfolyam	288
Mgr. Pietro Wenzel †	373
A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetsége 1909. közgyűlése	374
A Ludovika Akadémia könyvtáráról ( <i>Melich János</i> )	376
Egy meg nem jelent folyóiratról ( <i>V. J.</i> )	377
A bolognai közs. könyvtár az 1908. évben ( <i>Gch.</i> )	378
Breuer Lőrincz életéhez ( <i>Kemény Lajos</i> )	380
A kassai könyvsajtó történetéhez ( <i>Kemény Lajos</i> )	382
Irodalmi leletek	383
Változások a magyarorsz. nyomdáknál 1909 január 1-től 1909 november 31-ig	192, 288, 384
Név- és tárgymutató	385

### MELLÉKLET:

A hazai nyomdák 1908-ban	1—24
A hazai hírlapirodalom 1908-ban. — I. Hírlapok <i>Kereszty István</i> -tól. — II. Folyóiratok <i>Horváth Ignác</i> -tól	1—20



# A SÁROSPATAKI LENGYEL BIBLIA S UJONNAN FÖLFEDEZETT HARMADIK TÖREDÉKE.

HARSÁNYI ISTVÁNTÓL.

(Első közlemény, egy hasonmással.)

## 1. A kódex leírása.

A sárospataki lengyel biblia nagy, ívrét alakú, hártýára írott kódex. Kötése: sárga színű bőrrel borított, egy em. vastag fatáblás kötés. A 39·4 cm. magas és 26·5 cm. széles táblák egyszerű réz-sarkakkal vannak ellátva, a melyek közül ma már csak az előtábla két felső és jobb alsó szegletén levők vannak meg. Az előtáblát az utótáblával két rézkapocs kötötte össze, melyekből azonban már csak az előtábla két kapocsfogója látható. A táblákat renaissance stíliú préselesek díszítik, melyek a XVI. században ily kötésekön közönséges allegorikus alakokat s szenteket ábrázolnak. Az előtábla a csekély díszítési különbségen kívül még abban is különbözik az utótáblától, hogy a középső téglányban egy szépen bepréselt és a *Leszczye*-czímert ábrázoló<sup>1</sup> *czimerpajzs* (5·5 em. m., 4·5 em. sz.) van. A czimer fölött egymástól 2·6 cm. távolságban az I. és C. betű; alatta pedig (6·5 em. távolságban) az MDLXII évszám van bepréselve. Az utótábla téglányában, az előtábla czímere, I. és C. betűje helyén a már említett szent-fejek szolgálnak díszítésül. A foliáns hátán a fűzőzsinegek okozta hét (a legfelső és legalsó egyes, az öt középső kettős) borda van. A hát második bordaközében a következő, fekete tintával írott latin fölírás olvasható:

BIBLIA  
POLONICA

The(stamentum). V(etus).

<sup>1</sup> Hogy ez a Leszczye czimer, azt Piekosinski és Malecki állapította meg. E czimer viselője a Crotoseius (Krotowski) család volt. *Malecki*: Biblia Królowej Zofii. We Lwowie. 1871. II. szakasz.

Az előtábla belsején a következő följegyzések olvashatók:  
(Főnt, középen:) *Ex libris . . ij.* (A kipontozott helyen a papír le van szakadva, de az utolsó két betű mintha a *Crotoscij* név két utolsó betűje volna.)

(A tábla bal szélén ez a név:) *Lasitzki.* (Alatta lengyelül:) «Lefordítottak e könyvek Hieronymus fordításából (az «ex Hieronymi translatione» latin szavak fölött ugyanazon kézírással lengyelül a következő magyarázat áll: Szent Hieronymus latin bibliájából) Kázmér lengyel királynak, Zsigmond király atyjának idejében, Kázmér anyjának, Zsófia lengyel királynénak kívánságára (ide a balfelöli szélén ugyanaz a kéz kisebb betűkkel, magyarázatul ezt jegyezte föl: ez pedig leánya volt Albrecht császárnak, a ki 1439-ben Magyarországon halt meg hasmenésben), a Krisztus Urunk születése utáni 1455-ik évben nemes Jaszowicei András pap, ezen királyné káplánja által, és leírtak az új városban Krakkótól 10 mértföldnyire. Lásd mi van írva Jób végén.»<sup>1</sup>

(Ez alatt:) «NB. Nincs pedig meg az Új-testamentom.

Salamon példabeszédei, ugyanennek Prédikatori könyve, Énekei és Bölcsesége, Sirák, a 4 nagy és tizenkét kis próféta, a Makkabeusok, Esdrás III-ik könyve.»

<sup>1</sup> A dr. Erdős által (Az újszöv. kánon fordításai. Bpest, 1906. 37. lap) *Horváth Cyrill* után közölt fordítás hiányos, mert kimaradt belőle a két magyarázó jegyzet és az utolsó mondat. (Lásd, mi van írva Jób végén.) Ez utolsó mondat alatt nyilván azt kell érteni, hogy Jób könyvének a végén egy följegyzés volt olvasható, a mely a fordítató, fordító és leíró nevét örökítette meg a fordítás idejével együtt. Jób könyve ma már nincs meg a kódexben. *Turnovius*, mint látni fogjuk, idéz egy hasonló tartalmú jegyzetet kódexünkől, de nem jelzi, hogy melyik helyről. *Malecki* (id. m. II. szakasz) szerint lehetséges, hogy ez a *Turnovius* által idézett jegyzet a Zsoltárok végén volt, mint a bibliának akkori terjedelmében legvégén. Szerintem legvalószínűbb, hogy ez a jegyzet az Ó-testamentom legvégéről (mert épen ide illenek a legjobban ama szavak: befejeztettek a *Szövetség*, t. i. az ó-szövetség könyvei) került a Zsoltárok, majd pedig onnan Jób könyvének végére, és pedig akkor, mikor már az Ó-testamentom vége, vagy a Zsoltárok könyve veszendőben volt s a jegyzetet, mint a mely az egész kódex történetére világot vet, följegyezték előbb a Zsoltárok végére, majd mikor ez is veszendőben volt, onnan a Jób végére, a mikor aztán egyszer a jegyzet a Jób könyvével együtt, kétségtelenül a bekötés (1562) után (1562—1604 között, a *Lasitzki* idejében) kitépetett s azóta lappang valahol.

Ez a kissé halvány tintával és eléggé nagy betűkkel írt följegyzés (az *Ex libris* szavaktól az *Esdrás IIII-ik könyve* szavakig) kétségtelenül egy és ugyanazon kéz írása; kivéve az utolsó kikezdés előtt álló s a második följegyzés írójától oda írt, kétszer is aláhuzott *NB* betűket.

(A második, szintén lengyel nyelvű följegyzés a következő:)  
«Le volt már a biblia azelőtt<sup>1</sup> lengyel nyelvre fordítva az Úrnak 1390-ik esztendeje körül, Lajos magyar és lengyel király leányának: Hedvig lengyel királynőnek, Lengyelország örökösnejének, Jagelló Ulászló lengyel király első feleségének gondoskodásából és költségén, a kiről azt írja Michowita lib. 4. Cap. 41., hogy az Uj- és Ó-testamentomot magának lengyelül leiratván, szorgalmasan olvasta.

«Zsófia királyné ellenben, a kinek részére im ezt a bibliát az 1455-ik évben írták, András kievi hercegnek volt görög vallású leánya, a kit Jagelló király már öreg korában vett nőül az 1422-ik esztendőben és ő vala negyedik és utolsó felesége, a kivel az Úr Isten utódokat adott neki és tőle származtak a lengyel királyok egészen Zsigmond Ágostig. Már özvegy volt ő akkor, a mikor e bibliát átírták,<sup>2</sup> férjének az 1434-ik évben elhalt Jagelló Ulászlónak halála után. Abban az időben már fia: Ulászló lengyel és magyar király is meghalt a török elleni háborúban Várnánál az 1444-ik esztendőben. És abban az időben második fia, Kázmér, Ágost király nagyatyja uralkodott Lengyelországban, feleségül véve Erzsébetet, Albrecht császár, magyar és lengyel király leányát<sup>3</sup> az 1453-ik esztendőben, aki alatt e biblia két év alatt iratott át.<sup>4</sup> Már másfélszáz esztendőt van elérendőben».

<sup>1</sup> T. i. a Zsófia-féle 1455-iki fordítás előtt.

<sup>2</sup> Ez a lengyel biblia ugyanis, mint később ki fog tűnni, a drezdai királyi könyvtárban levő ú. n. Lescowiecki cseh bibliából van fordítva, illetőleg, miután a cseh nyelv a lengyel nyelvvel igen közeli rokonságban van, átírva. Ezt *Hanka* állapította meg. Nézetét *Malecki* s mások is osztják.

<sup>3</sup> A följegyzés szerzője (Turnovius, mint később látni fogjuk) itt helyreigazítja az első följegyzés ama téves adatát, mintha Zsófia Albrecht császár leánya lett volna.

<sup>4</sup> A *Malecki* által közölt lengyel szöveg alapján készült fordításban e kifejezés így hangzik: «minekutána két esztendővel van átírva a biblia». Én itt *Mészáros György* úrnak az eredeti kézírás alapján Sárospatakon 1907-ben készített fordítását közlöm.

E második följegyzés betűi kisebbek, tintája pedig feketébb, mint az elsőé.

Az utótábla belső oldalán a következő följegyzések olvashatók:

«Folia habet 194. Nunc 185. 15. May. 1751.

Tantumdem 1a Aprilis 1760.

Tantumdem 15 Febr. 1769.

Invent. Fol. 184.<sup>1</sup> 6 octobr. 1778.

1856. Jul. 22. mind a 185 levél meg volt. S.(oltész)

F.(erecz.)

Megszámláltam és 185 levelet találtam. 1869. jul. 7.

Szinyei Gerzson».

1708-ban valaki kiszámította, hogy hány esztendő volt akkor a kódex, ilyen módon:

$$\begin{array}{r} 1708 \\ 1422 \\ \hline 0286 \\ \hline 1708. \end{array}$$

A kódex éveinek számát tudni akaró tehát a kódex keletkezési évül az 1422-ik évet, azaz Jagelló Ulászlónak Zsófiával való egybekelési évét jelölte meg.

Ezután még a következő följegyzések következnek:

«Ex Libris Manuscriptis. Collegii Helv. Conf. add. Sáros-Patak.

«Folia habuit 185 del. 1. Januar 1815 ergo prout aō 1751.

«Ao 1821. die 13-tia Decembr. numeravi et inveni folia 185. Joann Szombathi mpr.»

Utolsó följegyzés a *Kucharski* professzoré: «Die 19 et 20-mi decembris 1827 permissu Cl. Prof. Somosy vidi hunc codicem atque legi. Dolendum valde quod temporum iniquitate plurima desint. Est enim Codex ex vetustiori transcriptus, quod testatur ipsa lingua, quae est illi in codice Psalterii Saec. XIV. quod Lincii conservatur fere eadem orthographia solummodo recentiori. Sárospatakinii Andreas Kucharski Prof. Univ. Reg. Varsaviensis».

Mielőtt a kódex tartalmának leírására áttérnénk, állapítsuk

<sup>1</sup> A 184-es szám csak hibás számolás eredménye lehetett.

meg a rendelkezésünkre álló adatok alapján, hogy az előtábla belsején olvasható két följegyzésnek kik a szerzői?

Az első följegyzés kétségtelenül a Lasitzkié, a ki a maga nevét a tábla szélén megörökítette. De hát mikor és hol került Lasitzki kezébe ez a kódex? s ki volt ő maga?

Az első följegyzés csak a kódex bekötése után történhetett meg, vagyis legkorábban az 1562-ik évben. A kódex előtábláján olvasható emez évszám ugyanis bizonyosan a bekötéskor sajtoltatott a táblába. Az első följegyzés a második előtt iratott oda, mert ez a második az elsővel bizonyos vonatkozásban áll. (Lásd a Turnoviusról szóló részletet a dolgozat II. szakaszában.)

Hát a második följegyzés mikor iratott oda és ki a szerzője? Ezt is meg lehet állapítani. A második följegyzés végén az olvasható, hogy a kódex, mikor a följegyzést írták, «már másfélszáz esztendőt volt elérendőben». Ha már most az 1455-höz (mint a kódex befejezésének évéhez) hozzáadunk majd 150 (vagyis 149 körül) esztendőt, kapjuk az 1604-ik vagy 1603-ik esztendőt. E szerint tehát az első följegyzést 1562 és 1603—4 között írta oda Lasitzki, a ki *Malecki* szerint (id. m. II-ik szakasz) egy lengyel nemes volt, a kinek neve a lengyel irodalomban<sup>1</sup> eléggé ismeretes. Buzgó hive volt előbb a Kálvin-irányú reformációnak, majd pedig a cseh-testvérek felekezetének s állandó összeköttetésben volt Crotoscius Jánosnak (a ki szintén a cseh-testvérek felekezetéhez tartozott), az inowloclawi vajdának családjával; ott is lakott állandóan a vajda birtokán (Barcinban) s utitársa volt a vajda fiainak külföldi tanulmányútjukon (1570-ben: Heidelberg, Wittenberg; 1571-ben: Prága, Lipcse, Strassburg, Franciaország). És miután az előtáblán levő I. és C. betűk a kódex akkori tulajdonosának: *Johannes Crotosciusnak* kezdőbetűi, a ki a táblába sajtolt Leszczyc-czímernek tényleg birtokosa volt s a ki a kódexet, mint a táblájába préselt római számjegyek mutatják, 1562-ben köttette be: mi sem természetesebb, mint az, hogy a Crotoscius tulajdonát képező kódex a tulajdonos házánál gyakran lehetett Lasitzki kezei között s az első följegyzés, nevének odairásával együtt az ő keze munkája.

<sup>1</sup> Comenius adta ki «*Historia de origine et rebus gestis fratrum bohemicorum*» című munkájának VIII-ik könyvét 1649-ben.

Hogy a második följegyzésnek ki a szerzője, azt elfogadható indokolással először Malecki fejtette meg. Szerinte a későbbi keletű második följegyzés szerzője nem lehetett más, mint *Turnovius*, a ki «Zwierciadlo nabozenstwa chrzescianskiego» cz. munkája második javított és bővített kiadásának irásakor, a Zsófia királyné bibliájáról, ennek fordítójáról, leirójáról, a befejezés idejéről és helyéről szóló tudósítását (minden valószínűség szerint a Crotosciusok házánál, a kiknek birtokában volt a kódex 1562-től az 1630 körüli időig) szóról-szóra a mi kódexünkben írta ki. (Akkor még meg volt a Lasitzki által idézett följegyzés Jób könyvének a végén.) Ugyanakkor írta az előtábla belső oldalára, a Lasitzki följegyzése alá a maga tájékoztató adatait is.

Ezek után áttérhetünk magának a kéziratnak ismertetésére. Az úgynevezett barát-gót betűkkel írott, jól konzervált kódex jelenleg 185 nagy ívrétalakú, körülbelül egyminőségű (középfinom) hártylevélből áll, a melyek közül több (1, 6, 7, 12, 13, 21, 22, 35, 41, 42 stb.) már eredetileg lyukas volt. Eredetileg sokkal terjedelmesebb volt, de a levelek egy részét barbár kezek, különböző időben, részint késsel vagy ollóval kivágták; más részét pedig, közepén és végén, füzetestől (ívestől) kitépték s némely leveleket könyvkötésre (boroszlói töredék), másokat kéziratgöngyölegül (varsói töredék), ismét másokat könyvtábladiszül (sárospataki töredék) használtak.

A kódex írói ívokra (füzetekre) írtak, fekete tussal. Az oldalakat előbb két egyenlő hasábra osztották és pedig úgy, hogy a 8·5 cm. széles és 27—28 cm. magas hasábok között 1·6—2 cm.-nyi távolság s ezenkívül belső (3·5 cm.) és külső (3·5 cm.) margo is maradjon. Majd tussal mindkét hasábot külön-külön megvonalozták s a sorokat — egy hasábra rendszeren 35, ritkán 34 vagy 36 sor került — e vonalak közé írták. A hasábok fölött, azoktól 1·5—1·7 cm. távolságban 1—1 vonal-pár húzódik, a melybe a kódex írói vörös betűkkel annak a könyvnek a címét írták be, a mely az illető hasábokon van s a megszakítva mindkét oldalra (pl. Gene|sis, Paraly|pomenon stb.) vagy megszakítás nélkül odaírt cím (Genesis, Exodus stb.) után a könyvek száma is ki van téve, szintén vörös színnel (pl. Paraly|pomenon I., II. stb.), sőt néhol az illető könyv fejezetének a számát is odaírták (pl. XXVIII Deuteronomius, XIII, XVIII

Numerus). Az egyes könyvek kezdőbetűinek a kódex írói helyet hagytak, hogy azok majd később díszesen festessenek oda, nemkülönben az egyes fejezetek kezdőbetűinek is, a melyek közül ez utóbbiak vörös szinnel, egyszerű kivitelben vannak odaírva. Ugyancsak vörös betűkkel irattak oda a fejezetek római számjegyei s a könyvek kezdetét és végződését jelölő lengyel nyelvű «Kezdődnek (pl. a Deuteronomius) könyvei» s a végén «Befejeztettek e könyvek» stb. kifejezések. Itt említem meg, hogy a kódex szövegében előfordul összes nagy betűk (tulajdonnevekéi, vagy a mondatot kezdők) halványsárga festékkel vannak bevonva s hogy a lapszéleken vagy sorok alatt a parallel helyek nincsenek feltüntetve.

A nagy gonddal s általában tisztán, szabatosan írt kódex első lapján (l. 9. oldal) a Genesis inicziáléja (W) arany, piros és kék színekkel igen díszesen ki van festve s az egész lapot arany, kék, zöld és vörös színekkel festett izléses virágfüzér övezi. A két hasáb közötti téren pedig egy 0,5 cm. széles aranyág vonul végig. Ezt a díszes első lapot, ezenkívül alul még három (vörös és arany szinnel kifestett) czímer ékesíti. És pedig balfelől<sup>1</sup> a koronás lengyel sas (5,5 cm. magas, 5 cm. széles); jobbfelől a litván czímer (az üldöző lóháton, fölemelt jobbában kard, pajzsán kettős kereszt<sup>2</sup> és középen az ausztriai czímer). E czímerek

<sup>1</sup> *Szombathi* pataki könyvtárnok *Majláthhoz* írott s a Slavinban (l. lejjebb) közölt levelében azt mondja, hogy *jobbfelől* van a «koronás ezüstsas, *balfelől* az üldöző vagyis lovag, lóháton, karddal kezében», ami heraldikai szempontból helyes.

<sup>2</sup> A pajzs kettős keresztjére nézve eltérők a vélemények, *Szombathi Majláthhoz* írott levelében a keresztről ezt írja: «Úgy látszik, hogy e kereszt Hedvignek Jagellóval való házassága után toldatott hozzá a litván czímerhez». A *Szombathi* tudósítása alapján aztán *Hanka* a *Slavin* cz. folyóiratban szintén azt írja, hogy az a kettős magyar kereszt. (Auf einem Schilde ist das ungarische doppelte Kreuz. 389. lap.) Nemkülönben *Horváth Cyrill* is (Dr. Erdős id. m. 36. lap) azt mondja, hogy «Magyarországnak kettős kereszties czímere» van az üldözőn. *Malecki* azonban kételkedik abban, hogy az a magyar czímer volna, mert szerinte az elválaszthatatlanul hozzátartozik az üldöző rendes felszereléséhez, bár nem akarja épen kereken tagadni hogy «ezt a jelvényt Jagellónak Hedviggel való házassága következtében tették hozzá a litván czímerhez». (Id. m. II. szakasz.) Szerintem a *Szombathi* álláspontja, indokánál fogva elfogadható, mert ha a kettős kereszt elválaszthatatlanul hozzátartozott volna az üldöző felszereléséhez már Jagellónak Hedviggel való házassága *előtt*, akkor *Malecki* nem habozott volna ítéletében.

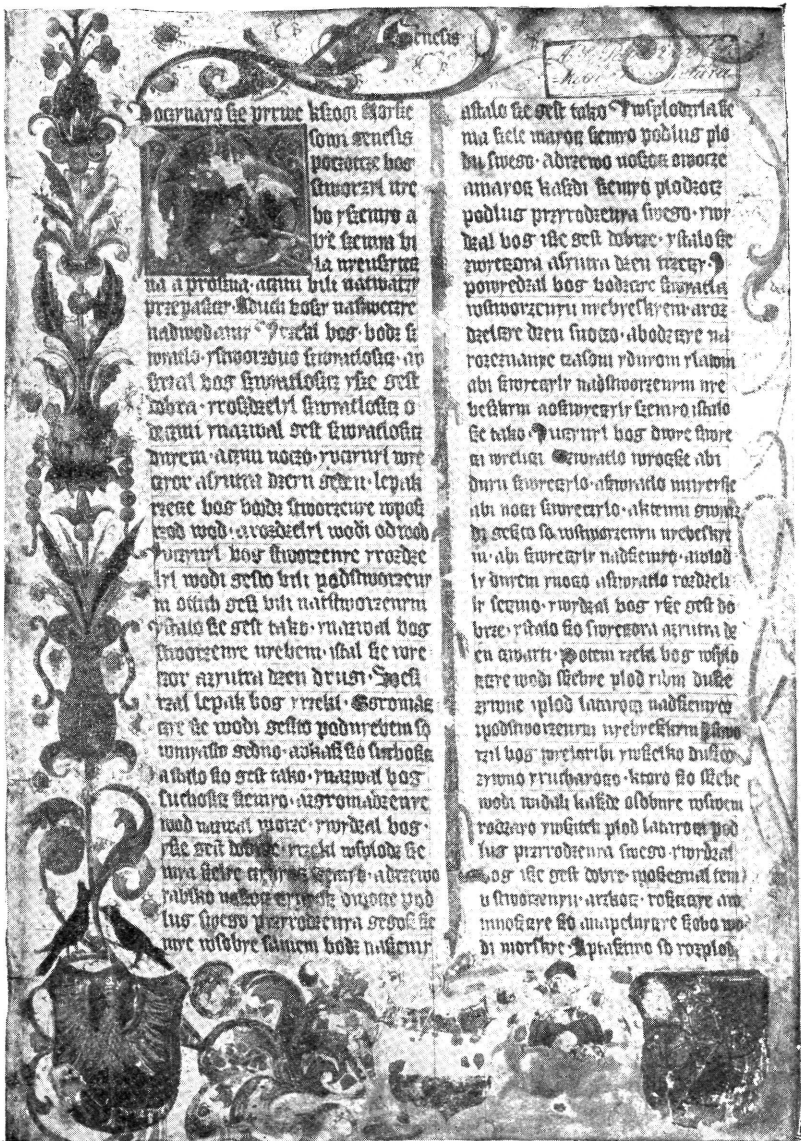
közül kettő, t. i. a lengyel sas és a litván czímer, nem a hártýára odafestett czímer, hanem — mint Malecki helyesen kimutatta — mindkettő egy a XVI. század elején (1508—1512 közt) Krakkóban a Heller-féle nyomdában megjelent latin nyelvű s a trójai históriát magában foglaló nyomtatványból kivágott, a hártýára ragasztott és azután kifestett fametszet.<sup>1</sup> Az első lapot ékesítő festések tehát nem a kódex-szel egykorúak (vagyis sem nem Hedvig, a bibliafordíttatás megkezdője, sem nem Zsófia, a fordíttatás folytatója és befejeztetője csináltatták a diszítést), hanem később (a XVI. század elején) festettek oda a kódex tulajdonosa által, a két fametszet (sas és üldöző) odaragasztásával egy időben.

A harmadik, ma már jórészen lekopott czímer, a mely a sas és üldöző s virágdiszek között középen áll: az ausztriai czímerpajzs (vörös mezőben aranyöv; az aranyozásból már csak kisebb-nagyobb foltok láthatók). Ez már nem fametszet, hanem közvetlenül a hártýára van festve. Malecki szerint annak, (id. m. II. szakasz), hogy az öv aranyszínnel van bevonva és nem ezüsttel, a mint lennie kellene, az az oka, hogy olyan ember festhette, a ki nem igen volt jártas a heraldikai ismeretekben.

<sup>1</sup> *Malecki* id. m. II. szakasz. Mikor Piekosinski 1869-ben (mint majd látni fogjuk) a kódex szövegét másolta, a litván czímer a hártýáról leválasztotta s megállapította (ma is megállapítható), hogy a hártýa a czímer alatt teljesen tiszta, tehát a fametszet odaragasztása előtt sem alatta, sem mellette nem volt még semmiféle olyan festett diszítés, a milyenek ezen a lapon ma vannak. A czímer hátsó oldalán a következő nyomtatott sorok állanak:

«ertur obuia. Erumpat dissimulatio  
quod que opus sunt edocet. Aqu  
ad moenia procedit. operis  
unoni sacrum ingressi sunt hic:  
nime sunt Aenee excitate, in  
ius suis dictura consedit Tro  
Regina benigne respondet De Ae  
Aeneas subito coram apparet. S  
cros ad se deducit. Interim  
ocat. Sed venus ad officios  
inmem ora obdito Li  
cum Aenee ta»

*Malecki* a leggondosabban kutatott Lembergben, Krakkóban, Bécsben a könyv után, melyből a fametszet való, de sikertelenül.



A sárospataki lengyel biblia ezímlapja.

A kódexnek ez a szép, inicziáléval diszített első lapja nagyon meg van fakulva s a címerek (különösen a középső) meglehetősen le vannak kopva, a minek az oka nem lehet más, mint az, hogy a kódex sokáig nem volt bekötve. Először 1562-ben kötötték be, mikor Crotoscius János volt a tulajdonosa. Ez kétségtelen. A bekötéskor a kódex (tábláival együtt) körülbelül 15 cm. vastagságú lehetett; ma  $7\frac{1}{2}$  cm. vastag.

A Genesisnek főntebb leírt díszes inicziáléján kívül az egész kódexben nem igen volt több kezdőbetű. A meglevő könyvnek elején (Deuteronomium, 74. lev.; Josue, 89. lev.; Ruth, 98. lev.; Királyok IV-ik könyve, 115. lev.; Nehemiás, 160. lev.; Tóbiás, 173. lev.) legalább nincs a kezdőbetű kifestve, a miből egészen bátran lehet következtetni, hogy a kódexünkben ma már hiányzó többi könyvek kezdőbetűi sem voltak kifestve.

Hogy bibliánk a bekötés alkalmával (1562) hány levélből állott s mely könyveket foglalta magában, azt a rendelkezésünkre álló adatok alapján kellő bizonyossággal meg lehet állapítani.

Kódexünk jelenleg 185 levélből áll. Ennyi menekült meg a barbár kezek pusztításaitól. Nem háládatlan fáradság megvizsgálni, hogy hány olyan levélnek vagy ívnek (füzetnek) maradt meg a nyoma, vagy maradványa, a melyeket olló vagy kés segítségével kivágtak vagy kitéptek. Ennek kiszámításánál segítségünkre jön az ívek halvány tussal írt betű-jelzése (*a, b, c, d* stb., majd *aa, bb, cc* stb.) a jobboldali hasáb alatt. Minden egyes ív általában 10—10 levélből (ritkán 12-ből, pl a *b* ív stb.) állott. Több ívnek a végén (pl. *h* ív, *i* ív, *l* ív stb.) vagy elején (pl. *k* ív) ott van a római vagy arabszámmal írt sorszám.

Kódexünk a bekötéskor összesen 46 ívből állott. Ezek közül a 106-ik levél után teljesen hiányzik az *y* (22-ik), a *z* (23-ik) és az *aa* (24-ik), tehát három ív; a 185-ik levél után pedig hiányzik a 39—46 ívek, tehát nyolcz ív. Ezt kétségtelenül meg lehet állapítani, mert az egyes ívek háta a ragasztóanyagul szolgáló enybe elég mély rovátékokat nyomott be s ahány ilyen mély rováték van ma a hát belső felületén, annyi füzet hiányzik a kódexből. Ha már most az íveket 10—10 levelével, néhányat (ötöt, t. i. 1., 2., 4., 6. és 7. iverket) 12—12 levelével számítjuk (a mint Piekosinski és Malecki helyesen fölvevtek), úgy találjuk, hogy kódexünkben a levelek száma 1562-ben (a kódex bekötése-

kor) 470 volt. És miután a levelek száma 1751-től a mai napig 185, így 285 levél elveszett. Ezek közül azóta előkerült három és fél levél. A kódex kétharmad része tehát pótolhatatlanul elveszett, illetőleg lappang valahol.

*Malecki* kiszámította, hogy a teljesen hiányzó nyolcz utolsó iven, hozzávéve a 38-ik füzetből kivágott két utolsó levelet is, mennyi férne el a Vulgata szövegéből s arra az eredményre jutott, hogy e 82 levélen: Judit befejezése, Eszter könyve, Jób könyve és Dávid Zsoltárai (id. m. II. szakasz) férne el.

Az előtábla belsején olvasható Lasitzki-féle jegyzet (1562—1604 között) azt mondja, hogy kódexünkben már abban az időben sem voltak meg «Salamon példabeszédei, ugyanennek Predikátori könyve, Énekei és Bölcsesége, Sírak, a négy nagy és tizenkét kis próféta, a Makkabeusok könyve és Esdrás III-ik könyve». Meg voltak tehát benne a Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Josue, Bírak, Ruth, a Királyok I—IV. Könyve, a Krónikák könyve, Esdrás, Nehemiás, az ú. n. Esdrás 3-ik könyve, Tóbiás, Judit, Eszter, Jób és a Zsoltárok könyve. Ezek közül ma már, sajnos, egy könyv sincs meg a maga teljességében. Egyikből csak néhány levél, a másiktól már egy egész ív, a harmadiktól meg a legnagyobb rész hiányzik, sőt némelyik könyvből (Eszter, Jób, Zsoltárok) egy levél sem maradt meg.

A kódex tartalomjegyzéke a következő:

**Genesis**: I—XXIV. (vége hiányzik) fejezet; XXVII. (eleje hi.) — XXIX. (vége hi.); XXX. (eleje hi.) — XXXV. (csak eleje); XLVII. (eleje hi.) — L. (vége hi.). **Exodus**: V. (eleje hi.) — XXII. (vége hi.); XXXIII. (eleje hi.); — XXXVIII. (vége hi.). **Leviticus**: IV. (eleje hi.); V. (vége hi.); VI. (csak utolsó versei) — IX. (vége hi.) XIX. (eleje hi.) — XXVII. (vége hi.). **Numeri**: I. (eleje hi.) — IV. (vége hi.); XIII. (eleje hi.) — XX. (vége hi.); XXI. (eleje hi.) — XXXI. (csak eleje); XXXIII. (eleje hi.) — XXXVI. **Deuteronomium**: I—III. (vége hi.); XVII. (eleje hi.) — XXIV. **Josue**: I. (középe h.) — VI. (középe hi.) — VIII. (vége hi.); XXIII. (eleje hi.) — XXIV. (vége hi.). **Bírak**: VIII. (eleje hi.) — X. (vége hi.); XXI. (eleje hi.). **Ruth**: I—II. (vége hi.) **Királyok I-ső könyve** (I. Sám.): XIV. (eleje hi.) — XVII. (csak eleje); XIX. (eleje hi.) — XX. (vége hi.); XXVII. (eleje hi.) — XXX. (vége hi.). **III-ik könyve**: XIII. (eleje hi.) — XVIII. (vége hi.); XX. (eleje hi.) — XXII. **IV-ik könyve**: I. (vége hi.); X. (eleje hi.) — XVI. (iv.); XVII. (eleje hi.) — XXV. (csak az eleje). **Krónikák I-ső könyve**: V. (eleje hi.) — XXIV. (vége hi.). **II-ik könyve**: VI. (eleje hi.) — IX. (vége hi.); XXI. (eleje hi.) — XXXVI. (vége hi.). **Esdrás I-ső könyve**: VII. (2 utolsó v.) — X. **Nehemiás**: I—XI.

(vége hi.). **Esdrás II-ik könyve**: VI. (csak az utolsó v.) — IX. **Tóbiás**: I—XIII. (csak eleje). **Judit**: III. (eleje hi.) — XII. (csak az eleje).<sup>1</sup>

A kódexből kivágott vagy kitépelt levelek, illetőleg ívek jegyzéke a következő:

A	15-ik	levél	után	( <i>b</i> ív)	ki van	vágva	2	levél.
A	17-ik	«	«	«	«	«	1	«
A	21-ik	«	«	( <i>c</i> ív)	«	«	2	« ; kitépve több levél.
A	24-ik	«	«	( <i>c</i> és <i>d</i> ív)	ki van	tépve	több	levél.
A	39-ik	«	«	( <i>f</i> ív)	«	«	«	«
A	44-ik	«	«	( <i>g</i> és <i>h</i> ív)	ki van	vágva	1	lev., kitépve több lev.
A	47-ik	«	«	( <i>h</i> ív)	«	«	1	«
Az	55-ik	«	«	( <i>i</i> ív)	ki van	vágva	1	levél.
Az	58-ik	«	«	( <i>k</i> ív)	kitépve	több	(kb. 8)	levél.
A	64-ik	«	«	( <i>l</i> ív)	ki van	vágva	1	levél.
A	71-ik	«	«	( <i>m</i> ív)	ki van	vágva	2	levél.
A	76-ik	«	«	( <i>m</i> , <i>n</i> ív,	utóbbi egészen	hiányz.)	kitépve	több lev.
A	89-ik	«	«	( <i>p</i> ív)	kivágva	1	levél.	
A	92-ik	«	«	( <i>p</i> ív)	«	1	«	
A	94-ik	«	«	( <i>q</i> és <i>r</i> ív)	kivágva	3	levél,	kitépve több levél.
A	95-ik	«	«	( <i>r</i> ív)	kivágva	1	lev.,	kitépve több lev.
A	97-ik	«	«	( <i>s</i> ív)	kitépve	több	(8)	levél.
A	99-ik	«	«	( <i>t</i> ív)	kivágva	5	lev.,	kitépve több levél.
A	102-ik	«	«	( <i>t</i> ív)	«	3	«	
A	104-ik	«	«	( <i>x</i> ív)	kitépve	több	(7)	levél.
A	106-ik	«	«	( <i>az y, z, aa</i> ívek	teljesen	hiányz.)	kit. 30 l. (3 ív).	
A	111-ik	«	«	( <i>cc</i> ív)	kitépve	2	levél.	
A	115-ik	«	«	( <i>dd</i> ív)	kivágva	1	levél,	kitépve több (kb. 8) lev.
A	120-ik	«	«	( <i>ee</i> ív)	«	1	«	
A	128-ik	«	«	( <i>ff</i> ív)	kitépve	több	(kb. 4)	levél.
A	142-ik	«	«	( <i>hh</i> ív)	«	«	( « 8)	«
A	144-ik	«	«	( <i>kk</i> ív)	«	«	( « 8)	«
A	157-ik	«	«	( <i>mm</i> ív)	«	«	( « 6)	«
A	168-ik	«	«	( <i>nn, oo</i> ív)	kivágva	2	lev.,	kitépve több levél.
A	179-ik	«	«	( <i>qq</i> ív)	«	2	«	
A	185-ik	«	«	( <i>qq</i> ív)	kiv. 2	lev.,	kitépve 8 ív	( <i>rr, ss, tt</i> stb.) <sup>2</sup>

<sup>1</sup> A *Horváth Cyrill* (Dr. Erdős id. m. 36—37. l.) tartalomjegyzékében a következő hibák vannak: 1. A Királyok I-ső k. nem az I-ső, hanem csak a XIV. fejezettel kezdődik (eleje hi.); 2. azt mondja, hogy Eszter könyvéből meg van a 8—10. fejezet, holott Eszterből egyetlen vers sincs meg; 3. Esdrás I-ső könyvét nem említi, pedig VII. (két utolsó v.) —X. fejezete meg van; 4. azt mondja, hogy Nehemiásnak csak az eleje van meg, holott meg van az I—XI. (vége hi.) fejezet; 5. említi Jeremiást, pedig próféciájából egy vers sincs meg.

<sup>2</sup> Ide jegyzem, hogy mely levelek vannak késsel vagy ollóval meg-

Most még az a kérdés merül föl, hogy bibliánkat a fordító vagy fordítók után egy ember másolta-e, vagy többen végezték e nagy munkát? Ezt nem nehéz megállapítani. Ha ugyanis a kódex írását és pedig úgy a betűk formáját, mint az írásmodort, gondosan megfigyeljük s a lapokat egymással összehasonlítjuk, a következő eredményre jutunk:

1. Az 1—21. levél kétségtelenül egy és ugyanazon kéz írása. Ez az *első másoló* tehát elhaladt egészen a Genesis XXXV-ik fejezetéig, vagy lehet, hogy tovább is, de a 21-ik levél után, mint láttuk, két levél ki van vágva, több levél pedig ki van tépve. Lehet, hogy ezeket is az első másoló írta.

2. A 22—44. leveleket (Genesis XLVII—Exodus XXXVIII.) már más kéz írta. Ennek a *második másolónak* a betűi sokkal nagyobbak, kövérebbek (különösen az első leveleken), mint az első másoló betűi. Festéke sincs olyan fekete.

3. A 45-ik levélen már ismét más írás kezdődik. A betűk magasabbak. A festék erősen fekete. Ez írással azonban csak a 45—47. levelek (Leviticus IV—IX.) vannak írva. Ez tehát már a *harmadik másoló* munkája. E három levélen kívül minden bizonynyal többet is írt, de a Leviticus X—XIX. fejezetei hiányzanak.

4. A Leviticus XIX. fejezetétől a Jósue XXIV. fejezetéig terjedő részlet (48—95. levél) írása az előbbiektől egészen elütő. A betűk kisebbek, kerekesebbek s kissé balra dőlnek. Ez az írás már a *negyedik másoló* munkája.

5. A 96—185. levél (Bírák VIII—Judit XII.) már ismét más jellegű írás. Ez az *ötödik másoló* munkája. Írása szép, egyenletes, szabályos. Malecki szerint az öt másoló között ez írt «legformásabban és legügyesebben». Valószínű, hogy ez az ötödik másoló végigírta az egész Ó-testamentumot. Malecki ez állítását arra építi, hogy a boroszlói töredék szintén az 5-ik másoló írása (id. m. II. szakasz). Én erre nézve nem tudok itéletet mondani, mert a boroszlói töredéket (Dánielből) sem eredetiben, sem hasonmásban nem láttam.

csonkítva. A 112-ik levél jobb felső széléből ki van vágva egy 12 cm. magas és 4 cm. széles darab; a 122-ik levél első hasábjára alól 5·5 cm. m., 8·2 sz. darab; a 145 l. első hasábjára alól 5·5 cm. m., 8·5 cm. sz. darab; a 166-ik levél 1-ső hasábjára alól 6 cm. m., 8 cm. sz. darab. (Mind szöveg nélküli részek.)

Kódexünket tehát öt másoló írta,<sup>1</sup> mert ötféle egymástól már első pillanatra könnyen megkülönböztethető írás van benne. Hogy kik voltak ezek a másolók névszerint, azt adatok hiányában — az ötödiket kivéve — nem lehet megállapítani.

Az ötödik másolóra nézve egészen hiteles adatot szolgáltat Turnovius és Regenvolscius följegyzése. Mindketten egyértelműleg vallják, hogy a fordítást Jassowitzi András (krakkói egyetemi tanár, korczyni paróchus), a *másolást* pedig Radositz Péter végezte be 1455-ben. Az ötödik másoló tehát szerintem Radositz Péter volt, amit különben Malecki is kétségtelennek tart (id. m. II. szakasz).

Még az a kérdés is feleletre vár, hogy ez az öt másoló egyszerre, egy időben dolgozott-e, vagy pedig egymás után, rövidebb-hosszabb időközök elteltével?

Malecki szerint a másolók a kódexen nem egyidejűleg dolgoztak. Nyelvészeti adatokkal igazolja, hogy a biblia átirásának munkája egymásutáni időközökben haladt. Ezek az időközök pedig, legalább részben, igen távol estek egymástól. Szerinte kétségtelen, hogy a negyedik másoló munkája (48—95. levél) sokkal későbbi keletű, mint három elődjéé; az ötödikről pedig úgy ítél, hogy az meg épenséggel nem igen volt negyedik kollegájának a kortársa (id. m. II. és III-ik szakasz).

Én magam is úgy vélem, hogy az öt másoló nem egyszerre dolgozott. Működésük ideje között kisebb-nagyobb időbeli távolságok lehettek. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a kódex füzetekből áll. Ha már most a leírók többen egy időben dolgoztak volna, bizonyosan nem fordult volna elő oly gyakran az az eset, hogy egy-egy másoló a füzet közepén vagy épen végén hagyja félbe az írást s ott váltotta föl egy másik; hanem egy könyv vagy fejezet végén. Nem dolgozhattak ők egyidejűleg, hanem csak egymás után. Később ki fogom fejteni, hogy a kódex körülbelül mennyi idő alatt készülhetett el.

<sup>1</sup> *Szombathi* Majláth grófhhoz írt s fentebb említett levelében két másoló munkájának tartja a kódexet. «Úgy látszik — úgymond — két szerzetes volt alkalmazva a biblia átirására, mivelhogy az első lapok betűi különböznek a továbbiaktól». *Szombathi* azonban a kódex különböző jellegű írásainak tüzetes megvizsgálásával nem igen foglalkozott. Különben észrevette volna az ötféle írást, mert neki éles megfigyelő képessége volt.

Meg kell végül említenem, hogy a kódex 136-ik levele *b)* oldalának felső szélén, közepén, a bibliai könyvet jelző «Paralyp» szó előtt és után olvasható öt kezdőbetű (L. I. C. Paralyp S. P.) jelentését nem tudtam megállapítani.

## 2. A kódexről szóló irodalom.

A nagyhirű lengyel krónikairó: *Długoss* († 1480), Hedvigről és bibliafordításáról a következőket jegyezte föl krónikájában: «Ebben a királynőben a legnagyobb alázatosság, Istennek végtelen szeretete volt; minden világi hiábavalóságot magától elhárítva és róluk lemondva, lelkét és gondolkozását kizárólag az imádkozásra és szent könyveknek, t. i. az *ó- és új-testamentoméinak*, a négy tanító homiliáinak, az atyák életének, a szentek beszédeinek és passióinak, Bernát, szent Ambrosius elmékedéseinek és imáinak, szent Brigitta jóslatainak és igen sok egyéb *latinból lengyelre fordított* szentiratnak olvasgatására szentelte».<sup>1</sup>

Długoss feljegyzéséből, első pillanatra, szinte kétségtelenül azt lehet megállapítani, hogy Hedvig úgy az *ó-* mint az *új-testamentomot* lefordította latinból lengyelre. Azonban ez, mint később látni fogjuk, aligha történhetett meg. Az *új-testamentom* lefordíttatásáról nincsenek adataink.

*Miechowita Mátyás* «*Chronica Polonorum*» czimű munkájában<sup>2</sup> szinte szószerint megismételve Długoss szavait, ugyancsak azt állítja, hogy Hedvignek meg volt lengyel fordításban az egész *ó- és új-testamentom*.

*Turnowski (Turnovius) Simon Teofil* lengyel protestáns lelkész egyik munkájában<sup>3</sup> ez olvasható: «Jagelló Ulászló király Hedvig királynővel, Lengyelország örökösnejével, nagyon istenfélő aszszonynyal (*aki lefordíttatta magának a bibliát lengyel nyelvre és azt, mint igaz evangelika, rendszeresen olvasta*) Cseh-

<sup>1</sup> *Johannis Długossi seu Longini Historia Polonica. Tom. I—II. Lipsiae. 1711. 1712. Tom. I. lib. XII. p. 161.*

<sup>2</sup> *Cracoviae. 1521. pag. CCLXXV.* E részletet közli Bentkowski is «*Historia literatury polskiej*» cz. művének I-ső kötetében a 190-ik lapon.

<sup>3</sup> A keresztyén istentisztelet tüköre Lengyelországban stb. Lengyel ezime: *Zwierciadlo nabozenstwa chrzescianskiego w Polsceze ... Wilno. 1594.*

országból papokat hívott Krakába». Ez adatánál Turnovius Bielski és Krómer krónikájára hivatkozik. A Turnovius füzetében foglaltak ellen *Tworzydło Márton* vilnai (lengyel) róm. kath. plébános egy cáfoló iratot adott ki,<sup>1</sup> a melyben Turnoviusnak minden állítását megdönteni igyekszik. A Hedvig bibliájára vonatkozólag e czáfolatban szerző ezt írja: «És a mit mondasz, hogy a királynő legegőbb fordította le a bibliát lengyel nyelvre, azt rosszul mondasz. Erről egy krónika sem szól. De ha volt is neki lengyel bibliája, azt másoktól kapta, a kiknél már meg volt fordításban. Mert már szent Hieronymus is lefordította a bibliát szláv nyelvre». *Tworzydło* tehát először is kereken tagadja, hogy Hedvig királynő a bibliát lengyel nyelvre fordította volna, de azt mégis megengedi, hogy a bibliát *fordításban* olvashatta. Hogy lengyel nyelven-é, vagy Hieronymus szláv fordításában [ez téves felfogás, mert szláv nyelvre a bibliát Cyrillus és Methodius fordították le (870 táján)]; Hieronymus fordítása *latin* fordítás volt, az ú. n. Vulgata], arra nézve maga sem tud eligazodni. *Tworzydło* czáfoló iratára *Turnovius* 1604-ben (*Tworzydło* már ekkor nem élt) előbb említett munkájának javított és bővített kiadásával felelt, a melyhez mintegy függelékül odacsatolta a maga védekezését és feleletét is. A munka javított és bővített kiadására az sarkalta Turnoviust, hogy egy nagylengyelföldi könyvtárban egy a XV. század első feléből való lengyel nyelvű, kéziratot régi bibliafordítást talált, a melyben az is föl volt jegyezve, hogy a fordítást ki készítette s a kódex eredetileg kinek a tulajdona volt. Eme javított és bővített kiadásban a Hedvig-biblia fordítására vonatkozó részlet így szól: «Jagelló Ulászló király, Hedvig királynővel, Lengyelország örökösnejével, nagyon istenfélő asszonynyal (a milyen volt utána Zsófia is, ugyanezen Jagelló felesége, a kitől származtak Jagelló utódai, a lengyel királyok s aki lefordította magának a bibliát lengyel nyelvre és azt mint igaz evangélika, rendszeresen olvasta és a kinek bibliája lengyel nyelven pergamenre írva mai napig meg van a nemzeti Krotoski urak házában) Csehországból papokat hívott Krakába». (B. l.) A védekezést és feleletet tartalmazó füzet-

<sup>1</sup> Pápaszem a lengyelországi keresztény istentisztelet stb. tüköréhez. Lengyel czime: Okulary na zwierciadło nabozenstwa chrzescianskiego w Polsce... W Wilnie, 1594.

ben<sup>1</sup> *Turnovius* így ír a vitás ügyről: «Hogy pedig Jagelló feleségeiben, Hedvigben és utána Zsófiában ugyanaz a kegyesség és az igaz evangéliomhoz való hajlandóság meg volt, az világosan kitűnik úgy a történészek által leírt egyéb cselekedeteikből, mint különösen az Úr szövetsége (t. i. a biblia) iránti szeretetökből, mely szerint a mit részökre lengyelül megírtak, azt szorgalmasan olvasták... Hamis beszédemül tudod be, hogy Zsófia (megjegyzendő, hogy az első kiadásban csak Hedvigről volt szó s nem Zsófiáról is) lefordította volna magának a bibliát, de én ime az ő pergamenre írt saját bibliájában e régi lengyel szavakat olvasom: «Elkészültek a szövetség könyvei Korczin újváros várában, a legfenségesebb fejedelemnő asszony, Zsófia, Isten kegyelméből Lengyelország királynéja, legkegyelmesebb asszonyunk parancsára és akaratóból, lefordítottak András pap, Ő Felsége káplánja, Jaszovicz örökös ura által. Leírtak pedig Radoszyci Péter által Kedden, szent János *zeszlowie* (sic!) ante Portam Latinam napján az Úr 1455-ik esztendejében». (F. levél.)

Malecki, a *Turnovius* által fölfedezett lengyel bibliáról, a *Crotosciusokról*, mint a biblia akkori birtokosairól szóló tudósítására, továbbá a fordítató, fordító és másoló nevét, sőt a fordítás befejezésének helyét és idejét is tartalmazó záradékra vonatkozó adatokat hiteleseknek és teljesen megbízhatóknak tartja, mert szerinte *Turnovius* nem írt pusztá mende-monda alapján. Nem emlékezetből idézett, «hanem csakugyan kezeiben tartotta akkor azt a kéziratot és úgy adott abból vissza mindent, a mint ott írva volt». Állítását két érveléssel igazolja. Az egyiket a záradékban előforduló és hibás olvasás miatt érthetetlen *zeszlowie* szóhoz fűzi. Szerinte ez a szó a kódexben olvashatatlan lehetett: *Turnovius* rosszul olvasta, *zaszlanie* helyett. «Nem volt ez egyéb — úgy mond — mint középkori nyelven való megjelölése *május 6-ikának*, a mely nap a mai naptárban: Olajban főtt szent János napjának van nevezve. A középkorban ezt a napot: *Joannes in captivitate*, vagy *Johannes ante portam latinam* névvel nevezték. Itt pedig meg van ezen elnevezésnek mind a két formája, csak-hogy a *captivitas* szó lengyelül van visszaadva *zaszlanie* szóval».

<sup>1</sup> Czime: Jasne oko Prawdy x. S. Th. Turnowskiego, sluzebnika Pana Jezusowego y Evangelii iego w Polsce, z Obrona a z Odpowiedzia Na Okulary ciemne a mylne przez x. Marcina Tworzydla w Wilnie wydane.

Szerinte a kódexben kétségtelenül így lehetett ez a szó írva. Gondosan utána nézett annak is, hogy az 1455-ik év május 6-ika csakugyan keddi napra esett-e s megállapította, hogy a följegyzés egészen helyes, mert a nevezett évben május 6-ika csakugyan keddi napra esett. És ezt a ténytet, a Turnovius által közölt följegyzés hitelességére és megbízhatóságára nézve, igen fontosnak tekinti. «Az 1455-ik évi jegyzetről szóló egész tudósítás tehát — írja — teljesen autentikus és Turnovius itt sem nem költöhetett, sem hozzá nem toldhatott semmit, már csak azért sem, mert ama kifejezést meg sem értette».

Malecki másik érve, annak bizonyítására, hogy Turnoviusnak akkor, mikor a Tworzydlo támadására felelt, csakugyan kezében volt a lengyel kódex, a melyről beszél, az, hogy a kódex előtáblájának belső oldalán olvasható második, az elsőnél feketébb tintával írott 15 sor följegyzés a Turnovius kézírása.

Malecki amaz állítását, hogy az előtábla belsején olvasható följegyzést Turnovius írta oda, nemcsak azzal indokolja, hogy a följegyzésben olyan szavakat, kifejezéseket, sőt gondolatokat is találunk, a melyek fenntebb említett (1604-iki) művében a Hedvigről, Zsófiáról és Jagelló Ulászlóról szóló följegyzésekben is előfordulnak, hanem azzal is, hogy Turnovius születésénél fogva cseh ember volt és habár jól bírta a lengyel nyelvet és csaknem lengyellé lett, mégis élete végéig szoros viszonyban volt szülőtte nemzetével. Hogy e följegyzés szerzője cseh ember volt, Malecki szerint, bizonyítják egyes lengyel szavak és betűk csehes alakú leírásai.

Megjegyzzi végül Malecki, hogy állításának helyessége mellett szól még az is, hogy a följegyzés utolsó mondata: «Már másfélszáz esztendő van *elérendőben*» tartalmát tekintve, teljesen összevág azzal az időponttal — az 1455-höz majd másfélszáz (148—149) esztendő hozzáadva, épen az 1603-ik vagy 1604-ik esztendő kerül ki — a melyben Turnovius erre a lengyel kódexre rábukkant s táblájának belső oldalára ama tájékoztató sorokat följegyezte. Egy és ugyanazon időben jegyezte fel ama sorokat s készítette nyomtatás alá munkájának második kiadását.

Én Malecki amaz érveit és bizonyítékait, a melyeket a Turnovius által közölt adatok hitelessége és teljes megbízhatósága mellett felsorol, teljesen igazoltaknak és helyeseknek fogadom el

s Turnoviusnak, mint szemtanúnak kódexünkre vonatkozó tudósítását, az összes tudósítások közt én is a legfontosabbnak és egbecesebbnek tartom. A későbbi irodalom (Fischer, 1855. 17. lap; Realencycl. I-ső kiad. 12-ik k. 1860. 8. lap stb.) egészen méltán épít a Turnovius adataira.

*Graet Márton* protestáns lelkész 1617-ben írt narrációjában<sup>1</sup> ezeket jegyezte föl Hedvigről és Zsófiáról: «Különösen figyelemre méltó Hedvig, Lengyelország királynője, Jagelló Ulászló, Lengyelország és Nagy-Lithvánia stb. fejedelmének hitvese, a ki örömet olvasgatta a *lengyel nyelvre fordított ó- és új-testamentomot*». (386. lap.) Majd a következő lapon ezeket mondja Zsófiáról és bibliájáról: «Jagelló Ulászló utolsó felesége, Zsófia, a kievi fejedelem leánya (anyja Ulászlónak, Lengyel- és Magyarország királyának, a ki Várnánál esett el) a *szent bibliát magának lefordíttatta lengyel nyelvre* s erre a munkára káplánját, Jaswici (sic) Andrást alkalmazta. Ebből könnyű következtetni, hogy az ő kizárólagos foglalkozását a mennyei tudomány megismerésének vágya képezte. A mely kéziratós példánya a bibliának a mai napig (haecenus, 1617.) gondosan őriztetik a nemes és nemzeti krotoszyni Krotoski urak házában». (387. lap.) *Graet* szerint tehát Hedvig olvasgatta az ó- és új-testamentomot, de hogy tényleg meg volt-e neki mindkettő, vagy csak Dlugoss, vagy Miechowita adata után ő gondolta, hogy meg volt, — azt nem lehet biztosan megállapítani. Becses adata *Graet*nek, hogy 1617-ben kódexünk még a Crotoscius-család birtokában volt. Malecki a *Graet* munkájából csak a Zsófia bibliájára vonatkozó részletre utal.

A lengyelországi összes disszidens felekezetek által 1644-ben tartott egyetemes zsinat emlékirata,<sup>2</sup> melyet IV. Ulászló királyhoz terjesztettek, s a melyet (Malecki szerint) nem az aláíró Radziwill, hanem egy Wegierski (alias Regenvolscius) András

<sup>1</sup> Czime: «De prima ecclesiarum Unitatis Fratrum in Polonia origine succincta narratio». Nyomtatásban is megjelent a Lasitzki által írt: «Johannis Lasitii, nobilis Poloni Historiae de origine et rebus gestis Fratrum Bohem. Liber octavus, qui est de moribus et institutis eorum. 1649. című s Comenius Á. János által kiadott könyv végén. (355—392. lap.)

<sup>2</sup> Czime: «Sacrae Regiae Majestati . . . Vladislao IV. nomine . . . Evangelicorum ex Colloquio Orlensi per Delegatos ipsorum die 24. Aug. habito, anno Christi 1644, Humillimi responsi libellus. Helmstadii 1645.»

nevű lelkész fogalmazott, a lengyel bibliáról ezt mondja: «Ide jegyezzük azt is, hogy királyaink különösen abban az időben (egyáltalában a régebbi századokban) annyira át voltak hatva az igazság megismerésének vágyától, hogy a szent könyvek kódexe, melyet addig anyanyelvünkön senki sem látott, az 1455-ik esztendőben, az *istenfélő királyné használatára lengyel nyelvre* (patrio idiomate) fordíttatott». (Idézi ezt Ringeltaube is, Beiträge, Előszó b.l. és megjegyzi, hogy ez a kódex ment át a Krotoskiak birtokába). Ez emlékiratban, mint látszik, szó sincs a Hedvig bibliájáról, hanem csak a Zsófiáéről (1455.).

*Regenvolscius* (alias *Wengerscius*, *Wegierski*) András lengyel prot. pap 1644 vagy 1645-ben írt és 1652-ben kiadott könyvében<sup>1</sup> Miechovitára és Bielskire hivatkozva azt állítja (23. lap), hogy az ó- és új-testamentomot 1390 körül Hedvig fordíttatta le (latinból) a maga részére, lengyel nyelvre. Majd e tudósítás után, de még ugyanazon lapon (15 sorral lejjebb), forrásokra való hivatkozás nélkül, a következőket is mondja: «Megvan Jagelló király utolsó (negyedik) feleségének, Zsófiának is egy hártýára írt (in membrana descriptum) Szentírás-példánya, a melynek végére (ad cujus calcem) ez van odaírva: Befejeztetett ez a biblia Korczyn új város várában, Zsófiának, Lengyelország legfenségesebb királynéjának parancsára és akaratából: lefordíttatott Jassowitzi András által: leíratott Cadoszítzi<sup>2</sup> Péter által az 1455-ik esztendő aug. 18-án. Még Zsófia özvegy királyné életében, a mikor már fia, Jagelló Kázmér uralkodott. Ez a biblia egy bizonyos kiváló patrónusnak könyvtárában volt. (Fuerunt ista Biblia in Bibliotheca illustris cujusdam Patroni)».

Ha *Regenvolscius* emez utóbbi szószerint idézett adatait figyelmesen összehasonlítjuk a *Turnovius* adataival, már első pillanatra látni fogjuk, hogy a *Regenvolscius*-féle szöveg nem mindenben egyezik meg a *Turnovius*séval, a melyet ő az előtte nyitva levő kódexből szószerint idéz. Az eltérések a követke-

<sup>1</sup> Czime: «Systema historico chronologicum ecclesiárum slavonicarum continens historiam ecclesiasticam a Christi tempore ad annum 1650. Trajecti a Rhenum. 1652.»

<sup>2</sup> Malecki e szónál a következőket jegyzi meg: «*Radoszici* helyett, sajtóhiba a C betűnek az R-hez való hasonlatossága miatt, a mely *Regenvolscius* kéziratában bizonyosan olvashatatlanul volt írva».

zők: 1. A bibliafordítás befejezésének ideje Regenvolsciusnál: aug. 18.; Turnoviusnál: május 6. Malecki ez eltérést, vagy helyesebben ellenmondást úgy magyarázza meg igen elfogadható módon, hogy feltételezi, miszerint Regenvolscius a lengyel kódexről szóló fentebbi közleményét *csak emlékezetből* írta meg. Szerinte azelőtt lehetett, sőt bizonyosan volt is kezében a kódex, mert nagylengyelföldi ember volt, sőt ott is született (Ostrog), a hol Turnovius lakott; és mi több, rokonságban állott a Turnovius családdal. De mikor művét megírta, akkor már Kislengyelföldön: Wlodawában lakott.

És habár a bibliafordítás befejezésének dátumára nézve téved is Regenvolscius, de — és ezt Malecki is készséggel ismeri el — egyéb adatai, mint újak, igen fontosak és becsesek. Így pl. 1. hogy a Turnovius által közölt, általunk hitelesnek és megbízhatónak tekintett s a Zsófia-féle biblia fordítójáról és leírójáról szóló ama jegyzet *ad calcem* volt a kódexben, vagyis annak *végén*; 2. hogy a kódex Regenvolscius idézett munkájának írásakor (1644 körül) már nem volt a Crotoscius-család birtokában, mert Regenvolscius a *fuerrunt* szót használja. Hogy az ő idejében ki lehetett a kódex tulajdonosa, aligha tudta, mert különben bizonyosan megemlítette volna.

*Kortholtus Keresztély* «De variis scripturae editionibus tractatus theologico-historico-politicus, Kiloni, 1686.» czimű munkájának «De versione polonica» etc. feliratú XXX-ik fejezetében (367—368. l.) ugyancsak Hedvig királyné érdemének tudja be a biblia lengyel nyelvre fordíttatását s bizonyosságul Lasicius Jánosnak a frank nép történetéről írt könyvére hivatkozik, aki saját állítása szerint látta is a szép kéziratot.

Az itt említett Lasicius (Lasicki, Lasitzki) ugyanaz a férfiú, a ki, mint láttuk néhány sor feljegyzést is írt (1562—1604 közt) a kódex előtáblájának belső oldalára, abban az időben, a mikor a kódex a Crotoscius család birtokában volt. Kortholtus emez adata összevág *Turnovius* és *Graet* adataival s így teljesen megbízható.

Egy nagytudományú francia szerzetesnek: *Le Long Jakab*nak «Bibliotheca Sacra»<sup>1</sup> című híres munkájában szintén találunk feljegyzést a lengyel bibliáról. Ennek «Biblia Polonica» feliratú

<sup>1</sup> Lipsiae. 1709.

szakaszában (352—353. l.) szerző először Kortholtus feljegyzését közli némi kihagyással, majd pedig közli Regenvolscius feljegyzését is.

Malecki figyelmét kikerülték Le Longnak a lengyel kódexre vonatkozó feljegyzései. Nem említi Kortholtus munkáját sem, a melyből Le Long a Hedvig bibliafordítására és a Lasiciusra, mint szemtanúra való hivatkozását meríti.

A *Zedler* (*János, Henrik*)-féle «Grosses Universale Lexicon», a mely egyike a világ legnagyobb lexikonainak, a lengyel bibliáról<sup>1</sup> Kortholtus és Regenvolsciusra hivatkozva megjegyzi, hogy annak elkészíttetését némelyek Hedvig, mások Zsófia királynőnek tulajdonítják.

A «Preussische Zehenden» című folyóirat 1742-ik évi folyamában egy *Tschepius* nevű német lelkész «Polnische Bibel-Historie» című cikkében foglalkozott a lengyel biblia történetével s Turnovius és Regenvolscius adatait is egybevetve, ama véleményének ad kifejezést, hogy eme két író feljegyzésében a biblia két különböző példányáról van szó. Vagyis mindketten más példányt írnak le. Felfogását azzal indokolja, hogy a két író nem szóról-szóra egyezően írja le az általuk látott bibliát. *Tschepius* a legrégebb lengyel bibliafordítás után — mint mondja — sokáig kutatott és kérdezősködött Krakkóban, Varsóban és sok más városban, de eredmény nélkül. Ez időben a külföldön még nem tudták, hogy a lengyelek eme legrégebb bibliája Magyarországon van s a sárospataki ref. főiskola könyvtárában őriztetik.

*Bod Péter* «A szent bibliának históriája»<sup>2</sup> című munkájában a lengyel bibliáról ezt mondja: «A lengyelek' Nyelvekre fordította a' Bibliát elsőben Hedvigis, a' Lajos Magyar Király' Leánya, ki Jágellóhoz ment vólt Férjhez a' XIV-dik Százban; a' XV-dik Százban ismét a' Sofia Királyné számára fordítottatott 1455-dik Esztendőben».

*Bod Péter* tehát, mint látszik, külön bibliafordítást tételez föl Hedvig, és külön Zsófia részére. Hogy tudósítását a *Tschepius* féle felfogás hatása alatt írta-e, vagy máshonnan, talán Sárospatakról vette adatait, nem lehet megállapítani, mert forrásokat nem nevez meg.

<sup>1</sup> III-ter Band. Halle u. Leipzig. 1733. 1711-ik lap.

<sup>2</sup> Szeben, 1748.

## BIBLIOGRAFIAI RENDSZEREK.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

(Második, befejező közlemény.)

A németek közül ez időszakból Martin *Schrettinger* rendszerét említjük meg, a ki 1829-ben megjelent Versuch eines vollständigen Lehrbuches der Bibliothekwissenschaft című munkájában a következő 18 osztályt állította föl:

1. Egyetemes enciklopédiák s vegyes tartalmú művek. 2. Nyelvtudomány. 3. Görög és latin irodalom. 4. Élő nyelveken írt szépirodalom. 5. Bölcsészet. 1. Spekulatív és gyakorlati filozofia, neveléstan, államtudomány, természeti és népjog. 6. Bölcsészet 2. Matematika; ipar, kereskedés, hadászat. 7. Bölcsészet 3. Fizika, orvostan, természettudomány és szépművészetek. 8. Oeconomia és veterinaria. 9. Föld- és népisme. 10. A történelem egyéb segédtudományai (genealogia, chronologia, heraldika, numizmatika). 11. Egyetemes történelem. 12. Európai ókori s Európán kívüli történelem. 13. Egyes európai államok története. 14. Németország általános és részleges története. 15. Bajorország története. 16. Bajor jogtudomány, politika, orvostudomány stb. 17. Általános jogtudomány és kánonjog. 18. Theologia és egyháztörténelem.

Mind e szakok három alosztályra oszlanak a szerint, a mint az összességet (allheit), a sokaságot (vielheit) vagy az egyedet (einheit) tekintik.

Végül a francziák közül André Marie *Ampère*-nek 1834-ben megjelent bölcséleti alapon megejtett tudományosztályozása említhető. *Ampère* az összes tudományokat két főcsoportra (règnes), ezek mindegyikét 2—2 alcsoportra (sousrègne), ezeket 2—2 ágra (embranchements) vagyis osztályra, ezeket ismét 2—2 mellékágra vagyis alosztályra (sousembranchement), ezeket 2—2 elsőrendű tudományra, az elsőrendűeket 2—2 másodrendű tuda-

mányra, ez utóbbiakat 2—2 harmadrendű tudományra, tehát összesen 128 csoportba osztja.

Az első főcsoportba tartoznak a kozmologiai tudományok, ezek két alcsoportja: a sajátképi kozmologiai tudományok és a fiziologiaiak. A sajátképi kozmologiai tudományok két ága: a matematika és fizika, amannak oldalágai a sajátképi matematika s a fizikomathematika, emezéi a sajátképi fizika és a geologia. A fiziologiai alcsoport ágai: 1. a természetes fiziologia, melynek oldalágai a növénytan s az állattan; 2. az orvosi, melynek oldalágai a fizikomeditális s a szorosabb értelemben vett orvosi tudomány.

A második főcsoport a noologiai tudományoké. Ennek alcsoportjai a sajátképi noologiai tudományok s a társadalmiak. Amazok két főága: 1. filozofia, a sajátképi filozófiát s etikát tartalmazó oldalágakkal és 2. a dialegmatika, melynek oldalágai a sajátképi dialegmatika (nyelvészet és irodalom) és az eleutero-technika (pedagogia). A szocziologia két főága: 1. ethnologia, melynek oldalágai a sajátképi ethnologia és a történelem s 2. a politika, melynek oldalágai az ethnorytika (hadászat stb.) és az ethnogétika (társadalmi, gazdasági politika).

A század első felében alakult rendszerek sorát méltóképen zárja le *Comte* Ágostnak, a pozitivista filozofia megteremtőjének tudományfelosztása, mely *Cours de philosophie positive* című hatkötetes főművében 1830—1842-ig látott napvilágot. Összesen hat osztályt állít föl, még pedig oly sorrendben, a hogy az egyik tudomány a másiból mintegy kifejlődött. A legáltalánosabbal, vagyis a matematikával kezd, ezt követik a csillagászat, fizika, vegytan, élettan és a társadalomtudomány. A filozofia maga nem különálló tudományág, hanem az összes tudományok alapigazságait foglalja egységbe. Minthogy *Comte* a felosztásban csakis az absztrakt tudományokat veszi föl, ezáltal az összes leíró, konkrét tudományok kiesnek, a minők pl. a botanika, zoologia stb. Hogy az ily fölfogással készült tudománybeosztás bibliografiai célokra egyáltalán nem alkalmas, az szinte magától értetődik.

*Ampère* és *Comte* rendszereivel szemben, melyeket mesterségeseknek nevez, *Wundt* logikájában a tudományok természetes felosztására törekszik. E felosztásának szerinte két előnye van: egy az, hogy a tudomány minden *tényleg* létező területére

kiterjeszkedik anélkül, hogy mesterségesen állítana fel oly tudományágakat, melyek valójában nem léteznek, vagy amelyek jövő kialakulását legalább világosan megkülönböztethető problémák jelenléte nem teszi valószínűvé; a másik az, hogy a tényleg fennálló, vagy már kialakuló félben lévő tudományosztályokat logikai rendszerbe akarja foglalni, amelyet a kutatás tárgya s módszere determinál.

Mindenekelőtt két főosztályt különböztet meg, szembeállítva az egyes tudományokat a bölcseléttel. A két főcsoport áttekinthető sémája a következő:

I. Egyes tudományok. A) Formaiak: tiszta matematika;  $\alpha$ ) aritmetika;  $\beta$ ) geometria s a kettő közös származéka:  $\gamma$ ) az integrál számítás. B) Alakiak: a) természettudományok:  $\alpha$ ) fenomenologiaiak: fizika, általános vegytan, élettan;  $\beta$ ) genetikusak: kozmologia, geologia; organikus fejlődéstan;  $\gamma$ ) szisztematikusak: leíró asztronómia, földrajz, természetrajz; b) szellemi tudományok:  $\alpha$ ) fenomenologiaiak: lélektan, neveléstan;  $\beta$ ) genetikusak: történelem (politikai, gazdasági, egyházi stb.);  $\gamma$ ) Szisztematikusak: művészetek rendszere, társadalom, jog, hittudomány stb.

II. Bölcsészet: A) logika, a) általános, b) ismerettan; B) bölcsészet története; C) metafizika: egyes tudományok bölcsélete.

Áttérve a múlt század második felében Európában keletkezett gyakorlati célú rendszerekre, azok közül is csak a legfontosabbakat, mert egy vagy más okból leginkább elterjedtetek kell tüzetesebben megismernünk.

Időrendben is legelső közülök *Brunet* rendszere, mely a párisi könyvkereskedők már ismertetett rendszerének modernizálása. Végleges alakját 1865-ben, a Manuel legutóbbi kiadása alkalmával nyerte; főbb osztályai a következők:

A) Theologia. I. Szentírás: 1. szöveg és fordítások (9 alosztályl); 2. szentírásmagyarázat (4)<sup>1</sup>; 3. szent filologia (6). II. Liturgia (7). III. Konziliák (4). IV. Egyházatyák (5). V. Theologusok (7). VI. Különös vélemények (2). VII. Zsidó vallás. VIII. Keleti népek vallásai (5). IX. Függelék a theológiához (az istenségről s a vallási kultuszról szóló bölcséleti művek) (2).

<sup>1</sup> A zárjelbe tett számok az alszakok mennyiségét mutatják.

B) Jogtudomány. Bevezetés, 4 alosztálylyal, általános és tan-könyveket tartalmaz. I. Természeti jog (3). II. Politikai jog. III. Polgári és büntetőjog (6). IV. Egyházjog (8).

C) Tudományok és művészetek. Bevezetés és szótárak. I. Bölceleti tudományok (6). II. Fizikai és kémiai tudományok (2). III. Természeti tudományok (8). IV. Orvosi tudomány (14). V. Matematikai tudományok (3). VI. Függelék a tudományokhoz (bűvészet, alkémia és asztrologia). VII. Művészetek (3). VIII. Mechanikus művészetek és mesterségek (4). IX. Testgyakorlás (5). X. Játék.

D) Szépirodalom. I. Nyelvészet (5). II. Rhetorika (5 + 5). III. Költészet [*a*] a költők általában (17) és *b*) drámai költészet (13)]. IV. Prózai költészet (2); függelékül (2): faczeziák és burleszk darabok. V. Filologia (5). VI. Párbeszédék. VII. Levélírók (7). VIII. Poligrafusok (9). IX. Vegyes tartalmú gyűjtemények (8).

E) Történelem. I. Történelmi prolegomenák: módszertan; földrajz (és útleírás), kronologia (3). II. Egyetemes történelem: ókori és újkori (3). III. Egyháztörténelem (2). IV. Ókori történelem (8). Függelék IV-hez (bizánczi és népvándorlaskori történelem). V. Modern történelem [Európa (15), Ázsia (12), Afrika (5), Amerika (4)]. VI. Történelmi paralipómenák (6 osztálylyal, köztük irodalomtörténet, biográfia és bibliográfia) s végül a polygrafusok és kollekcziók, továbbá hirlapok.

*Brunet* rendszere — írja *Mouravit Gusztáv* — egy időben synthetikus és analtikus. Synthetikus, a mennyiben legfőbb osztályaiban az emberi gondolat tevékenységének legfőbb köreit állapítja meg; analtikus pedig annyiban, hogy apróra elemzi e nagy területeket s e részeket igyekszik egymásba kapcsolni.

Az első csoport méltán van Istennek szentelve — úgymond — mert az emberiség őt látja a tények csúcsán. Isten után, a mint az ember visszatér a földre, legelőbb embertársain akad meg szeme s fölébred benne a jog és a kötelesség, az igaz és igaztalan érzése. A jogtudomány, mely a kérdéseket elmélyíti, képezi tehát a második divíziót, azután az ember önmagába tér s magamagát, de meg a külső világot is meg akarja érteni, vizsgálja a világ törvényeit, az elváltozások szabályait s azon elváltozásokat, melyeket valamely önös okból maga az ember eszközöl mestersé-

gesen; így támad a harmadik divízió, mely a tudományokat és mesterségeket foglalja magában. De az emberben nemcsak tudás utáni vágy van, hanem fölébred a szép kultusza is benne s kifejezésre kerül az irodalmi és képzőművészeti alkotásokban. Ez adja a negyedik csoportot. Végül az embernek saját neme iránt táplált érdeklődése, törekvéseinek, küzdelmeinek lefolyását, multját veszi vizsgálat alá; ez képezi az ötödik divíziót. Ezekhez függelék gyanánt, mint hatodik divíziót, a bibliográfiát s mint hetediket a polygrafusokat csatolja, de *Brunet* beéri ezeknek a történelemhez csatolásával is.

A divíziók egyes osztályait, melyeket előbb felsoroltunk, *Brunet* római számokkal jelöli. Ez osztályok arabs számmal több-kevesebb alosztályra, ezek viszont nagy betűvel jelölt szakaszokra, sőt e szakaszok részben kis betűvel jelölt alszakaszokra is oszlanak. A történelmi divíziónak ötödik osztálya pl. a modern történelm, ennek európai része — mint már említettük — 15 alosztályra oszlik. Az általános műveket követő első alosztály természetesen Franciaország, ennek viszont 14 szakasza van, melyek az ABC nagy betűvel jelölve: *A)* régi és új földrajz, helyrajz, statisztika; *B)* kelta és gall történelm; *C)* a francia nemzet eredete, a monarchia kialakulása stb.; végül az utolsó: *O)* Franciaország régi tartományainak és városainak története. Ez utóbbi szakasz alszakai: *a)* Páris; *a<sub>2</sub>)* királyi székhelyek; *b)* Ile-de-France, Picardie, Artois stb.

A *Brunet*-féle rendszert a legtöbb francia könyvtár magáévá tette, bár a sok alszakot a legtöbb esetben redukálták. A Bibliothèque Nationale olvasótermének katalogusa is lényegileg meg egyezik a *Brunet* rendszerével; főosztályai teljesen azonosak s az ABC magánhangzóival, *A) E) I) O) U)*-val jelöltetnek.

*Brunet* rendszeréből fejlődött *Lebas* szakosztályozása, mely 1840 körül lépett életbe a párisi egyetemi könyvtárban. E rendszer *Brunet*-ével szemben annyiban bír előnnyel, hogy a szakjelzésre használt betűk a szakok tudományos elnevezésének kezdőbetűjével vagy betűcsoportjával azonosak s így bizonyos szuggesztív hatással vannak. Hátránya, hogy csakis azon nyelvre — ez esetben a francziára — vonatkozhatik, mely a szakok elnevezésére fölhasználtatott.

*Lebas* rendszerében az öt főcsoport jegyei a következők:

*B.*: bibliographie (könyvészet); *T.*: théologie (hittudomány); *S.*: sciences (tudományok); *L.*: littérature (irodalom); *H.*: histoire (történelem). E csoportjegyekhez egy második nagy betűt csatolva, kapjuk az egyes szakok elnevezését, pl.: *B. G.*: bibliographie générale (általános könyvészet); *T. E.*: théologie, écriture (hittudomány, szentírás); *S. P.*: sciences philosophiques (bölcészet) stb. Ott, a hol egy betűből nem futja ki, betűcsoportok alkalmazatnak, pl.: *Eg.*: égyptologia; *Ass.*: assyrologia stb. A dőlt kis betűk az alosztályok jelzésére szolgálnak, pl.: *H. F. b.*: histoire, France, Bourbon vagy *L. E. g. p.*: littérature, étranger, germanique, poètes stb.<sup>1</sup>

Az újabb olaszországi rendszerek közül *Bonazzi* 1890-ben Parmában megjelent kísérlete vonta magára a figyelmet. *Bonazzi* az ABC 25 betűje alapján a következő 25 főosztályt állítja föl.

*A)* Általános művek. *B)* Pogány vallások, mythologia, hittudomány. *C)* Keresztény hittudomány. *D)* Jogtudomány. *E)* Társadalomtudomány. *F)* Filológia. *G)* Irodalom. *H)* Bölcsészet. *I)* Fizikai és matematikai tudományok. *K)* Vegytan. *L)* Természettudomány. *M)* Orvostan. *N)* Sebészet. *O)* Gyógyszerészet. *P)* Állatgyógyászat. *Q)* Mezőgazdaság. *R)* Ipar és gyáripari technológia. *S)* Szépművészetek. *T)* Zene. *U)* Szórakozás, sport, színház. *V)* Földrajz. *W)* Utazások. *X)* Régészet. *Y)* Életleírás. *Z)* Történelem.

Az egyes osztályokat jegyük mellé tett kis betűvel alosztályokra osztja *Bonazzi*, még pedig a következő schéma szerint: *a)* bibliografiák; *b)* folyóiratok; *c)* akadémiai és társulati kiadványok; *d)* specialis enciklopédiák és szótárak; *e)* bevezető művek; *f)* tankönyvek; *g)* általános iratok; *h)* egyediratok; *y)* miscellanea; *z)* az illető discziplina története s képviselői életrajza. E fölosztás az egyes alosztályokon belül ismétlődik, míg az *i)*—*k)* betűk újabb tetszésszerinti alosztályok számára tartatnak fenn. Így például a *V)* csoport (földrajz) *h)* osztálya az ókori földrajznak van szentelve, ennek

*i)* alosztálya Egyiptom;

*k)* « Numidia, Karthago, Mauritania;

<sup>1</sup> V. ö. Maire cikkét a «Bulletin de l'Association des Bibliothécaires». II. évf. 2. sz.

- l) alosztálya Sziria, Fönícia, Judea, Arábia ;  
 m) « Kis-Ázsia ;  
 n) « Asszírnia, Perzsia, India, Kína stb.

Az ókori görög és itáliai földrajz külön osztályt képeznek s ismét *a)–z)* alosztályokra szakadnak. Magyarország földrajza a *Vs* osztályban a szláv stb. országok csoportjába van sorozva s két alosztályt foglal el: az *o*-t Croatia és Szlavonia s a *w*-t Ungheria czimen. Az egyes alosztályok között a tárgymutató tájékoztat, a hol a betürendbe állított alosztályok nevei mellett megtaláljuk a megfelelő betücsoportot, pl.: Algir: *Vuk*, Berlin: *Vqui*, Magyarország: *Vsw* stb.

Az angol rendszerek közül megemlítjük a következőket.

John H. *Quinn* és J. D. *Brown* közösen megállapított szakrendszere 1894-ből a következő főbb szakokra oszlik:<sup>1</sup>

A) Hittudomány és bölcsészet. 1. Biblia [*a*] szöveg; *b*) magyarázat; *c*) történet stb.]. 2. Egyház [*a*] története; *b*) szervezete; *c*) szertartásai stb.]. 3. Theologia [*a*] természetes; *b*) keresztény; *c*) nem keresztény; *d*) mithologia; *e*) néphit]. 4. Bölcsészet. [*a*] iskolák; *b*) észtan; *c*) logika; *d*) ethika].

B) Történelem, útleírás és földrajz. *a*) Egyetemes történet és földrajz; *b*) enciklopédiák; *c*) kronologia; *d*) régészet (bele értve az érmészetet); *e*) földrajzi névtárak; *f*) térképek stb. Nemzetek története és földrajza (országok szerint, szükség szerinti alosztályozással): 1. Európa. 2. Ázsia. 3. Afrika. 4. Amerika. 5. Ausztrália. 6. Sarkövek.

C) Életrajz. Lexikonok és általános gyűjtemények [*a*] nemeségi évkönyvek; *b*) katonai; *c*) egyházi; *d*) törvényszéki sematizmusok; *e*) méltóságok; *f*) czimertan; *g*) leszármazástan és családtörténet]. Egyes osztályok [*a*] színészek (actors); *b*) művészek (artists); *c*) papok (clergy); *d*) mérnökök (engineers) stb.; mint az angol elnevezésekből látható, a foglalkozás betürendjében fölosztva].

D) Társadalomtudomány. 1. Társaság [*a*] szokások; *b*) folklore; *c*) házasság; *d*) nők; *e*) pauperizmus; *f*) büntények; *g*) szocializmus stb.]. 2. Kormányzat és politika. 3. Törvények. 4. Nemzetgazdaság és adóügy. 5. Nevelés. 6. Kereskedelem.

<sup>1</sup> Brown: Manual of library classification and shelf-arrangement. London, 1898. 60—61. l.

E) Tudomány. 1. Élettan. 2. Állattan. 3. Növénytan. 4. Földtan. 5. Vegytan. 6. Fiziografia. 7. Csillagászat. 8. Természettan. 9. Matematika.

F) Képző- és szórakoztató művészetek. 1. Építészet. 2. Festészet. 3. Szobrászat. 4. Diszítés. 5. Metszés. 6. Zene. 7. Szórakozás. 8. Sport.

G) Mesterségek. 1. Mérnöki tudomány. 2. Építő- és gépipar. 3. Gyáripár. 4. Mezőgazdaság. 5. Hajózás. 6. Egészségtan és orvostan. 7. Háztartástan.

H) Nyelv és irodalom. 1. Filologia. 2. Irodalomtörténet. 3. Könyvészet. 4. Könyvtárak.

I) Költészet és színműirodalom. 1. Költészet. 2. Színművek.

K) Széppróza. 1. Gyűjteményes vállalatok és egyes írók. 2. Ifjúsági irodalom.

L) Általános művek. 1. Encziklopédiák, címvtárak. 2. Miscellaneák. 3. Összes művek. 4. Más osztályokba nem illő folyóiratok.

Ugyanennek a James Duff *Brown*-nak, az Islington Public Library könyvtárnokának 1898-ban kiadott s főleg a városi közkönyvtárak részére alkotott bibliografiai rendszere amattól főleg az alosztályok elrendezésében különbözik. Szerző illeszkedő rendszernek, *adjustable classification*, nevezte el szisztemáját, miután a számokkal megjelölt szakok egymástól független osztályokba soroztatnak s szükséghez képest számuk növelhető vagy csökkenthető. Az osztályok jelölésére *Brown* kizárólag a páros számokat foglalta le, míg a páratlan számokat a tudomány fejlődése folytán keletkező új szakok részére tartotta fenn. Legteljesebben a földrajzi s történeti osztályok vannak kidolgozva. Főosztályai és szakzai a következők.

A) osztály. Tudomány. 2—8. általános; 10—28. biologia; 30—50. zoologia, az ember; 52—68. zoologia, az állat; 70. gerincesek; 72—104. emlősök; 106—128. madarak; 130—138. hullók; 140. kételtűek; 142—148. halak; 150. gerinczelenek; 152. crustaceák; 154. pókfélék; 156. soklábúak; 158—180. rovarok; 182. puhányok stb.; 196—222. növénytan; 224—248. ásványtan; 250—262. vegytan; 264—288. természettan; 290—302. fiziografia; 304—320. asztronómia; 322—350. matematika; 352—362. okkult tudományok.

*B)* osztály. Hasznos mesterségek. 2—6. általános; 8—18. találmányok; 20. receptek; 22—38. földművelés; 40—58. kertészet; 60—74. építészet; 76—80. műszaki tudományok általában; 82—86. légi; 88—92. polgári; 94—102. villamossági; 104—112. mechanikai; 114—142. katonai; 144—168. hajózási; 170—190. bányászati; 190—196. vasúti mesterségek; 198—214. gőz és gáz; 216—238. metallurgia; 240—242. általános ipar; 244—272. könyv-  
ipar; 274—296. vegyipar; 298. ruházat; 300—304. kocsipar; 306—312. haltenyésztés; 315—316. élelmi cikkek előállítása; 318—324. gáz előállítása; 326—328. üveg; 330—334. bőr; 336—374. fémipar; 376—378. hangszergyártás; 380—386. fazekasság; 388—402. szövészet; 404—420. faipar; 422. üzleti kézikönyvek; 424—480. orvosi tudomány; 482—486. állatgyógyászat; 488—508. háziipar.

*C)* osztály. Képző- és mulattató művészetek. 2—16. képző-  
művészetek általában; 18—54. festészet; 56—68. rajz; 70—102. díszítőművészet; 104—140. metszetek; 142—154. fényképezés; 156—160. írás; 162—166. gyorsírás; 168—186. gyűjtés; 188—236. építészet; 238—250. szobrászat; 252—258. zene, általános; története stb.; 260—424. hangszerek; 426—434. emberi hang; 436. operák; 438—440. oratoriumok és kantaték; 442—462. egyházi zene; 464—488. dalok; 490—492. mulattató művészetek; 494—658. játék és sport.

*D)* osztály. Társadalomtudomány. 2—8. általános; 10—92. szokások stb.; 94—150. nemzetgazdaság; 152—272. államtudomány és politika; 274—354. jog; 356—398. kereskedelem és pénzügytan; 400—424. közlekedési eszközök; 426—484. oktatás, nevelés.

*E)* osztály. Bölcsészet és vallás. 2—18. általános filozofia; 20—24. logika stb.; 26—36. lélektan; 38. ethika; 42. religio általában; 44—80. általános theologia; 82—152. biblia; 154—166. egyházatyák, zsinatok stb.; 170—284. kereszténység s hitfelekezetei; 286—384. keresztény hittudomány; 386—442. nem keresztény hittudomány; 444—470. mithologia és folklore.

*F)* osztály. Történelem és földrajz. 2—26. általános történelem; 28—62. ókori és megsemmisült nemzetek; 64—66. újkori történelem általában; 68—86. földrajz általában; 88—196. Afrika; 198—452. Amerika; 454—558. Ázsia; 560—1258. Európa; 1260—1350. Óceánia; 1352—1360. Sarkvidék.

*G)* osztály. Életrajz. 2. általános; 4—28. nemzeti; 30—86. osztályéletrajz; 58. egyéni; 90—102. genealogia stb.; 104—116. heraldika.

*H)* osztály. Nyelvészet és irodalomtörténet. Nyelvészet: 2—16. egyetemes, 18—26. Afrika, 28—34. Amerika, 36—108. Ázsia, 110—294. Európa, 296—302. Polynézia stb.; 304—312. nevek (names); 314—324. retorika stb.; 326—362. irodalomtörténet; 364—376. bibliografia; 374—404. könyvtárak stb.

*I)* osztály. Költészet és dráma. 2—8. költészet általában; 10—44. nemzeti gyűjtemények; 46—60. műfaj szerinti gyűjtemények; 62. egyes szerzők; 64—76. dráma általában; 78—80. gyűjtemények; 82. egyes szerzők.

*K)* osztály. Prózai költészet. 2—10. története és gyűjteménytárak; 12. egyes szerzők; 14—18. ifjúsági iratok.

*L)* osztály. Vegyesek. 2—32. enciklopédiák, folyóiratok, tanulmányok stb.; 34. vegyes tartalmú művek (olyan könyvek, melyek három vagy több különféle tárgyról szólnak).

*Brown* legujabb rendszere, melyet 1906-ban adott ki *subject classification* czimen, ismét másféle beosztását adja az anyagnak s az előző kísérletekkel szemben az az előnye, hogy bizonyos logikai egymásutánra törekszik. A betűkkel jelölt főosztályoknak ugyanis ez a sorrendje: *A)* Általános művek. *B)—D)* Fizikai tudományok. *E)—F)* Biológiai tudományok. *G)—H)* Ethnológiai és orvosi tudományok. *I)—K)* Bölcsészlet és hittudomány. *L)* Társadalomtudomány és politika. *M)* Nyelvészet és irodalomtörténet. *N)* Irodalmi műfajok. *O)—X)* Történelem, földrajz, életírás.

A sorrend tehát a következő tárgykörökre oszlik: 1. Tények (matter). 2. Élet (life). 3. Értelem (mind). 4. Visszaemlékezés (record).

Az osztályok alosztályait számsorok fejezik ki. Mutatóba álljanak itt a hazánkra vonatkozó történeti szakaszok:

*S)* 400. Magyarország. Uralkodók: 401. Szent Istvántól Kálmánig. 402. II. Istvántól Imréig. 403. II. Lászlótól III. Andrásig. (Venczel uralkodását lásd *S)* 343. alatt.) 405. Ottó. 406. Róbert Károly. 407. Nagy Lajos. (Máriát lásd *S)* 159. alatt Lengyelországnál.) 408. Durazzói Károly. 409. Mária és Zsigmond. (Zsigmondot mint császárt lásd *S)* 650. alatt.) 410. (és 651.) Albert. 411. Erzsébet. 412. IV. László. 413. Hunyadi János kormányzó.

414. V. László. 415. Korvin Mátyás. 416. VI. László. (Sic.) 417. II. Lajos. 418. Szapolyai János. 419. I. Ferdinánd. 420—427. Habsburgi királyaink I. József haláláig. III. Károlytól kezdve Ausztriára utal *S*) 310. A helyi történet és leírás magyar szakjai: *S*) 450. Budapest (Ofen). 451. Pressburg. (Sic.) 455. Kroatia. 456. Zagrab (Agram). 457. Fiume. 460. Slavonia. 465. Transsylvania (Siebenbürgen). 466. Fejedelmek 1526—1690. 467. Klausenburg. A magyar nyelv- és irodalomnak már csak egy-egy alosztály jut, úgymint: *M*) 312. Magyar (sic) (Uigur—hungarian) language 313. Literature.

A *Brown*-féle rendszerek mellett még *J. J. Ogle*-nak, a free public library mozgalom ismert történetirójának a *Library Chronical* második évfolyamában közzétett rendszere érdemel említést, mely némi filozofiai színezettel bír s a Bacon—D'Alembert-féle osztályozással áll távoli rokonságban.

*Ogle* összesen tíz szakot különböztet meg ama viszony szerint, a melyben ismereteink s azok tárgyai egymással állanak. Minden egyes szak ismét három alszakra oszlik, melyek elseje az illető ismeretcsoport elméletét (treatises), másodika történetét s harmadika egyes képviselőit (biographies) tartalmazza. A főcsoportok *A*)—*K*) betűkkel jelöltetnek, mely betűkhöz az alcsoportok megjelölésére ismét *A*, *E* vagy *I* betűt függesztünk.

Az érdekes fölosztás már most a következő:

Ismereteink — úgymond — a nyelv útján terjesztetnek, ez tehát az *A*) csoport. Osztályai: *AA*) Filologia és retorika (vagyis az elmélet). *AE*) Filologia története, pl.: *Benfey*: Geschichte der Sprachwissenschaft; és *AI*) Egyes nyelvészek életrajza vagy elmélete.

Az ekként terjesztett ismeretek vonatkozhatnak:

1. Istenre: *BA*) Theologia. *BE*) Egyháztörténet. *BI*) Egyházalapítók, egyházi férfiak.

2. Az emberre, mint társas lényre: *CA*) Társadalomtudomány (politika, törvényhozás, kereskedelem), politikai földrajz és útleírás. *CE*) Kereskedelmi, jogi, nemzeti és topografiai történet. *CI*) Államférfiak, társadalmi reformátorok stb.

3. Az emberre, mint értelmes lényre: *DA*) Értelmi és erkölcsi tudomány, logika. *DE*) Bölcsészettörténet. *DI*) Egyes bölcsészek stb.

4. Az emberre, mint alkotó lényre: *EA*) Széppróza, vers, dráma. *EE*) Ezek története. *EI*) Egyes írók.

5. Az emberre, mint anyaggal alkotó lényre: *FA*) Festészet, szobrászat, zene s a többi képzőművészet. *FE*) Ezek története. *FI*) Egyes művészek.

6. Az élettelen természetre: *GA*) Matematika, asztronómia, természettan, vegytan és metallurgia. *GE*) Ezek története. *GI*) Matematikusok, vegyészek stb.

7. Az élő vagy egykor élt természetre: *HA*) Természetrájk. *HE*) Története. *HI*) Természettudósok stb.

8. Alkalmazott, gyakorlati ismeretek: *IA*) Mesterségek, ipar, orvostan. *IE*) Történetük. *II*) Főltalálók, kereskedők stb.

9. Oly művek, melyek sokkal általánosabb tartalmúak, sem hogy az előbbi osztályok valamelyikébe illenének: *KA*) Enciklopédiák s osztályozhatatlan irodalmi termékek. *KE*) Hírlapok. *KI*) Ujságírók, általános biográfiai szótárak stb.

A németországi alkalmazásban levő könyvészeti rendszerek közül álljon itt a *Hinrichs*-féle, melyeket *Kleemcier* a következőkép részletez:

*I. Általános művek:* 1. Általános bibliografia, könyvtáran. 2. Enciklopédiák, gyűjteményes munkák. 3. Egyetemek, tudós társaságok kiadványai. 4. Összes művek.

A 2—4. szakba tartozók közül azok, melyek egyetlenegy tudományágat ölelnek föl, ott keresendők.

*II. Theologia* († kath. műveket jelöl): 1. Általában, enciklopédiák, a theologia története. 2. Magyarázó theologia (exegezis). 3. Egyháztörténet. 4. Rendszeres theologia (dogmatika, ethika, apologetika, vallásbölcselet, összehasonlító vallástudomány, szimbolika stb.). 5. Gyakorlati theologia: *a*) általános, liturgia, egyházi ének, homiletika, katechézis, egyházpolitika; *b*) szentbeszéd s egyháziak részére szolgáló épületes könyvek; *c*) imakönyvek s ájtatossági könyvek; *d*) bel- és külmisszió. 6. Zsidó theologia.

*III. Jog- és államtudomány:* 1. Általános, jogtörténet, jogbölcselet, római jog, népjog. 2. Egyházi jog, magánjog, pörök, államjog, büntetőjog. 3. Kereskedelmi jog, váltójog és szabaldalmak. 4. Törvényszöveg és magyarázat. 5. Közigazgatás: *a*) általános, pénzügy, vám, adó, biztosítási ügy, konzulátus; *b*) rendőr-

ség. 6. Nemzetgazdaság, társadalomtudomány, nőkérdés. 7. Bel- és külpolitika, napikérdések. 8. Statisztika.

*IV. Gyógyászat* (\*-gal jelöltek népszerűek): 1. Általános, anthropologia, orvosi földrajz, orvostörténelem, orvosi természet-tudomány. 2. Anatomia, fiziologia, biologia, bakteriologia. 3. Pharmakologia, hydrologia, balneologia, fürdőhelyek. 4. Pathologia, therapia, hipnozisz. 5. Szülészet és gyermekbetegségek. 6. Sebészet, gyógytorna, szem-, fül- és foggyógyászat. 7. Közegészségügy, higiéné, orvosi statisztika, törv. gyógyászat, katonai egészségügy. 8. Homoeopathia, természetes gyógymód, vegetarianizmus, diete-tika. 9. Állatgyógyászat.

*V. Természettudomány és mathézisz*: 1. Általános, történet, segédeszközök. 2. Fizika és meteorologia. 3. Geologia, minera-logia, paleontologia. 4. Növénytan. 5. Állattan. 6. Vegytan és gyógyszerészet. 7. Matematika. 8. Csillagászat.

*VI. Bölésészet, theozofia*: 1. Bölésészet. 2. Theozofia s titkos tudományok, okkultizmus.

*VII. Nevelés és oktatás. Ifjúsági iratok* († kath. műveket jelöl): 1. Általános, iskolaügy, iskolai törvények, iskolai beszédek, pályaválasztás. 2. Pedagógia. 3. Torna, gyerekjáték, óvoda. 4. Iskolai és tankönyvek: *a)* vallás, bibliai történetek; *b)* német nyelv, iro-dalom, szavalókönyvek; *c)* szám-tan és természettudomány; *d)* tör-ténet, földrajz: *α)* könyvek, *β)* iskolai atlaszok; *e)* ének; *f)* rajz; *g)* írás, gyorsírás; *h)* kézimunka, ügyességek; *i)* különféle. 5. Képes-könyvek, ifjúsági iratok és színművek.

*VIII. Nyelv- és irodalomtörténet*: 1. Általános művek, egye-temes irodalomtörténet, összehasonlító nyelvészet és irodalom-történet, retorika. 2. Görög és római: *a)* irodalomtörténet, arkeo-logia, művészet, mithologia; *b)* nyelvtan, iskolai könyvek, szótárak; *c)* írók, magyarázatok és fordítások. 3. Keleti nyelvek, irodalom és régészet. 4. Germán nyelvek és irodalom: *a)* német nyelv, beleértve az ó-németet, *b)* német irodalomtörténet, *c)* angol, *d)* a többi germán nyelvek s általános művek. 5. Román nyelvek és irodalom: *a)* francia, *b)* olasz, *c)* a többi román nyelv s közép-kori latin. 6. Szláv s egyéb modern nyelvek, polyglották.

*IX. Történelem*: 1. Általános művek, világtörténet. 2. Ókori történet. 3. Közép- és új-kori történet. 4. Őstörténet és művelő-déstörténet. 5. Segédtudományok (kronologia, diplomatika, genea-

logia, mithologia, rendjelek, kézirat-, érem-, pecsét- és czimer-tan. 6. Biografia, emlékirók, levelezések. 7. Történeti atlaszok.

*X. Földleírás, földabroszok:* 1. Általános művek, helység-jegyzékek, uti kalauzok. 2. Speciális föld- és néprajz, utazások, gyarmatpolitika. 3. Földabroszok.

*XI. Hadászat:* 1. Általános. 2. Történet. 3. Katonaügy.

*XII. Kereskedés, ipar és közlekedés:* 1. Kereskedés. 2. Ipar és iparművészet. 3. Közlekedés.

*XIII. Építészet és mérnöki tudomány:* 1. Általános. 2. Építészet. 3. Bányászat és kohászat. 4. Vasút és hajózás, léghajózás. 5. Gépek és mechanika. 6. Elektrotechnika, távirat.

*XIV. Oeconomia:* 1. Háztartástan, madártenyésztés. 2. Mezőgazdaság, méhtenyésztés. 3. Kertészet, szőlőművelés. 4. Lóisme-ret, lovaglás. 5. Erdészet. 6. Halászat és vadászat, kutya-tenyésztés.

*XV. Szépirodalom:* 1. Általános művek. 2. Költemények. 3. Regények, elbeszélések, tanítóköltemények. 4. Népmesék. 5. Szin-költészet.

*XVI. Művészet.* 1. Műtörténet, képzőművészetek. 2. Zene. 3. Színház, dramaturgia. 4. Műlapok.

*XVII. Czímterek* (1.); naptárak és évkönyvek (2.).

*XVIII. Vegyes:* 1. Általános. 2. Illem- és táncztan. 3. Artis-ták. 4. Virág-, bélyeg- és jel-nyelv. 5. Leveleskönyvek. 6. Párbaj. 7. Emlékalbumok. 8. Halotthamvasztás. 9. Szabadkőművesség. 10. Tolvajnyelv. 11. Alkalmi költemények, beszédek s előadások. 12. Grafologia. 13. Humor. 14. Világi énekeskönyvek. 15. Mér-tékletességi mozgalom. 16. Mnemotechnika. 17. Geomancia. 18. Rejtvények. 19. Gyűjtőszenvedély. 20. Kozmetika. 21. Játékok. 22. Spiritizmus. 23. Sport. 24. Diákügy. 25. Állatvédelem. 26. Egyesületi ügy. 27. Jövendőmondás, kártyavetés, csillagjóslás. 28. Bűvészet stb.

Végezetül be kell mutatnunk azt a két magyarországi szak-rendszert, mely a Hinrichs-félén alapul, de kevesebb alosztályo-zással bir.

Hazánkban tudományos szakrendszert *Petrik Géza* állított föl s alkalmazott Magyar könyvészet 1860—1875. czimű mun-kájában. E rendszer 18 főosztályból áll több alsoporttal. Neve-zetesen:

*I. Vallástudomány*: 1. Általános theologia. 2. Történeti theologia. 3. Gyakorlati theologia. 4. Ima-, ájtatossági és énekeskönyvek. 5. Egyházjog, egyházalkotmány és politika, vitairatok. 6. Zsidó theologia. 7. Mithologia.

*II. Bölcsészlet* (alosztályok nélkül).

*III. Történelem és segédtudományai*: 1. Általános történet. 2. Európai történet. 4. Magyarország és Erdély története. 5. Életrajzok, emlékiratok, emlékbeszédek, levelezések. 6. Művelődéstörténet, népszokások, viseletek. 7. Archaeologia. 8. Érmészet. 9. Geneaologia és heraldika.

*IV. Földrajz, népisme*: 1. Általános földrajz. 2. Európa. 3. Ázsia, Afrika stb. 4. Magyarország. 5. Térképek.

*V. Jog- és államtudomány*: 1. Enciklopédia, természetjog, római jog, közjog, magánjog, közigazgatás, váltó- és kereskedelmi jog, bányajog, büntetőjog, vegyes (!). 2. Törvények és rendeletek. 3. Egyházjog. (Nb. I. 5.!). 4. Nemzetgazdaság és pénzügytan. 5. Politikai röpiratok. 6. Statisztika.

*VI. Orvostudomány*: 1. Kór- és gyógytan, orvosi történet, statisztika, vegyes. 2. Boncztan, sebészet. 3. Szülészet, nő- és gyermekbetegségek. 4. Törvényszéki orvostan, közegészségügy, elmekórtan. 5. Szemészet, fogászat, fülgyógyászat. 6. Vízgyógy- és gyógyvízitan, fürdők. 7. Hasonszenvészet, villamosság. 8. Népszerű gyógytudomány. 9. Állatgyógyászat.

*VII. Természettudomány*: 1. Általános. 2. Állattan. 3. Növénytan. 4. Ásvány- és őslénytan. 5. Természetan, éghajlatlan. 6. Vegytan, gyógyszerian.

*VIII. Nevelés és oktatástan*: 1. Általános nevelés és oktatástan. 2. Kisdedóvás. 3. Siketnémák és vakok oktatása. 4. Tanügy, történet, vegyes. 5. Magyar nyelv- és olvasástanítás, ABC és olvasókönyvek. 6. Vallástanítás. 7. Történeti oktatás. 8. Földrajzi oktatás. 9. Természettudományi oktatás. 10. Mennyiségtani oktatás. 11. Rajz, szépírás. 12. Gyorsírás. 13. Ének. 14. Tornászat. 15. Képes könyvek. 16. Ifjúsági iratok.

*IX. Irodalomtörténet és nyelvtudomány*: 1. Irodalomtörténet, széptan. 2. Könyvészet. 3. Magyar és összehasonlító nyelvészet. 4. Ókori irodalom és nyelvek. 5. Angol. 6. Finn. 7. Francia nyelv. 8. Keleti nyelvek. 9. Német. 10. Olasz. 11. Oláh nyelv. 12. Szláv nyelvek s többnyelvűek.

X. *Szépirodalom*: 1. Gyűjteményes munkák. 2. Regények és elbeszélések. 3. Költemények. 4. Színművek. 5. Mesék, népregék, mondák.

XI. *Művészet*: 1. Általános. 2. Építészet, szobrászat. 3. Festészet. 4. Zene. 5. Díszművek. 6. Színügy.

XII. *Mezőgazdaság*: 1. Általános mezőgazdaság. 2. Állattenyésztés. 3. Dohánytenyésztés. 4. Eperfa- és selyemtenyésztés. 5. Erdészet. 6. Gyümölcsfatenyésztés. 7. Háztartástan. 8. Kertészet. 9. Méhészet. 10. Szőlőművelés és pinczegazdaság.

XIII. *Vadászat. Sport, lóisme.*

XIV. *Műtan, építkezés, mérnöki tudomány, vasútügy, géptan.*

XV. *Ipar és kereskedelem*: 1. Általános. 2. Bank- és biztosításiügy. 3. Kereskedelmi könyvvitel, szám- és iránytan, áruisme. 4. Posta és távirida. 5. Kéziipar, nyomdászat, ruhaszabástan (!). 6. Vegyipar.

XVII. *Hadi tudomány.*

XVIII. *Vegyes*: 1. Adomák, humorisztikus könyvek. 2. Dalok, 3. Játékok, bűvészkönyvek. 4. Levelezők, köszöntők, illem- és tánczkönyvek. 5. Naptárak és czímkönyvek. 6. Népirodalom, álmoskönyvek. 7. Szabadkőművesség. 8. Különfélék.

Ugyane rendszert követte *Kiszlíngstein* Sándor az 1876—85. évekről megjelent könyvészetében is.

Ettől eltér, de tudományos szempontból ép oly keveset ér a könyvkereskedősegédek, illetve könyvkereskedők egylete által 1876 óta kiadott évi bibliográfia tudományos csoportosítása, mely alosztályozás nélkül a következő 21 szakot állította föl: 1. Vegyes tudományos munkák és gyűjtemények, irodalomtörténet, könyvészet, művészet. 2. Hittudomány, ájtatossági könyvek, egyházi beszédek. 3. Jog- és államtudomány, politika és statisztika. 4. Orvosi tudomány. 5. Természettudományok. 6. Bölcsészet. 7. Nevelés és oktatástan, tanügy, tornászat, gyorsírást, ének, zenészet. 8. Ifjúsági iratok. 9. Nyelvtudomány. 10. Görög és latin remekírók. 11. Történelem, életrajzok, emlékiratok, levelezések, régészet, hitregetan. 12. Földrajz, népisme, utazások, térképek. 13. Mennyiségtan, csillagászat, műtan. 14. Hadtudomány, lóisme, sport. 15. Ipar és kereskedelem. 16. Házi és mezei gazdaság, erdészet és vadászat, állattenyésztés és állatorvostan. 17. Költemények. 18. Regények, elbeszélések, tárczák, adomák,

mesék. 19. Színművek, monologok. 20. Naptárak, évkönyvek, cím- és névjegyzékek. 21. Különfélék.

Az a nagy föllendülés, mely Északamerika könyvtárügyében a mult század második felében beköszöntött, természetesen a bibliografiai rendszerek terén is jelentkezett. Ez idő folyamán több amerikai szakrendszer keletkezett, melyek közül mi csak egy párat ismertethetünk.

A filozófiai alapon álló tudományfölosztások közt W. D. *Wilson* 1856-ban megjelent kísérletét érdemes megemlíteni. *Wilson* az összes tudományokat három főcsoportba osztja, úgymint az elméleti, a gyakorlati és a termelő tudományok csoportjába. Mindegyik csoport 2—2 alcsoportra s határozatlan számú osztályokra szakad. Áttekintése a következő:

I. Elméleti tudományok. *A*) Exakt tudományok: 1. Meteorologia. 2. Uranografia. 3. Geologia. 4. Földrajz. 5. Vegytan. 6. Ásványtan. 7. Anatomia. 8. Fiziologia. 9. Növénytan. 10. Állattan. 11. Ethnologia. 12. Pszichologia. 13. Történelem. *B*) Elvont tudományok (pure sciences): 1. Arithmetika. 2. Mértan. 3. Algebra. 4. Számítás. 5. Trigonometria. 6. Analitikai geometria. 7. Analízis. 8. Módszer. 9. Ontologia.

II. Gyakorlati tudományok. *A*) Kevert tudományok: 1. Mechanika. 2. Asztronómia. 3. Hidrosztatika. 4. Hidraulika. 5. Pneumatika. 6. Akusztika. 7. Optika. *B*) Erkölcsi tudományok: 1. Ethika. 2. Közrendészet. 3. Természetes vallás. 4. Jogtudomány. 5. Egyházi rendészet. 6. Kinyilatkoztatott vallás.

III. Termelőtudományok vagy művészetek. *A*) Képzőművészetek: 1. Kertészet. 2. Építészet. 3. Szobrászat. 4. Festészet. 5. Zene. 6. Költészet. *B*) Hasznos művészetek, mesterségek: 1. Mezőgazdaság. 2. Kohászat. 3. Technologia. 4. Nyomdászat. 5. Metszés. 6. Kereskedelem. 7. Gyógyászat. 8. Retorika. 9. Nemzetgazdaság. 10. Hadviselés.

Áttérve a gyakorlati rendszerekre, a következőket ismertetjük.

1879-ben lépett föl J. *Schwartz* newyorki könyvtáros az ő mnemotechnikai rendszerével, mely onnan vette nevét, hogy az egyes tudományszakok elnevezésük első betűjével jelöltettek, ezzel könnyítve meg az emlékezetbe vésődésüket. A gondolat nem új; ez elven alapszik — mint föntebb láttuk — *Lebas* rendszere, mely 1840 körül keletkezett.

E rendszer első kidolgozásában<sup>1</sup> szerző 21 főosztályt állított föl, melyek mindegyike ismét kilencz alosztályt tartalmaz. E főosztályok közül 7—7 alkot egy-egy főcsoportot, úgymint: a történelem (history), irodalom (literature) és tudomány (science) csoportját. Az osztályok betűrendben követik egymást s az alosztályok is ilyenformán vannak csoportosítva, de számok által jelölhetnek. A számok közül 1. mindig az *A*)-ra vagy *B*)-re kezdődő alszakelnevezést képviseli, a 2. a *C*) vagy *D*)-re, 3. az *E*) vagy *F*)-re, 4. a *G*) vagy *H*)-ra, 5. az *I*) *J*) vagy *K*)-ra, 6. az *L*) *M*) vagy *N*)-re, 7. az *O*) *P*) vagy *Q*)-ra, 8. az *R*) *S*) vagy *T*)-re, a 9. *U*) *V*) vagy *Z*)-re kezdődő alszakok megjelölésére van lefoglalva.

Megjegyzendő, hogy szerzőnek ez első tervezetében úgy a fő-, mint alszakok megjelölésénél egy-egy esetben le kellett térnie a kijelölt utról. Így pl. *K*)-val a nyelvészeti szakot (language) jelölte, mivel az *L*) betűt az irodalom (literature) részére lekötötte. Az *S*) szak alosztályai közül pedig az 5. és 6. egyformán *m*-re kezdődik (mathematika és mining), holott az ötös szám az *J*) *I*) vagy *K*) betűvel kezdődő alosztályok megjelölésére volna föntartandó.

Az egész osztályozást a következőkben mutatjuk be, mindenütt megtartva az angol elnevezést, miután a jelölés módja az elnevezéssel szoros kapcsolatban áll.

*A*) osztály. Arts, fine and useful (képző- és hasznos művészetek): 1. Agriculture and horticulture (földművelés és kertészet). 2. Carpentry and architecture (ácsmesterség és építészet). 3. Fine arts, general (képzőművészet általában). 4. Games and amusements (játék és szórakozás). 5. Household sciences (háztartástan). 6. Music (zene). 7. Painting and drawing (festészet és rajz). 8. Sculpture and pottery (szobrászat és fazekasság). 9. Useful arts (mesterségek).

*B*) osztály. Biography (életírás): 1—8. Individual (egyéni). 9. Collectiv (egyetemes).

*C*) osztály. Customs, archeology and culture (szokások, régészet és művelődés): 1. Antiquities and archeology (régiségek és régészet). 2. Costume (ruházat). 3. Ethnology (néptan). 4. Heraldry

<sup>1</sup> «Library Journal». IV. évf. 1. s k. II.

and genealogy (czimer- és származástan). 5. Knighthood and orders (lovasság és rendek). 6. Manners and customs (szokások). 7. Numismatics and inscriptions (éremtan és fölrattan). 8. Progress of civilisation (a civilizáció fejlődése). 9. Secret societies (titkos társulatok).

De talán elég is ennyi izlelítőül az alosztályok valóban kínos rendszertelenséggel keresztülvitt összeállításából. A továbbiakban csupán a főszakokat soroljuk föl egész röviden: *D.*: Drama and poetry (szindarabok és költészet). *E.*: Europe. History and travels (történelem és utazások). *F.*: Fiction and juveniles (regény- és ifjúsági irodalom). *G.*: Government and social sciences (társadalomtudomány). *H.*: History, general (általános történelem). *J.*: Jurisprudence (jogtudomány). *K.*: Language (nyelvészet). *L.*: Literature (irodalom). *M.*: Mental and moral sciences (észbeli és erkölcsi tudományok). *N.*: Natural history and medicine (természet- és orvostudomány). *O.*: Oriental history and travels (keleti történet és útleírás). *P.*: Periodicals (folyóiratok). *R.*: Reference and rare books (kézikönyvek és ritkaságok). *S.*: Sciences (exakt tudományok). *T.*: Theology and mythology (vallástudomány és hitregetan). *U.*: United States and America (Egyesült Államok és Amerika). *V.*: Voyage, travels and geography, general (útleírás és földrajz általában). *W.*: Works, collected (gyűjteményes munkák).

1882-ben *Schwartz*<sup>1</sup> újból átdolgozta rendszerét, melyet a kritika éppen nem kimélt. Az alapelvek változatlanul maradtak, de az egyes betűket részben más szakokra foglalta le. A három főosztály keretén belül most a következő szakok keletkeztek:

I. History (történelem): *A.*: American history (amerikai történelem). *B.* *E.* maradt a régi. *G.* Geography, general works (földrajz általában). *H.* és *O.* maradt a régi. *S.* Sociology (társadalomtudomány).

II. Literature (irodalom): *K.* Kalligraphy or literature (irodalomtörténet). *L.* Language (nyelvészet). *N.* Novels (regény). *P.* *R.* *W.* maradt a régi.

III. Science (tudományok): *C.* Cosmology (csillagászat). *D.* Decorative and fine arts (ipari és képzőművészet). *J.* maradt a régi. *M.* Medical science (orvostudomány). *T.* Theology and

<sup>1</sup> U. o. VII. évfolyam.

philosophy (hittudomány és bölcsészet). *U.*) Useful arts (mesterségek). *Z.*) Zoology (állattan). Az alszakok beosztásánál az 1—9 számok mellett a zérusnak is van szerepe, mely mindig a szak általános műveit jelöli meg. Továbbá minden alszak 3—3 alcsoportra oszlik, ezek jelölésére *a) b) és c)* jegyek szolgálnak, de minden mnemotechnikai megkötöttség nélkül.

A rendszer e javított alakjában is sok az ellentmondás és következetlenség (pl. a zoologiai főszak mellett egy botanikai s egy mineralogiai főszakot is elvárnánk stb.). Életképesebbé ezen alakjában sem lett, bár az alapul szolgáló ötlet elég szerencsésnek nevezhető.

Sokkal nagyobb hullámokat vert föl Melvil *Dewey*-nek Európában ismert deczimális rendszere, melyet tudvaleg a bruxellesi nemzetközi bibliografiai intézet is magáévá tett. E rendszerről e folyóirat hasábjain már többször történt említés. *Esztegár* László ismertette először tüzetesebben s e sorok írója is néhány év előtt<sup>1</sup> kifejtette azokat az aggodalmakat, melyek e rendszerrel szemben európszerte elhangzottak. Ezuttal tehát a tizedesrendszer taglalásába nem bocsátkozunk, hanem a hivatkozott helyre utaljuk az érdeklődőket.

E helyett inkább egy harmadik, Amerikában ugyancsak meglehetősen elterjedt osztályozási rendszert, a terjeszkedő rendszert — *expansiv classification*-t — ismertetünk röviden, melynek megalkotoja C. A. *Cutter*, a nagyhirű könyvtári szakíró volt.

*Cutter* rendszere a betű és számjelzés kombinációja, azzal a szigorú megszorítással, hogy a számok csakis a helyi tárgyak, pl. országok, városok stb. megjelölésére szolgálnak, míg a nem helyi tárgyak jelzése betűkkel történik. Így pl. a 45. számjegy Anglia részére van lefoglalva s bármely betűjegy mellé téve azt jelenti, hogy az az illető szaknak Angliára vonatkozó része, tehát *F) 45.* Anglia története, *G) 45.* Anglia földrajza stb.

A főszakok száma 26 s *A)–Z)*-ig terjedőleg egy-egy nagy betűvel jelöltetnek. Egy másik betű hozzáilleszkedésével ezek ismét 676 s egy harmadik betűvel ez utóbbiak 17,576 alcsoportra osztatnak, úgy hogy három betű alkalmazásánál az összes

<sup>1</sup> V. ö. Magyar Könyvszemle. 1896. 341—350; 1902. 504—509; 1904. 480—482. II.

szakok száma 18.278-at tesz ki, vagyis 18-szor annyit, mint a mennyit a deczimális rendszernél három számjegy alkalmazásával elérhetünk.

A főszakcsoportok: *A)* Általános művek. *B)–D)* Spirituális tudományok. *E)–G)* Történelmi tudományok. *H)–K)* Társadalmi tudományok. *L)–Q)* Természettudományok. *Q)–Z)* Művészetek (a hová angol fölfogás szerint a mesterségek is besoroltnak).

Az első alosztályozás mibenlétét a következő esettel példázzuk:

*Z)* Könyvművészetek (a könyvek készítése és használata). *Za)–Zk)* Előállítás. *Za)* Szerzőség. *Zb)* Retorika. *Zd)* Írás. *Zh)* Nyomtatás. *Zk)* Könyvkötés. *Zl)* Szétosztás (kiadás és elárúsítás). *Zp)* Elraktározás és használat (könyvtárak). *Zs)* Leírás. *Zu)* Bibliografia. *Zx)* Olvasmányok megválasztása. *Zy)* Irodalomtörténet. *Zz)* Nemzeti bibliografia. *Zz)* 45. Angol bibliografia stb.

A *Cutter*-féle rendszernek kétségtől megvan az az előnye, hogy rugalmasabb a tizedesrendszernél, de azokat az aggodalmakat, melyeket a *Dewey*-féle rendszer ébreszt, neki sem sikerült teljesen eloszlatni.

Az a rendszer, mely a gyors és áttekinthető tájékozódást s a helyi viszonyokhoz alkalmazkodást lehetővé teszi, a *szótárrendszer*, a mely szintén amerikai találmány. Lényege abban áll, hogy az egyes bibliografiai adatokat bizonyos tipikus rendszők alatt szótárformában rendezzük el. Első pillantásra nagyon egyszerűnek látszik, de valójában végtelenül sok körültekintést, megfontolást igényel a leghelyesebb rendszők megállapítása, ha az értelmetlen khaoszt, zavaros kapkodást el akarjuk kerülni. Teljesen érthető tehát az az álláspont, mely a szótárkatalogus rendszavainak kidolgozását állami föladatnak tekinti s nagy gondal megvalogatott bizottságra kívánja ruházni. Ennek a fölfogásnak megvalósítása azonban a jövő álmai közé tartozik.

## VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1907-BEN.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége eddigi szokásához híven 1907. évi működéséről is részletes jelentésben számolt be, hű képet nyújtva a vidéki könyvtárak mai állapota felől.

A társadalmi tényezők által fönntartott tudományos közgyűjtemények közül az 1907-ik évben 76 intézet tartozott a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének hatáskörébe.

Ez intézetek közül a késmárki ág. h. ev. lyceum könyvtára, a kiskúnfélegyházai városi múzeum, a krasznahorkavári gróf Andrassy Francziska-émlékmúzeum, a nagyszombati városi közkönyvtár és a szászvárosi ev. ref. Kún-kollégium könyvtára ez évben vétettek föl az állami felügyelet alatt álló tudományos közgyűjtemények sorába.

E gyűjtemények szükségleteire és a könyvtári és múzeumi ügy fejlesztésével járó egyéb kiadások fedezetül az 1907. évi állami költségvetésben 275.500 korona hozatott előirányzatba, mely összegből a rendes kiadásoknál az Országos Főfelügyelőség szükségleteire személyi járandóságok czimén 23.000 korona, dologi kiadások czimén 21.700 korona, összesen 44.700 korona, a tudományos közgyűjtemények szükségleteinél 117.800 korona, a rendkívüli kiadásoknál építkezési és beruházási szükségletekre 95.0000 korona volt fedezetül szánva.

Ezek a javadalmi tételek a Főfelügyelőség szükségleteinek rovatánál a személyi járandóságoknál 2700 koronával, a dologi kiadásoknál 3400 koronával, összesen 6100 koronával, a gyűjteményekénél 2000 koronával multák felül az előző évi költségvetésben megállapított javadalmat és így ez évre 8100 koronával növekedett a kiadások fedezete.

Ehhez a javadalomhoz járult az előző évben fölhasználat-

lanul maradt 11.552'98 korona, mely összegből 2507'90 korona a Főfelügyelőség központi szükségleteinek, 9045'08 korona a tudományos gyűjtemények szükségleteinek fedezetét gyarapította. Ekként 246.052'98 koronát tett ki az az összeg, a mely a múzeumi és könyvtári ügy fejlesztése terén a Főfelügyelőségre váró feladatokhoz rendelkezésre állott.

Anyagi eszközei felhasználásánál a Főfelügyelőség ez évben is az eddigi gyakorlat által igazolt eljáráshoz ragaszkodott. Pénzbeli segélyekkel és adományokkal járult a hatáskörébe tartozó tudományos gyűjtemények gyarapításához, gondoskodott fönntartási szükségleteik fedezéséről és segédkezet nyújtott nekik ama törekvésükben, hogy alkalmas helyiségben, szakszerűleg fölállítva, avatott gondozás alatt tölthessék be rendeltetésüket. E mellett pedig foglalkozott a múzeumi és könyvtári ügy rendszeres fejlesztésével, általános intézkedésekkel és elvi kérdések megoldásának előkészítésével igyekezve egységes alapot teremteni a hazai közművelődés e fontos célokra hivatott tényezőinek fönntartása számára.

Első feladatánál, a közgyűjtemények anyagi támogatásánál, ezúttal is az a cél lebegett a Főfelügyelőség szeme előtt, hogy a rendes évi segélyek folyósításán kívül nagyobb alkotással is járuljon a múzeumi ügy fejlesztéséhez. A 25.000 koronás nagy segélyt e célból a Vasvármegyei Kultúregyesület szombathelyi múzeuma számára eszközölte ki, hogy módot nyújtson ez ujonnan létesülő közgyűjteménynek rendeltetéséhez méltó berendezésére.

Rendes évi segélyek czimén 28.000 korona, a rendkívüliek czimén pedig 21.000 korona, összesen tehát 49.000 korona folyósítottatott a Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó könyvtáraknak.

A könyvtárak gyarapítására szánt díszmunkák és szakkönyvek közül a «Breviarium Grimani»-n kívül a «Gróf Zichy Jenő ázsiai utazása» czimű munka tíz példánya vételára 4-ik részletének törlesztése 232'40 koronával és dr. Hampel József «Altertümer des früheren Mittelalters in Ungarn» czimű háromkötetes munkája tíz példányának vételára 745'20 koronával terhelte a Főfelügyelőség javadalmát.

Ezenkívül gyarapítási, bútorzási, berendezési és egyéb célokra a következő tételeket utalványozta ki a Főfelügyelőség közvetlen rendelkezésére álló javadalmából:

néhai Acsády Ignác történettudós könyvtáraért, mely a nyitra vármegyei múzeumban nyert elhelyezést, 2000 koronát,

a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóságának a Hajnik-könyvtár kettős példányaiért járó 3000 korona vételár 2-ik és utolsó részlete fejében 1500 koronát,

a szekszárdi múzeum berendezési költségeire 1049'76 koronát,

a komáromi vármegyei könyvtárnak egy könyvszekrényre 120 koronát,

a Schlick-féle vasöntödének a szekszárdi múzeumnak szállított könyvállványok árának 2-ik és utolsó részlete fejében 1048'64 koronát,

Nagyszombat város polgármesterének a városi közkönyvtár további berendezésére 1000 koronát,

a késmárki ág. h. ev. lyceum könyvtára berendezésére adandó 3496 korona rendkívüli segély 1-ső részlete fejében 1000 koronát,

Árva vármegye alispánjának az alsókubini Csaplovics-könyvtár rendezésére 400 koronát, s végül

a komáromi múzeum könyvtárának rendezésére 100 koronát.

Szétesztásra került a «Magyar Könyvszemle» 1906. évi IV. füzetének s 1907. évi I., II. és III. füzetének 50—50 példánya, a «Tiszti czím- és névtár» 1907. évi kötetének 14 példánya, a dr. Bátky Zsigmond által írt néprajzi útmutató további 25 példánya; a «Breviarium Grimani» VII., VIII., IX. kötetének 1—1 példánya pedig, miként az előző kötetek, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában nyert letétként elhelyezést.

A könyvtárak szaporulatához jelentékeny anyaggal járulnak még a nyomdatermékek sajtóügyi köteles példányai, melyek a köteles példányokról szóló törvény életbeléptetése óta az Erdélyi Múzeumegylet könyvtárán kívül a budai könyvtár, a debreczeni ev. ref. főiskola könyvtára, a győri városi könyvtár, a komáromi vármegyei könyvtár, a kassai múzeum, a biharmegyei történelmi és régészeti társulat múzeuma, a pécsi városi múzeum, a pozsonyi városi közkönyvtár, a szegedi Somogyi-könyvtár, a szombathelyi múzeum és a temesvári városi könyvtárnak anyagát gyarapítják. E köteles példányok ügyében az 1907. évben az a változás történt, hogy az igazságügyi m. kir. miniszter május hó 14-én

20.613. szám a. kelt intézkedései következtében a győri kir. főügyészség területére eső Komárom vármegyéből és Komárom városból Győrbe beérkező sajtótermékek, tudományos czélokra szolgáló köteles példányok, 1907 január hó 1-től kezdődőleg, illetve visszamenőleg, Komárom vármegye könyvtárának szolgáltatnak át.

A könyvtárak 1907. évi egyéb gyarapodásáról a gyűjtemények állapotáról szóló részben emlékezünk meg.

A gyűjtemények gyarapításának előkészítésére szolgálnak azok a rendezési munkálatok is, a melyek a Főfelügyelőség által beszerzett múzeumi és könyvtári anyag és a Magyar Nemzeti Múzeum szétosztásra szánt feles anyagának rendezése körül folynak. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi országos könyvtárának egyik tisztviselője, *Kováts* László segédőr, negyedik éve foglalkozik a többes példányok kiválasztásával; ez év folyamán a Hajnik Imre hagyatékából származó könyvtárból kiválasztott anyag katalogizálását befejezte s az Almássy-féle könyvtár duplumanyagának kiválasztását is munkába vette.

Ugyancsak a gyarapítás kérdésével kapcsolatos a Főfelügyelőség azon törekvése, hogy a vidéki gyűjtemények állománya szakszerűen katalogizáltatván, a mutatkozó többes példányok czélszerű kicserélése eszközöltethessék. Legnagyobb vidéki könyvtáraink azonban ez idő szerint rendezés alatt állván, a kettős példányok kicserélése csak akkor lesz keresztülvihető, ha e tekintetben teljesen tájékozva leszünk.

A könyvtárak alapfölszerelését óhajtva minél tökéletesebben kiegészíteni, a Főfelügyelőség a kir. magy. természettudományi társulat tudományos becsű kiadványainak jutányos megszerzésére az 1909. évi költségvetésbe egy átmeneti tétel beállítását kérelmezte. A fölterjesztés sikere esetén vidéki könyvtáraink egyszerre kétségtelenül tekintélyes mennyiségű és nagy értékű gyarapításban fognak részesülni.

Az 1907. évben tartott (immár ötödik) könyvtári szaktanfolyamot a következőkben vázoljuk:

A tanfolyam a résztvevőknek az országos főfelügyelő által történt üdvözlése után dr. *Fejérpataky* László vezetése alatt a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára olvasótermében július hó 2-án délelőtt 9 órakor kezdődött és a meg-

állapított program pontos megtartásával július 13-án ért véget. Dr. *Fejérvataky* László a szükséges paleografiai, kézirat- és levéltár-kezelési ismeretekből 16 órán át, dr. *Ferencki* Zoltán egyetemi könyvtárigazgató a könyvtárтанból, *Varjú* Elemér múzeumi segédőr a könyvismerettanból és dr. *Gulyás* Pál múzeumi segédőr a bibliografiából egyenként 12 órai időben tartottak előadásokat.

A Széchenyi Országos Könyvtárban, a könyvtár anyagának és hivatalos személyzetének bő igénybevétele mellett tartott előadásokat kiegészítették a könyvtári látogatások, melyek a következő rendben mentek végbe: 8—9-ének délutánja a Széchenyi Országos Könyvtárnak, július 10-ének délutánja az Egyetem Könyvtárának, július 11-ike a Magyar Tudományos Akadémia és a Budapesti Könyvtár-Egyesület budai könyvtárának, július 12-ike a Kereskedelmi és Iparkamara és a képviselőház könyvtárainak, 13-ika pedig az Országos Levéltárnak volt szánva.

A tanfolyamnak 10 rendes hallgatója volt, akik egyenként 100 korona anyagi támogatásban részesültek.

Ezeken kívül e tanfolyamban való részvételre az önként jelentkezők közül ugyancsak tizen nyertek engedélyt.

A tanfolyam hallgatóinak száma együttvéve 20, kik részvételükről hivatalos bizonyítványt kaptak.

A jelentés további folyamán az állami felügyelet alatt álló tudományos közgyűjtemények állapotáról, az év folyamán az állam és társadalom részéről fejlesztésük érdekében tett intézkedésekről s azok eredményéről ad számot. Ebből a részből kivonatossan közöljük azokat az adatokat, a melyek a könyvtárak ügyeire vonatkoznak, vagy azokkal összefüggésben állanak.

*Alsókubinban* az Árvavármegyei Csaplovics-könyvtár, melynek a könyvtárépület emelésére és a könyvtár rendezésére különkülön kiutalt államsegélye van, a múlt évben alig haladt előre. Ennek oka egyedül abban rejlik, hogy az immár teljes egészében fönnálló — bár csekélyebb hiányok miatt még át nem vett — könyvtárépületnek belső berendezése költségek hiányában még nincs. A költségeknek államsegély útján való elnyerése végett a vármegye főispánja kérelemmel fordult a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumhoz, de e kérelem mindez ideig elintézhető nem volt. A könyvtárrendezés a múlt év folya-

mán csak a könyvek lajstromozására terjedt ki, a mi, tekintve, hogy az esztendőnek éppen a nyári időszakában (a mikor a raktárhelyiségekben a munka végezhető) a könyvtárnok mellé segítségül adott díjnak a munkában nem állott rendelkezésére, nem volt oly eredménydús, mint az előző években. A könyvtár 1907-ben 800 korona államsegélyt nyert. A könyvtárból 14 olvasó 38 művet 46 kötetben használt. A könyvtár állománya 120 darabbal gyarapodott, melyben 11 drb olyan foglaltatik, a melyek régebben a könyvtárnak beküldettek, de elkallódtak s csak most voltak visszaszerezhetőek.

*Aradon* az Aradi Kölcsey-Egyesület könyvtára 38058 daraból áll. A tavalyi kimutatáshoz képest a gyarapodás 309 darab. A már egészen kifizetett Atzél-könyvtár több könyve máris használhatatlanná vált s mentől tovább késik az ott létesíteni szándékolt kulturpalota felépítése, annál több kár esik a könyvtárban. A könyvtárban szeptember óta, a mióta hetenkint ötször áll a közönség rendelkezésére, rend és élénkség van. Az évek óta kinnlevő, elveszettnek hitt könyvek közül sok visszakerült ugyan, de a visszaszerzés munkája még egyre tart. A közönség a szépirodalmi műveket használja leginkább, mert ez a legnagyobb és használatra rendezett rész. Négy hónap alatt a szépirodalmi könyvtárt 1907-ben 102 olvasó használta; kivittek 3450, visszahoztak 3536 művet: A tudományos könyvtárból 15 olvasó 72 művet vitt ki és 122-öt hozott vissza. A régen kintlevő könyvekből december végeig 725 darab került vissza. A könyvtár 1907-ben nyert államsegélye 1800 korona volt, ebből maradvány az 1907. év végén 421 korona 58 fillér.

*Aranyosmaróthon* a Barsvármegyei Múzeum által 1906-ban megszerzett Dillesz-féle könyvtár rendezése és katalogizálása szakerő hiányában a múlt év folyamán még meg nem történetett. Éppen így a gyűjtemények egyéb anyagának a leltározása is elmaradt, minek következtében a múzeum és a könyvtár a nyilvánosságának még nem volt átadható. A könyvtár törzsanyagának állománya az 1907-ik év végén 3484 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 26 darab. A könyvtár az 1907. évben államsegélyben nem részesült.

A sárosmegyei *bártfai* múzeum 1907. június 23-án adatott át rendeltetésének előkelő ünnepség keretében. Könyvtára törzs-

anyagának állománya az 1907. év végén 1272 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 26 darab. Könyvtári államsegélye ez évben 500 korona volt.

*Besztercebányán* a városi múzeum gyűjteményeinek befogadására szolgáló «Mátyás-ház» restaurálása az 1907. évben befejezést nyert, a restaurálási munkálatok várakozáson felül sikerültek s ennek folytán a város közönsége a legnagyobb bizalommal néz a jövő felé s várja azt az időpontot, hogy az új helyiségek kellően berendezve, minél előbb megnyiljanak. A múzeumi könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 1012 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 127 drb. A könyvtárnál minden héten szerdán és szombaton délután 5—6-ig volt nyitás, július és augusztus hó kivételével. A többi gyűjtemény az új múzeum megnyitásáig zárva volt. Kikölcsönöztetett 216 téritvényre könyv, hirlap, egyéb könyvtári anyag 873 drb. A múzeum könyvtárának az 1906. évi államsegély 99:57 korona maradványa s az 1907. évi 500 korona államsegély állt rendelkezésére.

*Békéscsabán* a múzeumegyesület könyvtára törzsanyagának állománya az 1907. év végén 1984 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 349 drb. A könyvtár helyiség hiánya miatt nem volt a nyilvánosságnak átadható.

*Budapesten* a Budapesti Könyvtár-Egyesület központi könyvtára az előző évekhez hasonlóan az 1907. évben is saját bevételeiből fedezte fönntartási költségeit, a mennyiben a részére kiutalt 1200 korona állami segélyt teljes összegében könyvek beszerzésére fordította. Eme könyvtár a II. kerület Corvin-téri Vigadó-épület II. emeletén van elhelyezve, a hol a könyvtári helyiségen kívül egy 20 személyre berendezett nyilvános olvasóterem áll a közönség rendelkezésére. A székesfőváros áldozatkészségéből az egyesület a helyiségeket díjtalanul bírja és az adott viszonyokhoz mérten azok egyelőre megfelelőeknek is mondhatók. A könyvanyag elhelyezésére szükséges és a könyvtár méreteinek teljesen megfelelő állványokkal és egyéb szükséges fölszerelésekkel a könyvtár el van látva. A könyvtárnak évről-évre rendszeresen vezetett növedéki naplója, ezenkívül czimlap-katalógusa, szak-katalógusa és az 1896. év végéig terjedő nyomtatott címjegyzéke van s így a könyvanyag nyilván-



tartása a követelményeknek minden irányban megfelel. A könyvtárt az 1907. évben 296 ingyenes nyitási napon 6388 egyén (1906-ban 5415) használta. Ezek részére 9229 mű, 11.533 darab (1906-ban 7809 mű — 9074 drb) lett használatra kiadva és pedig az olvasóteremben 6257 látogató használt 11.375 drbot s kikölcsönözött 131 térítvényre 158 drb. A könyvtár törzanyagának állománya az 1907. év végén 19.755 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 189 darab.

A dunamelléki ev. ref. egyházkerület Ráday-Könyvtáránál az 1907. évi is, mint már az előző, a rendezés munkájával telt el. Az év történetében a legnevezetesebb mozzanat volt, hogy a könyvtári bizottság jelentései alapján a dunamelléki ref. egyházkerület tavaszi és őszi közgyűlése foglalkozott a rendezésnél mutatózó túlkiadások fedezése és a könyvtár további fönntartása ügyével és megbizta a könyvtári bizottságot, hogy tegyen javaslatot a könyvtárhelyiség kibővítése és a könyvtár további fönntartása és kezelése tekintetében, az egyházkerületi számszékét pedig azzal, hogy mutassa ki, mily mértékben járulhatna az egyházkerület a könyvtár fönntartásához és mily mértékben volna kérendő az állam támogatása. Az erre vonatkozó jelentések az 1908. év folyamán fognak a közgyűléshez betérjesztetni és az által letárgyaltatni. A könyvtár állománya az 1907. év folyamán csupán a rendezéshez szükséges könyvészeti művek beszerzése és dr. Kiss Áron ajándékozása folytán gyarapodott. A könyvtárnak a régi leltár szerinti törzanyag 13.676 mű, 21.704 kötetben, 966 füzet és földolgozás alatt álló 92 csomag, összesen 22.670 drb. Meg kell azonban jegyezni, hogy a régi törzanyaghoz nem tartozott s ajándékozások folytán nyert újabb anyag bedolgozása folytán a tényleges törzanyag igen jelentékenyen bővül. Az 1904-ben és 1905-ben nyert, összesen 10.000 K rendezési államsegélyből 1907-re 5254 K 08 f. maradt, a melyhez járult évi kamatként 341 K 93f., s így rendelkezésre állott összesen 5596 K 01 fillér. A rendezés költségeire fölhasználtatott 3091 K 82 f. Maradvány 1907 decz. 31-én 2504 K 19 f.

*Debreczenben* az ev. ref. kollegiumi nagykönyvtárban az 1907-ik év folyamán a két évvel előbb megkezdett általános könyvtárrendezés erős lépésekkel közeledett a befejezéshez. A nagy szünidő két hónapjában a két tisztviselő mellé még két

alkalmazottat állított munkába a könyvtár igazgatósága s így már elértek annyit, hogy minden könyv be van sorozva a maga szakjába, szakmájának megfelelően van elhelyezve, s így az egyetemes ezímtár elkészültének többé semmi akadályja. A könyvtár állománya e rendezés folytán felszökkenő szaporulatot mutat. A húsz szakosztályban az 1907 június 15-iki statisztikai kimutatás szerint 49.346 mű volt, 71.603 darabban; 1907 december végén ez a szám felszökkent — a rendes évi gyarapodást nem számítva — 54.544 műre, 82.756 darabra. Úgy hogy az egész könyvtár anyaga 1907 végén: 55.667 mű 84.310 darabban, az apró nyomtatványokat nem számítva. Ajándékozás útján mindössze 507 darab munkával gyarapult a könyvtáranyag. A könyvtár anyaga jelenleg öt helyiségnek hat termében van elhelyezve. A könyvtári helyiségek szűkös volta kényszeríti a könyvtár igazgatóságát arra, hogy igazán értékes kéziratgyűjteményük java részét egy kis poros, dohos, nyers kamara-féle szobában rejtegesse ma is. Az államtól nyert évi 1200 koronás segélyeket különösen gyűjteményes vállalatok megrendelésére s hiányzó szakkönyvek beszerzésére fordították és fordítják mindaddig, míg ezek a kiáltó hiányok el nem enyésznek.

A debreczeni városi múzeum könyvtára gyarapítására csak annyiban költ, a mennyiben a kezelésnél nélkülözhetetlen szak- és segédkönyveket meg kell szereznie, vagy pedig mulasztást követne el, ha debreczeni vonatkozású, esetleg a Debreczenben nyomtatott ritkább régi könyvek megszerzésére kínálkozó alkalmakat elszalasztaná. A könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 5310 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 3873 darab. A múzeumnak 1907-ben 1000 korona könyvtári államsegély állt rendelkezésére.

*Deésen* a Szolnokdobokamegyei Irodalmi, Történelmi és Etnografiai Társulat könyvtára az elmúlt évben 300 korona államsegélyben részesült. Állománya az 1907. év végén 1044 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 35 drb. A könyvtár naponként nyitva volt s kikölesönöztetett összesen 182 drb.

*Déván* a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat könyv- és levéltára az állami főreáliskola földrajzi szertárában van elhelyezve, illetőleg elraktározva. A könyvtár a közönség

részére meg nem nyitható, mert a művek szakszerű elrendezése, leltározása e helyiség ideiglenes volta miatt keresztülvihetetlen. Az újabban érkező művek a polczokról leszorultak s a padlón találnak elhelyezést. A levéltári anyag a lehető legnagyobb összevisszaságban van elraktározva, úgyannyira, hogy azt jelen állapotában tudományos kutatásra használni teljes lehetetlenség s így az mint holt anyag hever. Törzsanyagának állománya az 1907. év végén 5555 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 485 drb.

*Eperjesen* a tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület kollégiuma könyvtárának rendezése csak lassan haladhatott előre. A könyvtár áthelyezésének lehetősége, illetve olvasóterem berendezhetése annnyival jutott közelebb a megvalósulhatáshoz, hogy 1907 folyamán a kollégium főgimnáziuma is szerzett telket új épület emeléséhez s erre a kormánytól építési segélyt is kért, mit a vallás- és közoktatásügyi minisztérium kilátásba helyezett. Jelenleg tehát az egyházkerület két tanintézetének van már telke az építkezéshez: a tanítóképzőnek s a főgimnáziumnak. A melyik előbb nyeri meg az államsegélyt, az fog előbb építkezni s a kollégium épületéből kivonulni, a mely esetben annyi terem mindenesetre felszabadul, hogy azokban a könyvtárt és az olvasótermet be lehet rendezni. A könyvtár állománya az 1907-ik év végén 25.000 darabból állott. Gyarapodás az előző évi állapottal szemben 297 drb; kikölesönöztetett 109 drb. A könyvtárnak az 1906-ban és 1907-ben nyert államsegélyekből 1565·21 korona állt rendelkezésre; maradvány az 1907. év végén 1019·75 korona.

*Felkán* a helyi Tátra-Múzeumegylet gyűjteményei közül a könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 3530 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 58 drb. A könyvtárban hetenként egyszer volt könyvosztás; anyagából 12 személynek térítvényre 77 drb kölesönöztetett ki.

*Győrött* a városi közkönyvtárban az 1907. év folyamán létesítették a könyvtári olvasótermet. Anyagi viszonyaikhoz képest felszerelték könyvszekrényekkel, olvasóasztallal 30 személyre, világítással és fűtéssel. A könyvtár az 1907. évben 800 korona államsegélyben részesült. A vételből beszerzett könyveket a levéltáros leltározta, úgyszintén az állami letétként átvett köteles

sajtópéldányokat, a czimtározás pedig folyamatban volt. E munkákkal a könyvtár teljesen elő van készítve a megnyitásra. A könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 26.327 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 1464 drb. A könyvtár hivatalosan megnyitva még nem volt, mindamellert az olvasóteremben 14 látogató használt 72 darabot, kikölcsönzöttet pedig 107 térítvényre 268 drb.; összesen 340 drb.

*Gyulán* a Békésvármegyei Közművelődési Egyesület könyvtárát új helyiségébe, a főgimnázium épületébe szállíttatta át, a hol a Közművelődési Egyesület a könyvtárnak és olvasónak egyegy termet biztosított. A könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 4271 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 50 drb.

*Gyulafehérvárott* az Alsófehérmegyei Történeti, Régészeti és Természettudományi Egyesület múzeumának szükségessé vált s 1906-ban eszközölt kibővítése, a gyűjtemények örvendetes gyarapodása következtében kevésnek bizonyult, miért is az egyesület az épület déli szárnyának kiépítése tárgyában újabb tervezetet s költségvetést nyújtott be a Főfelügyelőséghez. Jóllehet az újabb építkezés a múzeum elsőrendű kérdése, a 16.000 koronára tervezett kibővítést pénz hiánya s a Főfelügyelőségnek ily czimen rendelkezésre álló állami javadalom teljes s hosszabb ideig való lekötöttsége miatt néhány évre el kellett halasztani. A múzeum gyűjteményei közül, a könyvtár rendeztetett s az oda nem illő művek kiselejteztetvén, az ezáltal fölszabadult állványokon az újabban szerzett műveket állították föl szakok szerint. A könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 3517 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 422 drb. A könyvtár helyszüke miatt nem volt megnyitva. Kikölcsönzöttet 8 térítvényre 16 drb könyv. A múzeum könyvtára 1907-ben 400 korona államsegélyt élvezett, ebből az év végén 67'01 korona maradvány állott fönn.

*Hódmezővásárhelyen* a református főgimnázium nyilvános könyvtárának állománya az 1907. év végén 18.616 drb volt; gyarapodás az előző évi állapottal szemben 180 mű, 266 darabban. A könyvtárt a lefolyt évben is szívesen látogatták, főkép a város értelmisége köréből s az iskolák tanulói sorából. A könyvtár

nyitva volt 208 napon. Az olvasóteremben 352 látogató használt könyvet, hírlapot, egyéb könyvtári anyagot 423 darabot 517 kötetben. Kikölcsönzöttetett 94 térítvényre könyv, hírlap, egyéb könyvtári anyag 272 mű, 397 kötetben. A könyvtár által 1907-ben nyert államsegély 800 korona volt, a mihez még 1906-ról 91·34 korona maradvány járult; az idei maradvány 38·58 koronát tett ki. —

A hódmezővásárhelyi városi közkönyvtár, mely a városi székházban van elhelyezve, csak az 1907-ik év folyamán lett megnyitva s a nyilvánosságnak átadva. Anyagállománya 1907 december hó 31-én 3441 drb volt, melyből 3055 drb a házipénytár terhére szereztetett be, 386 drb ajándékozott. Az olvasóteremben 82 látogató 121 drb könyvet használt. Kikölcsönzöttetett 879 térítvényre 1678 drb könyv. A könyvtár 1907. évi bevétele volt, mint a várostól kapott évi javadalom: 1000 korona. A közkönyvtár eddigelé államsegélyt nem kapott s anyagállományát túlnyomólag az évi költségvetésbe fölvelt összegből a házipénytár terhére szerezték be.

A *kassai* múzeum könyvtárát 231 napon 2912 olvasó kereste föl 1907-ben, míg a megelőző évi látogatók száma 3324-et tett ki s így a jelen évi látogatók száma a múlt évihez képes 412-vel kevesbedett. De ez a csökkenés csak látszólagos, mert fűtési akadályok miatt 15 napig épen oly időben kellett a könyvtárt zárva tartani, midőn a látogatók száma a legnagyobb szokott lenni. Az 1906. évben állandó látogató jeggyel birt 757, az 1907. évben pedig 878 egyén; tehát valósággal a könyvtárt állandóan látogatók száma 121 egyénnel növekedett. A könyvtárban a 2912 látogató az egész év alatt 3487 művet használt. E 3487 mű közt a főszerepet a szépirodalmi és irodalomtörténeti művek játszották, másodsorban a történelmi és műtörténelmi munkák szerepelnek, míg a többi szakművek csak kisebb arányban vétettek igénybe. Házi használatra térítvény mellett 84 egyén összesen 193 művet használt a múzeum könyvtárából s így az 1907. évben a Kassai Múzeum könyvtárát használók száma összesen 2996-ra emelkedik, a használt művek száma pedig 3685-öt tesz ki. A múzeum könyvtára az államsegélyből az 1907. évben összesen 114 kötettel szaporodott 978·56 K értékben, testületek és egyesek adományaiból pedig 700 kötetten növekedett 865·89 ko-

rona értékben. A könyvtár egész gyarapodása 814 kötetet tett ki 1844'45 korona értékben. A könyvtár összes állománya ekkép az év végén 20,539 drbra rugott.

A Kassai Múzeum életében jelentékeny változás állott be mindjárt az 1907. év elején. A múzeum szervezője, berendezője s eddigi miniszteri biztosa, majd igazgatója: *Mihalik* József a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének előadójává hivatott meg Budapestre. Az intézet vezetésével, a város és az Orsz. Főfelügyelőség jóváhagyása mellett, *Bacsoni* Albert múzeumi őr bizatott meg mint igazgatóhelyettes 1908 április közepéig, a mikor a múzeum miniszteri biztosává *Varjú* Elemér neveztetett ki. A Kassai Múzeum államosítása ügyében Kassa városa, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium és az Orsz. Főfelügyelőség részéről a tárgyalások az 1907-ik év folyamán folytattak s az 1908. év folyamán nyertek befejezést.

A múzeum könyvtára az 1907. évben 2000 korona államsegélyt kapott, a mihez az előző esztendő 658'22 korona maradványa járult. Az évvégi maradvány 977'18 koronát tett ki.

*Kecskeméten* a városi törvényhatóság által 1906-ban a könyvtár részére rendelt vasállványok csak 1907 május elején voltak használatba vehetők. A könyvtárra az 1907. év folyamán a vas könyvállványokért kifizetett 6200 koronán kívül még egyéb dologi kiadásokra 445'90 koronát; könyvek beszerzésére az 500 koronás államsegélynek felhasználásával együtt 1222'96 koronát fordítottak, 194 kötetből álló 124 művet vásárolván. Ajándékba 64 művet kapott a könyvtár 89 kötetben. Így az 1907. évi gyarapodás 188 mű 283 kötetben, az összes kiadás pedig 7568'86 korona volt. A könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 8895 drb volt.

*Keszthelyen* a Balatoni Múzeum könyvtára térszúke miatt rendezhető nem lévén, állománya csak az 1908-ban eszközrendő leltározás után lesz kimutatható. Gyarapítására ez évben 300 korona államsegély állt rendelkezésre, melynek terhére 114'75 korona költséggel 21 drb szereztetett be. Az évvégi maradvány 185'25 koronát tett ki.

*Késmárkon* a liceum nagy könyvtáránál az Országos Főfelügyelőség lehetővé tette, hogy a könyvtáros mellé több megbízható tanulót fogadhattak, kik a könyvtári napokon a könyv-

táros felügyelete mellett a könyvek kiadását és beszedését végezték és így elősegítették a gyors kiszolgálást. A könyvtári napokat 1907. évi szeptember óta heti 1 napról 2-re emelték fel, mi által a látogatás is az 1906. évvel szemben majdnem a kétszeresére emelkedett. A múlt évben kapott 800 korona segélynek nagyobb részét könyvek beszerzésére használták föl. A liceum pártfogósága által rendelkezésre bocsátott összeg, valamint az államsegélyből igénybe vett rész együttvéve megközelítette a kétezer koronát; a vett és ajándékozott művek száma 272 drb volt. Az államsegélyből fölmaradt 265 korona összeget 1908-ban fogják igénybe venni. A könyvtár állománya az 1907. év végén 41.243 drb volt. A nyitási napok száma 42 volt. Kikölesönöztetett 515 látogatónak 1145 drb. Látogatási és használati díjakból befolyt 57 korona.

*Kiskínhalason* a ref. főgimnázium könyvtára 1907-ben teljesen elkészült a duplumokról szóló katalogussal, míg a könyvtári anyag leltározása és a czédulakatalogus kiegészítése munkában van. A közönség érdeklődése a könyvtár iránt fokozódik, a mi abból a tényből is kitűnik, hogy az olvasóteremben 20 látogatónak 32 drb, 435 térítvényre pedig 804 drb könyv kölcsönöztetett ki. A könyvtár az államsegélyből vétel útján 74, egyéb vételből 42, ajándékból 61 kötettel és 41 térképpel gyarapodott. Az összes gyarapodás 218 drb. Vásárlásra és könyvkötésre rendelkezésre állott 617-82 korona államsegély és 222-70 korona egyházi segély. A duplumkatalogus 660 koronába került, melyet szintén a ref. egyház bocsátott a könyvtár rendelkezésére. A könyvtár törzsállománya jelenleg körülbelül 35.890 drb.

*Komáromban* a Komárommegyei Könyvtár vezetőségének 1907-ben egy főtörekvése volt: a könyvtár állandó otthonának biztosítása. Döntő fordulat ugyan nem történt ebben a nevezetes kérdésben, de az a különféle tárgyalások folyamán annyira megérett a kivitelre, hogy az az 1908. évben talán a megvalósulás stádiumába juthat. A könyvtárhelyiség építésének ügye az 1904. év óta húzódik; erre a célra már tekintélyes építési alap is van biztosítva: 25.000 korona államsegély, melynek két részlete, 10.000 korona, gyümölcsözőleg van elhelyezve. A legujabb fordulat ebben az ügyben Komárom szab. kir. város határozata, a melyben a könyvtár és múzeum elhelyezésére

a régi benzés gimnázium telkét és épületét följánlja. A vármegyei könyvtár az 1907. évben hatalmasan fejlődött és szinte az első szárnybontásra a vidék jelentősebb könyvtárai sorába emelkedett. Az elmúlt évben egyesült a vármegyei könyvtárral a komáromvármegyei és városi Múzeum-Egyesület könyvtára és Komárom szab. kir. város nyilvános népkönyvtára. Az évközi gyarapodás is nagy lendületet vett; tetemes része van ebben annak a nagybecsű 333 műből, 1180 darabból álló ajándéknak, melyet néhai *Pulay Géza* kuriai bíró, törvényszéki elnök örökösei adtak a könyvtárnak. A könyvtár jöltevői sorában id. *Szinnyei József*, a könyvtár e régi pártfogója vezet, a ki 1907-ben 224 mű, 468 drbjával gazdagította a könyvtárt. Az 1000 korona államsegélyből 1907. év folyamán szerzett a könyvtár 151 darabot 296·80 korona értékben, egyéb vételből 275 drbot. Ajándékol kapott a könyvtár 2248 drbot, csere útján 81 drbot. 1907. évtől a könyvtár a sajtótermékek köteles példányait megkapja a kormányhatóságilag erre utasított győri kir. ügyészségtől, mint vádhatóságtól. — A könyvtár állománya a letétbe helyezett könyvtárakkal együtt ezidőszerint a rendezés folyamán számszerűleg még ki nem mutatható, de az a 20.0000 kötethez közeledik. A múlt évben készült el az 1906. évi könyvtári gyarapodás czédula- és szakkatalógusán kívül a Múzeum-Egyesület könyvtárának czédula- és szakkatalógusa is. Az 1906. évi gyarapodás és a múzeum könyvtárának czimjegyzékeit sajtó alá is rendezte a könyvtár öre s azok közkézen forognak. A népkönyvtár czimjegyzéke 1908-ban kerül sajtó alá. A könyvtár látogatóinak száma 1907-ben 548-ra emelkedett, a kik 100 nyitási napon 7075 művet vettek kölcsön 8604 kötetben. Az olvasók száma azonban ennél jóval több, mert az olvasók családtagjai is olvassák a kikölcsönzött könyveket. A könyvtár egész éven át, még a nyári hónapok alatt is nyitva volt. Katalógusok eladásából befolyt 76·40 korona. A könyvtáralap az év végén 14.569·37 koronát tett ki, az építési alap pedig 10.318·67 koronát.

*Losonczen* a városi közkönyvtár államsegély czimén 400 koronában részesült. A könyvtár 360 fizetéses napon át volt nyitva. A használati díj volt: 1 óra 1 korona, negyedévre 2·50 korona, félévre 4·80 korona, egy évre 9 korona. A használati díjából befolyt 263·20 korona, katalógusok eladásából

19.20 korona. Összesen 282.40 korona. A közkönyvtár állománya az 1907. év végén 23.156 darab volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 261 darab.

*Lőcsén* az ág. hitv. ev. egyház közkönyvtára az ujonnan épített paplakban nyervén elhelyezést, nyitva van minden kedden délelőtt 9—12 és délután 2—5 óra közt, a mikor a könyvtárból kivett könyvek a könyvtári teremben használhatók. Hogy a Lőcsén kívül lakó közönségnek is használatára állhasson a könyvtár, a könyvtári bizottság elhatározta, hogy minden művelt ember, férfi és nő, térítvény mellett saját költségén legfeljebb két hónapra kikölcsönözhet könyvet hivatali hatóságok közvetítő jótállásával, vagy pedig egyéb erkölcsi vagy pénzbeli biztosíték mellett, mely célból a könyvtári bizottsághoz kell fordulni. A könyvtár rendezett állománya 1977 mű 3237 kötetben. A könyvek nagyobb része a XVII. századra vonatkozik. Az 1711-ig hazánkban és a külföldön megjelent magyar vonatkozású, bármily nyelvű könyvek száma 626. Ebből unikum 252 (közülök 120 külföldi, 132 hazai nyomtatvány). A könyvtár összes állománya 16.964 darab, melyből 3477 könyv és 50 okmány az új helyiségben, a többi a templomban van elhelyezve. Gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 69 darab. Az olvasóteremben 7 látogató használt 19 darabot.

*Magyaróváron* a Mosonmegyei Történelmi és Régészeti Egylet könyvtára vétel útján egy könyvvel, részint ajándékozás, részint pedig tagsági járulék czimén 20 művel és folyóirattal gyarapodott. Törzsanyagának állománya az 1907. év végén 2474 darab volt.

*Máramarosszigeten* a ref. főgimnázium főkönyvtárában az 1907. év első negyedében a duplumkönyvtár lajstromozása befejeztetett, a selejtezés is kezdetét vette, de a könyvtárnok tanári elfoglaltsága miatt félbe maradt. A kéziratgyűjtemény, miután megfelelő védőtokokba került, alkalmas szekrénybe helyeztetett el. A könyvtár gyarapodását illetőleg a lefolyt év eredményes volt, a 654 kötet közül 297 szereztetett be államsegélyen és eltekintve a 200 darab iskolai értesítőől, 157 kötet ajándék-könyvet kapott a könyvtár, melynek nagy részét dr. *Munkácsy* Pál orvos adta s ez által az orvostudományi szakot jelentősen gyarapította. A főkönyvtár állománya az 1907. év végén 31.623 da-

rab volt. A könyvtár az ünnepnapok és az iskolai szünet kivételével mindennap nyitva volt. Az olvasóteremben 160 látogató 181 darabot használt, kikölcsönözött 68 térítvényre 156 drb.

*Miskolcson* az ág. hitv. ev. egyház nyilvános könyvtára 1903-tól rendes évi államsegélyt nem nyervén, a könyvtárnak azóta nincs más jövedelme, mint az alapítványnak évi 600 korona kamata, a melynek fele a könyvtáros tiszteletdíjára, másik fele pedig a könyvtári terem fűtésére és világítására fordítatik. A könyvtár az 1907-ik év végén 10.685 darab könyvből állott s 13 darab gyarapodást mutat az 1906. évvégi állapottal szemben. A könyvtár 75 napon át volt ingyen nyitva. Az olvasóteremben 575 látogató 684 darabot használt, 14 térítvényre kikölcsönözött 36 darab, a használt anyag tehát 720 darab volt. —

A Borsodmiskolczi Közművelődési és Múzeumegyesület könyvtárának törzsanyaga az 1907. év végén 4884 darabot tett ki; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 415 drb. A könyvtár még nem nyilvános.

*Nagybányán* a városi múzeum könyvtára vétel és ajándék útján 84 kötettel gyarapodott. E célra az 1906. évi maradványral együtt 430.11 korona államsegély állt rendelkezésére.

*Nagyenyeden* a Bethlen-Kollégium könyvtáráról a kollégium előljárósága csupán a rovatos ívek statisztikai adataival számolt be. Ezekből kitűnik, hogy a könyvtár az elmúlt évben 260 darabbal gyarapodott. Ezekből a 800 korona államsegélyből beszerezett 31 darab, egyéb vétel s csere útján 128 darab, ajándék útján pedig 101 darab. A könyvtár törzsanyaga az év végén 38.231 darabra rugott. A könyvtár hetenként három napon át volt nyitva díjtalanul. Az olvasóteremben 215 látogató használt 968 darabot; térítvényre pedig 1937 darab kölcsönözött ki. A használt anyag összesen 2905 drb.

*Nagykárolyban* a szatmármegyei könyvtár és múzeum működéséről részletes jelentés nem érkezőn be, a beküldött statisztikai adatokból a következők deríthetők ki: A könyvtár gyarapodott 281 darabbal. Ebből az államsegély terhére szerezett 226 drb, ajándék útján pedig 55 drb. A könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 2913 drb volt. A könyvtár a hivatalos órák alatt díjtalanul mindennap nyitva volt. Az olvasóteremben 185 látogató 257 drbot használt.

*Nagyszombat*on a városi közkönyvtár és tört. emléktár az 1907. év folyamán még nem működhetett. A könyvtárkezelő tevékenysége a költözködés, átalakítás és új berendezés véghezvitelére irányult s a könyvtári anyagnak két szobában való új elhelyezésével már szeptemberre el is készült, azonban az olvasóteremben szükséges egyes munkálatokkal megbízottak részéről tapasztalt rendkívüli késedelmezések, különösen a gázvilágítás bevezetésének hónapokig húzódó lassúsága miatt, csak nagy nehézségek leküzdése után végre 1908 február 14-én sikerült mindent befejezésre juttatnia. Február hó 16-án már ünnepiesen megnyitották a közkönyvtárt, mely február 20-án kezdte meg aztán tulajdonképeni működését az Albertinum épületében, a hol az minden csütörtökön d. u. 3—7 óráig díjtalanul nyitva van. A kikölesönzés vasárnaponként d. e. 10—12 óra között történik. A helybeli kikölesönzők 10 korona, a vidékiek 20 korona óvadékot tartoznak letenni, a melyet azonban ki-ki visszakap, ha a könyvtárt tovább használni már nem kívánja. A város 1907. évi segélyével (400 korona) fedezte a könyvtár a régebben ajándékba kapott hiányos művek kiegészítésén és az elveszettek pótlásán kívül főleg a rongáltabb könyvek beköttetését, továbbá a kezelési és forgalmi nyomtatványok okozta kiadásokat. A nyert 1000 kor. államsegélyt a könyvtár berendezésére fordították. A közkönyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 9530 drb volt.

*Nagyváradon* a Biharmegyei és Nagyvárad Régorészeti és Történelmi Egylet könyvtára 96 darabbal gyarapodott. E szerint 1907. év végén a könyvtár 5557 darabból állott. A könyvtárnak olvasóterme nincsen. A könyvtár rendezése megkezdetvén, semmi sem kölesönzötetett ki.

*Nyítrán* a vármegyei múzeum tisztikarát elsősorban a könyvtár ügyei foglalkoztatták. Az Orsz. Főfelügyelőség rendelkezése alapján a «Matica Szlovenszka» anyagából kiválasztattak azok a könyvek és kéziratok, melyekre a Magyar Nemzeti Múzeum igényt tartott. E munkát a Főfelügyelőség intézkedése folytán dr. *Melich* János múzeumi őr, *Miklósy* Ferencz ottani könyvtárőr segédlete mellett 1907. évi szeptember hóban végezte el. A Nemzeti Múzeum számára átengedett szlavikákat és egyéb nyomtatványokat (247 drbot) a Főfelügyelőség 1907. évi október hó 22-én vette át a Nemzeti Múzeum Széchényi országos

könyvtára részére. Időközben megérkezett Nyitrára a magy. kir. közoktatásügyi minisztérium bőkezűségéből megvásárolt Acsády-féle könyvtár, mely a nyitrai múzeumnak jutott osztályrészül, mint állami letét az átengedett szlavikákért. E könyvtár rendezésével *Miklós* Ferencz könyvtárőr december hó végén teljesen elkészült és az Acsády-féle gyűjteményt meglevő anyagba beillesztette. E gyűjteménnyel a nyitrai múzeum könyvtári anyaga 2107 drb gyarapodást nyert. Az 1907. év növekvése összesen kitesz 2151, a könyvtár egész állománya pedig 13.412 darabot. Minthogy most már a magyar nyelvű kiadványok száma is eléggé felszaporodott a könyvtárban, az még az 1908. év folyamán megnyitható és a közhasználatnak átadható lesz. A könyvtár 500 korona államsegélyét a rendezési munkálatok emésztették fel.

*Pápán* a ref. főiskolai könyvtár forgalma az elmúlt évben jelentékenyen, az előző évihez képest csaknem kétszeresre emelkedett. Nyitva volt a könyvtár 307 napon délután 2—4 óráig s ez idő alatt 1384 látogató a könyvtár helyiségében használt 1102 drb könyvet és kéziratot, kiköleszött pedig 669 térítvényre 1900 drb könyvet és kéziratot. A könyvtár szakszerű kezelhetőségét nagy mértékben nehezítette már az utóbbi években a helyiség szűk volta. E bajon segített az, hogy a könyvtár egy részét újrendszerű Schlick-féle vasállványokkal szerelték fel 5919·24 korona költséggel, a miáltal mintegy 8—10 ezer kötettel több könyv helyezhető el ugyanazon a helyen. A vasállványok árát, mivel erre a főiskola pénztára nem volt képes, a dunántúli reform. egyházkerület pénztára előlegezte, de nagy része meg fog térülni a Főfelügyelőség által kieszközölt államsegélyből. A könyvtár az elmúlt évben 1500 korona államsegélyben részesült, melyből 185·24 korona régebbi könyvvétel törlesztésére, 200 korona a könyvtárnok tiszteletdíjára, 123·82 korona könyvkötésre, a többi pedig új könyvek vásárlására fordított. A főiskola pedig saját erejéből tisztán könyvbeszerzésre fordított 2217·51 koronát. A könyvtár összes szaporulata 848 drb, melyből államsegítségen vettek 117 kötetet, saját pénzükön 481 kötetet, ajándékba kaptak 245 darabot, állami letétként 3, egyéb letétként pedig 2 kötetet. A könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 34.951 drb volt.

*Pécsett* a városi múzeum vezetőit elsősorban a múzeum állandó otthonának, a kulturpalotának ügye foglalkoztatta. A tárgyalások eredménye egyelőre az Orsz. Főfelügyelőség amaz ígérete, hogy az építkezéshez a maga részéről annak idején 200.000 korona államsegélyt fog javaslatba hozni a vallás- és közoktatásügyi minisztérium előtt. A múzeum helyiségeiben annyiban történt változás, hogy a néprajzi tárgyak elhelyezésére a város a múzeum jelenlegi épületének földszinti helyiségében 400 koronáért tágas raktárhelyiséget bérelt ki 3 mellékhelyiséggel, a könyvtár számára pedig a városi székházban jelölt ki egy kisebb-méretű szobát. Miután a könyvtár rendezetlen, csak a gyűjteményekben végzett munkálatoknál használtatott. Összesen áll 5684 darabból. Gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 677 drb. A könyvtári államsegélymaradvány 1906-ról 601·70 koronát tett ki, mely összeg 1907. év folyamán kimerítettett.

*Poprádon* a Magyarországi Kárpátgyesület múzeumának könyvtára a mult esztendőben tetemesen gyarapodott különösen Iglóról, a Magyarországi Kárpátgyesület székhelyéről érkezett hazai és külföldi cserepéldányokkal, melyek eddig a hely szűke miatt ott voltak elhelyezve. Törzsanyagának állománya az 1907. év végén 4775 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 250 darab. A könyvtár június 1-től szeptember 1-ig ingyenesen volt nyitva. Kikölesönöztetett 250 térítvényre 250 drb. A múzeum könyvtári államsegélye, beleértve az 1906. évi 102·78 korona maradványt is, ez évben 402·78 koronát tett ki, ebből felhasználatlanul maradt 369·80 korona.

*Pozsonyban* az Orvos- és Természettudományi Egyesület könyvtárának állománya az 1907. év végén 11.684 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 282 drb. A könyvtár bármely napon ingyenesen használható. Az olvasóteremben 93 látogató 200 drbot használt, kikölesönöztetett 21 térítvényre 43 drb könyv.

A pozsonyi *Városi Közkönyvtár* állománya a lefolyt évben 1750 drbbal gyarapodott. Ebből ajándék 1267, vétel 294, állami letét (ügyészégi kötelezpéldány) 189 drb. Állami segély gyanánt 1907-ben is, miként az előző évben, 800 koronát kapott a könyvtár. Ebből 68 művet szereztek be 593·18 korona vételáron. A könyvtár feldolgozott anyaga 1907 december 31-én

15.134 drb volt, köztük 14.694 könyvkötet, folyóirat és füzet, 387 hirlapkötet és egyes hirlapszám, 35 drb apró nyomtatvány, 13 térkép és 5 kézirat.

A közkönyvtár használati statisztikájából a következő adatok emelendők ki: Az olvasóterem 1907-ben 241 egész és 47 félnapon volt nyitva a közönség számára. Ez idő alatt 3162 látogató használt 5811 darab könyvet, folyóiratot és egyéb könyvtári anyagot. A kikölcsönzött művek száma (674 térítvényre) 910 drb volt.

A ládákban és raktárakban heverő, körülbelül 6500 kötetnyi könyvtári anyag feldolgozását a kellő helyiség hiányában mind- eddig nem lehetett megkezdeni. 1907 február havában a közkönyvtár czimjegyzékének első (1906. évi) pótfüzete jelent meg nyomtatásban.

*Rimaszombatban* a Gömörvármegyei Múzeum könyvtárának állománya az 1907. év végén 18.489 drbot tett ki; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 3415 drb. A múzeumnak az államsegélyből könyvtári czélokra az 1907. évi 400 korona mellett még 189'90 korona tavalyi maradvány állt rendelkezésére s az egész összeg kimerítettett.

*Sárospatakon* a ref. kollégium nagykönyvtára az 1906. év legvégén helyzetetvéni állami felügyelet alá, annak segítyezési iránti kérvénye, tekintettel ama nagyobb támogatás összegére, melylyel a Főfelügyelőség a főiskolát könyvtári czéljai elérésében segíteni óhajítja, amely összeg azonban a Főfelügyelőség 1907. évi költségvetésébe már nem volt beilleszthető, kedvező elintézésben nem részesülhetett. Lépéseket tett azonban a Főfelügyelőség az iránt, hogy egy 10.000 koronás rendkívüli segíty az 1908. évi állami költségvetésbe fölvétessék, hogy azzal a nagymultu főiskola ősrégi, jelenleg 44.000 kötetet számláló könyvtára kiegészítettessék és folytatólagosan fejlesztessék.

*Selmeczbányán* a városi könyvtár az elmúlt 1907. évben is örvendetesen gyarapodott. Sajnos, hogy a könyvtár még mindig a városi róm. kath. elemi iskolában a régi helyiségben van a népkönyvtárral együtt. E helyiség könyvtári czéloknak meg nem felel és a város tanácsa a könyvtárt is az Óvárban szeretné elhelyezni, ha az építkezésnél a főtérről egyenes följáró készítettetnék, miáltal a könyvtár igen könnyen megközelíthető volna. A könyvtár

törzsanyagának állománya az 1907. év végén 2373 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 84 drb. A könyvtár hetenként kétszer, volt ingyenesen nyitva. Az olvasóteremben 95 látogató használt könyvet, hirlapot, egyéb könyvtári anyagot 1107 darabot. Kikölcsönöztetett 2777 térítvényre könyv, hirlap, egyéb könyvtári anyag 3609 darab. A könyvtár 500 korona államsegélye teljes összegében kimerítettett.

*Sepsiszentgyörgyön* a Székely Nemzeti Múzeum könyvtárának állománya az 1907. év végén 41.110 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 577 drb. A könyvtár minden alkalommal nyitva volt, megkeresés szerint. Az olvasóteremben 110 látogató 477 drbot vett igénybe. Kikölcsönöztetett 51 térítvényre 67 drb. A használt anyag összesen 544 drbot tett ki. A múzeum 1907-ben nyert könyvtári államsegélye 600 korona volt, mely teljes összegében beszerzésekre fordított.

*Szabadkán* a helybeli Közkönyvtár- és Múzeumegylet két évvel ezelőtt föloszlott és gyűjteményeit, melyek között egy egész tekintélyes könyvtár van, a városnak adta át. Ennek következtében Szabadkát ki kell hagyni ama városok közül, hol állami felügyelet alatt álló gyűjtemény van. Az egyesület, mely azt állami felügyelet alá bocsájtotta, már régen föloszlott, a város pedig e felügyelet kiterjesztését nem kérte.

*Szatmáron* a Kölcsey-Kör könyvtára az elmúlt 1907. évben vétel útján 110 drbbal, adományozás útján 463 drbbal; együtt 573 darabbal gyarapodott. Állománya az év végén 3018 drbot tett ki. A könyvtár nyitva volt 86 napon; a közönség használt 437 térítvény mellett 703 drb könyvet és 11 drb okmányt, összesen 714 drbot. A könyvtár használatáért csak azok fizetnek évenként 2—2 korona díjat, a kik nem tagjai a Körnek. A Kör tagjai a könyvtárt az évi tagsági díj ellenében használhatják. A kör 1907-ben 500 korona könyvtári államsegélyt nyert, mely összegből 30\*10 korona maradt fenn az év végén.

*Szászvárosban* az ev. ref. Kún-kollégium könyvtára csak az 1907. év második felében vétetvén föl az állami felügyelet alatt álló intézetek sorába, a mult évben még nem részesült államsegélyben, csak állami letétbe kapott 18 kötet munkát. Így állománya gyarapítására a korábban is szokásos évi átalány szolgált főeszközül, mely 1400\*60 koronát tett ki. Ezt az összeget 173

kötet könyv és folyóirat vásárlására s bekötésre fordították. A könyvtár törzssanyagának állománya az 1907. év végén 13.371 drbot tett ki.

*Szegeden* a Somogyi-Könyvtár és Városi Múzeum könyvtári osztálya az 1906. évről fennmaradt államsegélyrészletet és az 1907. évi könyvtári 2000 korona államsegély egészét vásárlásra fordította. A városi 3000 koronás dotációból pedig a könyvkötésekre fordított összeget leszámítva, folyóiratok s új művek szereztettek be. A köteles példányok a szokott módon két izben vétettek át. A beosztott és könyvtári kezelésre alkalmas összes anyag czímtározva van. A kettős példányok szaporulata pedig szintén feldolgoztatott. Összes anyaga 2150 mű. Köttetett 293 műből 522 kötet 855·12 korona költségen. A könyvtári járuléknapló tételszáma az 1907. évben: 996. Az olvasóterem kézikönyvtárányaga két izben frissített fel. A könyvtár rendes napi szolgálata minden hétköznap délelőtt 10—1-ig, délután 4—7-ig, illetve szerdán és szombaton 3—7-ig. A könyvtár törzssanyagának állománya az 1907. év végén 70.420 drb volt. A könyvtár 237 napon át volt nyitva, mely idő alatt az olvasóteremben 10.851 látogató 12.682 darab könyvet, hirlapot s egyéb könyvtári anyagot használt. Térítvényre kikölesönöztetett 1 drb.

*Szekszárdon* a Tolnavármegyei Múzeumot mindjárt az 1907. év elején súlyos, szinte pótolhatatlan veszteség érte, az intézet alapítója s nagynevű igazgatója, *Wosinszki* Mór apátplebános elhunytával. Helyettes igazgatóvá a múzeum-bizottság *Döry* Pál alispánt nevezte ki, aki azonban egyéb hivatalos elfoglaltságára való tekintettel a tényleges vezetést *Kovách* Aladár múzeumi titkára bízta, a ki lelkiismeretesen felelt meg feladatának. A könyvtári osztály nagyobb szerzeményeire vonatkozó eljárások 1907-ben még nem voltak befejezve. Az egyik a *Wosinszki*-féle könyvtár megszerzése, melyre nézve a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megtette ajánlatát az örökösöknek, a melynek alapján a könyvtár az 1908. évben a múzeum tulajdonába kerül. A másik az Akadémia könyvkiadó vállalatától egy nagyobb gyűjtemény megrendelése, melynek most az az akadály, hogy a lefolyt évben a vállalat katalógusa alapján megrendelt művek egy része tényleg nem volt már raktáron s a vállalat ezek helyébe olyan műveket ajánlott, melyek jó része

már a múzeum könyvtárában megvan, tehát újabb összeválogatást kellett tenni, másrészt pedig az ennek fedezetére szolgáló összeg *Wosinszki* M. hagyatékában lévén, ez még mai napig sem fejeztetett be s így a gyűjteménynek a vállalattól való átvételével a hagyatéknek most már rövid idő alatt leendő befejeztéig várakozniok kell. A rendelkezésre állott államsegélyt, melyből szintén az akadémiai kiadóvállalat kiadványait óhajtották beszerezni, annak reményében, hogy *Wosinszki* hagyatéka még a múlt 1907. évben befejezést nyer s így a vállalatnak szánt összeget visszapótolhatják, időközben más értékes forrásművek beszerzésére fordították. A könyvtár a nyilvános használatnak még nem adatott át. A könyvtár áll 3117 drbból; ezekből a lapok, apró nyomtatványok, térképek, kéziratok stb. még rendezetlenek. Gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 348 drb.

*Szentesen* a Csongrád megyei Történelmi és Régészeti Társulat eddigi múzeumi helyiségének szűk volta talán legjobban a könyvtárral érezte hatását. A szűk helyiségben jóformán mozogni sem lehet, asztal egyáltalában nincs benne s így sem rendezni tartani, sem használni nem lehetett a könyvtárt. Ámbar a könyvtár az 1907. év folyamán mindössze csak 10 darab könyvvel gyarapodott, mégis nagyfontosságú volt ez az év a könyvtár fejlődésére nézve. Ugyanis április 24-ike után külön helyiséget kapott s ez által lehetővé vált, hogy a könyvtár helyiségében bármikor dolgozhasson a könyvtárőr s a 10 év folyamán összegyűlt s szanaszét hevert könyvek rendezését akadály nélkül megkezdhesse. A rendezés munkáját *Molecz* Béla könyvtárőr a nyári szünet folyamán indította meg s a könyveket 20 csoportba osztotta be. Megkezdte azonkívül egy lehetőleg tökéletes cédulalajstrom készítését is. A könyvtár 20 csoportjában eddig elé 1994 mű van, összesen 3356 drbban. A könyveken kívül van a könyvtárban 237 okirat, levél s más efféle; ezeket még rendezni kell s azonkívül még 134 különféle kép, de ezeket a múzeumőr akadályoztatása miatt a könyvtárőr még nem vette át.

*Szombathelyen* a Vasvármegyei Kultúregyesület tevékenységét a múlt évben is két feladat irányította: a múzeumépítés és a gyűjtemények folytatólagos gyarapítása. A könyvtárnál az Országos Főfelügyelőség által kiutalt 600 korona államsegély egy részét könyvek bekötésére használták föl, a többit pedig új

könyvek beszerzésére fordították. Az egyesületi pénztár terhére néhány kisebb jelentőségű szerzemény mellett megvásárolták *Kaffebr* Béla volt igazgatóválasztmányi tag könyvtárát, a mely 1250 kötetben 950 művet tartalmaz. A könyvtár mult évi forgalma kisebb volt, mint az előző évi, mert a múzeumba való átszállítás miatt a könyvtárt szeptemberben bezárták. A rendezés munkálatait azonban csak a tavasszal kezdhették meg, mivel a hideg téli napokban a múzeumban dolgozni egyáltalán lehetetlen. A Vasvármegyei Kultur-Egyesület könyvtárának állománya, az 1907. év végén 39.683 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 7895 drb. A könyvtárból kikölcsönözött 2495 térítvényre könyv, hirlap s egyéb könyvtári anyag: 2816 drb.

*Temesvárt* a városi nyilvános könyvtár 1907. (negyedik) évi működésének fontosabb mozzanatai általában még az intézmény alapozásának munkáját képezték, a mennyiben az év folyamán ismét több oly intézkedés történt a fenntartó városi tanács részéről, melyek a nyilvános könyvtár végleges szervezését előbbre vitték. A gyűjtemény gyarapodása nem mutatja azokat az arányokat, melyeket az előző 1906. év elért. Mindössze 1044 mű, 1210 kötetben folyt be a könyvtárba, az oknál fogva, mert az elmúlt év az 1906. évben kiutalványozott 25.000 korona államsegély felhasználási tervzetetének elkészítésével s az ajánlatok beszerzésével telt el, míg maga a könyvvásárlás csak kis mérvben történt. A gyarapodás egyik főforrása volt a temesvári Jogászegylet könyvtárának letétül való átadása, mely könyvtár 424 kötetből álló becses anyaggal gyarapította a jogi szakot. Ajándékképen körülbelül 150 kötet könyv folyt be. Az egész gyűjtemény a főtjelzett 1210 kötettel 33.228 darabra szaporodott. A könyvtár olvasóterme, július és augusztus havát kivéve, minden hétköznap délután 3–7 óráig volt nyitva, az olvasóterem szűk volta miatt azonban egyes, komolyabb tanulmányval foglalkozó olvasók részére a délelőtti órákat kellett kijelölni. Összesen 246 nyitási napon át az olvasóteremben 1014 olvasó 1129 könyvet használt. Kikölcsönözött pedig 2612 térítvényre összesen 3358 drb könyv. E szerint tehát a könyvtárlátogatók (használati esetek) száma 3626 volt, a mi napi átlagos 14 látogatónak felel meg, míg a használt könyvek száma összesen 4487. A könyvtár

az 1906. évben kiutalványozott, de még csak részben felhasználta 25.000 korona rendkívüli nagy államsegélyen felül az 1907. év folyamán 800 korona külön rendes államsegélyben is részesült. A nagy államsegély terhére az 1906. év folyamán 3394·71 korona az 1907. év folyamán pedig 587·97 korona ára könyv szereztetett be. Ennélfogva rendelkezésre áll még 21.017·33 kor. Hogy az intézet az irányában a közönség részéről támasztott nagyobb mérvű igényeket kielégíthesse, a fenntartó városi tanács annak immár nagyobb és rendszeres dotációjáról kénytelen gondoskodni, mire nézve külön költségvetést állapított meg, mely az 1908. évre 7961 korona kiadást tüntet fel.

A Délmagyarországi Természettudományi Társulat könyvtárának állománya az 1907. év végén 3688 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 146 drb.

A Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeumtársulat könyvtára nem nyilvános, hanem csakis a tisztviselőknek, választmányi tagoknak, legfeljebb még a rendes tagoknak állhat szolgálatára és csakis oly szakműveket tartalmaz, a milyen osztályai vannak a múzeumnak (régészet, szépművészet, néprajz). Törzsanyagának állománya az 1907. év végén 8367 drbot tett ki; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 597 drb. A könyvtárból 22 térítvényre könyv, hirlap s egyéb könyvtári anyag 42 darab, kézirat s levéltári anyag pedig 1 drb kölcsönöztetett ki. Az egyesület 1907-ben 800 korona könyvtári államsegélyben részesült, mely összeg teljes egészében kimerítettet.

A *verseczy* városi könyvtár történetében fontos esemény volt a múlt esztendőben függetlenítése és elkülönítése a községi népiskolától. A kir. tanfelügyelőség 1905. évi 1572. számú rendeletének megfelelően és a múzeumi és könyvtári bizottságnak már 1906. november 17-én hozott határozata alapján elkülönítették helyileg az ifjúsági és pedagógiai szakkönyvtárt a többi könyvanyagtól, a mit a kerületi tanfelügyelő személyesen jóváhagyott. E két elkülönített könyvtárosztályt a népiskolai igazgatóság szeptember 25-én vette át véglegesen. A megmaradt szépirodalmi és tudományos művek alkotják az önálló és az iskolától teljesen független városi nyilvános könyvtárt. Miután a pedagógiai szak- és az ifjúsági könyvtár elválasztásával a könyvtár jövedelme, mely a tanulók 50 filléres járulékából állott, megszűnt, a múzeumi

és könyvtári bizottság elhatározta, hogy a város képviselő-testületéhez azzal a kérelemmel fordul, hogy ez, az állandó múzeumi segélyhez hasonlólag, a nyilvános könyvtár fenntartására is egy 1000 koronányi állandó könyvtársegélyt szavazzon meg. A városi képviselőtestület ennek a kérelemnek október 2-án tartott ülésében helyt adott, miáltal a könyvtár ismét rendes jövedelemhez jutott. Ez új nyilvános könyvtár részére a múzeumi és könyvtári bizottság új használati szabályzatot állított össze. A könyvtárban 92-szer volt nyitás, illetve kikölesönzés (vasárnap és csütörtök d. u. 2—4 óráig). 1907-ben, a kitelepített iskolai könyvtárt leszámítva, 28 olvasóval és 432 kikölesönzött könyvvel volt több, mint az előző évben. A könyvtárban a magyar és német szépirodalmi anyag kibővítettett: a könyvek új exlibriseket kaptak s 460 könyv be lett kötve. Július 20-án megjelent az új katalógus és augusztus 4-ike óta 4300 darab volt a közönség számára hozzáférhetővé téve. A könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 19.889 drb volt; gyarapodás az évvégi állapottal szemben 1206 darab. A könyvtár ez évben is 500 korona államsegélyt kapott.

*Zomborban* a Városi Könyvtáregyesület helyisége a régi. Minthogy azonban ez a fejlődés következtében egyre szűkebbnek bizonyul, kívánatos volna selejtezés és a régi kevesebb értékű német könyvek eladásával a térszükén segíteni. A könyvtár törzsanyagának állománya az 1907. év végén 31.816 drb volt; gyarapodás az előző évvégi állapottal szemben 403 darab. A könyvtár 246 napon át volt ingyenesen nyitva. Az olvasóteremben 30 látogató használt könyvet, hirlapot, kéziratot és levéltári anyagot 85 drbot. Kikölesönzöttetett térítvényre könyv, hirlap, kézirat és egyéb levéltári anyag 14.510 drb. A könyvtár használati díja egy tag után egész évre 6 korona volt. A könyvtár által 1907-ben nyert államsegély 800 koronára rugott.

A Bácsbodrogvármegyei Történelmi Társulat zombori gyűjteményei ez idő szerint is a vármegye által átengedett három szobában vannak elhelyezve. Ebben a három szobában van összezsúfolva a régiség- és néprajzi tár s a könyvtár, sőt ezeknek egyike szolgál a titkár és múzeumőr dolgozószobáján felül még tanácskozó helyiség gyanánt is. A könyvtár rendezés alatt áll s összesen 816 drbot tartalmaz. Gyarapodás az előző évvégi állapottal

szemben 114 drb. A könyvtár 10 napon át volt ingyenesen nyitva. Térítvényre kikölcsönözött 43 drb.

A felsorolt adatokat összegezve kitűnik, hogy az állami felügyelet alatt álló intézetek közül önálló nyilvános könyvtárral bír 27, kisebb méretű nyilvános használatra szánt könyvtárral 39, szakkönyvtárral pedig 6.

Az összes könyvtári gyűjtemények száma tehát 72 volt.

# T Á R C Z A.

## JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRA  
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1908. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

### I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2950 drb, ajándék útján 181 drb, vétel útján 74 drb, áttétel útján 78 drb, összesen 3283 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfölül köteles példány czimén beérkezett: alapszabály 226 drb, egyházi körlevél 54 drb, falragasz 2095 drb, gyász-jelentés 1140 drb, hivatalos irat 245 drb, műsor 324 drb, per-irat 6 drb, szinlap 1218 drb, zárszámadás 308 drb, különféle 732 drb, összesen 6348 drb apró nyomtatvány. Vételre fordított 597<sup>34</sup> korona.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa, Balás Károly Kassa, Bosnyák-hercegovinai orsz. kormány, Budapesti tudományegyetem bölcészeti kara (64 drb), Chyzer Kornél, Direktion der k. k. Hofbibliothek Wien, Dobján László, Dollinger Gyula, Dunamelléki ág. h. ev. püspök Pápa, Fehér Ipoly Pannonalma, Fejérpataky László, Főrendiházi iroda, Fraknói Vilmos, Gondos Miksa, Gulyás Pál, Győri Tibor, Handelsministerium Wien, Havass Rezső, Herman Ottó, Huttkay Lipót Eger, József műegyetem rektora, Julián-egyesület, Karsch-Haack F. Berlin, Képviselőházi iroda (14 drb), Kicska Emil, Kubinyi Viktor New-Jersey, Kungl. bibliotheket Stockholm, Kuthy Zoltán, New-York, Magyar heraldikai és geneológiai társaság (3 drb), M. kir. állatorvosi főiskola, M. kir. közp. statisztikai hivatal, M. kir. orsz. meteorológiai s földm. intézet, M. kir. orsz. vízépítési igazgatóság, M. kir. posta- és távirtd. igazgatóság, Magyar mérnök- és építészegylet, Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága, Magyar Tudományos Akadémia (18 drb), Mahler Ede, Marczali Henrik, Marquart et C. Berlin, Mazuch Ede Ungvár, Nemzetközi hűtőipari kongresszus, Országos állatvédőegyesület, Petrov A. St. Peterburg, Poliklinika

igazgatósága, Popovici József (2 drb), Porcia Alfonz Porcia (5 drb), Réthy László, Sándor Imre Kolozsvár, Sepsiszentgyörgy tanácsa, Stät. Central-Commission Wien (5 drb), Szilágyi István-kör Máramarossziget, Szilassy Zoltán, Tas József, Ter- Mikaelian, Edschmiatsin, Vallás- és közokt. minisztérium (5 drb), Walter Gyula.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Medgyesi Pál. Praxis pietatis, Lőcse, 1638. 2. Károlyi G. Szent biblia. Amsterdam, 1700. 3. Kithonich F. Directio methodica. Ed. III. Tyrnaviae, 1700. 4. Kithonich F. Centuria, 1700. 5. Index corporis juris Hungarici. Tyrnaviae, 1699. 6. Forma processus iudicii criminalis. Ed. II. Tyrnaviae, 1697. 7. Comenius J. A. Orbis sensualicem trilingui. Cibinii, 1684.

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt évnegyedben 13.118 egyén 31.059 kötet nyomtatványt használt, kölcsönzés útján pedig 456 egyén 1022 kötetet.

A lefolyt évnegyedben 2492 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 2997 czédula készült. Kötés alá készítettetett 418 munka, 494 kötetben. A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 580 csomag érkezett; ugyaninnen 671 levél expedíátatott, a miből 176 reklamálás volt.

Az 1897: XLI. t.-cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosok ellen peres eljárás megindítása 12 esetben kéretett. A már megelőzőleg megindított peres eljárások eredményeként pénzbüntetés és kártérítés fejében az egész 1908. év folyamán befolyt 164.79 korona.

## II.

A *kézirattár* az 1908. év negyedik negyedében hivatalos küldemény útján 1 újkori kézirattal, vétel útján 57 újkori kézirattal, 15 drb kódex-töredékkel, 121 irodalmi levéllel és 56 irodalmi analektával, a levéltárból való áttétel útján 4 újkori kézirattal, 22 irodalmi levéllel és 7 irodalmi analektával gyarapodott. Vételre összesen 776 koronát fordítottunk.

A szerzett anyagból különösen ki kell emelnünk gr. Széchenyi István két kötet naplótöredékét 1818-iki balkáni útjáról; gr. Keglevich Jánosné, Zichy Adél 15 kötetre terjedő napló-jegyzeteit az 1822—36. évekből, a Fáy András birtokából származó kéziratokat, melyek közt találhatók a Kisfaludy Sándor és Károly hagyatékára vonatkozó okmányok és levelek, a Nemzeti Színházat illető irományok s Fáy András két emlékkönyve, melyekben úyszólva összes szereplő író-barátai kéziratát gyűjtötte egybe; Tompa Mihály egy halotti beszédének kézírata; továbbá Kencser (Klein) Ilona tanítónő gyűjtése, mely a kézirattár birtokában lévő, ugyancsak tőle származó népdalgyűjteményt egészíti ki. Az irodalmi levelek közül gr. Széchenyi István és Arany János egy-

egy levelét, Zichy Mihály Zichy Antalhoz írott, továbbá Szemere Bertalan és Fáy András leveleit kell kiemelniük.

Az újabb szerzemények földolgozásán kívül folytatódott a régebbi szerzeményeké; a személyzet munkásságát főleg a Nagy Iván és a Sólyom-Fekete Ferencz hagyatéka vette igénybe, melyek közül a Nagy Iván-féle végleges elintézészt nyert.

Az évnegyed folyamán 54 kutató 124 kéziratot és 491 irodalmi levelet használt. Kikölesönöztünk 9 esetben 30 kéziratot és 12 fényképet.

### III.

A *hírlapkönyvtár* a lefolyt évnegyedben köteles példányok útján 71 évfolyam 20.260 számával, ajándék (illetőleg áttétel) útján 16. évfolyam 3.812 számával, vásárlás útján 2. évfolyam 143 számával, összesen 89 évfolyam 24.215 számával gyarapodott.

Vásárlás: Záreczky Bélánétól a «Nemzeti Ujság» 1848 márczius 19-iki melléklete (2 kor.) és folytatólag amerikai magyar lapok. — Ajándék, folytatólag: a Nemzeti Kaszinótól külföldi lapok (egyelőre elkönyveltettek: Новоя Время, Neue Freie Presse, Fremdenblatt és Die Vedette 1906—8. évi számai) s a rio de janeiro-i Biblioteca Nacionaltól a Diario Official 1908. évi számai.

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 1166 olvasó 1311 hírlap 2110 évfolyamát 2333 kötetben, házon kívül 30 olvasó 38 hírlap 77 évfolyamát 84 kötetben, összesen 1196 olvasó 1349 hírlap 2187 évfolyamát 2417 kötetben használta.

Átnézetett 89 évfolyam 18.237 szám. Czéduláztatott 441 évfolyam, közte 32 új lap.

A nyomdai kimutatással érkezett köteles példányok a gyarapodási naplóba irattak s a nyilvántartó czédulakatalógusba vezetettek és a számonként küldött hírlapokkal együtt betürendbe osztályozva elhelyeztettek. A csomagküldeményben hiányzott hírlapszámok azonnal reklamáltattak és följegyeztettek, de időnként a bekötés alá rendezéskor is történt reklamálás.

### IV.

A *levéltár* a lefolyt évnegyedben vétel útján 953, ajándék útján 299, a kéziratárból való áttétel útján 240, összesen 1422 drb irattal gyarapodott.

Vételre fordítottatott 1575 korona.

A családi levéltárak száma a lefolyt évnegyedben a Rhaell-család levéltárával gyarapodott, a melyet Bujanovics Sándor udvari tanácsos letéteményezett Fest Lajos eperjesi ügyvéd útján. Ezzel a letéteményezett családi levéltárak száma 85-re emelkedett.

Ajándékaikkal Gömörly Gusztáv cs. és kir. őrnagy, Szalay László min. tan., Thallóczy Lajos osztályfőnök, idősb Szinnyei József kir. tanácsos és Wertheimer Dezső gyarapították a levéltárat.

A törzsgyűjtemény gyarapodásából az ujabbkori iratok csoportjára esik 1189, az 1848/49-es iratokéra 5, a czimereslevelekére 3, a gyászjelentések csoportjára 224 és a kisebb czéh-iratokéra 1 drb.

A czimereslevelek és nemesi iratok csoportja a következő darabokkal gyarapodott.

1. 1559 augusztus 5. Augsburg. I. Ferdinánd czimereslevele Eczech János és Márton részére. 2. 1633 november 19. Bécs. I. Ferdinánd czimereslevele Kovik Gergely részére. 3. 1658 május 10. Pozsony. III. Ferdinánd czimereslevele Banowszki Simon részére. Azonkívül az elmúlt évnegyedben földolgozott Újházy levéltárban őriztetik a Pulszky-családnak 1741 szeptember 13-án Pozsonyban Mária Teréziától és az Újházy-családnak II. Mátyástól 1609 december 13-án Pozsonyban nyert czimereslevele, valamint a Rhaell-család levéltárában a családnak 1558 szeptember 6-án Bécsben I. Ferdinándtól nyert birodalmi és 1601 márczius 1-en Prágában II. Rudolftól nyert magyar czimereslevele.

A nevezetesebb szerzemények közé tartozik gróf Andrassy Gyulának 1849 október 8-án Stambulból Kossuthhoz írt levele, melyben a Viddinben tartózkodó emigránsok érdekében a portánál tett lépések eredménytelenségéről számol be, a mely a gróf Kreith-féle gyűjteményből vásároltatott meg, továbbá a néhai Szelinovits Bódog hagyatékából származó iratok között a Pesti Hazai Első Takarékpénztár alapítására vonatkozó iratok.

A lefolyt évnegyedben 97 kutató 42.468 drb iratot használt. Kikölcsönöztetett 4 térítvényen 36 drb irat.

A negyedévi szaporulat földolgozásán kívül földolgoztattak a III. negyedévben a Tanárky-féle hagyatékából vásárolt iratok, melyek darabszámairól már a múlt évnegyedi jelentésben történt beszámolás. Rendeztetett a Sólyom Fekete-féle gyűjtemény, melynek 1700-ig terjedő része borítékoztatott is. E gyűjtemény 5 drb XIV. századi, 25 drb XV. századi és 21 drb XVI. századi mohácsi vész előtti iratot, 29 drb középkori oklevél másolatot, 130 drb XVI. századi mohácsi vész utáni, 835 drb XVII. századi és 3238 darab XVIII—XIX. századi iratot, azonkívül 4 drb török iratot, 2 drb czéhiratot és 9 drb czirill betűs XVI. és XVII. századi iratot tartalmaz, az összes iratok száma tehát 4238 darab, ezek között 18 drb czimereslevél, melyek részletes kimutatása már a múlt évi II. negyedévi jelentésben közöltetett. Rendeztetett továbbá az Újházy-család levéltára, mely 1 drb XIII. századi, 12 drb XVII. századi, 360 drb XVIII. századi, 355 drb XIX. századi iratot, 7 drb genealógiai táblát, 4 drb iratjegyzéket és 1 drb térképet, összesen 740 darabot tartalmaz, továbbá a Rhaell-család levéltára, a mely már majdnem teljesen föl van dolgozva.

## SZAKIRODALOM.

**Birt Theodor.** *Die Buchrolle in der Kunst. Archäologisch-antiquarische Untersuchungen zum Antiken Buchwesen.* Leipzig, 1907. B. G. Teubner. 8. r. 352 l. 190 szövegkép.

Theodor *Birt* marburgi egyetemi tanár, a ki jó huszonöt évvel ezelőtt *Das antike Buchwesen* című könyvével oly éles ellentmondást keltett maga ellen, jelen, diszesen kiállított kötetében a képzőművészeti emlékek alapján igyekszik tisztázni azt a viszonyt, melyben a klasszikus ókor a papirusztekercshez állott.

Egy rövid bevezetés után, melyben fönntartja azt az állítást, hogy az ókori könyvek anyaga a Kr. e. V. századtól a Kr. u. IV. század végéig a papirusz s formája a tekercs volt s a melyben az egyiptomi papirusz-tekercsről is megemlékezik, sorra veszi az európai múzeumok azon antik műemlékeit, a melyeken a könyvtekercs előfordul s a tekercs ábrázolásának különböző formái szerint igyekszik csoportosítani őket.

Az első s leggyakrabban előforduló motívum a balkézben tartott zárt tekercs, melynek jóval ritkább változata az, a mikor a zárt tekercs a jobbkezbe kerül. *Birt* szerint, miután a tekercset úgy olvasták, hogy a jobbkezbe vett tekercset a balkézrel gönygyölitették le, a tekercs balkézben tartása azt jelenti, hogy az ábrázolt egyén már kiolvasta a tekercset, ellenben a jobbkezben tartott tekercs annak a jele, hogy az illető épen most készül neki az olvasáshoz; az első esetben tehát reprezentatív, az utóbbiban pedig zsáner-jellegű motívummal van dolgunk. *Birt* ebből magyarázza, hogy a zárt tekercs miért fordul elő gyakrabban a bal, mintsem a jobbkezben.

*Birt* e magyarázatával szemben *Pfuhl*<sup>1</sup> kimutatja, hogy a tekercs balkézben tartása egy a tekercsnél sokkal régebb művészi motívum érvényesülése, mely a görög ruházkodással függ össze. A görög köpeny, főleg a himation, nem oszlik el szimmetrikusan a testen s redőzetének összetartására leköti az egyik kezét: ez

<sup>1</sup> Jahrbuch des Kais. deutschen archaologischen Instituts XXII. köt. 117—20. l.

a kéz, melynek cselekvőképessége ily módon a minimumra redukálódott a bal, mely épen azért a könnyebb tárgyak tartására szinte természetszerűen lett lefoglalva. Ezért fordul elő álló szobroknál inkább a bal, mintsem a jobb kézben a tekeres, akár kiolvasta az illető vagy sem. Hogy az ülő alakoknál gyakrabban váltakozik a két kéz tekercestartó szerepe, azt Pfuhl onnan magyarázza, hogy ily helyzetben kevésbé kellett ügyelni a köpeny redőzetére.

*Birt* második motívuma: a bal marokban tartott tekeres, melynek felső peremén a jobb kéz nyugszik. Szerző ebben a motívumban az olvasmányát imént befejezett, magába mélyedt elmélkedőt akarja látni; úgy látszik figyelmét elkerülte az a nagyszámú síremlék, melyen Pfuhl szerint,<sup>1</sup> a gazda mellett álló szolga tartja ebben a helyzetben a tekercest, a kire pedig *Birt* jellemzése sehogysen illik.

*Birt* harmadik motívuma lényegileg az elsővel azonos, a melytől csupán abban különbözik, hogy a kéz kissé lazábban tartja a tekercest s azt jelentené, hogy az olvasás már réges-rég befejeztetett. Bajos elképzelni, hogy a művészek ily szigorúan kötött szimbolikával használták föl az egyes motívumokat.

A negyedik s ötödik motívum a zárt tekeresnek a festményeken való s a szobrászati műveknél jóval szabadabb s változatosabb ábrázolása.

Egy egész fejezetet szentel *Birt* a hatodik motívumnak, mely a kigönggyölt tekeresből olvasó egyének ábrázolása. E csoportban több alosztályt különböztet meg. Abból kiindulva, hogy a bal kézben tartott tekeres a befejezett s a jobb kézben tartott tekeres a kezdődő olvasást jelenti, *Birt* az olyan emlékeket, melyeken a tekeres vége legönggyölytve fordul elő, két csoportba osztja, a szerint, a mint a tekeres jobb vagy bal kézben van; a két kézzel kigönggyölytve tartott tekercest ábrázoló emlékeket szintén két csoportba oszthatjuk, a szerint, a mint az olvasó társaságban olvas föl, vagy egymagában olvas. Az olvasó rendesen térdén nyugtatja a szétgönggyölyt tekercest, de a levegőben is tarthatja; ez az utóbbi eljárás főleg falfestményeken gyakori. Az olvasásnál a rabszolga is segédkezhet, még pedig úgy, hogy fölolvasson, vagy pedig úgy, hogy a szétgönggyölyt tekercest odatartja olvasó gazdájának. Az olvasás egy másik segítő eszköze volt a pulpitus, mely főleg domborműveken fordul elő.

A hetedik s utolsó motívum végül az olvasás félbeszakítása, a mit vagy úgy ábrázolnak a művészek, hogy az egyik kézben tartott tekeres vége szabadon lelóg, vagy pedig úgy, hogy az olvasás közben keletkező kettős tekercest egy kézben tartja az

<sup>1</sup> U. o. 121—23. l.

olvasó. Az e motívumokat igazoló gazdag anyaggyűjtés igen tanulságos, kevésbé az szerzőnk ama nézete, mintha a ioni oszlopfő és fríz a papyrusztekercs utánzata volna.

A harmadik fejezetben *Birt* azokat az emlékeket ismerteti, a melyek az ókori embert irásközben ábrázolják.

Ránk nézve legtanulságosabb a dolgozat negyedik fejezete, mely a könyvtekercsről s őrzéséről szól, a műemlékek szemléltető anyaga alapján. Itt állapítja meg *Birt*, hogy a tekercs fölgöngyölítésénél használt pálcika, az *umbilicus* rendesen nem állt ki a tekercsből s nem volt odaerősítve a tekercs végéhez, hanem kijárt belőle; a mikor aztán hozzáfogott valaki az olvasáshoz, kicsúsztatja a tekercs közepén lévő umbilicust s baljába vette, hogy arra göngyölítse föl a már kiolvasott részeket. A másik részletkérdés, melyet *Birt* az emlékek alapján tisztáz, a könyvekkel kapcsolatban ókori íróknál megemlített *cornua* szó igazi jelentése. Szerinte cornuán, nem gombok értendők, miután a tekercsek ábrázolásán ily gomboknak nincsen nyomuk, hanem a tekercset alkotó papiruszsáv erősebb anyagú két széle, mely kigöngyölített alakban félkörös hajlást mutat. *Birt* azután a könyvtárak berendezéséről is szól, de a mit mond, az mind csak föltevés, miután az emlékeken csakis a könyvek hordozására szolgáló capsák és esetták fordulnak elő, melyekben hol fektetve, hol állítva tartották a tekercseket. A tekercsek elhelyezésének módja inkább a befogadásukra szolgáló edény méreteitől, semmint szigorúan elválasztott korhatároktól függ.

Műve ötödik fejezete Traján oszlopának van szentelve, az ókori művészet e sajátos alkotásának, mely formai szempontból valóságos rejtély. *Birt* megkísérli a rejtély megoldását egy — műtörténészek szerint — igen termékeny ötlet segítségével. Ez ötlet szerint ugyanis a Traján-oszlop, melynek domborművei eredetileg ki voltak színezve, nem más, mint egy oszlopra göngyölt, kifelé fordított, hatalmas képeskönyv.

A hatodik fejezet a tekercs középkori ábrázolásáról szól, de korántsem meríti ki a fennmaradt emlékeket. Σ.

**Dr. Gulyás Pál.** *Északnémet népkönyvtárak.* Budapest. 1908. Athenaeum r. t. 8-rét. 4, 31 l. Ára 1 kor.

E tanulmányban szerző a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa támogatásával tett népkönyvtári tanulmányútajáról számol be s tapasztalatait röviden, áttekinthetően foglalja össze. Jelentésének során megismerteti velünk Drezda, Berlin, Charlottenburg és Hamburg különféle társulati, községi népkönyvtárait s azok egyik-másik sajátos berendezését (pl. indikátorok); azután kiterjeszkedik amaz adatokra, amelyek segítségével e könyvtárak

áldásdús munkásságát mérlegelhetjük. Mert miről van szó? arról, hogy az irodalmat s tegyük hozzá, az irodalom színét-javát a legszélesebb rétegeknek hozzáférhetővé tegyék. Erre több mód kínálkozik s e módok mindegyikét — mily boldog nép — megragadják a németek. Van Lesehalle-Verein, Gemeinnütziger Verein, Patriotische Gesellschaft, ezek mind kölcsönkönyvtárakat, népkönyvtárakat, olvasócsarnokokat állítanak fel. Ez mind társadalmi munkásság; ezt a munkásságot még a községi pénzekből fenntartott városi olvasótermek, könyvtárak is támogatják.

Bármily fontosságot is tulajdonítsunk a közművelődés előmozdításában a népkönyvtárak felállításának, még nagyobb jelentőséggel bír azonban az a tény, hogy a népkönyvtárak a csupán szórakozást, az ismeretek gyarapítását kereső nagy tömeget elvonják ama tudományos nagy közkönyvtáraktól, melyeknek rendeltetése, hogy az egyes tudományágakkal foglalkozó szakemberek munkásságát mozdítsák elő.

Rendkívül hasznosak és becsesek mind ama tapasztalatok, melyeket külföldi intézmények tanulmányozásával nyerünk, de csak akkor igazán értékesek, ha azokat nem utánozzuk szolgai módon, csak azért, mert «a művelt nyugaton» így vagy úgy van, hanem magunk eszével, sajátos viszonyainknak megfelelően módosítva alkalmazzuk. d—n.

**Barcza Imre.** *Magyarországi kivándorlások irodalma.* (*Bibliographia emigracionis* [sic] *hungaricae*). Különlenyomat a Közgazdasági Szemle 1908. évi július havi füzetéből. Budapest, 1908. Pesti könyvny. r. t. 8. r. 12 l. Ára 1 kor.

Szerző, a ki már több speciális bibliográfiát összeállított s mindig lelkümeretesen igyekezett eleget tenni föladatának, jelen füzetkében egyik szociálpolitikusainkat leginkább érdeklő kérdés, a magyarországi kivándorlás irodalmát állította egybe. Önálló könyvek, különnyomatok s folyóirat cikkek egyaránt helyet találtak ez összeállításban, mely szerző ügyszeretetéről tesz tanúságot. Átlapozgatás közben csupán két hiány ötlött szemünkbe: az egyik súlyosabb természetű: *Hegedűs* Loránt, A «dunántúli kivándorlás» című értekezése, mely 1905-ben jelent meg; a másik egy jelentéktelenebb füzet, mely mint vidéki nyomda terméke könnyen kikerülhetett szerző figyelmét: *Tas* Ferencz, Miként reformáljuk tanügyünket, hogy a kivándorlást megakadályozzuk? Gyoma, 1907. Kner Izidor. 8. r. 15 l. 40 fill. Az ilyen apróbb hiányokat azonban a lajstrom újabb kiadása alkalmával könnyű lesz kiigazítani. —sp—

**Hitchcock, Frederik H.**, *The building of a book. A series of practical articles written by experts in the various departments of book making and distributing.* London, (1908). T. Werner Laurie. S. r. XIII, 375. l. Ára kötve 6/—.

Ez a könyv 35, jobbara igen rövid, de élénken megírt fejezetben a nagyközönséget kívánja tájékoztatni a könyvek előállításának s forgalomba hozatalának technikai oldaláról. Mint az első fejezet írója, Theodore L. de Vinne, egyik legtekintélyesebb newyorki könyvnyomtatócég főnöke, bevezetésében joggal mondja, nincs nagyobb tévedés, mint a laikusok azon nézete, mintha egy könyv kiadásának intézése a legegyszerűbb dolgok közé tartoznék. A nagyközönség, látva azt, mily gyerekjáték a mozgó betűk egyberakása s az ekként összerótt szavak sokszorosítása, azt képzei, hogy ez a könyvnyomtatás alfája és omegája. Valójában pedig a könyv nyomtatása és forgalomba hozatala ezerféle technikai ismeretet, üzleti fogást s nagy körültekintést igénylő föladat, melynek sikeres megoldása a képzett szakemberek egész sorát foglalkoztatja. E sokféle ágazó munkásság rejtekeibe nyújt bepillantást ez az érdekes könyv, melynek értékesebb fejezeteit az alábbiakban ismertetjük.

Az első három fejezet a szerző s kiadó viszonyát tárgyalja. Különösen azok a részek érdekesek, melyek egy Amerikában kitűnően bevált intézmény, az irodalmi ügynökségre vonatkozik. Az irodalmi ügynök a közvetítő a kiadó és a szerző közt. Ő tudja, milyen tudományszakba vágó műveket melyik kiadónak ajánljon be, ő köti a szerződést s indifferens állása módot nyújt neki arra is, hogy jobban megvédje a szerző érdekeit, mintha ez maga lép összeköttetésbe a kiadóval; sokkal szabadabban tárlhatja föl a mű előnyeit, sokkal nyomatékosabban hivatkozhatik a szerző eddigi sikereire. De e mellett elfogulatlanabban tekinti a művet, mint maga a szerző, figyelmeztetheti egyik-másik fogyatkozására, viszont, ha megvan győződve a mű becséről, sokkal több szívósságot, kitartást fejt ki elhelyezése érdekében, mint a jobbara túlságosan érzékeny szerző. Míg az ügynök a szerző szószólója, a kiadó érdekeit az irodalmi tanácsadó képviseli, a kinek az a föladata, hogy a céghez nagy számban beérkező kéziratok irodalmi értéke s remélhető sikere felől nyújtson tájékoztatást.

A következő fejezetek a könyv tipográfiai előállításának vannak szentelve. Bevezetésül *Walton* röviden vázolja a művezető (manufacturing man) hatáskörét, a kinek vállain nyugszik az egész nyomdai kiállítás gondja. Ő választja meg a betűket, a formát, a papírost, ő érintkezik az illusztrátorral, a kötés tervezőjével s a teljesen kész kötet az ő kezéből jut a kiadó

raktárába. E bevezetés után sorra kerülnek a betüöntés, kézi- és gépszedés, tömöntés s a korrektura-olvasás leírása; majd a papiros-gyártás ismertetése után, könyvünk a betördelt szedés végleges kinyomatásának leírására tér át. Külön fejezet szól a könyvsajtó történeti fejlődéséről, Gutenberg kezdetleges sajtójától egész napjaink rotációs gép-szörnyetegjeig; a nyomdafesték előállításáról s fölrakásáról, az illusztrációk megrajzoltatásáról s reprodukálásának úgy mechanikai (cinkográfia, autotípia stb.), mint művészi (fa és rézmetszés, rézmaratás stb.) módjairól.

A könyv további kelléke a külső köntös, a kötés; ennek előállításáról szintén több fejezet szól. Az első a borítékra jövő dísz tervezéséről, a második a dísz átvitelére szolgáló duczok elkészítéséről, a következő kettő a kötés borító anyagáról s a két utolsó a kötés technikájáról beszél.

Az ekként elkészült könyvnek Amerikában első sorban a tulajdonjogát kell biztosítani a kiadónak: ez a copyright. Tudvalevőleg a törvény csupán oly könyveket vesz pártfogásába, a melyeknek egy példánya, még a kiadás előtt bejegyeztetik a washingtoni kongresszus-könyvtár nyilvántartási lajstromába (Register of Copyrights). 1891 előtt a copyright előnyeiben csupán amerikai polgárok művei részesedtek; de ujabban mindazon idegen nemzetek fiaira is kiterjesztették, a melyek az amerikai szerzők jogait viszont biztosítják. Megjegyzendő, hogy az idegen szerző művét is csak az esetben veszi pártfogásába az Egyesült-Államok törvénykezése, ha az az Egyesült-Államok területén nyomtatott ki. A ki a copyright kitételét jogtalanul használja, 100 dollárig terjedő bírsággal büntethető. A copyright első időtartama 28 év, mely a copyrightet kérő folyamodás keltétől számítódik. A kiadói jog egy félévvel ez idő letelte előtt megújítható, ha a mű új kiadásából ismét két példány, megfelelő kérvény kíséretében a kongresszusi könyvtárhoz beküldetik. A második időszak tizennégy évre terjed. Egy-egy könyv szerzői jogának védelme tehát az első kiadástól számított 42 év.

A még hátralévő fejezetek a könyv forgalomba hozatalát ismertetik. Sorra fölvonulnak a publicitás eszközei: a katalógus, körlevél, falragasz, a bírálati példányok szétküldése — az amerikai szerző 200 példányt számít erre a célra — s a hírlapi hirdetés. A kritikának szentelt szakaszból idézzük azt a részt, mely az amerikai könyvkiadás évszakait jellemzi:

«A könyvkiadásnak négy korszaka van: az egyik a kora tavaszi idény, melyben az elmúlt ünnepi idényről lemaradt, vagy a copyrightre való tekintettel haladéktalan kiadatást igénylő művek jelennek meg; második a késő tavaszi idény, melyben főleg a könnyed, szép- s ifjúsági irodalom kerül piacra, tekin-

tettel a nyári szünidőre; augusztus vége felé jelennek meg az első ünnepi könyvek: számuk növekvő félben van szeptember végéig, a mikor beáll a szélesend, hogy azután október közepétől november végéig a könyvek valóságos özöne szakadjon a közönség nyakába».

Ezután a könyvek eladásának különböző formái kerülnek ismertetésre: bepillantunk a könyv-utazó munkásságába, a nagyban és kicsinyben árusítás rejtélyeibe, az aláírások gyűjtésébe, az árverések izgalmi közé s az ódon könyvkereskedés titkaiba. Azt látjuk e fejtegetésekből, hogy az amerikai kiadó jóval nagyobb árengedményt nyújt a viszontelárusítóknak, mint az európai. Egykét kötet átvételénél 33—40% az engedmény; nagyobb tömegű vásárlásoknál természetesen még több. E fejtegetések közt egykét igen amerikai ízű visszaélésről is lerántják a leplet. A legtöbb visszaélést különösen az aláírások útján kiadott művekkel üzték.

A tanulságos kötet olvasását mindenkinek ajánljuk, a ki a könyv előállítására s forgalomba hozatala iránt érdeklődik.

*Dr. Gulyás Pál.*

## KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

**Deutsche Literaturzeitung.** XXIX. évfolyam, 40. szám (1908. október 3.): H. *Schöne*, Repertorium griechischer Wörterverzeichnisse und Speziallexika. — 41. szám (október 10.): R. *Thommen*, Schriftproben aus Basler Handschriften des 14—16. Jahrhunderts. 2. Aufl. (Karl Brandi.) — A. *Hortzschansky*, Die Königliche Bibliothek zu Berlin. — 43. szám (október 24.): A. *Hortzschansky*, Bibliographie des Bibliotheks- und Buchwesens. IV. (Gottfried Zedler.) — 46. szám (november 14.): W. *Herzberg* és J. *Franke*, Eine Untersuchung von 435 Papierproben. (Wilhelm Erman.) — 48. szám (november 28.): A. W. *Sithoffs*, Unternehmen des Cordices graeci et latini photographice depicti duce bibliothecae universitatis Leidensis praefecto. — 50. szám (december 12.): Halldór Hermansson, Bibliography of the Icelandic Sagas and Minor Tales. (Bernhard *Kahle*.)

**La bibliofilia.** X. évfolyam, 7. szám (1908. október): Lino *Sighinolfi*, I mappamondi di Taddeo Crivelli e la stampa bolognese della Cosmografia di Tolomeo. — A. *Boinet*, Courier de France. — Gardner *Teall*, American bibliographical notes. — 8. szám (november): H. *Vaganay*, Le premier essai de traduction du Roland Furieux en vers français. — Aldo *Aruch*, Il manoscritto Marciano di Novellino. — Gardner *Teall*, American notes. — Annibale *Tennesoni*, Nuovi libri di biblioteconomia, di bibliografia, di paleografia e di bibliofilia. — 9—10. szám (december—január): G. *Boffito*, D'un importantissimo codice in parte inedito del secolo XIV. — Leonardo *Olschi*, Letterati e la stampa in Germania. — U. *Dorini*, La mostra dei documenti per la storia delle scienze nell' Archivio di Stato fiorentino. — Oddo della *Camminate*, Noterelle bibliografiche. — A. *Boinet*, Courier de France. — Gardner *Teall*, American notes. — *Állandó rovatok*: Notizie. Vendite pubbliche.

**Le bibliographe moderne.** XII. évfolyam, 67—69. szám (1908. január—június): Gustave *Servois*, Les éditions belges des «Caractères» de La Bruyère. (1688—1697.) — Léon G. *Pélissier*, Le «La Bruyère» de la comtesse d'Albany. — Ernest *Wichersheimer*, Index chronologique des Périodiques médicaux de la France. (1674—1856.) — Gustave *Gautherot*, Archives de la Tour des Prisons, à Berne. — L. *Salembier*, Bibliographie des oeuvres du cardinal Pierre d'Ailly, évêque de Cambrai (1350—1420). — Louis *Morin*, Un imprimeur troyen apocryphe: Jean Damian (1568). — Association des Archivistes français; 5<sup>e</sup> réunion annuelle. — Henry *Omont*, Anciens cartulaires français récemment entrés à la Bibliothèque Nationale de Paris. — *Chronique des Archives*: Autriche-Hongrie. Belgique. Brésil.

France. Grande-Bretagne. Italie. — *Chroniques des Bibliothèques*: Allemagne. Belgique. Espagne. France. Grande-Bretagne. Italie. Suisse. — *Chronique bibliographique*: Supplément au Dahlmann-Waitz. Publications de la Société française de bibliographie. The bibliographical Society. Annuaire des bibliothèques et des archives. La question du dépôt légal. Répertoire des périodiques d'histoire néerlandaise. L'histoire littéraire de la Congrégation de Saint Maur. Bibliographie franciscaine L'Album belge de paléographie. Bibliographie anthropologique. Bibliographie départementale de Seine et Oise. Un essai de catalogue des périodiques du monde. Les sociétés historiques aux États-Unis. Publications de la Library of Congress. — *Comptes rendus et livres nouveaux*: Dehaisne és J. Finot, Inventaire sommaire des Archives départementales antérieures à 1790; Nord. I. 2. (H. S.) R. Knipping és Th. Ilgen, Die neuen Dienstgebäude der Staatsarchiv zu Coblenz und Düsseldorf. (H. S.) H. Beck, Bibliographie der Sozialwissenschaften (H. S.) H. Macqueron, Bibliographie du département de la Somme. II. (H. S.) G. Golubovich, Biblioteca bio-bibliografica della Terra Santa e dell' oriente francescano. I. (A. H.) L. Delisle, Recherches sur la librairie de Charles V. (H. S.) P. Lacombe, Livres d'heures imprimés au XV. et au XVI. siècle conservés dans les bibliothèques publiques de Paris. (H. S.) J. Schwarz, Die medizinischen Handschriften der kgl. Universitätsbibliothek in Würzburg. (H. S.) Katalog der Stadtbibliothek in Köln. Abt. Rh. II. (H. S.) D. Reichling, Appendices ad Hainii — Copingeri repertorium bibliographicum. fasc. II—IV. (H. S.) A. Maire, La technique du livre. (H. S.)

**Revue des bibliothèques.** XVIII. évfolyam, 7—9. szám (1908. július—szeptember): Giulio Bertoni, Notice sur la bibliothèque d'Hauterive aux XII<sup>e</sup> et XIII<sup>e</sup> siècles. — Paul Cagin, Dominicains et Teutoniques. Conflit d'attribution du «Liber choralis» No. 182 du catalogue de M. Ludwig Rosenthal. — Robert Latouche, Inventaire sommaire de la collection Arnoul conservée à la Bibliothèque Nationale. — Étienne Déville, Les manuscrits de l'ancienne bibliothèque de l'abbaye de Bonpost. (Folytatólagos közlemény.) — *Bibliographie*: (G. F. Warner), Reproductions from illuminated manuscripts, S. III. (Léon Dorez.) J. M. Hulth, Bibliographia Linnaeana. (L. D.) Paul Perdrizet, Étude sur le «speculum humanae salvationis». (A. Boinet.) Stanislas Krzyzanowski, Monumenta Poloniae palaeographica. Franz Steffens, Paléographie latine. J. Van den Gheyn, Album belge de paléographie. (A. Boinet.) P. Le Verdier és E. Pelay, Additions à la bibliographie Cornélienne. (Léon Dorez.) Ludovico Frati, Alessandro Ghigi e Albano Sorbelli, Catalogo dei manoscritti di Ulisse Aldrovandi. (Léon Dorez.) Guido Traversaris Bibliografia Boccacesca I. (Léon Dorez.) — *Chronique des bibliothèques*: Allemagne. Belgique. France. Italie. — *Melléklet*: Henri Dehérain, Catalogue des manuscrits du fonds Cuvier conservés à la Bibliothèque de l'Institut de France. (Befejező közlemény.)

**The library journal.** XXXIII. kötet, 10. szám (1908. október): Liberty Hyde Bailey, Library work for rural communities. — Walter B. Briggs, The public library and the city government: or, what public libraries should do for municipal departments and officials. — What shall libraries do

about *bad books*. — *Reading course* for farmers and for farmers' wives. — Bergl H. *Clark*, Some unusual experiences in the work of a blind librarian. — American library *statistics*: a query. — *Book binding boycott* in New-York. — *Library week* at Sagamore. — International *congress* of tuberculosis. — National education *association*. — *Italy* — a national congress for the promotion of popular libraries. — The *institut* international de bibliographie. — *Reviews*: H. W. Wilson, Fiction catalog; a selected list cataloged by author and title, with annotations. (A. H. L.) — *11. szám* (november): William Coolidge *Lane*, A central bureau of information and loan collection for college libraries. — Frank *Carney*, Some problems of a shelf department. — Anna C. *Laws*, The real heaven. (Poem.) — Syrena *McKee*, Library work, its opportunities and development in the Philippines. — Caroline *Farley*, The new library building at Radcliff college. — Ainsworth Rand *Spofford*: In Memoriam. — The Brookline new *Library*. — *Cedric Chivers*, The other side of the bookbinding controversy. — John *Thomson*, Book stealing in Philadelphia. — Lauren W. *Ripley*, County free library extension, the Sacramento plan. — F. *Weitenkampff*, The ninth meeting of german librarians. — American library *institute*. — Michigan state teachers' *association*. — American library *association*. — *Reviews*: G. G. Griffin, Writings on American history. (V. H. Paltsits.) A. R. Hane, Index of economic material in documents [New-York, Massachusetts] (W. N. S.) N. A. Beē Katalogos tōn cheirographōn kodikōn tēs Kristianikēs Archaiologikēs Etaireias Athēnōn. (W. W. B.) C. Marvin, Small library buildings. (C. F. B.) J. I. Wyer és M. H. Phelps, Bibliography of education for 1907. — *12. szám* (december): Leon M. *Solis-Cohen*, Library work in the Brooklyn ghetto. — Marilla Waite *Freeman*, The relation of the library to the outside world. — Salome Cutler *Fairchild*, A successful librarian: Miss Sarah C. Hagar. — Le Roy *Jeffers*, Suggestions for economy in book purchasing. — Herbert *Putman*, A librarian passed: Ainsworth Rand Spofford. — A. R. S. 1825—1908, *epilogue*. — W. W. B., Meeting in memory of Dr. Spofford. — *Report* of the librarian of Congress. — *Report* of the librarian of the bureau of education. — Adam *Strohm*, The first European summer school in library science. — *Books* for the immigrants: I. Swedish. — *Bureau* of information and inter-library loans. — *Institut* international de bibliography publications. — American library *statistics*: an answer. — Proposed library *legislation* in Ohio. — *Reviews*: Catalog rules. American edition. (W. H. T.) — *Allandó rovatok*: Editorials. American library institute. National association of state libraires. American library association. State library associations. Library clubs. Library school and training classes. Library economy and history. Gifts and bequests. Librarians. Cataloging and classification. Bibliography. Notes and queries. Library calendar.

**Zeitschrift für Bücherfreunde: XII. évfolyam, 7. szám** (1908. október): Wilhelm *Hess*, Über einen alten Himmelsglobus. Ein Beitrag zur Bibliotheks- und Klostergeschichte Alt-Frankens. — Emanuel *Steiner*, Zur Bedeutung des Bucheinbandes als dekoratives Moment. — Hans *Koegler*, Basler Büchermarken bis zum Jahre 1550. II. — Tjard W. *Berger*, Don

Quixote in Deutschland. — Ludwig *Geiger*, Eine unbekannte Ausgabe von Börnes Schriften. — 8. *szám* (november): Paul *Wertheim*, Plakate aus der deutschen Vergangenheit. — Paul *Seliger*, Ein vergessener Faustdichter. — Hans *Koegler*, Basler Büchermarken bis zum Jahre 1550. III. — Hans *Schmidkunz*, Die Privatbibliothek. — Otmar *Schissel*, Johann Friedrich Primisser von Bissingen-Nippenburg. — 9. *szám* (dezember): Anton *Schlossar*, Georg Matthäus Vischer, der österreichische Kartograph und Topograph. — Konrad *Haebler*, Ein unbekannter Einblattdruck des Bartholomäus Gothan. — Leopold *Hirschberg*, Aus dem Archiv der Familie Brentano. II. — Hans *Koegler*, Basler Büchermarken bis zum Jahre 1550. IV. — Fr. J. *Kleemeier*, Lessing und der Buchhandel. — K. von *Rózycki*, Über eine interessante Handschrift des «*Decreta concilii Basiliensis*». — *Allandó rovat*: Chronik.

**Zentralblatt für Bibliothekswesen.** XXV. *évfolyam*, 10. *szám* (1908. október): W. *Erman*, Allgemeine Grundsätze für die Vermehrung der preussischen Staatsbibliotheken. — August *Rosenlehner*, Ein alter Reorganisationsplan der kurpfälz-bayrischen Hofbibliotheken. (1799.) — F. *Eichler*, Zentralkatalogisierung, Auskunfterteilung und Leihverkehr in Österreich. — R. *Fick*, Über den Leihverkehr zwischen deutschen Bibliotheken. — *Literaturberichte und Anzeigen*: Neue Arbeiten zur Inkunabelkunde. (E. Voulliéme.) Adalbert Hortzschansky, Die Königliche Bibliothek zu Berlin. (W. Erman.) Annuaire des bibliothèques et des archives. 1908. (A. Hortzschansky.) Catalogue de la bibliothèque de l'Université de Paris. II. (M. P.) — 11. *szám* (november): P. *Schwenke*, Friedrich Althoff†. — Das *Bibliothekswesen* auf dem internationalen Kongress für historische Wissenschaften in Berlin. — H. *Escher*, Zum schweizerischen Gesamtkatalog. — A. P. C. *Griffin*, The printed catalog cards of the Library of Congress and their distribution. — A. *Anderssohn*, Der internationale Druckschriften-Leihverkehr zwischen den Bibliotheken. — *Literaturberichte und Anzeigen*: R. Ullrich, Programmwesen und Programmbibliothek der höheren Schulen in Deutschland, Österreich und der Schweiz. (R. Klussmann.) E. Weise, Neues Verzeichnis der Kirchen-Bibliothek in Arnstadt i. Th. (K. H.) — 12. *szám* (dezember): Zur *Vollendung* des 25. Jahrganges. — K. *Haebler*, Makulatur-Forschung. — Ein preussischer *Erlass* über die Behandlung minder wichtiger Drucksachen. — Neue *Gehaltsordnungen*. — *Literaturberichte und Anzeigen*: [A. Franklin], Guide des savants, des littérateurs et des artistes dans les bibliothèques de Paris. (A. Hortzschansky.) Th. J. Scherg, Die Rulandsche Handschriftensammlung in der vatikanischen Bibliothek zu Rom. (M. Philipp.) — *Allandó rovatok*: Kleine Mitteilungen. Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher- und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. Antiquariatskataloge. Personalnachrichten.

# A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1908. ÉV IV. NEGYEDÉBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

ADOR DÁNIEL. A debreczeni főiskolai felsőbb tanulók könyvtárának könyvjegyzéke az 1908-ik évben. Debreczen, 1908. Városi kny. 8-r. 70 l.

BIBLIOGRAPHIA, társadalomgazdaságtani. III. évf. 1908. október—december, Cöthen, 1908. Dünnhaupt Pál kny. 8-r. Október 391—430 l. November 431—469 l. Deczember 470—513 l. (Melléklet a Közgazdasági Szemle 1908. október—deczemberi számaihoz.)

BÉDEKOVICS LAJOS. A «Besztercei Kör» könyvtárának betűsoros könyvjegyzéke. Beszterce, (1908.) Botschar Tivadar kny. 8-r. 34, 2 l. Ára 30 fill.

BORSOS ISTVÁN. A könyvtár címjegyzéke. Pápa, 1908. Főiskolai kny. 8-r. 1—35 l. (A pápai Casino Évkönyve. 1908.)

BORSOS ISTVÁN. Főiskolai könyvtár. Pápa, 1908. Főiskolai kny. 8-r. 216—240 l. (A dunántuli református egyházkerület pápai főiskolájának értesítője az 1907—8. iskolai évről.)

CZIMJEGYZÉKE, A kassai Kazinczy-kör könyvtárának —. Kassa, 1908. László Béla kny. 8-r. 27 l.

FERENCZI ZOLTÁN. Jelentés a budapesti magyar királyi tudományegyetem könyvtárának 1907. évi állapotáról. Budapest, 1908. Egyetemi nyomda. 8-r. 20 l.

GYÖRY TIBOR. A magyar orvosi irodalom. IV. évfolyam. Eger, 1908. Érseki lyceumi kny. 8-r. 85 l.

IRODALMI SZALON. (Kölcsönkönyvtár.) Diner Dénes József vezetése alatt. A kölcsönkönyvtár jegyzéke. 1908, deczember. Budapest, (1908.) Világosság kny. 8-r. VIII, 224 l.

JEGYZÉKE, A Budapesti kőfaragók szakosztályának könyvtári —. Budapest, (1908.) Világosság kny. 8-r. 20 l.

JEGYZÉKE, A miskolci kir. kath. főgimnázium ifjúsági könyvtárának —. Miskolc, 1908. Klein és Ludvig kny. 8-r. 19 l.

JEGYZÉKE, A zsidói casino-könyvtár —. Zilah, 1908. Seress Samu kny. 8-r. 30 l.

KATALOG der Offiziersbibliothek Budapest, Juni, 1908, Bpest, 1908. Bagó Márton és fia kny. 8-r. 57, 2 l. (K. u. K. Infanterieregiment Erzherzog Friedrich No. 52.)

KÖNYVJEGYZÉKE A magyar vasuti és hajózási klub szépirodalmi könyvtárának —. Gyoma, 1908. Kner Izidor kny. 8-r. 165 l. Ára 1 K.

KÖNYVJEGYZÉKE, A magyar posta-, táviró- és távbeszélő-tisztviselők kaszinója könyvtárának. — Budapest, 1908. Bagó Márton és fia kny. 8-r. 72 l.

KÖNYVTÁR-JEGYZÉKE, A budapesti aranyművesek, vésnökök és rokonszalmák szakegyletének —. Budapest, (1908.) Világosság kny. r. t. Kis 8-r. 35, 5 l.

V. NACHTRAG zum Bibliothekskatalog vom Jahre 1900. Kassa, 1908. Koczányi Béla kny. 8-r. 33 l. (Militärwissenschaftlicher und Kasinoverein in Kassa.)

NAGYKÖNYVTÁR, A kollegiumi. Székelyudvarhely, 1908. Becsek D. fia

kny. 8-r. 76—83 l. (A székelyudvarhelyi református kollegium Értesítője az 1907—1908-ik iskolai évről.)

PÓTJEGYZÉKE, A besztercebányai izr. leányegyesület könyvtári —. Besztercebánya, 1908. Havelka József kny. 8-r. 8 l. Ara 20 fill.

SUTÁK JÓZSEF. A budapesti piarista főgimnázium ifjúsági könyvtárállománjának címjegyzéke. 1908. Budapest, 1908. Stephaneum kny. 8-r. 64 l.

SZIKLA JÁNOS. A miskolci dal- és önképzőkör könyvtárának pótljegyzéke. Tartozik az 1904. évben kiadott könyvjegyzékhez. Miskolcz, 1908. Boros Benő kny. 8-r. 8 l.

## VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

**Változások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának tisztikárában.** A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr m. é. december hó 21-én kelt rendeletével dr. *Hubert* Emil I. osztályú segédőr véglegesen nyugdíjaztatott. Az 1909. évi költségvetés következtében, mely a II. osztályú segédőrök intézményét a Magyar Nemzeti Múzeumnál végleg beszüntette, a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr december hó 31-én kelt rendeletével dr. bártfai *Szabó* László eddigi II. osztályú segédőrt, dr. *Fitos* Vilmos könyvtári gyakornokot a IX. fizetési osztály 3. fokozatába magyar nemzeti muzeumi segédőrré méltóztatott kinevezni.

**A bajor állami könyvtárak fizetésrendezése** az 1908. augusztus 16-án közzétett új köztisztviselői törvénnyel lépett életbe s általános megelégedést keltett. A fizetésrendezés legfőbb érdeme, hogy a tisztviselők az egyes rangosztályokon belül igen gyorsan s teljesen automatikusan emelkednek fizetésben addig a maximumig, amelyet az illető rangosztályban elérhetnek. Az új törvény szerint a müncheni udvari könyvtár tisztviselői a XII—V. rangosztályokba vannak besorozva a következő kezdő s végső fizetésekkel s fokonszintű többletekkel: 1. *igazgató* (V. osztály): kezdőfizetés 8400 M.; többlet öt harmadéves korpótlék a 600 M.; 2. *főkönyvtárosok* (VII. osztály): 6000 M. kezdőfizetés; többlet négy 500 és egy 400 márkás korpótlék; 15 év alatt elérhető legmagasabb fizetés 8400 M.; 3. *könyvtárosok* (IX. osztály): kezdőfizetés 4800 M.; többlet négy 500 és egy 400 márkás korpótlék; 15 év alatt elérhető legmagasabb fizetés 7200 M.; 4. *könyvtárőrök* (XII. osztály): kezdőfizetés 3000 M.; elérhető többlet hat harmadéves korpótlék a 500 M.; 18 év alatt elérhető legmagasabb fizetés 6000 M. Megjegyzendő, hogy az eddigi lakbérpótlékokat az új törvény eltörölte s a törzsfizetéshez csatolta. Ha a müncheni könyvtárosok e fizetéseivel a Széchényi-könyvtár tisztviselőinek járandóságát összevetjük, úgy legott szembeötlő, mennyivel jobban vannak fizetve a tetemesen olcsóbb München városában működő bajor kollégáink. Nálunk a *könyvtárigazgató* kezdőfizetése — a lakbért is beleértve — 8400 korona; tehát már a kezdő fokon 1680 koronával kevesebb, mint a bajor kollégáé s e kedvezőtlen viszony az idők folyamán még csak fokozódik, hiszen a müncheni könyvtárigazgató fizetése már 4-ik szolgálati évében 800 koronával túlszárnyalja a magyar könyvtárigazgató fizetésének 15 évi szolgálat alatt elérhető maximumát, maximális évi fizetése pedig évi 3880 koronával kedvezőbbben alakult. *Igazgatóőreink* kezdőfizetése — a lakbért beleértve — 6400 korona, vagyis 800 koronával kevesebb, mint a megfelelő működési körrel bíró müncheni főkönyvtárosoké,

ez utóbbiak már három év multán 200 koronával nagyobb fizetést húznak, mint amennyi a magyar nemzeti muzeumi igazgatóöröknek betöltött 10-ik szolgálati évükben elérhető legmagasabb fizetésük; a maximális fizetésük, melynek élvezetébe 15 szolgálati év multán lépnek, évi 2480 koronával kedvezőbb. A müncheni könyvtárosokkal egy sorba állítható *magyar nemzeti muzeumi örök* kezdőfizetése 4900 korona, vagyis évi 860 koronával kevesebb, úgy hogy bajor kollégáik kezdőfizetését még tíz év multán sem érik el, amikor pedig rangosztályuk legfelső fokozatába lépnek; arról pedig, hogy a müncheni könyvtárosok 15 év alatt elérhető maximális fizetését valaha is elérjék, nem is gondolhatnak, mert hiszen az évi 240 koronával kedvezőbb, mint 2 rangosztállyal magasabb osztályigazgatóink kezdőfizetése. De talán legszomorúbban esik ki az összehasonlítás a magyar nemzeti *muzeumi segédörök* s a bajor könyvtárörök fizetésviszonyai között. Itt a kezdet teljesen megegyezik: a bajorok 3000 márkájával 3600 korona állván szemben. De annál nagyobb az eltérés a következő fokozatokban: míg a muzeumi segédör csak négyévenként léphet elő 300—300 koronával, addig a bajor könyvtárör háromévenként 600 koronával kap többet, vagyis három évi szolgálat után anyagilag egyformán áll azzal a magyar társával, aki már nyolcz éve szolgál ugyane minőségben. Ezen a kedvezőtlen állapoton, melyet az is súlyosbít, hogy az egyik fizetési fokosztályból a másikba csakis a beálló üresedés folytán léphetünk át, csupán egyetlen mód segíthet: ha a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi minisztérium visszaállítja ötödéves korpótlékainkat s ekként egyenlő bánásmódban részesíti az ország első tudományos közkönyvtárának tisztviselőit az egyetemi könyvtárak tisztikarával, melynek tagjai a Magyar Nemzeti Muzeumban fennálló fizetési fokozatokkal azonos osztályokba sorozás mellett még öt, egyenkint 400 koronás ötödéves korpótlékot is kapnak s ekként ugyanazon munkáért 40 év alatt fejévenként *ötvenezer koronával több* fizetést húznak az államtól. Azt hisszük, ha a Magyar Nemzeti Muzeum vezetősége ez irányban megtenné a kezdeményező lépéseket a nagyméltóságú minisztériumnál s rámutatna a jelen állapot nagy igazságtalanságaira, felszólalása aligha maradna eredmény nélkül.

**Ujítások az olasz állami könyvtárak kölcsönforgalmában.** Mult évi augusztus 8-iki kelettel az olasz közoktatásügyi minisztérium új kölcsönzési szabályzatot adott ki, amely az eddig érvényben állott 1886-iki szabályzattal szemben határozott haladást jelent. Így nagy örömmel fogják üdvözölni az Olaszországban tartózkodó idegenek a szabályzat ama pontját, mely megengedi, hogy megfelelő pénzbiztosíték ellenében ők is vehessenek kölcsön könyveket az állami könyvtárakból. Egy másik fontos ujítás az, hogy az olasz állami könyvtárak egymásnak közvetlenül, a minisztérium közvetítése nélkül, kölcsönözhetnek ki kéziratokat s nyomtatványokat, természetesen a czimeliák kivételével. A nemzetközi kölcsönt illetőleg a miniszter elvben az akadémiai szövetségének álláspontján van, mely egyszerűsítés szempontjából a diplomáciai út nehézkes kerülőjének eltörlése mellett izgat, de a végleges intézkedéseket a különböző államokkal folytatandó tárgyalások eredményétől teszi függővé.

**A porosz katalogizálási szabályok egyszerűsítése.** A rendkívül

bonyolult, aprólékosságokra is kiterjeszkedő porosz katalogizálási szabályok a porosz közoktatásügyi minisztérium múlt év végén kibocsátott rendeletével tetemesen könnyített. A kötelespéldányok útján, mint közismertes, sok oly nyomtatvány jut a közkönyvtárakba, melyek azok tudományos céljaitól távol állanak s amelyek könyvtári feldolgozása rendkívül megterheli a tisztviselőket. Arra, hogy e, ma még lomnak tetsző anyagtól, a könyvtárakat kiselejtezés útján megszabadítsuk, a mult tanulságain okulva, nem gondolhatunk: hiszen sohasem tudhatjuk, melyik megjelenésekor jelentéktelennek ítélt nyomtatvány válik idővel kora kulturtörténetének egyik legfontosabb s legritkább okmányává. Megőrzésükről tehát okvetlenül gondoskodnunk kell, de ezt egyszerűbb katalogizálás mellett is elérhetjük, mint aminő a porosz könyvtárak részére elő van írva. A jelzett miniszteri rendelet az egyszerűbb katalogizálást a következőkép csoportosított nyomtatványokra rendeli el:

- a) Iskolai s magántanításra szolgáló tankönyvek.
- b) Elemi ismeretek és ügyességek (sportok) elsajátítására szolgáló kézikönyvek és vezérfonalak.
- c) Tudományos értékkel nem bíró gazdasági művek.
- d) Népszerűsítő művek a tudományok összes mezejéről.
- e) Szolgálati utasítások katonai altisztek s legénység számára.
- f) Babona- s okkult-tartalmú népies művek.
- g) Selejtesebb szépirodalom, alkalmi versek és dalok.
- h) Ifjúsági és képeskönyvek.
- i) Ima- és ájtatossági könyvek, egyes prédikációk.
- k) Kisebbségi, kizárólag helyiérdekű iratok, minők pl. egyetek, részvénytársaságok jelentései, ünnepélyek leírása stb.

Ily műveknél a betűrendes czédulajegyzék elkészítésénél a következő egyszerűsítések léptek életbe:

- a) A szerző neve előre helyeztetik.
- b) A szerző nevéhez a személyére vonatkozó adat csak kivételkép járul.
- c) A főcímhez csak annyit veszünk, amennyi a megkülönböztetéshez szükséges.
- d) A mellékletek feltüntetése elmarad.
- e) Sajtóhibák egyszerűen kiigazítatnak.
- f) Alcímek nem jönnek figyelembe.
- g) Utalólapok száma a lehető legkisebbre korlátozandó.
- h) Ugyanazon könyvek különböző kiadásai egy czédulán egyesíthetők.

A rendelet ez egyszerűsítései közül főleg a g) és h) pont figyelemre méltó, miután következetes keresztülvitelük a czédulakatalogus tetemes redukálását jelentené. Megjegyezzük, hogy az Országos Széchényi-könyvtárban a népiskolai tankönyveknél ugyanazon kiadás változatlan új lenyomatait már néhány év mulva egy czédulán egyesítik, ámde e módnak a főntebb felsorolt többi irodalmi ágakra leendő kiterjesztését nem tartjuk helyénvalónak, mert az áttekinthetőség rovására van. A rövidített czímfelvétel viszont, melyet a porosz rendelet csupán a felsorolt kategóriákban enged

meg, bátran kiterjeszthető a könyvtár egyéb anyagára is, a külön kezelt s ennek megfelelően külön katalogizált nyomdászati szempontból értékeesebb könyvállomány kivételével. Σ.

**Verbőczy «Opus Tripartitum juris consuetudinarii regni Hungariae» című műve Pergossich-féle fordításáról.** Ismeretes dolog, hogy Verbőczy «Tripartitum»-át Pergossich Ivanus horvátra fordította s ez a fordítás a muraközi Nedelišče-i nyomdában 1574-ben meg is jelent (lásd Szabó Károly RMK III. 136). Két cseh tudós arra vállalkozott, hogy ezt a nyelvileg is, jogtörténetileg is becses emléket újból kiadja. A kiadást Kadlec Károly jogtörténész és Polivka György nyelvész rendezik sajtó alá. A mű még nem jelent meg, az egyik sajtó alá rendező azonban már is közölt néhány apróságot, amelyek bibliografiai tekintetben becsesek. Kadlec Károly a «Jagić-Festschrift» 209—211. lapján «Pergošičův p'eklad Verbőczyova Tripartita» címen a következőket állapítja meg:

1. A Pergossich-féle fordításból eddig a következő példányokról van tudomásunk: *a)* Nemzeti Múzeum, Budapest, 3 példány; *b)* Egyetemi könyvtár, Budapest, 1 példány; *c)* Egyetemi könyvtár, Zágráb, 1 példány. Teljes, ép példány az egyik nemzeti muzeumi (RMK II. 160) és a budapesti egyetemi könyvtári példány.

2. Pergossich Verbőczyt Veress Balázs magyar fordításából ültette át horvátra, de figyelembe vette itt-ott a latin eredetit is.

3. Az 1574. évi kiadásból kétféle nyomású példányok vannak. Az egyik inkább kaj-horvát, a másik inkább što-nyelvjárasi (szerb) emlék. Hogy e kétféle nyelvűséget, amely a XIIIa lapig terjed, hogyan lehet magyarázni, arról ezúttal nem szól Kadlec. A kétféle nyomású kiadásban a lapszámolásban teljesen ugyanazok a hibák vannak; pl. a XIX. lap XV-nek van jelezve (hasonló hibák L—LII, LXXII—LXXIV, LXXXVIII—LXXIX. lap). A Nemzeti Múzeumnak mindkét nyomású kiadásból van példánya. (—*ch*)

**Hazai rutén-oláh nyomtatványok, nyomdák történetéből.** Petrov A. «Materialy dlja istoriji ugorskoj Rusi» (= Adalékok a magyar Oroszország történetéhez)<sup>1</sup> címen az orosz tudományos akadémia kiadásában a mi ruténeink történetére, irodalmára vonatkozó értekezéseket, történeti adatokat közöl. A vállalat 5. füzetében a 101—109. lapokon hazai rutén és szerb nyomdáról, nyomtatványokról értekezik. Minthogy a hazai cyrilletűs nyomdák termékeinek bibliografiájával Hodinka Antal értekezése óta irodalmunkban senki se foglalkozott (lásd Magy. Könyvszemle 1890. évi foly. 106—126: Erdélyben és Oláhországban megjelent régi ó-szláv nyomtatványok, közli Hodinka Antal), nem lesz tanulságnélküli Petrov ide vágó fejtegetéseinek a közlése.

A szláv bibliografiai irodalomban az a felfogás uralkodik, hogy Marmaros megyében Körtvélyesen (ruténül *Hrušovo*, Lipszky szerint *Hrušov*) az ott egykor levő görög keleti (később görög katolikus) monostorban már a XVI. század legelején volt cyrilletűs nyomda, amely szláv és oláh egyházi könyveket nyomtatott. Ez a nyomda valahogy összefügg Sweypolt *Fiol*

<sup>1</sup> E politikai tendenciájú címre ezúttal e helyen nem teszünk megjegyzést.

krakkói nyomdász működésével, aki 1491-ben Krakkóban az első cyrill-betűs könyveket nyomtatta (*Šestodnev* és *Časoslov*). *Fiolt* valami ok miatt száműzték Krakkóból (lásd bécsi Sitzungsber. 83: 437, 439) s ezután tényleg hazánkba jött. Hiteles bizonyság van róla, hogy 1511-ben *Schweypoldt Feyl* löcsei polgár s hogy 1525 után már nem él. Azt hiszik már most, hogy ez a nyomdász Körtvélyesen a XVI. század legelején következő című művet nyomtatott:

a) Тріодъ постная. Тріодъ цвѣтная (bőjti énekeskönyv; virágos énekeskönyv. Ez utóbbit azért hívják így, mert husvétől pünkösdig [virágvasárnapig?] énekelteni szokott cantusokat foglalja magában, más neve *Pentecostarion*, I. Hodinka A.).

A XVII. század folyamán a körtvélyesi monostori nyomdának Kőszeghy György 1778. évi és 1800. évi írása szerint ezek a termékei:

b) *Antimis* (helyesen *antimins* = oltárabrosz, geweihtes messtuch auf d. altar Zelechowski). Fába metszve négy evangylista, középtűt terített asztal mellett ül Jézus Krisztus az apostolokkal, oldalt pedig Mihály arkangyal áll behunyt szemmel. E fametszettel vászonra nyomtattak.

c) *Új testamentom* oláh nyelven. Rákóczi György költségén Simonovič István Simeon gyulafehérvári metropolita nyomatta.

d) *Imakönyv (molitvoslov)* oláh nyelven 1696-ból, ajánlva Theofil gyulafehérvári metropolitának.

E tanítás olvasható a többek közt *Szabó Eumén*: «Christomatija» (Ungvár, 1893) című műve 185. s következő lapjain is.

Petrov az a) alatt említett *Triod*-ról azt mondja, hogy betűi *nagyon hasonlítanak az 1491-ben Krakkóban* megjelent *Šestodnev* és *Časoslov* betűtípusához. Petrov szerint tehát egyáltalán nincs bebizonyítva, hogy a XVI. században *Körtvélyesen nyomda lett volna*.

A b) alatt említett *Antimis* fametszet *ἑλογραφία* s nem könyvnyomdai dolog. A c) alatt említett *Új testamentom* Petrov szerint minden valószínűség szerint az 1648-ban Gyulafehérvárt nyomtatott oláh Új testamentom. Nagyon valószínűnek tartja Petrov, hogy az 1696. évi oláh *Molitvoslov*-ról szóló tudósítás is tévedésen alapul, bár ilyen évi oláh *Molitvoslov*-ot a szakirodalom másunnán nem ismer.

A a—d) alatt felsorolt könyveket tehát nem nyomtatták *Körtvélyesen* Petrov szerint s ezek nem is bizonyítanak e nyomda létezése mellett. Vanak azonban egyes papok, kanonokok stb. írásaiban olyan jegyzetek, amelyek teljes hitelt érdemelnek s amelyek a következő *körtvélyesi* termékekről szólnak:

1. *Bukvar* (ábécés könyv).
2. *Pentekostarion* (más, mint a) alatt).
3. *Molitvoslov* (más, mint d) alatt).

E három könyvből újabb időben példányt senki se látott, kétségtelennek tartja azonban Petrov, hogy ezek a *körtvélyesi nyomda XVII. századi termékei*. Hogy a nyomda a kolostorral együtt mikor pusztult el, arra Petrov azt feleli, hogy minden valószínűség szerint a XVII. század végén vagy a XVIII. elején.

*Melich János.*

**Egy magyar főúr könyvtára a XVI. században.** Tudvalevő, hogy a XVI. században Magyarországon a tudományok művelésével, könyvgyűjtéssel és hasonló békés dolgokkal nem értek rá az emberek foglalkozni azon egyszerű oknál fogva, mert «inter arma silent musae». Akárhányan főuraink közül még írni sem tudnak, mert pl. mikor valami okirat aláírásáról van szó, akárhányszor azt a megjegyzést találjuk ott, hogy «Én, X., aláírtam Y. helyett, aki nem tud írni». Annál meglepőbb tehát, hogy mégis akadtak főurak, akik úgy irodalmi működésre, mind pedig könyvtár alapítására alkalmat és módot találtak.

Ezek közé tartozik Bethlenfalvi Thurzó (II.) Szaniszló, Thurzó Kristófnak és Horgauai Rhelinger Magdolnának fia,<sup>1</sup> kinek életéről igen keveset tudunk. 1531-ben született. Férfikorában (1559—1583-ig) Szepesmegye főispánja volt és Nagy Iván szerint a Szepességben Luther tanainak buzgó ápolója volt. A XVI. század nyolcvanas éveinek közepe felé azonban itt hagyta Magyarországot és Auszurgba költözött.<sup>2</sup> Életének legkimagaslóbb pontja, melyről a levéltári források legtöbbet beszélnek, az a 24.000 forintos kölcsön, melyet még I. Miksának adott a bécsi polgárok kezessége mellett, amelyről szóló adólevelet (mely 1753. április 8-án kelt) halála után tényleg meg is találták íróasztalában<sup>3</sup> és amely kölcsön esedékes kamatait az udvar évenként ki is utalványozta neki.<sup>4</sup>

1585. október 21-én már végét érezhette, mert végrendeletet csinált, melyet 1586. április 9-én bekövetkezett halála után (május 17-én) bontottak fel. (Nagy Iván: Magyarország családai című munkájában halálát ugyan ezen év július 6-ára teszi, pedig már a hagyaték leltározása május 22-én befejeztetett.)

Halála után négy augsburgi polgár vette föl a hagyaték leltárát, amelyben a következő könyveket találták:

*Buecher in ainem Kas'en befinden worden:*

Theatrum orbis terrarum in folio.	Chosmographia Munsteri in folio
Exemplaria duo	Biblia Sacra. Tomi 5 in 16mo.
Adagia Erasmi in folio	

*Alle in 16mo.*

Testamentum novum Erasmi	Diodori Siculi Historia
Flauii Josephi Historia Tomi 3	Herodotus
Psalterium Eobani Hessii	Appiani Alexandrini Historia
Polibii Historia	Antiquitatum variarum authores
Publius Cornelius Tacitus	Psalterium Gracae
Xenophonis opera. Tomi 2	Peccationes ad imitationem Psalterii.
Opera Liuii. Tomi 4	Exemplaria 2
Salustius. Exemplaria duo	Dominicae praecationis explanatio

<sup>1</sup> Wagner: Analecta Scepusii IV. 61.

<sup>2</sup> Nagy Iván: Magyarország családai. XI. 201.

<sup>3</sup> Orsz. Levéltár: N. R. A. fasc. 436: 50.

<sup>4</sup> Orsz. Levéltár: Ben. Resol. 21—26. kötetek.

Praeceptiones Biblicae SS. Patrum	Ausonius
Praeceptiones Erasmi Roterodami	Claudianus
Historiae Romanae Authores varii	Horatius. Exempla 2
Herodiani Historiae	Marcellus
Suetonius	Jacobus Sauzarius
Mores et ritus onnium gentium	Jiluius Italicus
De Turcarum moribus Epitome	Opera Quidii Tomi 3
Valerius Maximus	Juuenci Coelis Sedulii Po. 1518
Justinus	Catullus Tibullus Propertius
Chronica Carionis	Problemata Aletati
Commentaria Caesaris	Petrarcha Italico
Lucanus	Orlando Furioso. Tomi 2
Dictys Cretensis de bello Troiano	Seneca
Quintus Curtius	Terentius
Apophthegmata Erasmi Roterodami	Plautus
Colloquia Erasmi	Vergilius. Exempla 2
Flores Poetarum	Operum Ciceronis. Tomi 10
Martialis. Exempla 2	Institutiones Juris, exempla 2.
Manilius	

In 8<sup>o</sup>

Morta Erasmi Roterodami	Plutarchus
Gli Costumi le legge et vsanze de legonti	<i>Hungaria Antonii Bonfinii</i>
Sleidani Historia	Poloniae descriptio Alex. Gwagnini
Methodus Juris C. Lagi	<i>Tripartita Hungariae</i>
Orlando Furioso (másodszor)	Ptolomei chosmographia
Boccatius	<i>Articuli Hungariae</i> , manuscripti
Amadis de Garile. Tomi 11	<i>Decreta Hungariae</i> , manu scripti
Theophrasti operum. Tomi 2	Moderna Historia Belgica. <sup>1</sup>

A könyvtárban tehát 71 mű volt 111 kötetben. Kettős példány volt 7. Alakra nézve folio volt három munka, octáv volt 16 mű, végül tizenhatod volt 53 munka. Közülük csak négy magyar vonatkozású, ezek közül is kettő kézirat.

A könyvek után felsorolják a leltározók az elhunyt főúr íróasztalában talált okleveleket is, ezek azonban — végrendeletét kivéve — mind adós- és záloglevelek, melyeknek történeti becsük alig van.

*Dr. Iványi Béla.*

**Széchenyi «Hitel» című művének második kiadásáról** *Viszota Gyula* a Budapesti Szemle folyó évi januári füzetében érdekes fejtegetése-

<sup>1</sup> Eredetije ezen összeírásnak papíron, az Orsz. Levéltárban van, címe: «Inuentarium der Varnus vnd Verlassenschaft des Wolgeborenen Herrn Stanislai Turzo, Freyher zu Bethlehemfalua, Grafen auf Zips vnd Herrn auf Baymicz (Bajmócz), seligen, sou uie dessen nach Ierer gnaden todlichen Abgang in der Statt Augspurg befunden worden. Beschrieben den 17. vnd 22 tag Monats May Anno 1586. in beisein des zu end vnter schribnen Personen». Signaturája N. R. A. fasc. 436 : No. 50.

ket közöl, melyek eredményeit a következőkben foglalhatjuk össze: *Széchenyi* «Hitel» című nagy feltűnést keltett művének első kiadása, a szerző naplója szerint 1830. január 31-én jelent meg, a harmadik pedig, a mű elején levő kiadói tudósítás szerint, ugyanaz év június havában. A második kiadásból azonban, melynek megjelenési ideje pontosan meg nem állapítható, mindeddig egyetlen példány sem volt ismeretes. Mint *Viszota* kiderítette, a második kiadás, mely egyszerű lenyomata az elsőnek, azért maradt eddigelő ismeretlen, mivel címlapján nem volt megjelölve a kiadás száma. Az 1830-iki, kiadásszám megjelölése nélkül megjelent példányok ugyanis több tekintetben eltérnek egymástól; több sajtóhiba s tördelési különbség fordul elő bennük, jelölül annak, hogy a példányok nem egyszerre s nem ugyanazon szedésről készült lenyomatok. Hogy a kétféle példányok közül melyik került tényleg elsőül ki a sajtóból, azt *Viszota* a Magyar Tudományos Akadémiában levő ama példányokból állapította meg, melyek *Széchenyi* kézirati ajánlásával vannak ellátva s kétségkívül az első kiadásból valók. Ezek alapján *Viszota* megállapította, hogy a «Hitel» kiadás megjelölése nélküli 1830-as példányai közül azok, melyek 29. lapja helytelenül 82-vel van megjelölve s amelyek tartalomjegyzékének 1. sorában a *magyar* szó kis *m*-mel van nyomtatva, nem az első, hanem a második kiadásba tartoznak. Σ.

**Könyvlopás Lipcsében.** A Zentralblatt für Bibliothekswesen február havi füzetének borítékán a következő sokatmondó hirdetés jelent meg:

«In unserem Lesesaal ist in letzterer Zeit durch *Herausschneiden aus den Einbänden* Siebmachers Wappenbuch, Nürnberg 1772, in 6 Bänden nebst 12 Supplementen gestohlen worden. Wir bitten jeden Anbieten den zu verhaften und uns telegraphisch zu benachrichtigen. Die Direction der Universitätsbibliothek Leipzig.»

Ime, mire vezet a túlságos szabadelvűség, a mely a németországi tudományos könyvtárakban egy idő óta lábrakapott. Kívánatos volna a tettést, ha kézre kerül, a legszigorúbb büntetéssel sújtani s az ítéletet az összes németországi egyetemi könyvtárakban kifüggeszteni. Hasonlóan jártak el Párisban, a hol ilyen figyelmeztetés egészséges memento gyanánt lépten-nyomon szemébe ötlük az olvasóknak. *Observer.*

# A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Elsősorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ivnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő címére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

---

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV., Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—16. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

---

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér. Kiegészíti: *A hazai hírlapirodalom 1907-ben. I. Hírlapok, Kereszty Istvántól. II. Folyóiratok, Horváth Ignácztól.* Ára 50 fill.

# MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois  
Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XVII. volume. I-e  
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Janvier—Mars 1909.

---

## SOMMAIRE.

<b>Etienne Harsányi.</b> La bible polonaise de Sárospatak et son troisième fragment nouvellement découvert. (Première partie, avec un fac-similé) ... ..	Page 1
<b>Dr. Paul Gulyás.</b> Systèmes bibliographiques. (Deuxième et dernière partie.) ... ..	23
<b>Nos bibliothèques de province</b> en 1907 ... ..	44
<b>Indicateur officiel.</b> Rapport sur l'état de la bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le IVe trimestre de 1908 ... ..	72
<b>Littérature.</b> Theodor Birt, Die Buchrolle in der Kunst. Par $\Sigma$ . — Dr. Paul Gulyás, Les bibliothèques populaires de l'Allemagne du Nord, Par <i>d-n</i> . — Etienne Barcza, Bibliographie sur l'émigration hongroise. Par <i>-sp</i> . — Fr. H. Hichcock, The building of a book. Par le <i>dr. Paul Gulyás</i> ... ..	76
<b>Revue des périodiques étrangers</b> ... ..	83
<b>Ignoco Horváth.</b> La littérature bibliographique au IVe trimestre de 1908 ... ..	87
<b>Notices.</b> Changements dans le personnel de la bibliothèque du Musée National Hongrois. Le nouvel ordre de traitements des bibliothécaires de Bavière. Innovations concernant le prêt dans les bibliothèques italiennes. Simplification dans la rédaction des fiches en Prussie ( $\Sigma$ ). De la traduction de Pergosich de l'«Opus tripartitum» de Verbőczy ( <i>ch</i> ). De l'histoire de nos imprimeries et de nos livres ruthéno-roumaines ( <i>Jean Melich</i> ). La bibliothèque d'un magnat hongrois au XVIe siècle. La seconde édition du «Crédit» de Széchényi ( $\Sigma$ ). Vol de livres à Leipzig ( <i>Observer</i> ) ... ..	89
<b>Supplément.</b> Les imprimeries hongroises en 1908 ... ..	1—24

---

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*,  
*Budapest, Musée National Hongrois.*

## A HAZAI NYOMDÁK 1908-BAN.

### I. Főváros.

#### Budapest:

- \*Ádám Hermann.  
I., Krisztina-körút 81.  
Adler Károly.  
VI., Laudon-u. 4.  
«A Nap» ujságvállalat ny.  
VIII., Rökk Szilárd-u. 9.  
Andai Gyula.  
VI., Szondy-u. 11.  
\*Anglo-ny. (Tul. Alpár József.)  
VIII., Baross-u. 47.  
\*Árpád-ny. (Tul. Kronstein és Téri.)  
VII., Valero-u. 9.  
Athenaeum irod. és ny. r.-t.  
VII., Rákóczi-út 54.  
Auer Ignác.  
VIII., Rákóczi-út 11.  
Auer József és Auer Józsefné.  
VI., Dalszínház-u. 10.  
Ausländer Lajos és tsai.  
VI., Eötvös-u. 47.  
Babits Sándor József.  
VIII., Reviczky-tér 1.  
Bagó Márton és fia.  
II., Szilágyi Dezső-tér 1.  
\*Bakács Albert.  
VI., Szerecsen-u. 3.  
Balassa Béláné.  
VIII., Baross-u. 69.  
Bareza József.  
IV., Váczi-u. 66.  
Bárd Jakab.  
VII., Miksa-u. 17.  
\*Baross-ny.  
VI., gr. Zichy Jenő-u. 6.  
Bartalits Imre.  
III., Remetehegy.  
Bata János.  
VI., Nagymező-u. 23.  
Bauer Adolf.  
VI., Vörösmarty-u. 74.

#### Budapest:

- Bauer Ferdinánd.  
VII., Thököly-út 28.  
Bauer Ignác.  
VII., Csányi-u. 13.  
Behr Miksa és Weisz Miksa.  
V., Zoltán-u. 9.  
Bendtner Győző.  
V., Zoltán-u. 11.  
\*Bercsényi-ny. r.-t.  
VIII., Reviczky-tér 5.  
Berger Árminné és Bokor Dezsőné.  
VIII., Üllői-út 48.  
Berger Géza.  
VIII., Baross-u. 4.  
Berger Zsigmond és Schimek Ferencz. (Jókai-ny.)  
VII., Thököly-út 23.  
Berkovits János.  
VI., Teréz-körút 40—42.  
Bichler Ignác.  
III., Lajos-u. 94.  
Bielitz Bertalan.  
VII., Rombach-u. 8.  
\*Bienenstok és fia.  
IV., Deák Ferencz-u. 17.  
Biraucz Döme és tsa.  
VII., István-ut 11.  
Biró Albert.  
VI., Klauzál-u. 35.  
Biró Pál.  
I., Uri-u. 19.  
\*«Bírószági Szemle» ny.  
VII., Bethlen-u. 43.  
Boldor Dezső.  
VII., Hársfa-u. 23.  
Böhm Lajos.  
IV., Királyi Pál-u. 6.  
Breuer Ármin.  
VI., gr. Zichy Jenő-u. 33.

A csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve.

- Breuer Gyula és Mihály.  
VI., Lovag-u. 2.
- Bródy Dániel dr.  
V., Váci-körút 34.
- Bródy József és tsai.  
V., Váci-körút 34.
- Brózsa Ottó.  
VI., Váci-körút 17.
- Bruck Ferencz és neje.  
VI., Nagymező-u. 5.
- Bruckner Gyula.  
VI., Király-u. 10.
- \*Budapesti helyi érd. vasút ny.  
V., Lipót-körút 22.
- «Budapesti Hirlap» ny.  
VIII., Röck Szilárd-u. 4.
- Budapesti lap- és könyvkiadó váll.  
ny.  
VIII., Röck Szilárd-u. 19.
- «Budapesti Napló» ny. (Üzletv.  
Zeisberger István.)  
IX., Üllői-út 25.
- Buschmann Ferencz.  
IV., Koronaherczeg-u. 8.
- Corvin-ny. (Tul. Fischer  
József.)  
VIII., Baross-u. 4.
- Csicsáky János.  
VIII., Lehel-u. 8.
- Czeisler Béla.  
VIII., Röck Szilárd-u. 9.
- Czettel és Deutsch.  
V., Bálvány-u. 12.
- Damborschitz Vilmos.  
VII., Murányi-u. 45.
- Dann Jenő.  
II., Zsigmond-u. 13.
- Deutsch József.  
VII., Károly-körút 7.
- Deutsch M.  
VII., Dob-u. 3.
- \*Divald Károly.  
VIII., Kisfaludy-u. 9.
- Domanek István Pál és Hauptmann  
Béla.  
VI., Aradi-u. 31.
- Donát Izidor.  
VIII., Baross-u. 47.
- \*Dózsa és Müller.  
VIII., Röck Szilárd-u. 20.
- Eberle József és tsa.  
IV., Mária Valéria-u. 2.
- Eckstein Bernát és fia utóda:  
Elek Lipót.  
VII., Kertész-u. 20.
- Ehrenstein Mór.  
VI., Laudon-u. 4.
- Eichenbaum Mór.  
VII., Dohány-u. 29.
- Einzsig Mór.  
VIII., Luther-u. 2.
- Eisler Suchmann.  
VII., István-tér 17.
- Eisner Géza és tsai.  
V., Honvéd-u. 10.
- \*Elek L.  
IV., Papnövelde-u. 8.
- Első Kőbányai ny. (Tul. Gold-  
schmied Alfréd.)  
X., Belső Jászberényi-út 1.
- \*Engel S. Zsigmond.  
VI., Vörösmarty-u. 56.
- Engel Simon.  
VI., Szondy-u. 23.
- \*Engel és Ladányi.  
VI., Ó-u. 6.
- \*Engelmann M.  
IX., Ráday-u. 7.
- Erbeck György.  
V., Solyom-u. 16.
- \*Erzsébetvárosi ny.  
VII., Dohány-u. 29.
- Európa ny. r.-t.  
VI., Ó-u. 12.
- Express-ny.  
VI., Váci-körút 39.
- Fabriczki Sámuel.  
VI., Eötvös-u. 32.
- \*Farkas és György.  
VIII., Német-u.
- Farkas Lajos és Jakab.  
V., Nádor-u. 19.
- Farkas és tsa (Farkas Jenő és  
Krausz Jakab).  
VI., Eötvös-u. 29.
- Fichner A. és fia.  
VII., Thököly-út 13.
- Fisch Fülöp és tsa.  
VIII., Baross-u. 66—68.
- Fischbach Károly.  
IV., Városház-tér, plébánia-épület.
- Fleischmann Frigyes.  
VI., Csengery-u. 86.
- Fleischmann Simon.  
VII., Rottenbiller-u. 66.
- \*Fodor Kálmán.  
VI., Rózsa-u. 25.
- Fortuna ny. (Tul. Pollák M. Miksa  
és tsa.)  
V., Bálvány-u. 21.
- Fővárosi ny. r.-t.  
VI., Podmaniczky-u. 39.
- Franklin-társ. ny.  
IV., Egyetem-u. 4.

- Franklin-fiók ny.  
IV., Vármegye-u. 11.
- Fried és Krakauer.  
VII., Dohány-u. 10.
- Fried A. és tsa.  
VIII., Reviczky-tér.
- \*Özv. Fried Ignáczné.  
VIII., József-u. 14.
- Fried S.  
VIII., József-u. 17.
- Fried Samu és Perényi Klementina.  
VIII., József-u. 1.
- Friedmann Áron.  
VI., Gyár-u. 54.
- Fritz Ármin.  
VIII., Nap-u. 13.
- Fuchs Ármin.  
VI., Szabolcs-u. 4.
- Fuchs Ármin és Pfeifer Emil.  
VII., Alpár-u. 8.
- Fuchs Samu.  
VI., Teréz-körút 43.
- Füredi Lipót.  
VII., Munkás-u. 13.
- \*Gál és Neumayer.  
V., Honvéd-u. 29.
- Garai Mór.  
VII., Károly-körút 3.
- Garai Simon.  
V., Nagykorona-u. 5.
- Gárdos Miksa.  
VII., Valero-u. 12.
- Gavrilovits és tsa.  
IV., Molnár-u. 10.
- Gelléri és Székely.  
VII., Rakóczi-út 34.
- \*Gergely Miksa.  
VI., Lázár-u. 2.
- Globus ny. (Beer E. és tsa.)  
VI., Aradi-u. 8.
- Goldberger Ignácz.  
II., Fő-út 23.
- Goldfaden Márkné szül. Mandl Eleonóra.  
VII., Dohány-u. 29.
- Goldfinger Mór.  
VI., Király-u. 106.
- Goldschmidt Mór.  
VI., Révay-u. 6.
- Goldstein Albert.  
VI., Eötvös-u. 10.
- \*Goszler Gyula.  
V., Nagykorona-u. 5.
- Gottlieb Izidor.  
VI., Szerecsen-u. 13.
- Grafikai intézet. (Üzletv. Czettel Ödön.)  
VII., Nagydiófa-u. 14.
- Gross A. és tsa.  
VI., Fáy-u. 67.
- Gross Benjamin.  
VI., Eötvös-u. 19.
- Gross és Bauer.  
VII., Jósika-u. 7.
- Grosz Izrael.  
VII., Valero-u. 14.
- Grund V. utódai.  
IV., Veres Pálné-u. 23.
- Grünhút Vilmos és Steiner Ármin.  
VI., Vörösmarty-u. 75.
- Grünwald Ödön.  
VII., Wesselényi u. 4.
- Özv. Gutman Fülöpné.  
IV., Hajó-u. 5.
- Özv. Györfly Józsefné.  
V., Nádor-u. 82.
- Haan Albert.  
VI., Csengery-u. 86.
- Hamburger és Birkholz.  
V., Csáky-u. 13.
- Hapta Bernát.  
IX., Soroksári-u. 49.
- Harsány Emil.  
IX., Lónyay-u. 17.
- Hatschek Jenő és Kunst Gyula. (Üzletv. Kunst Gy.)  
VI., Podmaniczky-u. 71.
- Hatsko Antal és Gyöngyösi József.  
IV., Mária Valéria-u. 2.
- Hatton Nelly.  
V., Zoltán-u. 12.
- Hauptmann Béla.  
VI., Aradi-u. 31.
- \*Hazai Hirlapkiadó r.-t. ny.  
V., Honvéd-u. 10.
- Händler Dávid.  
VI., Jósika-u. 2.
- Hedvid Imre.  
VII., Wesselényi-u. 9.
- Hedvig Sándor.  
VII., Dohány-u. 12.
- Hegedűs Márton.  
VI., Desseffy-u. 18.
- \*Heisler és Kószol.  
II., Várkert-rakpart 1.
- Helios ny. (Tul. Hőnig Lajos.)  
VI., Gyár-u. 62.
- Hell J. Ede.  
VIII., Luther-u. 4.
- Hercz Ármin.  
VII., Izabella-tér 5.

- \*Hermes ny. r.-t.  
V., Báró Atzél-u. 2.
- \*Herrmann Ignác.  
VI., Szerecsen-u. 2.
- Hornyánszky Viktor.  
VI., Aradi-u. 14.
- \*Hungária ny.  
V., Váczi-körút 34.
- Hunnia ny. (Tul. Sebök Lipót és  
Münz Mórné.)  
VI., Teréz-körút 3.
- Jancsó Dezső.  
VIII., Mária-u. 7.
- Jedlovsky István.  
IX., Ferencz-körút 17.
- Jermányi Lajos és Sallay Gyula.  
VIII., Bezeredy-u. 9.
- Jermányi Samu.  
VI., Dessewffy-u. 47.
- \*Jókai ny.  
VII., Thököly-út 28.
- Juhász Zsigmond és Haas Mórné.  
V., Tükör-u. 5.
- Kállai Ármin.  
V., Bálvány-u. 18.
- \*Kálmán M. és tsa.  
V., Vadász-u. 32.
- \*Kanitz C. és fiai.  
V., Vadász-u. 26.
- Kápolnai Adolf.  
VI., Teréz-körút 5.
- Karczag Vilmos Benjamin.  
VI., Dávid-u. 8.
- Károlyi György.  
V., Kálmán-u. 5.
- Károlyi Ödön.  
IX., Ferencz-körút 28.
- Kassino Jakab.  
VI., Király-u. 26.
- Kaufmann Béla.  
V., Mérleg-u. 6.
- \*Kaufmann J. és tsa.  
V., Arany J.-u.
- Kaufmann és Weitz.  
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Keller Dániel.  
I., Attila-u. 63.
- Kellner Albert.  
VII., Csányi-u. 13.
- Ifj. Kellner Ernő.  
VI., Csáky-u. 9.
- Kellner és Mohrlüder.  
V., Gyár-u. 29.
- Kellner Gerzson.  
VI., Csányi-u. 13.
- Kellner Gerzson.  
VII., Rombach-u. 3.
- \*Kereskedelmi ny.  
VI., Eötvös-u. 10.
- Kertész József.  
IV., Mária Valéria-u. 11.
- Kertész Márton.  
VII., Dohány-u. 102.
- Kilián István és tsai.  
V., Honvéd-u. 10.
- Klein Ignác.  
VI., Lovag-u. 13.
- Klein Samu.  
V., Zoltán-u. 10.
- Klein Simon és Grünwald Béla.  
VII., Wesselényi-u. 11.
- Klein Vilmos.  
VIII., Rakóczi-út 73.
- Klősz György és fia.  
VII., Városligeti fásor 49.
- Kogutovicz Manó.  
V., Rudolf-rakpart 8.
- Kohn Simon.  
VIII., József körút 10.
- Kohn és Grünhut.  
VII., Hársfa-u. 1.
- Kollmann Fülöp.  
V., Arany János-u. 34.
- \*Korvin testv.  
VI., Révay-u. 14.
- Kossuth Lajos ny. (Tul. Laufer  
Jakab és Holländer József.  
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- \*Könyves Kálmán ny.  
VI., Aradi-u. 31.
- Kövér János.  
VI., Révay-u. 8.
- Közművelődési ny.  
VI., Izabella-u. 70.
- Krausz Lajos.  
VI., Ó-utca 50.
- Krausz S. és T.  
V., Báthory-u. 16.
- Kronstein Amália.  
VII., Valero-u. 9.
- Kulcsár Béla és Albert József.  
I., Mészáros-u. 3.
- Kunósy Vilmos és fia.  
VI., Teréz-körút 38.
- Kunstädter Vilmos.  
VII., Csömöri-út 91.
- Lajner Joachim.  
VI., Vörösmarty-u. 60.
- \*Langer Ede és fia.  
IV., Párisi-u. 1.
- László (Lefkóvics) Béla.  
VII., Valero-u. 9.
- Légrády Testv.  
V., Váczi-körút 78.

- Lehner Rezső és Kohn Ödön.  
VIII., Bérkocsis-u. 16.
- Leitersdorfer Józsefné.  
VII., Rombach-u. 4.
- Lengyel Lipót.  
V., Vadász-u. 35/a.
- Leopold Dávid és Pollák Ignác.  
VIII., Üllői-út 10.
- Leopold Mihály.  
VI., Ó-u. 8.
- Lichtmann Róza.  
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Lipinszky Lipót.  
IX., Kinizsy-u. 25.
- \*Löbl Dávid és fia. (Löbl Dávidné sz. Messinger Jeanette, Löbl Mór és Löbl Ödön.)  
VI., Andrassy-u. 19. és VI., Nagymező-u. 26.
- Löbl Mór.  
VII., Király-u. 27.
- Löblovitz Zsigmond.  
VII., Thököly-u. 40.
- Lőrincz Károly.  
X., Gyűjtőfogház.
- Löw Ede.  
V., Váczi-körút 80.
- Lusztig Mór.  
VII., Kertész-u. 35.
- Lusztig Tivadar.  
VI., Ó-u. 23.
- \*Magyar fémny.  
VIII., Kisfaludy-u. 9.
- «Magyar Hírlap» ny.  
V., Kálmán-u. 2.
- M. kir. állami ny.  
I., Nándor-tér 1.
- M. kir. államvasutak ny.  
VI., Csengery-u. 33.
- M. kir. egyetemi ny.  
I., Iskola-tér 3.
- M. kir. posta ny.  
IV., Főposta.
- M. kir. postatakarék ny.  
V., Széchényi-u. 2.
- Magyar Reklám ny.  
VII., Holló-u. 12.
- Magyar Sajtó ny.  
V., Nádor-u. 74.
- Magyar sz. korona orsz. vasutas szövetsége ny. (Üzletv. Krammer Lipót.)  
VI., Podmaniczky-u. 27.
- Magyar Ujságkiadó r.-t. ny.  
IV., Vármegeye-u. 11.
- Maksyskó József.  
VI., Desseswffy-u. 36.
- Marián György.  
VII., Rottenbiller-u. 56.
- Marjasch József, Hirschné szül. Dorman Hermin.  
VI., Király-u. 54.
- Markovits és Garai.  
VII., Rombach-u. 11.
- Márkus Géza és Márkus Pál.  
V., Báthory-u. 20.
- \*Márton és Vas.  
V., Klotild-u. 16.
- Mauhlin Ignác és Schmiedl Jakab.  
VII., Wesselényi-u. 49.
- May János.  
II., Albrecht-út 3.
- Meisel Sándor.  
VII., Erzsébet-körút 34.
- Mercur-ny. (Tul. Berger Géza).  
IV., Királyi Pál-u. 9.
- Merendiák Károly.  
X., Liget-tér 4.
- Merényi József.  
VII., Károly-körút 19.
- Mermelstein Fülöp.  
VII., Wesselényi-u. 11.
- \*Mezei Adolf.  
IX., Ráday-u. 8.
- Minerva ny. (Tul. Gansl Zs.)  
VI., Szerecsen-u. 7—9.
- Morgenstern Gábor.  
VIII., Nap-u. 19.
- Munk Lipót.  
V., Árpád-u. 12.
- Muresián Domitian.  
V., Báthory-u. 15.
- Muskát Béla és Friedmann Samu.  
VI., Szondy-u. 4.
- Muskát Miksa.  
V., Hold-u. 27.
- Müller K.  
II., Albrecht-út 3—5.
- Műszaki irod. és ny. r.-t. (Üzletv. Brett Zsigmond.)  
VIII., Conti-u. 38.
- \*Nádasi és Rákos.  
VII., Teréz-körút.
- Nadasch Ignác.  
VI., Desseswffy-u. 26.
- Nadel Jakabné szül. Neimann Gizella.  
VII., Károly-körút 7.
- Náftali Áron.  
VIII., Népszínház-u. 22.
- \*Nagel István.  
VII., Vörösmarty-u. 17.

- Nagy Mór.  
VIII., Rökk Szilárd-u. 28.
- \*Narodna Rees ny.  
VII., Dohány-u. 104.
- Neiavits (Sulem) Samu.  
V., József-tér 33.
- Nemzetközi ny.  
VIII., Futó-u. 44.
- Neuwald Illés utóda.  
VIII., Üllői-út 48.
- Orsz. községi közp. ny r.-t.  
VI., Váci-körút 61.
- \*Otthon-nyomda.  
VIII., Mária-u. 42.
- \*Pallas irod. és ny. r.-t.  
V., Kálmán-u. 2.
- Pannonia ny.  
VII., Rombach-u. 8.
- Pap Manó és Schwarz László.  
VI., Podmaniczky-u. 35.
- Pátria irod. és ny. r.-t. (Üzletv.  
Korzinec József Ferencz.)  
IX., Üllői-út 25.
- \*Pázmáneum ny.  
VIII., Köztemető-út 8.
- Pénzüntézeti és irodai felszerelések  
műintézete r.-t. (Üzletv. Légrády  
Géza.)  
IV., Váci-u. 74.
- Perl Rezső.  
VII., Vörösmarty-u. 20.
- Pesti Lloyd társ. ny.  
V., Dorottya-u. 14.
- Pesti ny. r.-t.  
V., Hold-u. 7.
- Pestuka János Alfréd.  
VII., Murányi-u. 44.
- Petőfi ujság, könyveladó és hir-  
detési vállalat ny. (Tul. Pesti  
Alfréd.)  
VII., Kertész-u. 76.
- Petrovics János és Gavrilovics  
Trifun. (Üzletv. Krnyác János.)  
IV., Molnár-u. 10.
- Piatnik Nándor és fia.  
VII., Rottenbiller-u. 17.
- Pintér és Seidner.  
VII., Vörösmarty-u. 19/b.
- Pless Ignác.  
VI., Váci-körút 39.
- Id. Poldini Ede és tsa. (Tul. Kerner  
Istvánné.)  
IV., Irányi-u. 1.
- Pollacsek A.  
VI., Podmaniczky-u. 6.
- \*Pollák Elkán és Garai Simon.  
V., Bálvány-u. 21.
- Pollák Jakab.  
VI., Aradi-u. 15.
- \*Pollák M. Miksa és tsa.  
V., Akadémia-u. 15.
- \*Pollák és Leopold.  
VIII., Üllői-út 10.
- Pór József és Koch János Frigyes.  
VIII., Mária Terézia-tér 13.
- Posner K. Lajos és fia.  
VI., Csengery u. 31.
- Pressler Mihály.  
VII., Dob-u. 87.
- Preszburg Frigyes utóda Schwarz L.  
V., Arany János-u. 14.
- Propper Leó.  
VII., Erzsébet-körút 35.
- Quittner József.  
IV., Károly-körút, Közp. Városház.
- Radenkovits Dragulin és Krisztics  
Iren Anna.  
IX., Rákos-u. 11.
- Radó Gyula és Radó Jenő.  
V., Szemere-u. 19.
- Radó Izor.  
VI., Szerecsen-u. 13.
- Radó Vilmos.  
VI., Ó-u. 2.
- Radványi Ábrahám.  
VII., Rottenbiller-u. 66.
- Rampott Károly.  
I., Mészáros-u. 3.
- Fióközlet:  
I., Döbrentei-u. 3.
- \*Reform ny.  
VI., Csengery-u. 9.
- Reich Ármin.  
VII., Dohány-u. 84.
- Reiner Elkán.  
I., Döbrentei-u. 13.
- Révai és Salamon.  
IX., Ilői-út 18.
- Rigler József Ede.  
VI., Rózsa-u. 55.
- Rosenbaum Bendel.  
VII., Wesselényi-u. 49.
- \*Rosenbaum F.  
VII., Dob-u. 81.
- Rosenthal Gyula.  
VI., Próféta-u. 5.
- Róth József.  
IV., Sarkantyus-u. 14.
- Róth Mór és tsa.  
VII., Kertész-u. 23.
- Róthberger Miksa és Weisz Fülöp.  
VI., Szondy-u. 11.
- Rózsa Izidor.  
VI., Ó-u. 2.

- Rózsa Izidor és Müller József.  
VIII., Röck Szilárd-u. 20.
- Rózsa Kálmán és neje.  
VIII., Szentkirályi-u. 30.
- Rubin Izidor.  
VII., Király-u. 15.
- Salvendy Ferenc és Fried Adolf.  
VII., Kertész-u. 25.
- \*Sarkadi J.  
V., Báthory-u. 4.
- Saphir Ármin Árpád.  
II., Fő-u. 45.
- Schlesinger Vilmos.  
V., Honvéd-u. 2.
- \*Schmelz és Misner.  
VI., Izabella-u. 70.
- Schmidl Sándor.  
VI., Szerecsen-u. 6.
- Schmied Sándor és neje.  
VI., gr. Zichy Jenő-u. 3.
- Schultz Ábrahám.  
VIII., Baross-u. 81.
- Schwarz László és tsa.  
VI., Podmaniczky-u. 35.
- Seidner Emil.  
VII., Vörösmarty-u. 19/B.
- Sinay Gusztávné szül. Adler Kata-  
lin.  
VII., Damjanich-u. 19.
- Singer Lipót.  
IV., Károly-körút 24.
- Singer és Spenn.  
VI., Szondy-u. 11.
- Skopper József.  
VII., Kertész-u. 34.
- Sós Izidor és Klein Herman.  
VIII., Csepregy-u. 2.
- Sopousek Alajos.  
VII., Király-u. 25.
- Spatz Henrik.  
VII., Dob-u. 55.
- Spinner Adolf.  
VI., Desseffy-u. 43.
- Stanca Sebestyén.  
VII., Rózsa-u. 7.
- Stephaneum.  
VIII., Szentkirályi-u. 28/a.
- Stern Adolf.  
VII., Munkás-u. 14.
- Stern Péter és Hoffmann Sámuel.  
VI., Kazinczy-u. 35.
- Stohanzl Ede József.  
VI., Lehel-u. 5.
- Sugár Vilmos és Székely Viktor.  
VI., Eötvös-u. 26/b.
- Sűsz Dávid.  
IV., Váci-u. 79.
- Szántó József.  
VI., gr. Zichy Jenő-u. 21.
- Szántó József, Singer Olga és Wank  
Frigyes.  
VI., Lovag-u. 6.
- Szécsi Ferencz.  
V., Csáky-u. 2/B.
- Szegő Lipót.  
V., Alkotmány-u. 7.
- Székely Albert (Ábrahám).  
VI., gr. Zichy Jenő-u. 38.
- Székely Arthur.  
VII., Rottenbiller-u. 19.
- Székely Viktor.  
VI., Ó-u. 15.
- \*Székesfővárosi házi ny.  
IV., Közp. Városház.
- Szent László ny.  
VIII., Röck Szilárd-u. 28.
- \*Szkurka és tsa.  
VI., Jász-u. 76.
- Szrpszke Novoszty ny. (Tul.  
Krnyác János.)  
IX., Lónyay-u. 12.
- Taslanan Oktáv.  
IV., Molnár-u. 10.
- Téri Áron.  
VII., Valero-u. 9.
- Thália-ny. (Tul. Faludi Gábor.)  
V., Csáky-u. 2/b.
- Timár János Mihály.  
V., Bálvány-u. 24.
- «Turul» ny.  
IV., Eskü-út, Klotild-palota.
- \*Ullmann Vilmos.  
IV., Régi posta-u. 4.
- Üngár Selig.  
V., Nador-u. 58.
- Unio-ny. (Tul. Bachrach Ludmilla  
és Vig Emil.)  
VI., gr. Zichy Jenő-u. 7.
- «Úránia» ny.  
VIII., Mária-u. 11.
- \*Utassy B. és tsa.  
V., Markó-u. 5.
- Vágó Ignác.  
VIII., Baross-u. 47.
- Özv. Várnai Fülöpné és Várnai  
Dezső.  
IV., Régi posta-u. 3.
- Vas Manó.  
V., Klotild-u. 1/b.
- Özv. Vas Tivadarné sz. Nagel Ilona.  
V., Alkotmány-u. 7.
- Vaskó Dezső.  
VII., Dob-u. 63.

- \*Vészi Gerzson.  
VI., Wesselényi-u.
- Vigyázó Tivadar.  
VI., Váci-körút 39.
- «Világosság» ny. (Üzletv. Pollák Simon.)  
VII., Nyár-u. 1.
- Vincze és Bartók.  
V., Bálvány-u. 15.
- Völgyesi Márk és Ábrahám Leó.  
VII., Dob-u. 16.
- Wagner Ferencz.  
VIII., Futó-u. 44.
- Wagner Ferencz.  
IX., Tompa-u. 14.
- Weisz Adolf.  
VI., Király-u. 15.
- Weisz Ármin.  
IV., Duna-u. 6.
- Weisz Bernát.  
V., Zoltán-u. 9.
- \*Weisz L. és F.  
V., Csáky-u. 3.
- Weisz Lipót.  
VI., Ó-u. 39.
- Weisz Miksa és Braun Sámuel.  
VII., Vörösmarty-u. 4.
- Weissenberg Ármin.  
VIII., József-körút 16.
- Wellesz Béla és fia.  
VI., gr. Zichy Jenő-u. 3.
- Wiesinger József.  
VII., Wesselényi-u. 30.
- Wimmer Márton.  
III., Serfőző-u. 10.
- Winkler Ármin és Bromberger Jakab.  
VII., Dob-u. 69.
- Wodianer F. és fiai.  
IV., Sarkantyus-u. 3.
- Woitz Vilmos.  
IV., Kossuth Lajos-u. 1.
- Yost írógép r.-t. ny. (Üzletv. Káldor Marcell.)  
VII., Erzsébet-körút 9—11.
- \*Zawadil E.-féle menetjegy-ny. (Tul. Christoph Paula és Jirschik András.)  
V., Zoltán-u. 13.
- Zeisler M.  
VII., István-tér 17.

## II. Vidék.

- Abujszántó:**  
Baksy Barna.
- Abony (Pest vm.):**  
\*Ruber István.  
Szerdahelyi János.
- Abrudbánya:**  
Róth Ferencz.  
Pannonia ny.
- Ada (Bács-Bodrog vm.):**  
Berger Adolf.
- Alsókubin:**  
\*Fried Dávid.  
Trnkóczy József.
- Alsólendva:**  
\*Balkányi Ernő.
- Apatin:**  
Gasz Mátyás.  
Szavadill József.
- Arad:**  
\*«Arad és Vidéke» ny.
- Aradi ny. r.-t.  
Bloch Henrikné.  
\*Első aradi amerikai gyorsajtó ny.  
(Tul. Keppich Zsigmond.)  
Függetlenség ny.  
Gör. kel. román egyházmegyei ny.  
\*Kalmár Nándor és tsai.  
Losonczi Zoltán és tsai.  
Nichin György «Tribuna» ny.  
Réthy Lipót és fia.  
Weisz Felix.
- Aranyosmarót:**  
«Dóczy» ny. (Tul. Némedi László).  
Mercur-ny. (Tul. Kohn Bertalan.)
- Aszód:**  
\*Grósz Sámuel.  
Petőfi ny.
- Bácsalmás:**  
Horváth Mátyás.
- Baja:**  
Kazal József.  
Kollár Antal.

Nánay Lajos.  
Rajkovich Károly.

**Balassagyarmat :**

B.-gyarmati ny. r.-t.  
\*Darvai A. utóda.  
Halyák István.  
Mercur-ny.  
Pozsonyi Gábor.  
Részvény-ny.  
\*Wertheimer Zsigmond.

**Balázsfalva :**

Gör. kath. papnövelde ny.

**Bán (Trencsén vm.):**

Back Ármin.  
\*Fuchs Vilmos.  
\*Hertzka Ármin.

**Bánffyhungyad :**

Ábrahám Mórné.  
\*Lévai Ignác.

**Barcs (Baranya vm.):**

Skribanek Géza.  
\*Szilágyi György.

**Barót :**

Nagy József.  
Rozsondai János.

**Bártfa :**

Blayer M.  
Felsősárosi ny. (Tul. Salgó Mór.)  
Horovitz Menasche Chasskel.

**Battonya :**

Gallovich István.  
\*Ruber István.

**Bazin :**

Klein Alfréd.

**Békés :**

Br. Drechsel Géza.  
\*Vévre Oszkár.

**Békéscsaba :**

\*Békésmegyei «Függetlenség» ny.  
«Corvina»-ny. (Tul. Szihelszky  
József.)  
Galli Béla.  
Povázsay testvérek.  
\*Tevan Adolf.

**Belényes :**

Süssmann Lázár.

**Beregszász :**

Engel Jenő.  
\*Haladás ny.  
\*Klein Sámuel.  
Landau és Rubin.  
\*Szabadság ny.  
\*Szaubel Mór.

**Berettyóújfalu :**

\*Adler Béla.  
\*Székely Ármin.

**Besztercze :**

Balkirs Hirsch Leib.  
Botschar Tivadar.  
Csallner Károly.  
Matheiu György.  
\*Sadler Albert.  
\*Sternhell H.

**Besztercebánya :**

Havelka József.  
Hungaria ny. (Tul. Sonnenfeld  
Mór.)  
Machold Fülöp.

**Betlen :**

\*Schönfeld Henrik.

**Bonyhád :**

Raubitschek Izor.  
\*Höninger József.  
\*Weisz Jakab.

**Borosjenő :**

Ungár Jenő.

**Borossebes :**

\*Avarfi József.

**Brád :**

\*Roth Ferencz.

**Brassó :**

Brassói lapok ny. (Tul. Trattner H.  
és tsai.)  
Ciurcu és tsa.  
Gött János fia.  
\*Gust A.  
Herz és tsa.  
Lehmann Gottlieb.  
Dr. Muresian Aurél.  
Schneider testvérek és Feminger.

**Brezsnóbánya :**

Kreisler József.

**Budafok:**

- \*Budafoki ny.
- \*Klein Mór.

**Buziásfürdő:**

- \*Ifj. Brach József.
- Ullmann Ferencz.

**Csacza:**

- Braun Rezső.
- Taub Emil.

**Csákova:**

- \*Chudy testvérek utódja.
- Grádl Péter,

**Csáktornya:**

- Fischel Fülöp (Strausz Sándor).

**Csepreg:**

- \*Menyhárt Julia.

**Cservenka:**

- Welker Ádám.

**Csikszereda:**

- \*Apponyi ny. r.-t.
- Gyönös Gyula.
- Székelység ny. (Tul. Szvoboda Miklós.)
- Szvoboda János.

**Csitár:**

- \*Csitári ny.

**Csongrád:**

- Bozó és Justin.
- Tiszavidék ny. (Tul. Silber János.)
- Weisz Márk.

**Csorna:**

- Kokas István és Nemann Samu.

**Csurgó:**

- Vágó Gyula.

**Czepléd:**

- \*Nagy Elek.
- \*Sárik Gyuláné.
- Sebők Béla.

**Czellőmölk:**

- Dinkgrewe Nándor.

**Dárda:**

- \*Arady Lajos.
- \*Frank Béla.

**Debreczen:**

- \*Adler Józsefné.
- \*Beck Izidor.
- Csokonai ny. (Tul. Lengyel Imre és tsa.)
- \*Debreceni Reggeli Ujság ny.
- \*Debreceni Ujság ny.
- Debreczen sz. kir. város ny.
- \*Gyürki Sándor.
- \*Hegedüs és Sándor.
- \*Herczeg Sándor.
- Hoffmann és Kronovitz.
- \*Horovitz Zsigmond.
- \*Komáromi József.
- Kutasi Imre.
- \*Liebermann József.
- \*Mihályi Sámuel.
- \*Pongrácz Géza.
- \*Protestáns ny.

**Derecske:**

- Friedmann Henrik.

**Dés:**

- Demeter és Kiss.
- Goldstein Jakab.
- Pollák Vilmosné, sz. Weinberger Matild. (Üzletv. Pollák Vilmos.)

**Detta:**

- \*Tringl és Kirsch.

**Déva:**

- Hirsch Adolf.
- Kroll Gyula.
- \*Laufer Vilmos.
- \*Szent János ny.

**Devecser:**

- Rosenberg Zsigmond.
- Vörösmarty ny. (Tul. Huss Gyuláné.)

**Dicsőszentmárton:**

- \*«Erzsébet»-ny. (Tul. Dosztál Kálmán.)
- Jeremiás Sándor.

**Dombóvár (Tolna vm.):**

- Dombóvári ny. (Tul. Bruck Sándor.)
- \*Polgár Ignác.

**Dunaföldvár:**

- Somló Manó.

**Dunaszerdahely :**

Adler Netti.  
Goldstein Józsva.

**Eger :**

Baross-ny. (Tul. Paunz Sándor.)  
Egri ny. r.-t.  
Erseki lyceum ny.  
Lőw Béla.  
\*Lőw Sámuel.  
Schwartz Ilka.

**Élesd :**

Sándor Mór.

**Enying :**

Polgár Jenő.

**Eperjes :**

\*Divald Károly fia.  
Kósch Árpád.  
Pannonia-ny. (Tul. Kahn Mór.)  
\*Stehr József.

**Ermihályfalva :**

Beck Adolf.

**Érsekujvár :**

Kohn Samu.  
\*Pálinkás J. Géza.  
Winter Zsigmond.

**Erzsébetfalva :**

\*Matkovich A.  
\*Zucker Jenő.

**Erzsébetváros :**

Erzsébetvárosi kereskedelmi szövetkezet ny.

**Esztergom :**

Ózv. Buzárovits Gusztávné.  
«Hunnia»-ny. (Tul. Gerenday József.)  
Laiszky János.  
\*Lehr Lipót.  
\*«Szabádság» ny.

**Fehérgyarmat :**

\*Kossuth-ny.

**Fehértemplom :**

Kuhn Péter.  
Wunder Gusztáv.  
Wunder Gyula.

**Felsőőr : (Vas vm.)**

Schodisch Lajos.

**Felsővisó :**

Schiffmann Chána Taube.

**Fiume :**

Battara Péter.  
\*Corradini Umberto.  
\*Dobrovich Antal József.  
Hönig E.  
Jerouscheg Lajos.  
\*Kereskedelmi ny.  
Martich A.  
Mohovich Emőd.  
Novi List ny.  
Quarnero ny.  
Uránia ny.

**Fogaras :**

\*Popp Szilárd.  
\*Thierfeld Dávid.

**Galánta :**

Első galántai ny. (Tul. Neufeld Samu.)  
Neuschloss Jakab.

**Galgócz :**

\*Bródy Simon.  
Sternner Adolf.  
Szold Jakab.

**Gálszécs :**

\*Berkovits R.  
\*Birnbaum Lázár.

**Gödöllő :**

Erzsébet ny.  
\*Kovács Ferencz.

**Gyergyóditró :**

\*Létz János.

**Gyergyószentmiklós :**

\*Létz János.  
\*Kossuth-ny.  
\*Sándory Mihály.

**Gyoma :**

Kner Izidor.

**Gyöngyös :**

\*Breuer M. Mihály.  
Herczog Ernő Armin.  
\*Hevesmegyei Lapok ny.  
\*Hungária ny.  
Sima Dávid.

**Gyönk** (Tolna vm.):  
Engel József.

**Győr:**

Blum József.  
Dobos Ignác.  
Gross Gusztáv.  
Győregyházmegyei ny.  
Győri Ujság ny.  
Heckenast György.  
Mercur ny. (Tul. Láng Jakab Jenő.)  
Nitsmann József.  
«Pannonia» ny. (Tul. Szávay Gyula és Raáb Béla.)

**Gyula:**

«Corvina»-ny. (Tul. Weinstein Arnold.)  
Dobay János.  
Szedő Emil.

**Gyulafehérvár:**

Izsák Lázár.  
\*Keresztes Nagy Imre.  
\*Papp György.  
Püsp. lyc. ny. (Bérlő: Schäser Ferencz.)

**Hajduböszörmény:**

\*Altmann Noé.  
Szabó Ferenczné.

**Hajdudorog:**

Grünfeld Mózes.

**Hajdunánás:**

\*Horovitz Gyula József.

**Hajduszoboszló:**

Plón Gyula.

**Halmi:**

\*Friedmann H.

**Hátszeg:**

Hátszeg és Vidéke ny. (Tul. Klaf-  
ter Ignác.)  
Mester János.

**Hatvan:**

Hoffmann M. L.  
\*Jatzkó Lajos.

**Heves:**

Adler József.

**Hódmező-Vásárhely:**

Dura Lajos.

Hmvásárhelyi ny. r.-t. (Üzletv. Róth Antal.)

«Vásárhely és Vidéke» ny. (Tul. Endrey Gyula; üzletv. Aradi Lajos.)

«Vásárhelyi Reggeli Ujság» ny. (Tul. Kun Béla.)

**Hódság:**

Pfiszter József.  
Raab Jánosné, sz. Speizer Teréz.

**Holics:**

Malovani József.

**Homonna:**

\*Fejes Jakab.  
\*Homonna és Vidéke ny.  
Waller H. és tsa.

**Hosszúfalu:**

\*Jancsó János.

**Huszt:**

\*Ausländer Ignác.  
\*Husztii nyomdavállalat.  
Mermelstein Fülöp.

**Igló:**

Ferencz Dávid.  
«Szepesi Lapok nyomdavállalat»  
ny. (Tul. Telléry Gyula.)  
Tátra-ny. (Tul. Stein Ignác.)

**Illava:**

\*Eckmann Ignác.

**Ipolyság:**

Neumann Jakab.  
Polgár Ignác.

**Jánosháza:**

\*Rubin Salamon.

**Jászapáti:**

\*Galamb Zoltán.  
\*Id. Imrik József.

**Jászberény:**

Balázs Arnoldné, sz. Schvarcz Regina.  
Hay Géza és Grün Herman.  
\*Pesti Péter.  
Takáts Herman.  
Vértés Adolf.

**Kalocsa :**

Jurcsó Antal.  
Werner Ferencz.

**Kaposvár :**

Gerő Zsigmond.  
Hagelmann Károly.  
Özv. Jancsovics Gyuláné.  
\*Kéthelyi L. és tsa.  
\*Részvény-ny.  
Singer Lipótné.  
Szabó Lipót.  
\*Szalai Ferencz.

**Kapuvár :**

Buxbaum József.  
Décsy György.

**Karánsebes :**

Fleissig Lipót.  
Gör. kel. román egyházm. ny.  
Jakobovits József.

**Karczag :**

Klein József.  
\*Magyar evangéliomi ny.  
\*Nagykunsági ny. betéti t.  
\*Simon Sándor.  
Szödi S.

**Kassa :**

\*Breitner Mór.  
\*Corvina-ny.  
\*Gutenberg-ny. (Tul. Lukács G.)  
Koczányi Béla.  
László Béla.  
\*Maczner Samu.  
Schwarcz Alfréd.  
\*Szent Erzsébet-ny.  
Vitéz A. utóda. (Schillinger Zoltán.)  
Vulkán Ábrahám.  
Werfer Károly.

**Kecskemét :**

Első kecskeméti hirlapkiadó és ny.  
r.-t.  
Első nagy alföldi ny. és hirlap-  
kiadó-vállalat.  
Eötvös Nagy Lajos.  
\*Fischl Dávid.  
\*Függetlenségi ny.  
\*Galanthai Ferencz Mihály.  
\*Gichner Gábor.  
\*Nagy Imre.  
Pestmegyei Hirlap ny.  
\*Spitzer Vilmos.  
Steiner Mihály.

**\*Széll Nándor.**

Sziládi László.  
Tóth László-féle ny. (Tul. Fekete  
Mihály.)

**Késmárk :**

Altmann Dávid.  
Szauder Pál.

**Keszthely :**

Farkas János.  
Fischl Salamon.  
Mérey Ignác.  
Nádai Ignác.  
Sujánszky József.

**Kézdivásárhely :**

Kézdivásárhelyi ny. r.-t.  
\*Turóczi István.

**Királyhelmeccz :**

Klein Gyula.

**Királyhida :**

Brandweiner Vilmos.

**Kisbér :**

Hafl Kálmán.

**Kisjenő :**

\*Rosenthal Pál.

**Kiskőrös :**

Kalisch Ignáczné.  
\*Majoros és Szekulesz.

**Kiskunfélegyháza :**

Feuer Illés.  
\*Politzer Vilmos.  
Vesszősi József.

**Kiskunhalas :**

\*Horváth Gyula.  
Práger Ferencz.

**Kiskunmajsa :**

\*Schwarcz A.

**Kismarton :**

Dick Ede.  
Gabriel Jakab.

**Kispest :**

\*«Bercsényi» ny. r.-t.  
Első Kispesti ny. (Tul. Fischhof  
Henrik.)

**Kisszeben :**

\*Stehr G. és I.

**Kisújszállás :**\*Platz Ferencz.  
Szekeres József.**Kisvárdá :**Berger Ignác és tsa.  
Ifj. Klein Gyula.  
Preisz Vilmos.**Kolozsvár :**\*Boskovitz József.  
\*Breszler és Ferdinánd.  
\*«Carmen» ny. (Tul. Baritiu P.  
Péter.)  
«Ellenzék» ny. (Tul. Magyar  
Mihály.)  
\*Fuhrmann Miklós.  
Gámán János örököse.  
\*Laskai Árpád.  
Lepage Lajos.  
Liczeum-ny. (Tul. Gombos Fe-  
rencz.)  
«Magyar Polgár» ny. (Tul. Ajtay K.  
Albert.)  
Polcz Albert.  
Schaberl József.  
\*Stief Jenő és tsa.  
\*Sz. Bonaventura ny.  
\*Unió ny.  
Ujhelyi M. és T.  
Weinstein Béni.**Komárom :**Hacker Richárd.  
«Hungária» ny. (Tul. Freisinger  
Mór.)  
Schönwald Tivadar.  
Spitzer Sándor.  
Szénásy János.  
\*Szent László ny.**Korpona :**

Ruzsinák Antal.

**Kovászna :**Ifj. Jancsó Mózes.  
Szabó Sámuel.**Kőhalom :**

\*Kőhalmi ny.

**Körmend :**\*Bertalanffy József.  
\*Katona Imre.

Körmendi ny. r.-t.

\*Slavik Ferencz.

\*Weiner I.

**Körmöcbánya :**

Paxner I. és Biron H.

**Kőszeg :**Feigl Frigyes.  
Feigl Gyula.**Kula :**

Berkovits Márk.

**Kunhegyes :**

\*Balla Sándor.

**Kunszentmárton :**\*Bozóky G.  
\*Özv. Csanádi Józsefné.  
\*«Közérdek» ny.**Kunszentmiklós :**

\*Schwarz V.

**Lajtaszentmiklós :**

\*Stiborszky Fülöp.

**Lakompak (Sopron vm.) :**

Krausz Henrik.

**Léva :**Dukesz Lipót.  
Nyitrai és társa.  
\*Schultz Ignác.**Lippa :**\*Mähr Emil.  
Ráfila Demeter.  
\*Zeitler Lajos.**Liptószentmiklós :**\*Klimes és Pivkó.  
Steier Izidor.**Losoncz :**Bicskei Zoltán.  
Kármán Zsigmond.  
Losonczy Sándor.  
Roth Simon.**Lőcse :**Reiss Tivadar József.  
Singer-féle ny.  
Szepes-ármegyei közig. ny. (Tul.  
Braun Fülöp.)

**Lugos :**

Husvéth és Hoffer.  
 Raubitz Janka.  
 Szidon József.  
 \*Sziklai Lajos.  
 «Tipografia Heres». (Tul. Belle, sz.  
 Bersan Julia.)  
 Traunfellner Károly.  
 Virányi János.  
 Weisz és Sziklai.

**Magyarkanizsa :**

Bruck P. Pál.

**Magyarlapos :**

Páneth Leopold és Schönfeld Zsigmond.

**Magyaróvár :**

Czéh Sándor-féle ny. (Tul. Czéh  
 Lajos.)  
 \*Ligeti István.

**Magyarpécska :**

Ruber István.

**Makó :**

Kovács Antal.  
 «Makói Hirlap» ny. (Tul. Neumann  
 József.)  
 \*«Makói Ujság» r.-t. ny.  
 «Maros»-ny. (Tul. Gaál László.)

**Malaczka :**

Wiesner Alfréd.

**Mándok :**

Klein Lajos.  
 Silberstein Bernát.

**Máramarossziget :**

\*Berger Miksa.  
 Blumenfeld és Dávid.  
 \*«Jókai» ny.  
 \*Kaufmann A. és fiai.  
 Máramarosi ny. és kiadó r.-t.  
 «\*Máramarosi Független Ujság»  
 ny.  
 Wider Mendel fia.  
 \*Wisner és Dávid.

**Marczali :**

\*Mizsúr Ádám.

**Margitta :**

\*«Hungária» ny. (Tul. Pollák La-  
 jos.)

**Marosludas :**

Glück József.

**Marosujvár :**

\*Wugrinetz M.

**Maros-Vásárhely :**

Adi Árpád.  
 Ev. ref. collegium-ny. (Bérlő : Benkő  
 László.)  
 Grün Vilmos.  
 \*Hirsch Mór.  
 \*Komáromi Sándor.  
 \*«Kossuth» ny. irod. és hirlapkiad.  
 váll.  
 Révész Béla.  
 Vincze és Leopold.

**Mátészalka :**

Weisz Antal.  
 Weisz Zsigmond.

**Medgyes :**

\*Krausz I.  
 Reissenberger G. A.

**Mezőcsát :**

\*Schwartz H.

**Mezőkövesd :**

Balázs Ferencz.

**Mezőtúr :**

\*Braun Juda.  
 Gyikó Károly.  
 \*Kányó Antal.  
 Török Ignác.

**Miava :**

Haas Mór.  
 \*Pazsiczky Dániel.

**Mindszent :**

\*Horváth Antal.  
 Weisz Ignác.

**Miskolcz :**

\*Berger Bernát.  
 Boros Benő.  
 \*Braun Henrik.  
 \*Hegedüs és Groszmann.  
 Klein és Ludvig.  
 \*László Adolf.  
 \*Löwy József fia.  
 Schwarcz Soma.  
 Stamberger Bernát.

\*Stamberger Márkus.  
Szelényi és tsa.

**Misztótfalu :**  
Simon Aurél és tsa.

**Modor :**  
\*Rohacsek Simon.

**Módos :**  
Hoffmann Béla.  
\*«Pátia» ny.  
\*Wohlfarth József.

**Mohács :**  
Blandl János.  
\*Pollák Róbert.  
Rosenthal Márk és fia.

**Monor :**  
Pestvármegyei ny. (Tul. Molnár  
Sándor.)

**Mór :**  
\*Móri ny.  
Reszler Jakabné.

**Moson :**  
Grünfeld Ignác.

**Munkács :**  
\*Grósz testvérek.  
Grünstein Mór.  
\*Káhn és Fried.  
Kroó Hugó.  
\*Meisels Bernát.  
\*Mermelstein Dávid.  
\*«Pannonia» ny.

**Muraszombat :**  
Balkányi Ernő.

**Nagyabony (Pozsony vm.):**  
\*Müller Mór.

**Nagybánya :**  
Morvay Gyula.  
Nánásy István.  
Weinberger Lajos.

**Nagybecskerek :**  
«Libertas» ny.  
«Mercur» ny. (Gresics Szvetozár  
és fia Izidor.)  
Pleitiz Fer. Pál utóda. (Dr. Brajjer  
L. és Mayer R.)

Seprős Valter.  
\*Toliczki Száva.

**Nagyberezna :**  
Deutsch Hermanné és Steiger Sámuel.

**Nagyenyed :**  
\*Keresztes Nagy Imre.  
Nagyenyedi ny. és papírárugyár r.-t.

**Nagykálló :**  
Sarkady József.

**Nagykanizsa :**  
Farkas és Kraus.  
Fischel Fülöp fia.  
Fischer Ernő.  
Münz Jenő és Balog Oszkár.  
\*Ofenbeck és Balázs.  
Ifj. Wajdits József.  
Weiss L. és F.

**Nagykároly :**  
Gellis Jakab.  
«Kölcsey» ny. r.-t. (Üzletv. Varga  
Endre.)  
Sarkadi Nagy Zsigmond.  
Szatmárvármegyei központi köz-  
igazgatási ny. (Tul. Manyák és  
Tóth.)

**Nagykátai :**  
\*Nagykátai és monori ny. (Tul.  
Molnár S.)

**Nagykikinda :**  
\*Gain és Milenkovics.  
Kiadói ny. (Tul. Szegyakov Iván.)  
\*«Pannonia» ny. (Tul. Balázs  
Jenő.)  
Radák János.  
\*Sonderling Károly.

**Nagykőrös :**  
Bazsó Lajos.  
Ottinger Kálmán.

**Nagylak :**  
\*Weisz Márk.

**Nagymarton :**  
Gellis Henrik.  
Kohn József H.  
Schön Samu.

**Nagymihály :**  
Landesman B.

**Nagyrócze :**

- \*Büchler Béla.
- \*Lévai Izsó fiókja.

**Nagysomkút :**

- \*Vider Jakab.

**Nagysurány :**

- Rimstein Ábrahám.

**Nagyszalonta :**

- \*Kálmán László.
- Piek Gáspár.
- Reich Jakab.
- \*Sichermann Mór.
- Székely I.

**Nagyszeben :**

- \*Budovszky L.
- Drotleff József.
- Gör. kel. főegyházmegyei ny.
- \*Kaiser M.-féle ny.
- \*Krafft Vilmos.
- Roth Frigyes.
- Steinhausen T. utóda. (Reissenberger Adolf.)
- «Tipografia» ny. (Tul. Meltzer Henrik.)

**Nagyszombat :**

- Fiebig József.
- Haas, sz. Kohn Katalin (Üzletv. Haas Mór.)
- Goldmann Miksa özvegye.
- Horovitz Adolf.
- \*«Pannonia» ny.
- \*Reisz L.
- Vider Jakab.
- Ifj. Winter Salamon.
- Winter Zsigmond özvegye.

**Nagyszöllős :**

- Rochlitz Géza.
- Ugoesai közp. ny.
- Zala Mór.

**Nagytapolcsány :**

- Platzko Gyula.

**Nagy-Várad :**

- Ifj. Berger Sámuel.
- \*Boros Jenő.
- Ifj. Csávásy Gyula.
- «Esti Ujság» ny. (Tul. Gyagyovszky József.)
- Helyfi László.
- Hönig Józsefné.

**Láng József.**

- Laszky Ármin
- Magyar György.
- Neumann Vilmos.
- «Rákos Szabadság» ny. (Tul. Rákos Ferike.)
- Rákos Vilmos utóda. (Adler Béla.)
- Rubinstein Vilmos.
- Sas Edéné, sz. Mészáros Anna.
- Sebő Izsák Imre.
- Sonnenfeld Adolf.
- «Szent László» ny. (Bérlő : Csávásy Gyula.)
- Verő Ede és tsa ny. (Tul. Verő Ede és Weisz Vilmos.)
- Vidor Manó.

**Námesztó :**

- \*Kornheuser Ferdinánd.
- \*Schein Márk.

**Naszód :**

- \*Schwartz Mór.

**Németbogsán :**

- Rosner Adolf.

**Nezsider :**

- Horváth Julia.

**Nyírbátor :**

- \*«Apolló» ny.
- Friedmann Lipót.
- Klein József.
- Weisz Ignác.

**Nyíregyháza :**

- \*Borbély Béla.
- Jóba Elek. (Tul. özv. Jóba Elekné.)
- Klafter Ignác.
- Piringer János. (Tul. özv. Piringer Jánosné.)
- Tóth József és tsa.

**Nyírmada :**

- \*Grosz J.

**Nyitra :**

- Huszár István.
- Iritzer Zsigmond.
- Kapsz Győző és Kramár Vilmos.
- \*Lővy Antal.
- \*Magyarországi kéményseprő-szaklap ny.
- Neugebauer Nándor.
- \*Risnyovszky János.

**Nyustya :**

\*Schmidt Géza.

**Óbecse :**

Lévai Lajos.

**Ólubló :**

Zauberer Simon.

**Oraviczabánya :**Boldureanu Miklós. («Progresul»  
ny.)

\*Káden I.

Kehrer L.

\*Weisz Felix.

Wunder Károly.

**Orosháza :**

Pless N.

G. Szabó Lajos.

Veres Lajos.

**Orsova :**

Handl A.

\*Handl József.

Tillmann R.

**Ószivác :**

Sonnenfeld Ármin.

**Ökörmező :**

\*Weisz Izidor.

**Özörény :**

\*Rigler-gyár ny.

**Paks :**

Rosenbaum Miksa.

**Palánka :**

Csernicsek Imre.

Kristofek József és Blazsek Jó-  
zsefné.**Pancsova :**

\*Horovitz A. és fia.

Jovanovics test.

Kohn Samu.

Koszaniés Miklós.

Krausz Adolf.

Vig Simon.

Wittigshlager Károly.

**Pankota :**

Bod József.

**Pápa :**Ev. ref. főisk. ny. (Bérlő: Kis  
Tivadar.)

Goldberger Gyula.

Nobel Ármin.

\*Stern Ernő.

**Pásztó :**Első pásztói ny. (Tul. Sima Dá-  
vid.)

\*Nigrinyi Ferencz.

**Pécs :**

Engel Izidor.

Hochrein I.

Klein Ferencz.

\*«Minerva» ny.

Pécsi irod. és ny. r.-t.

Püspöki lyceum ny. (Bérlő: Ma-  
dárász Béla.)

Taizs József.

Wessely és Horváth.

**Peredmér :**

\*Linkszt utóda.

**Perjámos :**

\*«Hungária» ny.

Pirkmayer Alajos.

Reimholz Ferencz.

**Petrosegy :**

Figuli Antal.

\*Steiner R.

**Poprád :**

\*Fuchs Gyula.

**Pozsony :**

Alkalay Adolf.

Ifj. Angermayer Károly és Anger-  
mayer Lajos.

Eder István.

Freistadt Mór.

Grünfeld Lipót.

Hauser Samu.

\*«Hungaria» ny. (Báck Bernát.)

Katholikus irod. r.-t. ny.

Kohn Mór.

Lichtenfeld Salamon.

Löwy Gusztáv.

Mandl testvérek.

Nasch Jakab.

Natali Magdolna.

Persiwotsky János.

Schönberger Bernát.

- «Westungarischer Grenzbote»  
ny. (Tul. Simonyi Iván.)  
Wigand F. K. (Stromszky Emil.)
- Pöstyén :**  
\*Gipsz A.  
Kohn Bernát.
- Privigye :**  
\*Gubits Bernát.
- Puhó :**  
Reismann Mór I.
- Putnok :**  
Gärtner Ignác.
- Püspökladány :**  
\*Deutsch D.
- Ráczeke :**  
Csery István.  
\*Piliser Simon.
- Rákospalota :**  
Deutsch Mózes.  
\*Fischer Dezső.
- Rákosszentmihály :**  
Rákosvidéki nyomdavállalat. (Tul.  
Balázsovich Kálmán.)
- Resiczabánya :**  
Weisz Adolf.
- Rimaszombat :**  
Lévay Izsó.  
Náray János Albert.  
Rábely Miklós.
- Rózsahegy :**  
Kohn Adolf.  
\*Komor testvérek.  
Salva Károly.
- Rozsnyó :**  
\*Falvi Jenő.  
\*Görbics és Bauer.  
Kovács Mihály.  
«Sajóvidék» ny. (Tul. Hermann  
Istvánné.)
- Ruttka :**  
\*Böhm Albert.  
\*«Felvidéki Magyarország» ny.
- Salgótarján :**  
\*Boros Róza.
- Friedler Ármin.  
\*Singer N.
- Sárbogárd :**  
Spitzer Jakab.
- Sárospatak :**  
Ev. ref. főiskola ny. (Tul. Radill  
Károly.)
- Sárvár :**  
Jakoby B. utóda Stranz János.
- Sátorajauhely :**  
\*Deutsch I.  
«Hegyalja nyomda». (Tul. Alexan-  
der Vilmos.)  
Landesmann Miksa és tsa.  
Lóvi Adolf.  
«Pannonia» ny. (Tul. Ócskay  
László.)  
\*Vajda József és tsa.  
«Zemplén» ny. (Tul. Ehlert Gyula.)
- Segesvár :**  
\*Becsek D. fia. (Fióküzlet.)  
Horeth Frigyes.  
Jördens testv.  
\*Krafft Vilmos.
- Selmecz- és Béalábánya :**  
Grohmann Gyula.  
Joerges Ágost özv. és fia.
- Sepsiszentgyörgy :**  
«Jókai» ny. r.-t.  
\*«Kossuth» ny. r.-t.  
\*Móricz István és Vajna Lajos.
- Siklós :**  
Harangozó József.  
\*«Minerva» ny. (Tul. Klein F.)  
Wessely és Horváth.
- Siófok :**  
Weisz Lipót.
- Somorja :**  
\*Goldstein József.
- Sopron :**  
Breiner E. fia.  
Gellis Mór.  
Petőfi-ny. (Tul. Zsombor Géza.)  
Romwalter Alfréd.  
Röttig Gusztáv és fia.  
Török Kálmán és Kremszner Károly.  
\*Ungár József.

**Stájerlakanina :**

Hollschütz Frigyes.

**Sümeg :**

Horvát Gábor.

**Szabadka :**

Bittermann József.

Braun Adolf.

Hirth Lipót és tsa.

Horváth István és tsa.

\*Hungaria ny.

Krausz és Fischer.

Lipschitz és tsa.

Szabados Sándor.

\*Szabadkai ny. és hirlapkiadó vállalat.

\*Szántó Lajos.

Székely Simon.

\*Szent Antal ny.

\*Szövetkezeti ny.

**Szokolca :**

Teslik József.

**Szalárd :**

Kertész Márton.

**Szamosujvár :**

Auróra-ny. (Tul. Todorán Endre.)

Gör. kath. egyházmegyei ny.

**Szarvas :**

Danszky Sándor.

Dóka Gyula.

\*Dolesch József.

\*Kovács Károly.

\*Müller Károly.

Sámuel Adolf.

\*Staffel János.

**Szatmár-Németi :**

\*Boros Adolf.

\*Gestetner Adolf.

\*Grosz és Oesterreicher.

\*Kálík és Szerémi.

\*Kölcsey-ny.

Molvai János.

Nagy Lajosné.

\*Nemes András.

Pázmány-sajtó.

«Szabadsajtó» ny. (Tul. Litteczky Endre.)

**Szászrégen :**

Burghardt Dezső.

Schebesch Károly.

**Szászsebes :**

\*Hientz József.

Stegmann János.

Winkler Gusztáv.

**Szászváros :**

Minerva-ny. r.-t.

\*Szászvárosi ny. r.-t.

\*Tipografia Noua».

**Szeged :**

\*Bartos Lipót.

\*Bruckner Dezső.

\*Csapik Gyula.

\*Dénes ny.

\*Dugonics-ny. r.-t.

Endrényi Imre.

Endrényi Lajos.

Engel Lajos.

Gönczi J. József.

\*Leopold Ignác.

Schulhof Károly.

Traub B. és tsa.

Várnai Lipót.

\*Wesselényi Géza.

**Szeghalom :**

Kovács Antal.

\*Morva Rezső.

\*Riegel Zoltán.

**Szekszárd :**

Ózv. Báter Jánosné.

\*Kaszás Sándor.

Lengyel Pál.

\*Perl Dániel.

\*Részvény-ny.

Ujfalussy Lajos utóda: Molnár Mór.

**Szemcz :**

Fischer Náthán.

**Szenicz :**

Bezsó János és tsa.

Löffler József.

**Szentendre :**

Szent-Endre és Vidéke ny. (Tul.

Schwarz J.)

**Szentes :**

Farkas Eugénia.

Kecskeméti Szabó Kálmán és Vajda Ernő.

Szentes és Vidéke I. ny. r.-t.

\*Untermüller Ernő.

\*Vajda B. utóda.

\*Vajda Ernő.

**Szentgotthárd :**

Ifj. Wellisch Béla.

**Szenttamás (Bács-Bodrog vm.) :**

Marinkov Szvetozár.

**Szepesváralja :**

Buzás Dénes.

**Szepesi :**

Tóth István.

**Szerbnagyszentmiklós :**

Wiener Náthán.

**Szered :**

Neufeld Samu.

\*Schreiber Mór.

Sternner Dávid.

**Szerencs :**

Simon József.

\*Winternitz Lajos.

**Szécsény :**

Glattstein Adolf.

**Székelyhid :**

Kohn Sámuel.

**Székelykeresztur :**

Szabó Kálmán.

**Székelyudvarhely :**

Becsek D. fia.

Betegh Pál.

**Székesfehérvár :**

Csitári G. E.

\*Debreczeni István.

\*Egyházmegyei ny.

Eisler Adolf.

Glück Mór.

\*Kaufmann F. utóda Kovács I.  
Adolf.

Lurja Aladár. (Üzletv. Gróf Gyula.)

Singer Ede.

Számmer Kálmán.

**Szigetvár :**

Corvina-ny. (Tul. Fried Dávid.)

Kozáry Ede.

**Szikszó :**

Blank Simon.

**Szilágycseh :**

Berger Bernát.

\*Hungaria ny.

**Szilágyosmlyó :**

Bölöni Sándor.

Brüll és Heimlich.

Heimlich Károly.

\*Sternberg Ignác.

«Viktoria» ny. (Tul. Lázár János.)

**Szinyérváralja :**

Vider Jakab.

**Szolnok :**

Bakos István.

\*Faragó Sándor.

Fuchs Lipót és fia.

\*Hay és Grün (Várm. ny.)

Jász-Nagykun-Szolnokmegyei La-  
pok ny. (Tul. Vezéry Ödön.)

\*Róth Dezső.

Wachs Pál.

**Szombathely :**

Bertalanffy József.

Egyházmegyei ny.

Gábrriel Ágoston.

\*Geist Márton.

\*Langer K. János.

\*Löwy Gusztáv.

Seiler Henrik utódoi: Szele és  
Breitfeld.

\*«Vasvármegye» ny.

**Tab :**

Perl P. Pál.

\*Zuckermáandel Jakab.

**Tamási (Tolna vm.) :**

Jeruzsálem Ede.

**Tapolca :**

Lövy B.

\*Weisz József.

**Tasnád :**

Löwinger Lipót.

**Tata :**

Engländer József és tsa.

\*Lindenberg Adolf.

Nóbel Adolf.

**Técső :**

\*Szabó Lipót.

**Temeskubin :**

\*Oberläuter Róbert.

**Temesvár :**

Beyer Róbert.  
 Csanádegyházmegyei ny.  
 Csendes Jakab.  
 \*Csendes Lipót.  
 Délmagyarországi ny. (Tul. Wettel  
 Ferencz.)

\*Dévai és Reif.  
 Freund Gyula.  
 \*Heim Antal.  
 \*Klein Frigyes.  
 \*Lehner György.  
 Mangold Sándor.  
 \*Messinger Sándor utóda.  
 Moravetz és Weisz.  
 Muresian Döme ny.  
 Pátia ny. (Tul. Marossy Mátyás.)  
 Rodina János és tsai.  
 \*Rosenberg Lajos.  
 Steger Ernő utóda.  
 \*«Temesvárer Zeitung» ny. (Tul.  
 Heim Antal.)  
 Uhrmann Henrik.  
 Unio-ny. (Tul. Steiner Károly.)  
 Veres Sámuel utóda Vértés József.

**Tenke :**

Mandel Ferencz.

**Tiszafüred :**

Goldstein L.  
 Kemény Arnold.  
 Weiszmann Samu.

**Titel :**

Szuboticski Szimó.

**Tokaj :**

\*Fränkel Dezső.  
 \*Klein Márkus.

**Tolecsva :**

\*Friedmann Béni.

**Tolna :**

Weltmann Ignác.

**Topolya (Bács-Bodrog vm.):**

Wilheim Miksa.  
 Gaál István.

**Torda :**

\*Fodor Domokos.

\*Füssy József.

\*Undy Domokos.

**Torna :**

\*Glancz Izsák.  
 \*Rosenblüth Simon.

**Tornalja :**

\*Künstler I.

**Torontálvásárhely:**

\*Haladás ny.

**Tótróna :**

\*Kohn Nándor.

**Törökbecse :**

\*Jovanovits Gergely.  
 Radák Jánosné.

**Törökkanizsa :**

\*Bruck P. Pál.  
 Szegyakov Sándor.

**Törökszentmiklós :**

Rubinstein Sándor.

**Trencsén :**

Gansel Lipót.  
 Sándor X. Ferencz.  
 Szold Henrik.

**Trencsénteplicz :**

\*Sándor X. Ferencz.

**Trsztena :**

\*Schein Samu.

**Turdossin :**

\*Kornhauser N.

**Túrkeve :**

\*Daróczy Antal.  
 Özv. Fölföldy Györgyné.

**Turócszentmárton :**

Gasparik József.  
 Magyar ny. (Tul. Moskóczi Fe-  
 renczné.)  
 Turócszentmártoni ny. r.-t.

**Újarad :**

Mayr Lajos.

**Újfehértó .**

Guttman Kálmán.

**Újpest :**

- \*Csanády József.
- \*Fuchs Antal és József.
- \*Krömer Alajos.
- Salgó testvérek.
- \*Szabadság ny. (Tul. Hirschbein Regina.)
- \*Wagner Jenő.

**Újverbász :**

- Boros György.
- Kovács János.
- \*Verbászi ny.

**Újvidék :**

- «Branik» r.-t. ny.
- \*Dokovits György.
- Fuchs Emil és tsa.
- Hirschenhauser Benő.
- Hungária-ny. (Tul. Friedmann Sándor.)
- Ivkovics György.
- Miletics Szvetozár.
- Natosevics r.-t. ny.

**Ungvár :**

- Földesi Gyula.
- Gellis Miksa.
- Joffe Salamon.
- Lám Elemér.
- Székely és Illés.
- Ungmegyei ny. r.-t.
- Unio ny. r.-t. (Igazg. Kaninczky Géza.)

**Vác :**

- \*Katzburg D.
- \*Kir. orsz. fegyintézeti ny.
- Kohn Mór.
- Mayer Sándor.
- \*Pestvidéki ny.

**Vágújhely :**

- Brück Soma.
- Horovitz Adolf.
- Hungária ny.
- \*Löwysohn Manó.
- Schreiber Mór.
- Steinmann Jakob.

**Vajdahunyad :**

- \*Wachter J.

**Varannó :**

- \*Weinstein E.

**Vasvár :**

- \*Fischl Salamon.

- \*Singer Mór és fia.
- Singer Zsigmond.

**Verebély :**

- Hungária ny. (Tul. Neufeld Sándor.)

**Versecz :**

- \*Albach testv.
- \*Anwender H.
- \*Glaser Sándor.
- \*Guttman Nándor.
- Kehrer Lajos.
- Özv. Kirchner J. E.
- \*Márk és tsa.
- \*Mátics István.
- \*Neumann Henrik.
- Petko-Pavlovics Milán.
- \*Risztics István.
- Veronits József.
- \*Wettel testvérek.

**Veszprém :**

- \*Czigány Pál.
- Dunántúli ny. (Tul. Köves Béla és K. Paur Ödön.)
- Egyházmegyei ny.
- \*Fodor Ferencz.
- Krausz Ármin és fia.
- Népakarat ny. (Tul. Takács Szilveszter.)
- \*Pósa Endre.

**Vinga :**

- Heinrich Károly.

**Zalaegerszeg :**

- Breisach Sámuel.
- Tahy Rozália utóda Kakas Ágoston.
- Unger Antal.

**Zalaszentgrót :**

- Nagy Sándor.

**Zenta :**

- Barna János.
- Beretka Imre.
- \*Biró János.
- Fekete Sándor.
- «parosok szövetsége» ny.
- Kabos Ármin.
- \*Molnár Vincze.
- «Összetartás» ny.
- Pléstitty és Horvát.
- Straub Ödön.

**Zilah :**

- Krausz E. és tsa. (Tul. Nádler

Béniné, Krausz Eszter és Krausz  
Lajos; cégv. Nádler Béni.)  
Seres Samu.  
«Szövetség» ny. (Tul. Török János,  
Szabó Lajos, Fejérdy Béla.  
Üzletv. Szabó Lajos.)

**Zircz :**

\*Szigethy Ákos.  
\*Zirczvidéki ny.

**Zólyom :**

Bertán Ede.  
Nádósy Ferencz.  
Schlesinger Ignác.  
\*«Zólyom és Vidéke» ny. (Tul.  
Strausz Vilmos.)

**Zombor :**

Baits Vladimir.  
\*Bikár P. M. és tsa.  
Bittermann Nándor és fia.  
\*Bosnyák Ernő.  
Kollár József.  
Oblát Károly.

**Zsolna :**

Bjel József és Jellinek József.  
\*Braun Rezső.  
\*Glasel Samuné.  
Horner Ferencz.  
\*Nürnberg Armin.

**Zsombolya :**

Perlstein Fanny.

## A HAZAI HIRLAPIRODALOM 1908-BAN.

Térkimelés czéljából nem a teljes bibliografiát adjuk ez évben, hanem csak a mult évi kimutatásunk óta beállott változások adatait. A «Megszünt lapok» rovatába soroztunk olyan hirlapokat is, a melyek még 1907-ben befejezték pályafutásukat, de megszüntükről még nem volt tudomásunk a bibliografia közlésekor. Az «Új lapok» ellenben mind az 1908. év folyamán indultak meg.

Egyebekben az 1907. évi hirlapjegyzék érvényben maradt.\*

### I.

## Hirlapirodalom.

Összeállította: KERESZTY ISTVÁN.

### A) *Megszünt hirlapok.*

#### I. Magyar nyelvűek.

##### I. Politikai napilapok.

BUDAPESTEN.

A Hír. II. évf.  
Magyar Állam. XLIX. évf.  
Magyarországi Tudósító. (Könyv-  
matos.) VI. évf. (Harmat Jenő.)

Összesen: 3.

VIDÉKEN.

Bajai Független Hirlap. (Baja.) IV. évf.  
Erdélyi Ujság. (Kolozsvár.) I. évf.  
Fiumei Napló. II. évf.  
Függetlenség. (Kecskemét.) XXI. évf.  
Függetlenség. (Szabadka.) III. évf.  
Szabadság. (Marosvásárhely.) IV. évf.  
(A Székely Ellenzék-kel egyesült.)  
Szabolcsvármegye. (Nyiregyháza.) II.  
évf.

Összesen: 7.

#### II. Politikai hetilapok.

BUDAPESTEN.

1867. II. évf.  
A Hétfő. II. évf.  
Magyar Magántisztviselő. II. évf.  
Összesen: 3.

VIDÉKEN.

Az Alföld. (Künfélegyháza.) VII. évf.  
Figyelő. (Besztercebánya.) IV. évf.  
Hétfalu. (Csernátfalu.) III. évf.  
Krassó-Szőrényi Lapok. (Lugos.)  
XXX. évf.  
Nemzetőr. (Sopron.) XL. évf.  
Őrszem. (Csikszereida.) II. évf.  
Paraszt-Ujság. (Győr.) III. évf.  
Székesfehérvár. III. évf.  
Trencsényi Lapok. (Trencsén.) IV. évf.

Összesen: 9.

\* Azon hirlapok és folyóiratok vétettek fel, melyek mint kötelepéldányok 1908-ban megszüntek érkezni, illetve 1908-ban érkeztek először a Magyar Nemzeti Múzeumba. — Ez az összeállítás, mely 1894-ig a Vasárnapi Ujságban jelent meg, az 1895. évtől kezdve a Magyar Könyvszemlének rendes melléklete.

### III. Vegyestartalmú képes lapok.

BUDAPESTEN.

**Független Ujság.** XIV. évf. (Az 52. sz. óta czime: **Gazdák Független Ujságja.**)  
A Kor. II. évf.

Összesen : 2.

VIDÉKEN.

**Vasárnap.** (Marosvásárhely.) VIII. évf.

Összesen : 1.

### IV. Vallás- és nevelésügyi s ifjúsági lapok.

### V. Szépirodalmi és vegyestartalmú lapok.

BUDAPESTEN.

**Írások.** I. évf.  
Új Kor. I. évf.

Összesen : 2.

### VI. Humorisztikus lapok.

BUDAPESTEN.

**Cyankali.**  
**Deres.**

Összesen : 2.

VIDÉKEN.

**Bomba.** (Szabadka.) I. évf.  
**Csalán.** (Sepsiszentgyörgy.) I. évf.  
**Szegedi Paprika.** (Szeged.) II. évf.

Összesen : 3.

### VII. Szaklapok.

BUDAPESTEN.

**Automobil-Közlöny és Általános Műszaki Szemle.** II. évf.  
**Az Őrszem.** V. évf.  
**Ácsok Szaklapja.**  
**Általános Pénzügyi Mercur.** X. évf.  
**A Bánya.** I. évf.  
**Bírósági Szemle.** V. évf.  
**Budapesti Színházi Hírek.** I. évf.

**Czipésziparosok Szaklapja.** I. évf.  
**Ellenzék.** I. évf.

**Égi Világosság.** X. évf.  
**Élelmezési Munkás.** III. évf.  
**Férfiszabók Tanácsadója.** I. évf.  
**Gépészmérnök.** (Előbbi czime: **Technologiai Lapok.**) XX. évf.  
**Gyakorlati Mezőgazda.** XXXII. évf.  
**Igazságügyi Tisztviselő.** I. évf.  
**Iparegészségügy.** VII. évf.  
**Kívándorlási Ellenőr.** I. évf.  
**Konyhaművészet.** II. évf.  
**Könyvmatos Pályázati Értesítő.** VI. évf.

**Közgazdaság.** IX. évf.

**A Magyar Bútor.** II. évf.  
**Magyar Pályázati Értesítő és Munkaközvetítő.** II. évf.  
**Magyar Fűszerkereskedő.** V. évf.  
**Magyarországi Kereskedelmi Alkalmazottak Lapja.** VII. évf.  
**Magyar Pénzügyi Ujság.** III. évf.  
**A Munka Szemléje.** IV. évf.  
**Művészeti Közlöny.** I. évf.  
**Nemzetközi Pénzügyi Szemle.** I. évf.

**A Reflektor.** III. évf.

**Szabad Művészet.** II. évf.  
**Szabadság.** VII. évf.  
**Színház és Élet.** VI. évf.  
**Társadalmi Forradalom.** II. évf.  
**Vas- és Gépvásár.** Eisen- und Maschinenmarkt. I. évf.  
**Vaskereskedelem és Vasipar.** I. évf.

Összesen : 35.

VIDÉKEN.

**Egyesüljünk.** (Gyöngyös.) I. évf.  
**Egyetértés.** (Zenta.) I. évf.  
**Forgalmi Értesítő.** (Szabadka. Folytatása: **Közgazdaság.**) I. évf.  
**Fürdői Hírlap.** (Bártfa.) I. évf.  
**Gazdák Lapja.** (Szatmár.) VII. évf.  
**Igazságügyi Kezelőtisztviselők Lapja.** (Győr.) I. évf.  
**A Magyarországi Kéményseprősegédek Szaklapja.** (Nagykanizsa.) I. évf.  
**A Mulató Szeged.** (Szeged.) I. évf.  
**Népakarat.** (Győr. Folytatása a 31. sz. óta: **Győri Munkás-Ujság.**) VII. évf.  
**Székely Tanügy.** (Marosvásárhely.) X. évf.  
**Színház.** (Veszprém.) I. évf.

Szinház és Sport. (Kolozsvár.) I. évf.  
 Szinházi Ujság. (Eger.) I. évf.  
 Szinházi Ujság. (Szatmár-Németi.) I. évf.  
 Szinházi Ujság. (Szarvas.) I. évf.  
 Vadász-Ujság. (Ujpest.) I. évf.  
 Összesen : 16.

## VIII. Nem politikai tartalmú lapok.

### BUDAPESTEN.

A Balaton. I. évf.  
 Balatonvidék. I. évf.  
 Országos Ujság. III. évf.  
 Összesen : 3.

### VIDÉKEN.

Bács-Topolyai Ujság. (Bács-Topolya.) XII. évf.  
 Badaacsony és Vidéke. (Badaacsony.) II. évf.  
 Barsi Futár. (A Nyitra lenyomata.)  
 Bazin és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.)  
 Besztercebánya és Vidéke. (Besztercebánya.) XX. évf.  
 Cserháti Híradó. (Szepsi.) I. évf.  
 Dabas és Vidéke. (Dabas.) III. évf.  
 Erzsébetvárosi Hírlap. (Erzsébetváros.) VI. évf.  
 Felsőmagyarországi Lapok. (Nagy-Tapolcsány. A Nyitra lenyomata.)  
 Felvidéki Híradó. (Turóc-Szt.-Márton.) XXVI. évf.  
 Felvidéki Magyarság. (Ruttka.) III. évf.  
 Hajdúnánási Ujság. (Hajdúnánás.) II. évf.  
 Halmi. (Halmi.) II. évf.  
 Hatvani Hírlap. (Hatvan.) VII. évf.  
 Jánosháza és Vidéke. II. évf.  
 Kisujszállás. I. évf.  
 Kisujszállási Hírlap. (Kisujszállás.) II. évf.  
 Körmend és Vidéke. VII. évf.  
 Közérdek. (Karczag.) III. évf.  
 Közérdek. (Pancsova.) I. évf.  
 Közvélemény. (Vágszered. A Nyitra lenyomata.)  
 Lajosmizsei és Kerekegyházai Híradó. (Lajosmizse.) II. évf.  
 Malaczká és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.)

Mándok. (Mándok.) III. évf.  
 Mezőségi Hírlap. (Mócs; Marosvásárhely.) III. évf.  
 Miava. (A Nyitra lenyomata.)  
 Mohács és Vidéke. (Mohács.) XXVII. évf.  
 Nagyszombati Hírlap. (A Nyitra lenyomata.)  
 Nógrádvármegye. (Balassagyarmat. Folytatása 32. sz. óta: Nógrádi és Honti Híradó.) II. évf.  
 Nyitra. I. évf. (Lenyomatai: Barsi Futár, Bazin és Vidéke, Felsőmagyarországi Lapok, Közvélemény, Malaczká és Vidéke, Miava, Nagyszombati Hírlap, Pöstyéni Lapok, Privigye és Vidéke, Szakolczai Határőr, Szenicz-Miava és Vidéke, Vágsellye és Vidéke, Vágújhelyi Hírlap.)  
 Pásztói Hírlap. (Pásztó.) II. évf.  
 Pécskai Hírlap. (Pécska.) IV. évf.  
 Poprádi Ujság. (Poprad.) I. évf. (A 29. sz. után czime: Tátravidék.)  
 Pöstyéni Lapok. (A Nyitra lenyomata.)  
 Privigye és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.)  
 Rahói Ujság. (Rahó.) III. évf.  
 Salgótarjáni Lapok. (Salgótarján.) VII. évf.  
 Selmeczi Ujság. (Selmeczbánya.) III. évf.  
 Szabadkai Friss Ujság. (Szabadka.) VIII. évf.  
 Szakolczai Határőr. (A Nyitra lenyomata.)  
 Szalontai Lapok. (Nagyszalonta.) XXX. évf.  
 Szenicz-Miava és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.) III. évf.  
 Vágsellye és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.)  
 Vágújhely és Vidéke. (A Nyitra lenyomata.)  
 Összesen : 44.

## IX. Hivatalos lapok.

## X. Hirdetési lapok.

## XI. Vegyes melléklapok.

## XII. Alkalmi lapok.

(L. az új lapok rovatában.)

### Többsnyelvű lapok.\*

Fővárosi Tájékoztató. Hauptstädtischer Wegweiser. II. évf. (A 20. sz. óta ezime: Budapesti Tájékoztató. Magyar és német.)

Magyar Hiteltudósító. Ungarische Credit-Revue. I. évf. (M. és n.)

Művészeti Közlöny. I. évf. (M. és n.)

A Szeszgyártás. Ungarische Brennerer-Zeitung. I. évf. (M. és n.)

Összesen: 4.

### II. Német nyelvűek.

#### a) Politikai tartalmúak.

##### VIDÉKEN.

Bács-Bodrogher Presse. (Ujvidék.) LIII. évf.

Oedenburger Zeitung. (Sopron.) XXI. évf.

Unser Blatt. (Nagybecskerek.) III. évf.

Összesen: 3.

#### b) Nem politikai tartalmúak.

##### BUDAPESTEN.

Allgemeine Jüdische Rundschau. III. évf.

Debet und Credit. I. évf.

Fachblatt der Eisenbahner. III. évf.

Fachblatt der Müller und Mühlenarbeiter. II. évf.

Finanz-Telegraph. II. évf.

Der Finanzielle Wegweiser. XVIII. évf.

Foto-Optik. II. évf.

Maler-Fachblatt. V. évf.

Reich's Militärische Woche. I. évf.

Der Ungarische Israelit. XXXV. évf.

Weltfreiheit. (A Világszabadság melléklapja.) III. évf.

Összesen: 11.

##### VIDÉKEN.

Erste Wiener Knaben- und Mädchenhort-Zeitung. (Bécs, ny. Sopron.) II. évf.

Gendarmerie - Nachrichten. (Bécs, ny. Sopron.) IX. évf.

\* Fel vannak véve fő nyelvűk hírlapjai közé; a létszámot e rovat nem gyarapítja.

Hermannstädter Arbeitgeber. (Nagyszében.) II. évf.

Internationale Mineralquellen-Zeitung. (Melléklapja: Balneologische Revue.) (Bécs, ny. Sopron.) IX. évf.

Kismartoner Zeitung, vormalis Eisenstädter Zeitung. (Kismarton.) XXIII. évf.

Militär-Zeitung. (Bécs, ny. Sopron.) LIII. évf.

Neppendorfer Blätter. (Nagyszében.) VI. évf.

Südungarischer General-Anzeiger für Stadt und Land. (Versecz.) IV. évf.

Temes-Kubiner Wochenblatt. (Temeskubin.) X. évf.

Werschetzer Volksblatt. (Versecz.) V. évf.

Összesen: 10.

### III. Szerb nyelvűek.

#### Nem politikai tartalmúak.

##### VIDÉKEN.

НАШЕ КОЛО. (Zombor.) II. évf.

HEBEH. (Ujvidék.) VII. évf.

ПОЗОРИШТЕ. (Ujvidék.) XXXIII. évf.

Összesen: 3.

### IV. Tót nyelvű.

#### Nem politikai tartalmú.

##### VIDÉKEN.

Obzor. (Miava.) II. évf.

Összesen: 1.

### V. Román nyelvűek.

#### a) Politikai tartalmúak.

##### BUDAPESTEN.

Lupta. II. évf.

Poporul Roman. VIII. évf.

Összesen: 2.

#### b) Nem politikai tartalmúak.

##### BUDAPESTEN.

Cucu. II. évf.

Familia Romana. I. évf.

**Fosia Illustrata.** I. évf.  
**Nuclusa.** II. évf.

Összesen : 4.

**VIDÉKEN.**

**Meseriaşul.** (Lugos.) III. évf.  
**Zavadul** (Kóiozsvár.) II. évf.

Összesen : 2.

**VI. Bolgár nyelvű.**

**Nem politikai tartalmú.**

**VIDÉKEN.**

**Narudna Nuvala.** (Vinga.) I. évf.

Összesen : 1.

**B) Uj hírlapok.**

**I. Magyar nyelvűek.**

**I. Politikai napilapok.**

**VIDÉKEN.**

**Esti Hirlap.** (Debreczen.) Főszerk. dr. Lukács Béla, fel. sz. Sipos Béla; k.-tul. ny. Horovitz Zsigmond. Ára 10 kor.  
**Független Ujság.** (Temesvár.) Fősz. Katona Imre, fel. sz. tul. ifj. Vad Ferencz. Ny. a «Délmagyarországi kny.» Ára havi 70 fillér.  
**Győri Ujság.** (Győr.) Fel. sz. Krechnyay Béla. Ny. a lap ny. Naponta ára 2 f., vasárnap 4 f.  
**Nagyvárad Esti Lap.** (Nagyvárad.) Fel. sz. Liptay Károly. Ny. «Szt.-László»-ny. Ára 12 kor.

Összesen : 4.

**II. Politikai hetilapok.**

**BUDAPESTEN.**

**Budapesti Hétfői Lapok.** Fel. sz. dr. Guthi Soma. Tul. saját vállalat. Ny. Schlesinger Vilmos és Fia. Ára 12 kor.  
**Az Idő.** Fel. sz. Ráskai Ferencz, szerk. és tul. Péterfi Gyula. Ny. Légrádi Testv. Ára 12 kor.  
**Magyar Politika.** Fel. sz. Szeredai Leo. Tul. «Vörösmarty» ujságkiadó vállalat. Ny. «Petőfi»-ny. Havi 3 szám. Ára 16 kor.  
**Pesti Futár.** Szerk. Nádas Nándor. Ny. Rákos és Steiner. Ára 10 kor.

Összesen : 4.

**VIDÉKEN.**

**Földnépe.** Fel. szerk. Boros Mihály, mint az «Orsz. Földművelőpárt» tit-

kára. Ny. (Czepléden.) Sárík Gyula. Ára : volt 6 kor., nov. óta 2 kor.  
**Lugosi Ellenőr.** (Lugos.) Szerk. tul. Rodina János. Ny. «Gutenberg»-ny. Ára 10 kor.

**Máramarosi Független Ujság.** (M.-Sziget.) Szerk. tul. Kovássy Ákos és dr. Pap József. Ny. saját ny. Ára 8 kor.

**Pestvidéki Hirlap.** (Szentendre.) Szerk. kiadó dr. Weresmarchy Mihály. Ny. (Budapesten.) «Jókai»-ny. Ára 8 kor.

**Szamosvölgye.** (Szamosújvár.) Fel. sz. dr. Papp Bogdán, tul. a szerkesztőség. Ny. Todorán Endre «Aurora»-kny. Ára 10 kor.

**Versecz és Vidéke.** Szerk. tul. dr. Kohn Emil. Ny. Mark Károly és Tsa. Ára 8 kor.

Összesen : 6.

**III. Vegyestartalmú képes lapok.**

**IV. Vallás- és nevelésügyi s ifjúsági lapok.**

**BUDAPESTEN.**

**Magyar Zsidó.** Fel. sz. Gabel Jakab és Hartstein Lajos. Ny. Steiner Károly. Havi 2 szám. Ára 12 kor.  
Összesen : 1.

**VIDÉKEN.**

**Lelkészegyesület.** (Debreczen.) Az Orsz. Ref. L. E. hiv. közlönye. Szerk. dr. Baltazar Dezső, Bakóczy Endre. Ny. Hoffmann és Kronovitz. Heti. Egly. tagilletmény, különben ára 10 kor.

**Református Szemle.** (Kolozsvár.) Fel. sz. Nagy Károly. Kiadja az erdélyi ref. egyházkerület. Ny. Stief Jenő és Tsa. Heti. Ára 10 kor.

Összesen : 2.

## V. Szépirodalmi és vegyes-tartalmú lapok.

### BUDAPESTEN.

**A Család.** Szerk. tul. Ruttkay György. Ny. a «Pesti Lloyd-Társulat»-ny. Havi 2 szám. Ára 5 kor.

**Élet.** Fel. sz. Andor József; kiadó tul. «Szent Imre»-kollégium. Ny. «Stephaneum». Ára (1908/9) 20 kor.

**Ifjúság.** Fel. sz. Reményi Andor. Ny. Dózsa és Müller. Havi 2 szám.

**Igaz Gyöngyök.** Ny. Első kőbányai kny. Heti.

**Iráások.** Szerk. Ruttkai Jenő. Ny. «Uránia». Félhavi. Ára 10 kor.

**Nyugat.** (A Figyelő új folyama.) Főszerk. «Ignotus» (Veigelsberg Hugó); szerk. Fenyő Miksa és Osvát Ernő. Ny. «Jókai»-ny. Félhavi. Ára 20 kor.

**Új Kör.** Fel. sz. Laszk Manó. Ny. Pless J. «Express»-ny. Ára 9 kor. 60 f.

Összesen : 7.

### VIDÉKEN.

**Bácsalmási Járás.** (Bácsalmás.) Tul. szerk. Hechtl Géza. Ny. Horváth István. Heti. Ára 5 kor.

**Erdélyi Lapok.** Az Erdélyi Irodalmi Társaság folyóirata. (Kolozsvár.) Szerk. Kovács Dezső. Ny. Gámán I. örök. Félhavi. Ára 10 kor.

**Fecske.** (Miskolc.) Fel. sz. ifj. Kardos Géza, Somló Rezső. Ny. Klein és Ludwig. Heti 4 szám. Ára számonként 6 fillér.

Összesen : 3.

## VI. Humorisztikus lap.

### VIDÉKEN.

**Kaczagó Világ.** (Szombathely.) Fel. sz. Hevesi Jenő; kiadó Váradi Ágoston. Ny. Gabriel Ágoston. Heti. Ára 3 kor.

Összesen : 1.

## VII. Szaklapok.

### BUDAPESTEN.

**Az Auto-Vásár.** Szerk. kiadó : Vajda Ignác. Félhavi. Ingyen.

**A Bánya.** Fel. sz. kiadó : Bischitz Béla. Ny. Grósz A. és Tsa. Heti. Ára 12 kor.

**Budapesti Pénzügyőrségi Szaklap.** Szerk. tul. Preszly Gyula. Ny. Pest-óidéki ny. Havi 2 sz. Ára 10 kor.

**Budapesti Színházi Hírek.** Fel. sz. dr. Atzél Sándor. Ny. «A Nap»-ny. Napi. Ára 16 kor.

**Czipésziparosok Szaklapja.**

**Dél.** (Szabadkőművesi Folyóirat. Kéziratnak tekintendő.) Fel. sz. Bakonyi Miksa. Ny. Elek Lipót. Havi 2 szám. Ára 12 kor.

**Déli Vasút.** Szerk. Gondos Sándor. Kiadja saját társaság. Ny. «Uránia». Kétheti. Ára 8 kor.

**Elektrotechnika.** A M. El.-t. Egysl. hivatalos közlönye. Főszerk. Stark Lipót. Ny. Révai és Salamon. Félhavi. Ára 20 kor.

**Gazdák Független Ujságja XIV.** évf. (Az 51. számig czime volt : Független Ujság.)

**Fériszabók Tanácsadója.** Rathgeber der Herrensneider. Fel. sz. Tettey A. Tul. Lužný Antal. Ny. Fried és Krakauer.

**Házinyultenyesztés és Értékesítés.** Fel. sz. tul. Auffenberg János (Csillaghegyen). Ny. Bichler J. Havi 2 szám. Ára 4 kor.

**Hűtőipar.** Kiadja a párisi első nemzetközi hűtőipari kongresszus magyar bizottsága. Ny. Márkus Samu.

**Igazságügyi Tisztviselő.** Fel. sz. Siray Gusztáv. Ny. «Bírószági Szemle» ny. Havi 2 szám. Ára 5 kor.

**Ipari Értesítő.** Főszerk. Nagy Mihály. Fel. sz. Szilágyi Miklós. (Könyomatú.) Heti 3 szám.

**Iparkülönlegességek. Industriespecialitáten.** Fel. sz. Salgó J. Kiadja saját vállalat. Ny. Neuwald Illés. Félhavi. Ára 6 kor.

**Kiállítási Közlöny.** Fel. sz. Stappel Béla. Ny. «Bercsényi»-ny. Félhavi. Ára 8 kor.

**Kivándorlási Ellenőr.** Fel. sz. Barabás Albert. Ny. «Express»-ny.

**Kötő-, Szövő- és Házipar.** Fel. sz. Ráskai Ferencz. Tul. Simkó Ármín.

- Ny. «Községi ny.» Havi 2 szám. Ára 8 kor.
- Közlekedés és Közgazdaság.** Szerk. tul. dr. Bischitz Béla. Ny. Angyal-földi ny. Heti. Ára 12 kor.
- Magyar Asztalosmesterek Lapja.** Főszerk. Bartolffy János; fel. sz. Nézsay R. Pál. Ny. Pless J. Heti. Ára 12 kor.
- Magyar Hiteltudósító. Ungarische Credit-Revue.** Fel. sz. Beregi Béla. Ny. Pless J.
- Magyar Parlament.** Fel. sz. Rónai Aross Lajos. Ny. Bichler J. Félhavi. Ára 20 kor.
- Magyar Zeneujság.** Fel. sz. Graber Lajos; kiadó Balló Benő (Blau Benjámín). Ny. «Jókai»-ny. Félhavi. Ára 6 kor.
- Molnárujság.** Fel. sz. Kovács Antal. Kiadja saját társaság. Ny. «Patria»-ny. Havi 2 szám. Ára 6 kor.
- Mozgófénykép-Hiradó. Kinematographen-Anzeiger.** Fel.-sz. Neumann József. Ny. «Thália»-ny. Félhavi. Ára 12 kor.
- Munkásbiztosítás.** Fel. sz. Györki Imre; szerk. Gyöngyösi Dezső; tul. Kattler Bernát. Ny. «Uránia»-ny. Félhavi. Ára 12 kor.
- Munkásvédelem.** Fel. sz. Kürschner Jakab. Ny. Világosság»-ny. Félhavi. Ára 4 kor.
- Műszaki Szemle. Polytechnische Rundschau.** Fel. sz. Gergely Vilmos. Ny. Neuwald Illés. Három-hetenként. Ára 8 kor.
- Nagybirtokosok Lapja.** Szerk. tul. Huszár Jenő. Ny. «Pallas»-ny. Heti. Ára 10 kor.
- Nemzeti Sport.** (Hétfői kiadás.) Fel. sz. Friedrich Nándor. Ny. Légrády Testv. Heti. Ára számonként 10 f.
- Nemzetközi Pénzügyi Szemle.** Fel. sz. Löwy Emil, tul. Thein Leo. Ny. Elek Lipót. Havi 2 szám. Ára 5 kor.
- Nyultenyésztő.** Fel. sz. Pachmann István. Ny. Müller Károly. Félhavi. Ára 4 kor.
- Sporthiradó.** Főszerk. Bakó Gyula. Ny. (Ujpesten) Csanády. Heti. Ára 5 kor. Új czime a 3. szám óta: **Sporttudósító.**
- A Szeszgyártás. Ungarische Brenneri-Zeitung.** Fel. sz. Fehér Jenő. Ny. «Beresényi»-ny. r.-t. Félhavi. Ára 8 kor.
- A Szén.** Szerk. tul. Rédei Géza. Ny. Elek-ny. Félhavi. Ára 16 kor.
- Termelés.** Fel. sz. tul. Nyáregyházi Nagy Dezső. Ny. «Haladás»-ny. Havi 3 szám. Ára 16 kor.
- Útmesterek Szaklapja.** Szerk. Keleti Márton; kiadja saját vállalat. Ny. Műszaki és irodalmi kny. Félhavi. Ára 10 kor.
- Vas- és Gép vásár. Eisen- und Maschinenmarkt.** Szerk. kiadó Gyenes F. Ny. Gelléri és Székely. Félhavi. Ingenyem.
- Vaskereskedelem és Vasipar.** Fel. sz. Sztudinka Ferencz. Ny. «Thalia»-ny. Heti. Ára 16 kor.
- Zálogházi Értesítő.** Szerk. tul. dr. Walles Antal és Kiss Sándor. Ny. Zeisler-ny. Havi 4 szám. Ára 2 kor.
- Összesen: 40.

## VIDÉKEN.

- Alföldi Gazda.** (Szeged.) Fel. sz. dr. Bodor Antal. Ny. Engel Lajos. Havi 2 szám. Ára 4 kor.
- A Csajkás.** (Titel.) Fel. sz. Jancuskó László; tul. ny. Szobotieski Szimó. Heti. Ára 8 kor.
- Délmagyarországi Hiteltudósító.** (Arad.) Fel. sz. Lippai Dezső. Havi 2 szám. Ára 24 kor.
- Délmagyarországi Gazda.** (Temesvár.) A Temes megyei Gazd. Egyesület és a Délm. Mezőgazdák Szöv. hivatalos közlönye. Fel. sz. Bászel Elek. Ny. Csendes Lipót. Félhavi. Ára 4 kor.
- Diósgyőr és Vasgyári Szemle.** Szerk. Káznéri Kázmér. Ny. (Miskolczon) Szelenyi és Tsa. Heti. Ára 12 kor.
- Forgalmi Értesítő.** (Szabadka.) Fel. sz. Maluser Sándor. Félhavi. Ára 4 kor. (A 11. sz. óta czime: **Közgazdaság.**)
- Fürdői Hírlap.** (Bártfa.) Fel. sz. Kezes Adorján Tibor; szerk. Poór Lajos. Kiadó ny. Salgó Mór. Heti. Ára 2 kor.
- A Gazda.** (Sopron.) A «Sopron megyei Gazd. Egys.» és a «S.-m. Tejszövets.» hivatalos lapja. Fel. sz. dr. Éber Ernő. Ny. Romwalter Alfréd. Heti. Ára 10 kor.
- Győri Magantisztviselők Lapja.** (Győr.) Fel. sz. Dobó Sándor. Ny.

- Gross Gusztáv. Havi 2 szám. Ára 6 kor.
- Győri Munkás-Ujság.** (Győr. A Népkarát folytatása a 31. sz. óta.)
- Haladás.** (Gyöngyös.) Fel. sz. Hochfelder Lipót; kiadó ifj. Köteles Károly. Ny. Sima Dávid. Heti. Ára 5 kor.
- Házinyultenyésztés.** (Nagyvárad.) Fel. sz. Hreblay Emil. Ny. Láng József.
- Háztartás.** (Szombathely.) Fel. sz. Rauscher Miksa. Ny. Vasvármegye. ny. vállalat. Félhavi. Ára 1 kor. 20 f.
- Hunyadmegyei Tanúgy.** (Vajdahunyad.) Fel. sz. Szentpétery János. Tul. ny. Wachter József. Félhavi. Ára 6 kor.
- Igazságügyi Kezelőtisztviselők Lapja.** (Győr.) Szerk. tul. Tánczos Antal. Ny. Gross Gusztáv. Félhavi. Ára 2 kor.
- Kereskedők Lapja.** (Temesvár.) Fel. sz. Rácz Aladár. Ny. Csendes Jakab. Heti. Ára 6 kor.
- Közgazdaság.** (Szabadka.) Szerk. tul. Malusev Sándor. Ny. Braun Adolf. Heti. Ára 5 kor. (A 18. szám előtt czime volt: **Forgalmi Értesítő.**)
- Magyar Cziganzeneszek Lapja.** Főszerk. tul. dr. Breyer Miksa; fel. sz. Hegedüs Lajos. Ny. (Nagykőrösön) Öttinger Ede. Havi 2 szám. Ára 8 kor.
- Munkás.** (Nagyvárad.) Fel. sz. Horváth Gusztáv. Ny. Boros Jenő. Havi 2 szám. Ára számonként 4 u.
- Műhely és Üzlet.** (Debreczen.) Fel. sz. dr. Rácz Lajos. Ny. a városi ny. Félhavi. Ára 6 kor.
- A Művészet.** (Kecskemét.) Fel. sz. Déhány Gyula; tul. ny. Spitzer Vilmos. Napi. Ára (a félévi évadra) 6 kor.
- Művészeti Közlöny.** Szerk. tul. Benedek Antal. Ny. (Pécsett) a Pécsi Irod. és Kny. Vállalat. Havi 2 szám. (Magyar és német szöveggel.)
- Nagybányai Hirlap.** (Nagybánya.) Fel. sz. dr. Ajtai Nagy Gábor. Ny. Morvay Gyula. Heti. Ára 6 kor.
- Népjog.** (Losoncz.) Szerk. tul. dr. Gyikos Mihály. Ny. (Salgótarjánban) Boros R. Félhavi. Ára 5 kor.
- A Nógrádvármegyei Gazdasági Egyesület Hivatalos Közlönye.** (Balassagyarmat.) Fel. sz. Síklaki Iván. Tul. az Egysl. Ny. a kny. r.-t. Félhavi. Ára 5 kor.
- Papírföldolgozó.** (Szeged.) Szerk. tul. König Salamon. Ny. Engel Lajos. Heti. Ára 2 kor.
- Pécsi Művészet.** (Pécs.) Fel. sz. Rudnyánszky Endre. Ny. Pécsi irod. és kny. r.-t. Heti 2 szám. Ára számonként 10 f.
- Színház.** (Veszprém.) Szerk. V. Bánóczy Dezső. Ny. Fodor Ferencz. Napi.
- Színház és Sport.** (Kolozsvar.) Fel. sz. ifj. Kiss Menyhért. Ny. Gámán J. örökösei. Heti. Ára számonként 16 f.
- Színházi Ujság.** (Eger.) Fel. sz. ifj. Dancs Gyula. Ny. Löw. Napi. Ára 2 kor.
- Színházi Ujság.** (Kaposvár.) Fel. sz. Kaposvár. Faragó Rezső. Napi. Ára 8 kor.
- Színházi Ujság.** (Szarvas.) Fel. sz. Feleki Adolf. Tul. ny. Staffel János. Napi. Ára 2 kor.
- Színházi Ujság.** (Szatmár-Németi.) Fel. sz. Biky Andor, ifj. Lítteczky Endre. Ny. «Szabadsajtó»-ny. Napi. Ára 6 kor.
- Szöveges Műsor.** (Ujpest.) Szerk. ? Kiadó: Ujpesti M. Műkedvelők Köre. Ny. Wagner Jenő. Száma 10 f.
- A Törvényházról.** (Ujvidék.) Fel. sz. dr. Medveczky Imre. Tul. ny. Ivkovic György. Heti. Ára 4 kor.
- Vadász-Ujság.** (Ujpest.) Fel. sz. Csics Odön. Ny. «Szabadság» kny. Havi 3 szám. Ára 14 kor.
- Vidéki Nyomdászat.** (Miskolcz.) Fel. sz. Bodensteiner Béla; kiadó Mühlhoffer Zsigmond. Ny. Szelényi és Tsa. Heti.

Összesen : 37.

## VIII. Nem politikai tartalmú lapok.

### BUDAPESTEN.

- Apró Ujság.** Fel. sz' Perényi Lajos. Tul. ny. Löblovitz Zsigmond. Heti. Ára számonként 6 fillér.
- Balatonvidék.** Szerk. tul. Bachó Zoltán. Ny. Bárd J. Heti. Ára 10 kor.

Összesen : 2.

### VIDÉKEN.

- Abrudbánya és Vidéke.** Fel. sz. dr. Ligeti Lajos, dr. Pongrácz Ala-

- dár; tul. Kibédy Géza. Ny. «Pannonia».
- Apatini Uj Lap.** (Apatin.) Sz. tul. ny. Szavadill József. Heti. Ára 6 kor.
- Barsi Futár.** (Aranyosmarót.) Fel. sz. Szabó Lajos. Ny. Löwy Antal (Nyitra). Heti. Ára 12 kor. (A Nyitra lenyomata.)
- Bazin és Vidéke.** (A Nyitra lenyomata.)
- Békési Ujság.** (Békés.) Fel. sz. Sélley Péter; tul. ny. a «Békésmegyei Függetlenség» ny. Heti. Ára 4 kor.
- Belényesi Ujság.** Főszerk. Bottyán Pál; fel. sz. dr. Schönzweig Béla. Ny. Süßmann J. Heti. Ára 8 kor.
- Cserháti Híradó.** (Szepsi.) Fel. sz. ny. Tóth István. Heti. Ára 8 kor.
- Felsőmagyarországi Lapok.** (Nagytapolasány. A Nyitra lenyomata.)
- Felvidéki Hírlap.** (Homonna.) Szerk. ny. Fejes Jakáb. Heti. Ára 8 kor.
- Hétfői Ujság.** (Miskolcz.) Fel. sz. Földes Gusztáv. Ny. László-ny. Heti. Ára 4 kor.
- Közvélemény.** (Rákospalota.) Szerk. tul. Fischer Károly. Ny. Bartalits Imre. Heti. Ára 6 kor.
- Közvélemény.** (Vágszered.) A Nyitra lenyomata.)
- Krónika.** (Szabadka.) Szerk. Képes Tibor; tul. Horváth András. Ny. Horváth István. Heti. Ára számon-sént 6 f.
- Malaczka és Vidéke.** (Malaczka.) (A Nyitra lenyomata.)
- Marosillye és Vidéke.** (Marosillye.) Fel. sz. dr. Károlyi József. Ny. «Pannonia»-ny. Heti. Ára 8 kor.
- Miava.** (A Nyitra lenyomata.)
- Nagyszombati Hírlap.** (A Nyitra lenyomata.)
- Nógrádi és Honti Híradó.** (Balassagyarmat.) (A Nógrádvarmegye folytatása a 32. sz. óta.)
- Oravicza és Vidéke.** (Oravicza.) Fel. sz. Földes Vilmos; tul. ny. Weisz Félix.
- Poprádi Ujság.** (Poprád.) Fel. sz. Kovács István. Kiadó a poprádi Közművelődési és jótékonyági társulat. Ny. Fuchs Gyula. Heti. Ára 8 kor. (A 30. sz. óta czime: **Tátravidék.**)
- Pozsonyi Hírlap.** (Pozsony.) Fel. sz. B. Bokor Imre. Ny. Alkalay Adolf és Fia. Heti. Ára 8 kor.
- Pöstyéni Lapok.** (A Nyitra lenyomata.)
- Privigye és Vidéke.** (A Nyitra lenyomata.)
- Salgótarján és Vidéke.** (Salgótarján.) Szerk. tul. dr. Czizler Jakab. Ny. Boros-ny. Heti. Ára 10 kor.
- Sárréti Lapok.** (Berettyóújfalu.) Fel. sz. Kiss Sándor. Kiadó ny. Székely Armin. Heti. Ára 8 kor.
- Sárréti Ujság.** (Szeghalom.) Szerk. tul. dr. Török Ödön. Ny. Morva Rezső. Heti. Ára 6 kor.
- Sárvári Járás.** (Sárvár.) Fel. sz. Görög Kálmán; tul. saját vállalat. Ny. (Czellődömökön) Dinkgreve Nándor. Heti. Ára 8 kor. 80 f.
- Szakolczai Határőr.** (A Nyitra lenyomata.)
- Técsői Hírlap.** (Técső.) Fel. sz. Bárány László; kiadó ny. (M.-Szegeten) a «Máramarosi Független Ujság» ny. Heti. Ára 6 kor.
- Tiszafüredi Ujság.** (Tiszafüred.) Szerk. tul. dr. Végh József. Főszerk. Milesz Béla. Ny. Goldstein Adolf. Heti. Ára 8 kor.
- Tiszapolgár és Vidéke** (Tiszapolgár.) Fel. sz. Piszker Lajos. Ny. (Nyiregyháza) Jóba Elek. Heti. Ára 4 kor.
- Törökszentmiklós és Vidéke.** (Török.) Szerk. tul. dr. Füzési Elemér. Ny. Rubinstein S. Heti. Ára 8 kor.
- Újpesti Hírlap.** (Újpest.) Fel. sz. Tanács Dezső. Ny. Csanády József. Heti. Ára 8 kor.
- Újvidéki Híradó.** Hétfői Ujság. (Újvidék.) Szerk. kiadó Egervary János. Ny. a «Branik»-ny. Heti. Ára 6 kor.
- Vágsellye és Vidéke.** (A Nyitra lenyomata.)
- Vágújhelyi Hírlap.** (A Nyitra lenyomata.)
- Vas megyei Hétfői Ujság.** (Szombathely.) Fel. sz. Hevessi Jenő; kiadó Váradi Ágoston. Ny. Gábriel Ágoston. Heti. Ára 3 kor.

Összesen: 37.

## IX. Hivatalos lapok.

## X. Hirdetési lapok.

## XI. Vegyes melléklapok.

## XII. Alkalmi lapok.

## BUDAPESTEN.

- Egyetértés.** Fel. sz. «Lipótmezei Attila». Ny. ?  
**Nagy Dob.** Fel. sz. Dóda Béla. Tul. Orsz. Közp. Kath. Legényegylet. Ny. Rózsa Kálmán és neje. (Febr., farsang.)  
 Összesen : 2.

## VIDÉKEN.

- Az Alsókubini Purim Szirénája.** (Alsókubin.) Egyetlen szám márcz. 7-én. Szerk. ? Kiadó ? Ny. Trnkóczy József.  
**Eleven Ujság.** (Szászváros.) A szalon-kabaré hivatalos lapja. Fel. sz. ifj. Szántó Károly. Kiadó tul. Grünbaum Fritz. Ny. Szászvárosi kny. r. t.  
**Igazi Független Ujság.** (Debreczen.) Fel. sz. az Andrássy-féle analfabéták és ösválasztók. (Decz. 28.) Ára : 1 városi-párti voks.  
**Kaszinó és Környéke.** (Borosjenő.) Ny. Ungár J. (Márcz. 3.)  
**Közjóért Becsületből.** (Gyöngyös.) Fej. sz. Csomor Béla. Kiadó : a Gyöngyösi Önk. Tüzloltó- és Mentő-Egyesület.  
**Sétatéri Hirbarang.** (Kaposvár.) Ny. Gerő Zsigmond. (Junius 14.) Ára 20 f.  
**Szókimondó Ujság.** (Kún-Csorba.) Szerk. ? Ny. (Budapesten) «Pázmáneum»-ny.  
 Összesen : 7.

## Többnyelvű lapok.

## BUDAPESTEN.

- Férfiszabók Tanácsadója.** Rathgeber de Herrenschneider. (Magyar és német.)  
**Iparkülönlegességek.** Industriespecialitáten. (M. és n.)  
**Magyar Hiteltudósító.** Ungarische Credit-Revue. (M. és n.)  
**Mozgófénykép-Hiradó.** Kinematographen-Anzeiger. (M. és n.)  
**Művészeti Közlöny.** (M. és n.)  
**A Szeszgyártás.** Ungarische Brenneri-Zeitung. (M. és n.)  
**Vas- és Gépvásár.** Eisen- und Maschinenmarkt. (M. és n.)  
 Összesen : 7.

## II. Német nyelvűek.

## a/ Politikai tartalmú.

## VIDÉKEN.

- Deutsche Bürger-Zeitung.** (Nagy-szeben.) Fel. sz. Gürtler János. Ny. Meltzer Henrik. Heti. Ára 8 kor.  
 Összesen : 1.

## b/ Nem politikai tartalmúak.

## BUDAPESTEN.

- Debet und Credit.** Fel. sz. Füred Mór; kiadó : «Führer's Informationsbureau». Ny. Heisler és Kózoli Havi 3 szám. Ára 36 kor.  
**Reich's Militärische Woche.** Szerk. tul. Reich Leo. Ny. Gelléri és Székely. Félhavi. Ára 3 kor. 50 f.  
**Ungarische Finanzen.** Fel. sz. Rusznyák József. Ny. Márkus Samu. Heti. Ára 20 kor.  
 Összesen : 3.

## VIDÉKEN.

- Christlich-Soziale Zeitung.** (Pozsony.) Fel. sz. Gottlieb János; tul. a pozsonyi keresztény-szociálista párt. Ny. kath. irod. vállalat. Heti. Ára 4 kor. 20 f.  
**Neue Torontaler Zeitung.** (Nagy-becskerek.) Fel. sz. Kaufmann István. Ny. Pleitz Pál. Heti. (Új címe : Súdungarische Rundschau.)  
**Neue Wein-Zeitung.** (Bécs.) Szerk. kiadó Bondy Károly Ferencz. Ny. (Sopron) «Petőfi»-ny: Heti. Ára 15 kor.  
**Pressburger Jüdische Zeitung.** (Pozsony.) Szerk. Steimer Vilmos. Ny. Angermayer Károly. Havi 2 szám. Ára 6 kor.  
**Die Spinne.** (Újvidék.) Szerk. tul. (Ó-Futtakon) Thiel Konrád. Ny. Ivkovits György. Félhavi. Ára 3 kor. 50 f.  
**Vorwärts durch's Leben!** (Bécs.) Fel. sz. dr. Plöhm Róbert; kiadó : Schmid József. Ny. (Pozsony) Alkalay Adolf és Fia. Havi 2 szám. Ára 8 kor.  
 Összesen : 6.

## III. Szerb nyelvűek.

## a) Politikai tartalmú.

## VIDÉKEN.

РАДИКАЛ. (Ruma.) Fel. sz. dr. Miradinovits Marko; szerk. Radivojevits János. (Ny. Miletits-ny. Heti. Ára 8 kor.

Összesen: 1.

## b) Nem politikai tartalmú.

## VIDÉKEN.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК. (Ujvidék.) Szerk. Popovits Gavra. Ny. Nato-sevits. Félhavi. Ára 6 kor.

Összesen: 1.

## IV. Tót nyelvű.

## Nem politikai tartalmú.

## BUDAPESTEN.

Zornička. Fel. sz. Stryčko Milos. Tul. ny. Budapesti hírlapkiadó r. t. Havi 2 szám. Ára 2 kor.

Összesen: 1.

## V. Román nyelvűek.

## Nem politikai tartalmúak.

## BUDAPESTEN.

Familia Romana. Szerk. tul. Bolcas Luczián. (Szászváros.) Ny. «Tipografia noua». Heti.

Foia Ilustrata. Fel. sz. Pleșoianu György. Ny. «Poporului Român»-ny. Heti.

Összesen: 2.

## VIDÉKEN.

Baba Satului. (Temesvár. A Piugarul Român melléklapja.) Fel. sz. «Moșul Babel» Ny. (Lugoson) Husvéth és Hoffer. Heti. Ára 3 kor.

Mijlocitorul. Fel. sz. dr. Alexa János. Kiadják: Bragea A. György és Brigantiu Miklós. Ny. (Aradon) gör. kel. egyházm. ny. Félhavi. Ára 2 kor.

Sfatul Poporului. (Lugos.) Szerk. tul. Rodina János. Ny. Husvéth és Hoffer. Heti. Ára 2 kor.

Összesen: 3.

## VI. Bolgár nyelvű.

## VIDÉKEN.

Narudna Nuvala. (Vinga) Szerk. Karolov Ljubimir. Heti Ára 2 kor.

Összesen: 1.

## Statisztikai összefoglalás.

### Magyar nyelvű hírlapok :

		Megszüntek	Ujak	Különbözet
I. Politikai napi :	Budapesten	3	—	— 3
	vidéken ...	7	4	— 3
II. Politikai heti :	Budapesten	3	4	+ 1
	vidéken ...	9	6	— 3
III. Vegyestartalmú képes :	Budapesten	2	—	— 2
	vidéken ...	1	—	— 1
IV. Vallás- és tanügyi :	Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken ...	—	2	+ 2
V. Szépirod. és vegyestart.:	Budapesten	2	7	+ 5
	vidéken ...	—	3	+ 3
VI. Humorisztikus :	Budapesten	2	—	— 2
	vidéken ...	3	1	— 2
VII. Szaklapok :	Budapesten	35	40	+ 5
	vidéken ...	16	37	+ 21
VIII. Nem politikai :	Budapesten	3	2	— 1
	vidéken ...	44	37	— 7
IX. Hivatalos :	—	—	—	—
X. Hírdetési :	—	—	—	—
XI. Vegyes melléklapok :	—	—	—	—
XII. Alkalmi lapok :	Budapesten	2	2	—
	vidéken ...	7	7	—
	Összesen Budapesten	52	56	+ 4
	vidéken ...	87	97	+ 10
	Együttvéve... ..	139	153	+ 14

### Nem magyar nyelvűek :

		Megszüntek	Ujak	Különbözet
Német :	politikai, vidéken ...	3	1	— 2
	nem politikai, Budapesten	11	3	— 8
	vidéken ...	10	6	— 4
Szerb :	politikai, vidéken ...	3	1	— 2
	nem politikai, vidéken ...	—	1	+ 1
Tót :	nem politikai, Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken ...	1	—	— 1
Román :	politikai, Budapesten	2	—	— 2
	nem politikai, Budapesten	4	2	— 2
	vidéken ...	2	3	+ 1
Bolgár :	nem politikai, vidéken ...	1	1	—
	Összesen Budapesten	17	6	— 11
	vidéken ...	20	13	— 7
	Együttvéve... ..	37	19	— 18
	Végösszeg ... ..	176	172	— 4

## II.

### Folyóiratok.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

#### A) *Megszűnt folyóiratok.*

##### I. Magyar nyelvűek.

- Arménia. (Szamosujvár.)  
A Béka. (Pécs.)  
Birtokosok Pénzügyi Lapja. (Budapest.)  
A Budapesti Gépmesterek és Nyomók Köre szakbizottsági értesítője. (Budapest.)  
Czimbalom-szalom. (Budapest.) További évfolyamait Leipzigban nyomják.  
Czukrasz-Ujság. (Budapest.)  
Darázs. (Kézdivásárhely.)  
Egészségügyőr. (Budapest-Kispest.)  
Egyetemes Kritikai Lapok. (Budapest.)  
Erdélyi Munkás. (Kolozsvár.)  
Erdélyi Zenevilág. (Kolozsvár.)  
Értesítő. (Budapest.)  
Fáklya. (Budapest.)  
Fogászati Lapok. (Budapest.)  
Főnyeremény. (Budapest.)  
Fővárosi Közlemények. (Budapest.)  
Gazdasági Önállóságunk. (Debreczen.)  
Havi Könyvészet. (Budapest.)  
Háztulajdonosok Lapja. (Pozsony.)  
Hivatalos Értesítő. (Budapest.)  
Hölgyek Lapja. (Budapest.)  
Hunczut Ujság. (Zenta.)  
A Hunyadvármegyei Általános Tanító-Egyesület Értesítője. (Déva.)  
Az Idő. (Szeged.)  
Iparoskáté. (Budapest.)  
Jó Pásztor. (Budapest.)  
Kalocsai J. t. Stefaneum-levelezőlapja (Kalocsa.)  
Kávéfőzők Szaklapja. (Budapest.)  
Kávémérők Közlönye. (Budapest.)  
Kertgazdaság. (Piskitelep—Békéscsaba.)  
Kerületi Értesítő. (Pozsony.)  
Kiskereskedők és Kisiparosok Lapja. (Budapest.)  
Kolozsvári Munkás. (Kolozsvár.)  
Kolping. (Budapest.)  
Közlöny. A magyarországi prot. teológiák ifjúságának hivatalos lapja. (Debreczen.)  
Közművelődés. (Torda.)  
A Ludovika-akadémia Közlönye. (E czímen megszűnt. Folytatódik: Magyar Katonai Közlöny cím alatt. Budapest.)  
Magyar Építő. (Budapest—Arad.)  
Magyar Fogorvosok Lapja. (Budapest.)  
Magyar Irógép-Ujság. (Budapest.)  
Magyar Kályhásipar. (Budapest.)  
Magyarországi Kereskedelmi Alkalmazottak Lapja. (Budapest.) Hirlapok közé tétetett át.  
Magyar Pályázatok. (E cím alatt megszűnt. Folytatása: Magyar Építőművészet cím alatt. Budapest.)  
Magyar Pedagógiai Értesítő. (Temesvár—Budapest.)  
Magyar Székesőváros. (Budapest.)  
A magyar szent korona országai vasutas szövetségének aradi kerületi Értesítője. (Arad.)  
A magyar szent korona országai vasutas szövetsége szegedi kerületének hivatalos Értesítője. (Szeged.)  
A magyar szent korona országai vasutas szövetsége szolnoki kerületének hivatalos Közlönye. (Szolnok.)  
Magyar Táncmester. (Kisujszállítás.)  
Magyar Tánctanító. (Budapest.)  
Magyar Uszósport. (Budapest.)

Magyar Zenetudomány. (Budapest.)  
 A mi iskoláink. (Budapest.)  
 Miskolczi Ifjúság. (Miskolcz.)  
 Modern Festők. (Budapest.)  
 Modern Háztartás. (Budapest.)  
 A Műkedvelő. Mint folyóirat megszünt. (Budapest.)  
 Műkedvelő Fényképészek Lapja. (Debreczen.)  
 Művészeti Album. (Budapest.)  
 Népek Hazája. (Gyöngyös.)  
 Objektív. A fényképészmunkások lapja. (Budapest.)  
 Országos Forgalmi Közlöny. (Budapest.)  
 Az országos polgári radikális párt-  
 nak Értesítője. (Budapest.)  
 Protestáns Világ. (Budapest.)  
 A Rajz. (Budapest.)  
 Somogyi Gazda. (Kaposvár.)  
 Somogy megyei Gazdasági Egyesület havi értesítője. (Kaposvár.)  
 A Sopron megyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Sopron.)  
 Sporthírek. (Budapest.)  
 Szegedi Gyorsiró. (Szeged.)  
 A szabadtanítás magyar országos kongresszusának Értesítője. (Budapest.)  
 A Szabász. (Budapest.)  
 Szent Ferencz Hírnöke. (Kolozsvár.)  
 A szent kereszt magyar hadsere-  
 gének tárogatója. (Kolozsvár.)  
 Ezen a czímen megszünt. Új czíme;  
 A Szent Kereszt Tárogatója.)  
 Temesvári Szárnyaskerék. (Temesvár.)  
 Természetes Életmód. (Ozora—Újpest.)

Ujságárusok és Lapkihordók Szaklapja. (Budapest.)  
 Vizgyógyintézeti Közlemények. (Budapest.)

Összesen: Budapesten 45.  
 Vidéken 32.

## II. Idegen nyelvűek.

Die Advokatur- und Notariatskanzlei. (Wien—Sopron.)  
 Allgemeine Rundschau. (Budapest.)  
 Amtliche Nachrichten. (Budapest.)  
 Die Biene. (Budapest.)  
 Economia. (Karánsebes. További évfolyamok félhavasok jelennek meg.)  
 Grundbesitzer-Zeitung. (Sopron.)  
 Jahrbuch, für die Vertretung und Verwaltung der evang. Landeskirche A. B. in d. Siebenbürg. Landestheilen Ungarns. (Nagyszeben.)  
 Kožerobotnik. (Budapest.)  
 Die militärische Welt. (Sopron.)  
 Naša Zástava. (Budapest.)  
 Neven. (Szabadka.)  
 Obzor. (Rózsashegy.)  
 Orava. (Liptószentmiklós.)  
 Pastorul Sufletesc. (Szilágyosmlyó.)  
 Revista politică și literară. (Balázsfalva.)  
 Société littéraire française de Budapest. (Budapest.)  
 Švigar. (Ujvidék.)  
 Szmichasz Noflim. (Nagyszeben.)  
 Ungarische Rundschau. (Budapest.)  
 Vatra școlară. (Nagyszeben.)

Összesen: Budapesten 7;  
 Vidéken 13.

## B) Új folyóiratok.

### I. Magyar nyelvűek.

Adóhivatali Közlöny. A kir. adóhivatali tisztviselők országos egyesületének lapja. Szerk. Molnár Gyula. Debreczen. Ny. Hoffmann és Kronovitz. I. évf. 1908. Havi. Díjtalan.  
 Állami Altisztek és Szolgák Lapja. Kiadja az állami altisztek és szolgák országos bizottsága. Szerk. Madarász János, később Baradlay Bencsko János. Budapest. Ny. Müller Károly. I. évf. 1908. Havi. Egyes szám ára 20 f.

Az Allami Napidijas Hivatalsszolgák Országos Egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Dobony Dávid. Budapest. Ny. Zeisler M. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor. Tagoknak ingyen.

Az Állatvilág. Állattani, vadászati és halászati folyóirat. Szerk. Csiki Ernő. Budapest. Ny. «Stephanum» kny. 1908. évf. Havi. Ára 5 kor.

Aradi Magántisztviselő. Társadalmi és közgazdasági ujság. Az Aradi Magántisztviselők Egyesületének hi-

- vatalos lapja. Szerk. Bokor Alajos. Arad. Ny. Aradi kny. r-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 4 kor.
- Bádogosok és Szerelők Havi Értesítője.** A budapesti bádogosok, szerelők és azok segédmunkásai érdekeit képviselő havi lap. Szerk. Sombori J. Budapest. Ny. «Világosság» kny. r-t. I. évf. 1908. Havi. Ára ?
- Balaton.** A balatoni szövetség hivatalos értesítője. Szerk. Cséplő Ernő. Budapest. Ny. «Stephaneum» kny. I. évf. 1908. Kétheti. Ára 5 kor.
- A Bank és pénzváltó r-t. sorso-lási értesítője. Ziehungs und Wechselstuben Aktien-Gesellschaft.** Szerk. Kardos Miksa. Budapest. Ny. Neuwald Illés utó-dai kny. 1908. évf. Havi. Ára 3 kor. (Magyar-német.)
- Betegápoló és Ápolónői Értesítő.** A magyarországi betegápolók és ápolónők érdekeit képviselő havi szaklap. Szerk. Vlesek Pál, Budapest. Ny. Neuwald Illés utó-dai. III. évf. 1908. Havi. Ára 20 kor.
- Czipésziparosok Szemléje.** Szerk. Engel Gyula. Budapest. Ny. «Globus» kny. r-t. I. évf. 1908. Megjelenik évenként négyszer. Ára ?
- Család és Világ. Familie und Welt.** Társadalmi, szépirodalmi és közgazdasági folyóirat. Szerk. Kiss Ignác. Budapest. Ny. «Jókai» kny. 1908. évf. Havi. Ára 30 kor. (Magyar-német.)
- A Családi ház.** Társadalmi és közgazdasági folyóirat. «A Tűzhely» háztulajdönt szerzők egyesülete hivatalos lapja. Szerk. Molnár Arthur. Budapest. Ny. «Pátria» irod. és ny. r-t. I. évf. 1908 Havi. Ára 2 kor.
- Czukrászmunkás.** A magyarországi czukrásziparban dolgozó munkások, segédmunkások és munkásnők egyesületének közlönye. Szerk. Kendé Ferencz. Budapest. Ny. «Világosság» kny. r-t. Havi. Ára 2 kor.
- Egészségügyi Lapok.** Az alkoholizmus, a tüdővész és a nemi betegségek elleni védekezés tárgyában egészségügyi előadások által a közfelvilágosítás terjesztését célzó népművelési, munkásvédelmi, társadalomegészségügyi és közegészségügyi folyóirat. Szerk. Weiss Emil. Budapest. Ny. Vider és Rosenthal utó-dai. Máramaros-sziget. I. évf. 1908. Havi. Ára 10 kor.
- Egyházi Értesítő.** A budapesti református egyházközség közlönye. Szerk. Szóts Farkas. Budapest. Ny. Károlyi György. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- El a pálinkával!** Iszákosságellenes népszerű egészségügyi és ismeretterjesztő ujság. Szerk. dr. Bónum László. Mátyásföld. Ny. Reich Ármán Budapest. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.
- Építőipari Értesítő.** A miskolci építőiparosok szövetségének hivatalos közlönye. Szerk. Wittich Andor. Miskolcz. Ny. Klein és Ludvig. I. évf. 1908. Havi. Ára számonkint 20 f.
- Evang. egyházi értesítő.** A pesti ág. hitv. evang. magyar egyház hivatalos közlönye. Szerk. Majba Vilmos. Budapest. Ny. Hornyánszky Viktor. I. évf. 1908. Megjelenik évenként négyszer. Ára 2 kor.
- Félix-fürdői Értesítő.** Szerk. dr. Marolay Károly. Nagyvárad. Ny. Láng József. 1908. évf. Megjelenik negyedévenként. Ára ?
- Férfiszabók Tanácsadója. Rathgeber der Herrenschneider.** Szerk. Tettey J. Budapest. Ny. Fried és Krakauer. I. évf. 1908. Megjelenési ideje nincs meghatározva. Ára ? (Magyar-német.)
- Figyelő.** A budapesti lakatosmunkások havi értesítője. Szerk. Leschspitz. Budapest. Ny. «Világosság»-ny. r-t. I. évf. 1908. Havi. Ára ? (A 2-ik számtól kezdve **A Lakatos** czimen jelenik meg.)
- A Fiumei Magyar Kőr havi értesítője.** Szerk. Lágel Frigyes. Fiume. Ny. Mohovich Emőd ugyanott. I. évf. 1908. Havi. Ára ?
- Fogorvosi Szemle.** A Magyar Fogorvosok Egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Körmöczy Zoltán. Budapest. Ny. Elek-ny. I. évf. 1908. Megjelenik évenként négyszer. Ára 4 kor.
- Független Hírlap.** Szerk. Molnár Márton. Budapest. Ny. «Uránia» kny. III. évf. 1908. Havi. Ára 24 kor.

- Gazdasági Értesítő.** A Somogy-megyei Gazdasági Egyesület hivatalos közlönye. Kaposvár. Ny. Hageman Károly. III. évf. 1908. Havi. Ára 8 kor.
- Gyakorlati Könyvelő.** (Lásd Magyar Könyvviteli Folyóirat alatt.)
- Hajnal.** Magyar missziói röpv. Szerk. Fleischer Gyula. Budapest. Ny. Nagy Sándor. II. évf. 1907/8. Havi. Ára ?
- Haladás.** Szerk. Czobor Ottó. Arad. Ny. Aradi kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.
- A Ház.** Építészeti havi folyóirat. Szerk. Székely Dezső. Budapest. Ny. «Athenaeum» kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 20 kor.
- A Házi orvos.** Népszerű egészségügyi folyóirat és a magyarországi betegápolók és ápolónők érdekeit képviselő havi szaklap. Szerk. Fürst Zsigmond. Budapest. Ny. Nemes András Szatmárott. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor. 40 f.
- Jelen és Jövő.** Politikai és közgazdasági havi folyóirat. Szerk. Macskovics Titusz. Szabadka. Ny. «Szent Antal» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.
- Karácsonyi Ujság.** Szerk. Thury István. Eger. Ny. Löw-kny. I. évf. Megjelenik negyedévenként. Ára ?
- Kath. Háziasszonyok Lapja.** Szerk. Wüsztner Henrikné. Ujpest. Ny. «Stephaneum» kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.
- Kékek Lapja.** A kékek klubbjának országos hivatalos közlönye. Főszerk. Tatay Zoltán. Debreczen. Ny. Városi kny. 1908. évf. Havi. Ára számonkint 20 f.
- Keleti ker. akadémiai szövetségi értesítő.** A keleti kir. akadémiai szövetség hivatalos lapja. Állandó melléklete: **Külkereskedelmi Hírek.** Szerk. Szende Gyula. Budapest. Ny. «Thália» kny. I. évf. Havi. Ára 4 kor.
- Kisiparos.** A Magyarországi Kisiparosok Szövetsége hivatalos közlönye. Szerk. Borsos József. Budapest. Np. «Reform» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 4 kor.
- Közszolgák Szaklapja.** Társadalmi és gazdasági irányú szaklap. Szerk. Fekete Lajos. Budapest. Ny. Pless Ignác. I. évf. 1908. Havi. Ára 1 kor.
- A Lakatos.** A budapesti lakatosmunkások havi értesítője. (Lásd Figyelő alatt.)
- Magyar Balneologiai Értesítő.** A balneologiai ismeretek fejlesztésére, a hazai fürdő- és ásványvízügy érdekeinek előmozdítására. Szerk. Papp Samu és Hankó Vilmos. Budapest. Ny. Buschmann F. I. évf. 1908. Havi. Ára 15 kor.
- Magyar Izrael.** Az országos rabbi-egyesület közlönye. Szerk. dr. Neumann Ede. Nagykanizsa. Ny. Zala hirlapkiadó és nyomda r.-t. I. évf. 1608. Havi. Ára 6 kor.
- Magyar Katonai Közölny.** Szerk. és kiadja a m. kir. honvédelmi miniszter kirendelte bizottság. Budapest. Ny. Pesti kny. r.-t. I. évf. Havi. Ára 8 kor.
- M. kir. keleti ker. akadémiai szövetségi értesítő.** A m. kir. keleti ker. akadémiai szövetség hivatalos lapja. Állandó melléklet: **Külkereskedelmi Hírek.** Szerk. Szende Gyula. Budapest. Ny. «Thália» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 4 kor.
- Magyar Könyvviteli Folyóirat.** Havi szaklap a számviteli ismeretek fejlesztésére. Főszerkesztők: Kárpáti Béla és Trautmann Henrik. Budapest. Ny. «Pátria» kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára számonkint 80 f. (Lásd Gyakorlati Könyvelő alatt.)
- Magyar Középkiskola.** A Katolikus középkiskolai Tanáregyesület folyóirata. Szerk. Andor József és Prónai Antal. Budapest. Ny. «Stephaneum» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 8 kor.
- Magyarország fürdői és nevezetességei.** Közegészségügyi, társadalmi és közgazdasági szemle. — **Hungarian spas and objects of interest.** Hygienic, social and political economic review. — **Les bains et curiosités de la Hongrie.** Revue hygienique, sociale et économique. — **Bäder und Sehenswürdigkeiten Ungarns.** Hygienische, Soziale und nationalökonomische Rundschau. Szerk. Lúske Károly. Budapest. Ny. Kertész József. I. évf. 1908. Havi. Ára 16 kor. (Magyar, angol, francia, német.)

- Magyar fürdőkalauz.** A magyar fürdők, gyógyhelyek, nyaralótelepek, vizgyógyintézetek, szanatóriumok, magángyógyintézetek, ásvány- és gyógyvizek ismertetője. — **Führer durch Ungarn's Bäder.** Schilderung der ungarischen Bäder, Kurörter, Sommerkolonien, Wasserheilanstalten, Sanatorien, Privatheilanstalten, Heil- und Mineralwässer. Szerk. Erdős József. Budapest. Ny. Engländer és társa. Tata. I. évf. 1908. Megjelenik negyedévenként. Ingyen küldetik. (Magyar-német.)
- Magyar Sakklap.** Szerk. Balla Zoltán. Budapest. Ny. «Stephaneum» kny. IV. évf. 1908. Havi. Ára 10 kor.
- Magyar tanítójelölt. Óvó-, tanítónő- és tanítójelöltek lapja.** Szerk. Dudinszky István. Ungvár. Ny. «Unio» kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 6kor.
- Magyar Társadalomtudományi Szemle.** Kiadja: a Magyar Társadalomtudományi Egyesület. Szerk. az igazgatóság: Apáthy István, Gaal Jenő, Jancsó Benedek. Budapest. Ny. Pesti kny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 20 kor.
- A Magyar Vas- és Fémiparosok Orsz. Szövetségének közleményei.** Kézirat a szövetségi tagok számára. Budapest. Ny. «Szent László» kny. 1908. évf. Megjelenési ideje nincs meghatározva. Ára?
- A Messias.** Szerk. Roth Alajos L. Budapest. Ny. «Corvina» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára számonkint 40 f.
- Műszaki Szemle.** Technische Revue. Revue technique. Szerk. Lázár Albert és Gergely Vilmos. Budapest. Ny. «Beresényi»-ny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 8 kor.
- Műtrágyázási Közlemények.** Szerk. Kovácsy Béla. Budapest. Ny. «Patria» r.-t. kny. I. évf. 1908. Havi. Ára?
- Nagykereskedelmi Alkalmazottak Lapja.** Társadalmi és közgazdasági havi folyóirat. Szerk. Hamburger Sándor. Budapest. Ny. Kálmán M. és tsa. I. évf. Havi. Ára 6 kor.
- Nemzetközi Mercur.** Hiteles sorso-lási közlöny. **Internationaler Mercur.** Authentischer Verlosungs-Anzeiger. Szerk. és kiadja Wahr-mann és tsa. Budapest. Ny. Neuwald Illés utódai kny. 1908. évf. Havi. Ára 3 kor. (Magyar-német.)
- Népjog.** A nógrádi szocialdemokrata párt politikai és gazdasági közlönye. Szerk. Gyikos Mihály. Budapest. Ny. «Világosság»-ny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 5 kor.
- Nőiruhakészítő Iparosok Lapja.** A budapesti nőiruhakészítő ipartestület hivatalos szakközlönye. Szerk. Kapeker Dezső. Budapest. Ny. Löbl Dávid és fia. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- Odontotechnikai Közlöny.** Szerk. Hirsch V. Mór. Budapest. Ny. «Urania» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 5 kor.
- Az Országos Rabbiegyesület havi közlönye.** Szerk. Neumann Ede. Nagykanizsa. Ny. Fischel Fülöp fia. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- Pénzüntézet Tisztviselők Lapja.** A Pénzüntézet Tisztviselők Országos Egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Éber Antal. Budapest. Ny. Pénzüntézet és irodai felszerelések műintézete kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- Posta- és távirótarifák.** Szerk. Váradi Aladár. Budapest. Ny. Markovits és Garai. I. évf. 1908. Megjelenik negyedévenként. Ára 2 kor.
- Praktikus Útmutató** a gyakorlati élet általános tanácsadója. Szerk. R. Hány Margit. Budapest. Ny. Bagó Márton és fia. I. évf. 1908. Megjelenik negyedévenként. Ára 1 kor. 20 f.
- Szabad Órák.** Ifjúsági lap. Kiadja a pozsonyi kir. kath. főgimnázium VII. osztálya. Szerk. az ifjúság. Pozsony. Ny. Első galántai könyvnyomda Galántán. I. évf. 1908. Havi. Ára 1 kor. 60 f.
- Szakács** Kiadja a Magyar Szakácsok Köre Budapest. Ny. Müller Károly. I. évf. Havi. Ára 12 kor.
- Szamosujvár szemlélője.** Ipar, kereskedelmi, közgazdasági és hirdetési közlöny. Szerk. Boca Tivadar. Szamosujvár. Ny. Todorán Endre «Aurora» kny. Havi. Ára 4 kor.
- Személyszállító Munkás.** Szerk. Lichtenstein Simon. Budapest. Ny. Spatz Henrik. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor. 40 f.

- Szemléltető Oktatás.** Szerk. Erdélyi Mór. Budapest. Ny. Országos Központi Községi kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- Szocializmus.** Szociáldemokrata folyóirat. Szerk. Kunfi Zsigmond. Budapest. Ny. «Világosság» kny. III. évf. 1908/9. Havi. Ára 6 kor.
- Szövetségi Értesítő.** Szerk. Szentiványi Károly. Az országos katolikus szövetség hivatalos lapja. Budapest. Ny. «Stephaneum» kny. II. évf. 1908. Megjelenési ideje nincs meghatározva. Ára 10 kor.
- Tanoncok Lapja.** A Magyarországi kereskedő- és iparostanoncok havi folyóirata. Szerk. Bánffy Gyula. Budapest. Zeisler-ny. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.
- Új Élet.** Irodalmi és művészeti folyóirat. Szerk. Rejöd Alpár. Marosvásárhely. Ny. «Kossuth» kny. I. évf. 1908. Megjelenési ideje nincs meghatározva. Ára 6 kor.
- Új Kor.** Társadalmi és szépirodalmi folyóirat. Budapest. Ny. Pless J. I. évf. 1908. Havi. Ára 3 kor. 60 f.
- Az Uraság.** Az urasági férfi alkalmazottak elhelyező és betegsegélyező országos egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Zsigmond Gyula. Budapest. Ny. «Függetlenség» kny. Kecskeméten. I. évf. 1908. Havi. Ára 10 kor.
- Utazási revue.** Szerk. Öntő Gyula. Budapest. Ny. Kunossy Vilmos és fia. 1908. évf. Havi. Ára ?
- Útközben.** Szépirodalmi folyóirat. *En cheminant. Auf der Reise.* Szerk. Sümeghi Zoltán. Budapest. Ny. «Pallas» r.-t. ny. I. évf. 1908. Havi. Ára 10 kor. (Magyar-francia-német.)
- Üveges.** A magyarországi üveges és rokonszakmák munkásainak érdekeit képviselő társadalmi és gazdasági közlöny. Szerk. Guttmann József. Budapest. Ny. «Könyves Kálmán» kny. (Domanek és Hauptmann.) I. évf. 1908. Havi. Ára 5 kor. 20 f.
- Vármegyei kezelőtisztviselők,** díjnokok, altisztek, szolgák szak- és társadalmi lapja. Szerk. Borsai Rezső. Fogaras. Ny. Thierteld D. kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 4 kor.
- Városi Szemle.** Közlemények a városi közigazgatás és statisztika köréből. Szerk. Harrer Ferencz és Thirring Gusztáv. Kiadja Budapest székesfőváros statisztikai hivatala. Budapest. Ny. Székesfővárosi házi kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 20 kor.
- Vasuti Album.** Magyarország ismeretése írásban és képen. Szerk. Nógrádi László. Szolnok. Ny. Török Ignác. Mezőtur. I. évf. 1908. Havi. Ára 20 kor.
- Vasuti Munkások Szaklapja.** A Vasuti Munkások Országos Szövetsége közlönye. Szerk. Kiss Miklós. Budapest. Ny. «Világosság»-ny. r.-t. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor. 40 f.
- Védjegyoltalom.** «Védjegyes árúk gyárosai Egyesülete Budapestben» hivatalos közlönye. **Markenschutz.** Amtliches Organ des «Verbandes der Fabrikanten von Markenartikeln» in Budapest. Ny. Hornyánszky Viktor. I. évf. 1908. Havi. Tagoknak ingyen jár. (Magyar-német.)
- A Vegyészeti Munkás.** Szerk. Kovács Ferencz. Budapest. Ny. «Világosság» kny. r.-t. III. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor. 40 f.
- Világosság.** Politikai, szépirodalmi és közgazdasági folyóirat. Szerk. Kovács Ödön. Máramarossziget. Máramarosi Független Ujság kny. IV. évf. 1908. Havi. Ára 3 kor.
- Visszhang Afrikából.** Katholikus folyóirat az afrikai missziótevékenység előmozdítására. Kiadja: Cláver Szent-Péter-Társulat. Budapest. Ny. «Pázmáneum» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 1 kor. 50 f.
- Zálogházi Értesítő.** Szerk. Waller Antal és ifj. Kiss Sándor. Budapest. Ny. Zeisler M. I. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.

Összesen: Budapestben 58.  
Vidéken 20.

## II. Idegen nyelvűek.

- Adevărul.** Fonia oficială a baptiștilor români din Ungaria. Szerk. Mihai Brumar. Nagyvárad. Ny. «Nagyvárad» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 3 kor.
- Adevărul.** Foai politică, socială și economică. Szerk. Cristea Aurél. Budapest. Ny. «Világosság»-ny. r.-t. VI. évf. 1908. Havi. Ára 2 kor.

- Ahavatcion.** Szerk. Kaufmann Vilmos. Máramarossziget. Ny. Kaufmann Ábrahám és fiai. I. évf. 1908. Havi. Ára negyedévre 1 kor.
- Domáci radca pre hospodárov.** Szerk. és kiadja Bežo Elemér. Szeicz. Ny. Bežo János és társa. I. évf. 1908. Havi. Ára 3 kor.
- Jednota katolickeho ludu.** Szerk. Szentiványi Károly. Budapest. Ny. «Stephaneum» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára ?
- Katolički pučki savez.** Kiadja a Katolikus Népszövetség központ, Budapest. Ny. Szent Antal ny. Szabadkán. I. évf. 1908. Havi. Ára 1kor.
- Literaturbericht der Zeitschrift «Der freie Christ».** Kiadja Schmidt-Hofmann Károly lovag. Melesicz. Ny. Bezsó I. és társa Szeiczen. I. évf. 1908. Negyedévi. Ára számonkint 20 fill. A «Der freie Christ» előfizetőinek ingyen jár.
- Mitteilungen aus der innern Mission in Oesterreich-Ungarn-Serbien-Bosnien.** Kiadja Schmidt-Hofmann Károly. Melesicz. Ny. Bezsó I. és társa. Szeiczen. 1908. évf. Negyedévi. Ára nem tagoknak 1 kor. Tagoknak ingyen.
- Rarášek.** Humoristicko-satyricky mesačnik. Szerk. Černiansky A. Turóczzsentsmárton. Ny. Turóczzsentsmártoni kny. I. évf. Havi. Ára 2 kor. 20 fill.
- Der Reisekromer.** Zeitschrift für Reisewesen. Touristik, Sport und Jagd. Szerk. Grossmann Emil. Wien. Ny. Röttig Gusztáv fia Sopronban. I. évf. 1908. Megjelenik negyedévenkint 1—2-szer. Ára ?
- Revue de Hongrie.** Organe de la société litteraire française de Budapest. Budapest. Ny. «Athenaeum» kny. I. évf. 1908. Havi. Ára 25 kor.
- Vatra scolară.** Revista pedagogică. Szerk. Span Péter. Szeben. Ny. a főegyházmegeyi knyomda. I. évf. 1908. Havi. Ára 6 kor.
- Zeitschrift für Essig-Industrie.** Szerk. Titz József. Nagyszeben. Ny. Haiser M.-féle knyomda. I. évf. 1908. Hav. Ára ?

Összesen: Budapesten 4.  
Vidéken 9.

## Statisztikai adatok összefoglalása.

### Magyar nyelvű folyóiratok:

	Megszüntek	Ujak	Különbözet
Budapesten ... ..	45	58	+ 11
Vidéken ... ..	32	20	— 12
Együttvéve... ..	77	78	+ 1

### Nem magyar nyelvűek:

	Megszüntek	Ujak	Különbözet
Német:			
	Budapesten	6	— 6
	vidéken ...	2	+ 2
Francia:	Budapesten	1	— 1
Szerb:	vidéken ...	2	— 2
Román:	Budapesten	—	+ 1
Tót:	Budapesten	2	— 2
	vidéken ...	2	— 2
Héber:	vidéken ...	1	— 1
Összesen Budapesten	9	4	— 5
vidéken ...	11	9	— 2
Együttvéve... ..	20	13	— 7
Végösszeg ... ..	97	91	— 6

## FÜGGELEK.

### A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája 1780-tól 1908-ig.

Id. SZINNYEI JÓZSEF nyomán.

Az első magyar hirlap 1780 jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hírmondó*-ja). Budapesten 1788 okt. 8-án, szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap *Magyar Mercurius* címmel, hetenként kétszer járt és Paczkó Ferencz betűivel nyomtatott Pesten. A második lap Pesten az 1806 jul. 2-án keletkezett *Hazai Tudósítások*: szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hirlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban 10 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1840 elején 26 magyar lap volt hazánkban.

1847-ben 33.

1848–49-ben 86 magyar hirlap jelent meg.

1850 elején 9 lap adatott ki magyar nyelven.

1854 márcz. 5-én, mikor a *Vasárnapi Ujság* megindult, ezzel együtt 20 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1861 elején, midőn az első évi rendes hirlapkimutatást a *Vasárnapi Ujság* közli, 52 volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862-ben	65	1886-ban	516
1863-ban	80	1887-ben	539
1864-ben	70	1888-ban	561
1865-ben	75	1889-ben	600
1866-ban	81	1890-ben	636
1867-ben	80	1891-ben	645
1868-ban	140	1892-ben	676
1869-ben	163	1893-ban	699
1870-ben	146	1894-ben	735
1871-ben	164	1895-ben	806
1872-ben	198	1896-ban	801
1873-ban	201	1897-ben	1100
1874-ben	208	1898-ban	1207
1875-ben	246	1899-ben	1103
1876-ban	240	1900-ban	1132
1877-ben	268	1901-ben	1156
1878-ban	281	1902-ben	1216
1879-ben	321	1903-ban	1262
1880-ban	368	1904-ben	1330
1881-ben	356	1905-ben	1615
1882-ben	412	1906-ban	2292
1883-ban	427	1907-ben	2069
1884-ben	482	1908-ban	2059
1885-ben	494		

hirlap és folyóirat jelent meg magyar nyelven.



# MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XVII. volume. IV-e

6 couronnes = 6 francs = 5 marcs.

livraison. Octobre-Décembre 1909.

## SOMMAIRE.

<b>Gabriel Jablonkay S. J.</b> Un nouveau monument fragmentaire de langue hongroise. (Avec 3 planches.)	Page 289
<b>Dr. Paul Gulyás.</b> Les bibliothèques scientifiques de Paris. (Première partie.)	293
<b>Eugène Zoványi.</b> Contributions bibliographiques et littéraires	315
<b>Dr. Paul Gulyás.</b> Supercheres littéraires	322
<b>I. Adolphe Zsák.</b> La bibliothèque Ottoboni de Rome par rapport à la Hongrie. (Deuxième et dernière partie.)	335
<b>Indicateur officiel.</b> Rapport sur l'état de la Bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le III. trimestre de 1909	347
La bibliothèque de l'académie hongroise des sciences	352
<b>Littérature.</b> Catalogue of books printed in the XV <sup>th</sup> century now in the British Museum. I. Par le <i>dr. Paul Gulyás.</i> — G. Binz, Die Handschriften der Bibliothek Basel. I. 1. Par $\Sigma$ . — W. L. Schreiber u. P. Heitz. Die deutschen «Accipies» und «Magister cum Discipulis»-Holzschnitte. Par <i>Gl.</i> — M. Pellechet, Catalogue général des incunables. III. Par le <i>dr. Paul Gulyás.</i> — J. Herbert Slater, Handbuch für Büchersammler und Bücherfreunde. Par <i>Bibliofil.</i> — Catalogus codicum mancriptorum Bibliothecae Reg. Monacensis I. 5. Par $\Sigma$ . — Ch. Enschedé, Fonderies de caractère et leur matériel dans les Pays-Bas. Par le <i>dr. Paul Gulyás.</i> — S. Kun, Catalogue de manuscrits et d'autogrammes. Par —s. — <i>l.</i>	354
<b>Revue des périodiques étrangers</b>	368
<b>Ignace Horváth.</b> La littérature bibliographique Hongroise dans le III <sup>e</sup> trimestre de 1909	372
<b>Notices.</b> Mgr. Pietro Wenzel †. — Assemblée générale de l'Association des Musées et des Bibliothèques. — La bibliothèque de l'académie militaire «Ludovica». ( <i>Jean Melich.</i> ) — Une revue qui n'a point paru. ( <i>J. V.</i> ) — La bibliothèque municipale de Bologne en 1908. ( <i>Gch.</i> ) — Sur la vie de L. Breuer. ( <i>Louis Kemény.</i> ) — Sur l'histoire de l'imprimerie à Kassa. ( <i>Louis Kemény.</i> ) — Trouvailles littéraires	373
<b>Changements</b> dans l'état des imprimeries hongroises aux mois septembre—novembre 1909	384
<b>Table de noms et de matières</b>	385

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*  
*Budapest, Musée National Hongrois.*

# A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliográfia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Elsősorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárosi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

---

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV., Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—17. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

---

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér. Kiegészítik: *A hazai hírlapirodalom 1907-ben, illetve 1908-ban. I. Hírlapok, Kereszty Istvántól. II. Folyóiratok, Horváth Ignácztól.* Egy-egy füzet ára 50 fill.